

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII AL REPUBLICII MOLDOVA

AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU SĂNĂTATE PUBLICĂ

Cu titlul de manuscris
CZU: 613.6.02:637.52-057 (043.2)

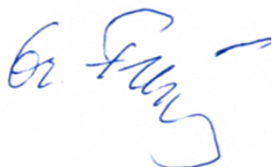
Iurie PÎNZARU

**EVALUAREA IGIENICĂ A FACTORILOR DE RISC
OCUPAȚIONAL ȘI A IMPACTULUI LOR ASUPRA STĂRII DE
SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNTREPRINDERILOR DE
PROCESARE A CĂRNII**

331.02 – IGIENA

Teză de doctor habilitat în științe medicale

Consultanți științifici:

FRIPTULEAC Grigore,
doctor habilitat în științe medicale,
profesor universitar, Om Emerit

RAȘCU Agripina, profesor universitar,
doctor, Universitatea de Medicină și
Farmacie "Carol Davila", București,
România

Autor:

PÎNZARU Iurie, doctor în științe
medicale, conferențiar universitar

CHIȘINĂU, 2023

© Pînzaru, Iurie, 2023

CUPRINS

ADNOTARE.....	5
SUMMARY.....	6
АННОТАЦИЯ.....	7
LISTA TABELELOR.....	8
LISTA FIGURILOR.....	10
LISTA ABREVIERILOR.....	12
INTRODUCERE.....	13
1. CARACTERISTICA PARTICULARITĂȚILOR CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI A STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNȚREPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII (analiza de sinteză a referințelor bibliografice).....	25
1.1. Caracteristica condițiilor de muncă și a factorilor de risc ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii.....	26
1.2. Modificările fiziologice ale organismului angajaților din industria de procesare a cărnii.....	36
1.3. Particularități ale stării de sănătate a angajaților din industria de procesare a cărnii în relație cu factorii ocupaționali de risc.....	38
1.4. Măsurile de profilaxie primară a impactului factorilor profesionali de risc asupra stării de sănătate a angajaților.....	49
1.5. Concluzii la capitolul 1.....	61
2. MATERIALE ȘI METODE DE CERCETARE.....	63
2.1. Organizarea și caracteristica generală a studiului.....	63
2.2. Metode de cercetare.....	69
2.3. Metode de prelucrare și de analiză a rezultatelor.....	79
2.4. Concluzii la capitolul 2.....	81
3. EVALUAREA IGIENICĂ A PROCESULUI TEHNOLOGIC ȘI DE MUNCĂ LA ÎNȚREPRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII.....	82
3.1. Descrierea și evaluarea igienică a procesului tehnologic de procesare a cărnii.....	82
3.2. Evaluarea indicatorilor capacității de muncă a angajaților la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.....	91
3.3. Caracteristica ergonomică a muncii la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.....	98
3.4. Evaluarea efortului fizic.....	107
3.5. Concluzii la capitolul 3.....	113

4. CARACTERISTICA ȘI EVALUAREA STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNȚREPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII.....	114
4.1. Autoevaluarea stării de sănătate.....	115
4.2. Evaluarea stării de sănătate a angajaților după indicii morbidității cu incapacitate temporară de muncă, în funcție de adresabilitate și de rezultatele examenelor medicale.....	119
4.3. Caracteristica particularităților morbidității angajaților cu boli transmisibile	138
4.4. Evaluarea impactului economic al morbidității angajaților ÎPC.....	152
4.5. Concluzii la capitolul 4.....	154
5. CARACTERISTICA STĂRII FUNCȚIONALE A ORGANISMULUI MUNCITORILOR ANTRENAȚI LA PRINCIPALELE ETAPE ALE PROCESULUI TEHNOLOGIC DE PROCESARE A CĂRNII.....	156
5.1. Particularitățile modificărilor indicatorilor fiziologici a organismului angajaților în procesul de muncă.....	156
5.2. Evaluarea integrală a stării funcționale a organismului muncitorilor.....	164
5.3. Concluzii la capitolul 5.....	174
6. CARACTERISTICA ȘI EVALUAREA IGIENICĂ A FACTORILOR DE RISC DIN MEDIUL OCUPAȚIONAL DE LA ÎNȚREPRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII.....	175
6.1. Caracteristica și evaluarea igienică a factorilor fizici din mediul ocupațional de la întreprinderile de procesare a cărnii.....	175
6.2. Particularitățile factorilor de risc biologic.....	183
6.3. Caracteristica și evaluarea conținutului de substanțe chimice în aerul zonei de muncă.....	190
6.4. Concluzii la capitolul 6.....	191
7. DEZVOLTAREA POLITICILOR DE SĂNĂTATE LA LOCUL DE MUNCĂ ÎN ÎNȚREPRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII.....	193
7.1. Concluzii la capitolul 7.....	201
CONCLUZII GENERALE.....	203
RECOMANDĂRI PRACTICE.....	206
BIBLIOGRAFIE.....	208
ANEXE.....	243
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	282
CURRICULUM VITAE.....	283

ADNOTARE

PÎNZARU Iurie

EVALUAREA IGIENICĂ A FACTORILOR DE RISC OCUPAȚIONAL ȘI A IMPACTULUI LOR ASUPRA STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎN ÎNTEPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII

Teza de doctor habilitat în științe medicale, Chișinău, 2023

Structura tezei: introducere, șapte capitole, concluzii generale și recomandări practice, 299 referințe bibliografice, 26 anexe, 207 pagini de text de bază, 52 figuri, 29 tabele. Rezultatele studiului sunt publicate în 62 lucrări științifice și științifico-metodice, obținute 2 brevete de invenție.

Cuvinte-cheie: factori profesionali de risc, întreprinderi de procesare a cărnii, mediul ocupațional, starea de sănătate a angajaților, morbiditate, profilaxie.

Domeniul studiului: igienă, sănătate ocupațională.

Scopul cercetării: Identificarea legăturilor impactului factorilor de risc ocupațional asupra capacității de muncă și stării de sănătate a lucrătorilor din industria de procesare a cărnii și elaborarea complexului de măsuri de protecție și prevenire.

Obiectivele cercetării: (1) evaluarea igienică a procesului tehnologic, particularităților ergonomice, la întreprinderile de procesare a cărnii. (2) studierea particularităților indicatorilor stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (morbidity generală și specifică, cu incapacitatea temporară de muncă, morbiditatea prin adresabilitate). (3) determinarea și evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional (microclimat, zgomot, iluminat, concentrația substanțelor chimice, conținutul de fungi și de microorganisme) la întreprinderile de procesare a cărnii. (4) evaluarea interrelațiilor dintre indicatorii stării de sănătate a angajaților și factorii de risc din mediul ocupațional, estimarea riscului de îmbolnăvire. (5) evaluarea impactului asupra indicatorilor stării de sănătate a angajaților și economic, gradului de implementare a măsurilor de asanare a condițiilor mediului ocupațional. (6) elaborarea complexului de măsuri de asanare a mediului ocupațional și de prevenție a efectelor adverse asupra stării de sănătate a lucrătorilor.

Noutatea și originalitatea științifică: în premieră a fost realizat un studiu complex bazat pe dovezi ale bunelor practici internaționale privind evaluarea calității factorilor profesionali de risc din mediul ocupațional în raport cu starea de sănătate a angajaților în condițiile Republicii Moldova, însoțită de elaborarea măsurilor de prevenție în industria procesării cărnii.

Problema științifică soluționată în teză constă în identificarea și evaluarea factorilor de risc profesional determinanți ai morbidității angajaților ÎPC, evaluarea și clasificarea igienică a proceselor de muncă după greutate, intensitate, nocivitate și pericolozitate. S-a estimat morbiditatea prin boli netransmisibile și transmisibile a lucrătorilor după adresabilitate, rezultatele examenelor medicale și ITM. S-a elaborat un algoritm de diagnostic de laborator al hepatitei virale E, precum și măsuri de optimizare a condițiilor de muncă la ÎPC și de fortificare a stării de sănătate a angajaților.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării: rezultatele cercetării efectuate suplinesc capitolele științifice privind sănătatea angajaților și factorii de risc ocupațional la întreprinderile de procesare a cărnii și vor sta la baza activității serviciului de sănătate publică și a specialiștilor întreprinderilor din ramura nominalizată. Au fost utilizate la elaborarea proiectului Regulamentului sanitar privind exploatarea și funcționarea întreprinderilor de procesare a cărnii din Republica Moldova.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării au fost utilizate la elaborarea și implementarea Ghidurilor practice (1) privind evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților și (2) măsuri de prevenție a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii, (3) a unei metode moderne de identificare a markerului anti-HVE, IgG în serul sangvin la persoane cu risc sporit de infectare.

SUMMARY

PÎNZARU Iurie

HYGIENIC ASSESSMENT OF OCCUPATIONAL RISK FACTORS AND THEIR IMPACT ON THE EMPLOYEES' HEALTH FROM MEAT PROCESSING ENTERPRISES

Thesis of doctor habilitate in medical sciences, Chisinau, 2023

Structure of the thesis: introduction, seven chapters, general conclusions, and practical recommendations, bibliography of 299 titles, 26 annexes, 207 pages of basic text, 52 figures, 29 tables. The obtained results are published in 62 scientific papers and scientific-methodological papers, were obtained 2 patents.

Keywords: occupational risk factors, meat processing enterprises, occupational environment, employees' health status, morbidity, prevention.

Field of research: hygiene, occupational health.

The purpose research: To identify the legitimacy of the impact of professional and occupational risk factors on the work capacity and health status of workers in the meat processing industry and the development of complex evidence-based improvement and prevention measures.

Objectives of the study: (1) hygienic assessment of technological process, ergonomic features in the meat processing enterprises; (2) study of the health status indicators particularities of the employees from the meat processing enterprises (general and specific morbidity, temporary work incapacity, morbidity through addressability); (3) determination and hygienic assessment of occupational risk factors (microclimate, noise, lighting, chemicals' concentration, content of fungi and microorganisms); (4) evaluation of the interrelationships between the employees' health status indicators and the occupational environment determinants, estimation of the risk; (5) assessment the impact on the indices of employees' health and economic status, the degree of implementation of improvement measures of the occupational environment conditions; (6) elaboration of complex measures of improving the occupational environment and prevention of adverse effects on the workers' health.

Scientific novelty and originality: for the first time, a comprehensive scientific study based on evidence of good international practice was conducted on some surveillance segments of occupational risk factors-quality in relation to the employees' health in the Republic of Moldova, accompanied by the need to strengthen prevention measures in the meat processing industry.

The scientific problem solved by the research: identification and evaluation of occupational risk factors that determine the morbidity of workers in meat processing companies, assessment and hygienic classification of work processes according to severity, intensity, harmfulness and danger. The analysis of workers non-communicable and infectious diseases incidence has been carried out, according to appealability, medical examination results and temporary disability. An algorithm for the viral E hepatitis diagnostic has been created. Measures have been developed to optimize working conditions at the meat processing companies and to strengthen the health of employees.

The theoretical relevance and practical value: the research results supplement scientific chapters about employee's health and occupational risk factors in the meat processing companies and will be the basis of the activity of the public health service and specialists of the nominated branch. They were used in the drafting of the sanitary regulation regarding the operation and operation of meat processing enterprises in the Republic of Moldova.

Implementation of scientific results: the results of the research were used in the development of (1) Practical Guideline on the assessment of working conditions and employees' health from meat processing enterprises and (2) Practical Guideline on measures to prevent COVID-19 infection in meat processing enterprises, which have been implemented in the profile enterprises (3) a modern method of identifying the anti-HVE IgG marker in the blood serum of people at increased risk of infection.

АННОТАЦИЯ
ПЫНЗАРУ Юрий
ГИГИЕНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ РИСКА И
ИХ ВЛИЯНИЯ НА ЗДОРОВЬЕ РАБОЧИХ МЯСОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ
ПРЕДПРИЯТИЙ

Диссертация на соискание ученой степени доктора медицинских наук, Кишинэу, 2023

Содержание диссертации: введение, семь глав, общие выводы и практические рекомендации, библиография из 299 наименований, 26 приложений, 207 страниц основного текста, 52 рисунков, 29 таблиц. Полученные результаты опубликованы в 62 научных и научно-методических работах, получено 2 патента.

Ключевые слова: факторы профессионального риска, мясоперерабатывающие предприятия, производственная среда, здоровье рабочих, заболеваемость, профилактика.

Область исследования: гигиена, медицина труда.

Цель исследования: Выявить закономерность влияния профессиональных факторов риска на трудоспособность и состояние здоровья работников мясоперерабатывающей промышленности и разработать комплекс научно обоснованных профилактических рекомендаций.

Задачи исследования: (1) гигиеническая оценка технологического процесса и эргономических особенностей на мясоперерабатывающих предприятиях. (2) изучение особенностей показателей состояния здоровья работников мясоперерабатывающих предприятий (общая и специфическая заболеваемость, заболеваемость с временной нетрудоспособностью, по обращению). (3) определение и гигиеническая оценка факторов профессионального риска (микроклимат, шум, освещение, концентрация химических загрязнителей, наличие грибка и микроорганизмов) для работающих. (4) оценка взаимосвязи между показателями состояния здоровья работающих и факторами риска производственной среды, оценка риска заболеваний. (5) оценка воздействия на здоровье и экономические показатели работников, степени реализации мероприятий по оздоровлению условий производственной среды. (6) разработка комплекса мероприятий по оздоровлению производственной среды и предотвращению неблагоприятного воздействия на здоровье работников.

Научная новизна и оригинальность исследования: впервые было проведено комплексное научное исследование, основанное на передовой международной практике с оценкой качества факторов производственной среды и влияния на состояние здоровья рабочих, а также разработка профилактических мер в мясоперерабатывающей промышленности.

Решенная научная проблема: состоит в выявлении и оценке факторов профессионального риска, определяющие заболеваемость работников мясоперерабатывающих предприятий, оценке и гигиенической классификации трудовых процессов по степени тяжести, интенсивности, вредности и опасности. Проведён анализ заболеваемости неинфекционными и инфекционными заболеваниями работников, по обращаемости, результатам медицинского осмотра и временной нетрудоспособности. Был создан алгоритм диагностики вирусного гепатита Е. Разработаны мероприятия по оптимизации условий труда на мясоперерабатывающих предприятиях и укреплению здоровья работников.

Теоретическая и практическая значимость работы: результаты исследования дополняют научные разделы, посвященные здоровью и факторам профессионального риска у рабочих мясоперерабатывающих предприятий и будут лежать в основе деятельности службы общественного здравоохранения и специалистов соответствующей отрасли. Они были использованы при разработке проекта «Санитарные правила эксплуатации и функционирования мясоперерабатывающих предприятий в Республике Молдова».

Внедрение научных результатов: результаты исследования использованы при разработке практических рекомендаций (1) по оценке условий труда и здоровья работников и (2) меры по профилактике COVID-19 на мясоперерабатывающих предприятиях, (3) современного метода идентификации анти-HVE IgG-маркера в сыворотке крови у людей с высоким риском инфицирования.

LISTA TABELELOR

Nr. tabel	Denumirea tabelului	Pag.
Tabelul 2.1.	Caracteristica eșantionului după grupele de vârstă și sex	68
Tabelul 2.2.	Numărul minim de sectoare pentru măsurarea temperaturii, umidității relative și vitezei de mișcare a aerului	71
Tabelul 3.1.	Rezultatele fotogoniometrice ale poziției de muncă a angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii	100
Tabelul 4.1.	Caracteristica eșantionului de angajați antrenați în sondaj cu aplicarea chestionarului nr. 1	115
Tabelul 4.2.	Evaluarea subiectivă a stării de sănătate de către angajații intervievați	118
Tabelul 4.3.	Evaluarea comparativă a incidenței ITM în raport cu formele nosologice, înregistrate în perioada anilor 2014-2018 în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu	123
Tabelul 4.4.	Evaluarea comparativă a duratei medii a unui caz de ITM în raport cu unele forme nosologice	127
Tabelul 4.5.	Caracteristica demografică a angajaților ÎPC și a populației active	128
Tabelul 4.6.	Ponderea morbidității cu ITM după adresabilitate în funcție de sex	133
Tabelul 4.7.	Cauzele adresării după asistență medicală a angajaților de la ÎPC incluse în studiu (2014-2018)	134
Tabelul 4.8.	Structura afecțiunilor diagnosticate în cadrul examenului medical și la analiza ITM, % $\pm \Delta\%$	137
Tabelul 4.9.	Rezultatele identificării și evaluării prin ELISA a markerului anti-HVE IgG în serul sanguin a angajaților	141
Tabelul 4.10.	Spectrul invaziilor parazitare la angajații ÎPC pe perioada aa. 2014-2017	149
Tabelul 4.11.	Cheltuielile suportate de ÎPC pentru plata indemnizațiilor pentru ITM raportate la media cronologică pentru fiecare întreprindere și total	153
Tabelul 5.1.	Gradul (%) și direcția (+/-) modificărilor indicatorilor fiziologici survenite în procesul de procesare a cărnii	157
Tabelul 5.2.	Gradul (%) și direcția modificărilor indicatorilor fiziologici survenite în timpul muncii în funcție de sexul și vârsta angajaților	159
Tabelul 5.3.	Gradul (%) și direcția modificărilor performanțelor fiziologice survenite în timpul muncii în funcție de sexul și vechimea în muncă a angajaților	160
Tabelul 5.4.	Clasificarea stării funcționale a organismului muncitorilor antrenați în industria de procesare a cărnii, după valoarea centilelor	165
Tabelul 5.5.	Nivelul OR a modificărilor nefavorabile și a stării funcționale a organismului muncitorilor antrenați la procesarea cărnii	168
Tabelul 5.6.	Nivelul OR a modificărilor nefavorabile a stării funcționale a organismului muncitorilor ÎPC, în raport cu grupele de vârstă	171
Tabelul 5.7.	Nivelul OR a modificărilor nefavorabile a stării funcționale a organismului muncitorilor ÎPC, în raport cu vechimea în muncă	172
Tabelul 5.8.	Repartizarea muncitorilor din ÎPC după nivelurile și grupele de risc de dezvoltare a modificărilor funcționale nefavorabile, % $\pm$ ES%	173

Tabelul 6.1.	Parametrii microclimatici în zona de muncă din secțiile de producție ale întreprinderilor de procesarea cărnii	176
Tabelul 6.2.	Ponderea necorespunderii indicilor microclimatului recomandărilor igienice	179
Tabelul 6.3.	Ponderea necorespunderii indicilor microclimatului în combinație, în funcție de secția de producere a întreprinderilor de procesare a cărnii	179
Tabelul 6.4.	Nivelul zgomotului în zona de muncă din secțiile de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii	181
Tabelul 6.5.	Nivelul mediu al iluminatului la locurile de muncă în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii, (lx)	182
Tabelul 6.6.	Poluarea microbiană a unor suprafețe din ÎPC (numărul de probe)	188
Tabelul 6.7.	Valorile concentrațiilor substanțelor chimice toxice depistate în aerul zonei de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii	191

LISTA FIGURILOR

Nr. figură	Denumirea figurii	Pag.
Figura 2.1.	Etapale realizării cercetării ”Evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii”	69
Figura 2.2.	Măsurarea unghiurilor de înclinare ale principalelor articulații	74
Figura 3.1.	Schema procesului tehnologic aplicat la întreprinderile de procesare a cărnii	83
Figura 3.2.	Schema generală a procesului de producere la întreprinderile de procesare a cărnii	86
Figura 3.3.	Fotocronograma etapelor de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii (%)	92
Figura 3.4.	Caracteristica fotocronografică a zilei de muncă a angajaților secțiilor de tranșare/dezosare și de tocare/malaxare (%)	93
Figura 3.5.	Caracteristica fotocronografică a zilei de muncă a angajaților din principalele secții ale întreprinderilor de procesare a cărnii	94
Figura 3.6.	Densitatea medie a solicitărilor pe parcursul zilei de muncă în secțiile de tranșare/dezosare și tocare/malaxare (%) ale întreprinderilor de procesare a cărnii	94
Figura 3.7.	Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a tranșatorului	101
Figura 3.8.	Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a deflaxatorului	101
Figura 3.9.	Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția de cuterizare/malaxare	102
Figura 3.10.	Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția de șpritzare	102
Figura 3.11.	Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția termică	103
Figura 3.12.	Procesul de tranșare a carcasei în poziție ortostatică	104
Figura 3.13.	Procesul de tranșare a carcasei de vită în poziție înclinată	104
Figura 3.14.	Procesul de tranșare/dezosare a materiei prime (carne de porc, vită, pui)	104
Figura 3.15.	Procesul de tocare/cuterizare a materiei prime	105
Figura 3.16.	Procesul de malaxare a materiei prime	105
Figura 4.1.	Caracteristica intervievaților în raport cu locul de muncă/operațiunea tehnologică	117
Figura 4.2.	Distribuția angajaților intervievați din industria de procesare a cărnii în funcție de autoevaluare	117
Figura 4.3.	Dinamica incidenței morbidității cu incapacitate temporară de muncă în industria de procesare a cărnii	120
Figura 4.4.	Rata morbidității cu ITM pe sisteme și organe	125
Figura 4.5.	Incidența morbidității cu ITM a lucrătorilor din ÎPC în funcție de sex și grupele de vârstă	129
Figura 4.6.	Ponderea morbidității după adresabilitate în funcție de sex și grupele de vârstă (%)	130
Figura 4.7.	Ponderea angajaților ÎPC care au solicitat asistență medicală primară în perioada anilor 2014-2018	132

Figura 4.8.	Incidența cazurilor cu incapacitate temporară de muncă, după adresabilitate, în funcție de sex	132
Figura 4.9.	Structura celor mai frecvente forme nosologice a adresabilității după îngrijiri medicale (%)	133
Figura 4.10.	Structura recomandărilor medicale în funcție de problemele de sănătate depistate în cadrul examenelor medicale periodice	136
Figura 4.11.	Repartizarea probelor de ser sangvin la markerul anti-HVE, IgG după sex	139
Figura 4.12.	Ponderea cazurilor de HVE în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu (%)	139
Figura 4.13.	Ponderea rezultatelor testării la markerul anti-HVE, IgG pe sex (%)	140
Figura 4.14.	Distribuția rezultatelor testării la markerul anti-HVE, IgG pe grupele de vârstă (%)	140
Figura 4.15.	Rezultatele testelor anti-HVE, IgG pozitive în funcție de vârstă și de sex	142
Figura 4.16.	Ponderea rezultatelor investigațiilor la anticorpi anti Brucella IgG la angajații ÎPC (%)	145
Figura 4.17.	Rezultatele investigațiilor de laborator la bruceloză în funcție de sex	146
Figura 4.18.	Distribuția rezultatelor de laborator la bruceloză în funcție de vârstă (%).	146
Figura 4.19.	Structura etiologică a invaziilor parazitare la angajații ÎPC	148
Figura 4.20.	Ponderea sumară a invaziilor parazitare la ÎPC	149
Figura 4.21.	Frecvența invaziilor intestinale în funcție de agentul parazitar și secția ÎPC	150
Figura 4.22.	Repartizarea după sex a cazurilor de COVID-19 la ÎPC (caz. abs)	151
Figura 4.23.	Dinamica cheltuielilor medii pentru plata indemnizațiilor pentru incapacitatea temporară de muncă a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii	153
Figura 5.1.	Modificarea stării funcționale a sistemului circulator a organismului muncitorilor în funcție de sexul angajatului	158
Figura 5.2.	Evaluarea stării funcționale inițiale a lucrătorilor bărbați în funcție de procesul tehnologic de procesare a cărnii	162
Figura 5.3.	Evaluarea stării funcționale inițiale a lucrătorilor femei în funcție de procesul tehnologic de procesare a cărnii	163
Figura 6.1.	Distribuția indicilor microclimatului în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii	178
Figura 6.2.	Ponderea necorespunderii indicilor microclimatului recomandărilor igienice în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii	178
Figura 6.3.	Ponderea măsurătorilor nivelului zgomotului la locul de muncă ce depășesc NMA (%)	181
Figura 6.4.	Ponderea măsurătorilor iluminatului la locul de muncă ce depășește NMA (%)	183
Figura 6.5.	Indicatorii poluării cu micete a aerului mediului ocupațional de la întreprinderile de procesare a cărnii (UFC/m ³)	185
Figura 6.6.	Media poluării cu fungi a aerului mediului ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii (UFC/m ³)	186
Figura 6.7.	Prezența Listerya monocytogenes pe unele suprafețe din ÎPC (cifre absolute)	189
Figura 7.1.	Principiile de bază ale Serviciului de sănătate ocupațională la ÎPC	197

LISTA ABREVIERILOR

ANSA	- Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor
ANSP	- Agenția Națională pentru Sănătate Publică
BT	- Boli transmisibile
BNT	- Boli netransmisibile
CDC	- Centrul pentru Controlul Bolilor
CAEM	- Clasificatorul activităților din economia Moldovei
CMA	- Concentrații maxim admisibile
CMF	- Centrul medicilor de familie
CS	- Centrul de sănătate
CSP	- Centrul de Sănătate Publică
DS	- Deviația standard
EIP	- Echipament individual de protecție
ELISA	- Enzyme-linked Immunosorbent Assay
EN	- European Norme (Norme europene)
FC	- Frecvența cardiacă
FP	- Frecvența pulsului
FM	- Forța musculară
HAV	- Hepatitis A Virus (Virusul hepatitei A)
HEV	- Hepatitis E Virus (Virusul hepatitei E)
HBV	- Hepatitis B Virus (Virusul hepatitei B)
HPLC	- High Performance Liquid Chromatography (Cromatografie lichidă de înaltă performanță)
IÎ	- Interval de încredere
IMF	- Indicele modificărilor funcționale
IMSP	- Instituție medico-sanitară publică
ITM	- Incapacitate temporară de muncă
ÎPC	- Întreprindere de procesare a cărnii
IMS	- Instituție medico-sanitară
IFI	- Indicii funcțional de induranță
Me	- Mediana
MS	- Ministerul Sănătății
MVC	- Minut-volumul cardiac
NIOSH	- Institutul Național pentru Securitate și Sănătate Ocupațională
NMA	- Norme maxim admisibile
NTM	- Numărul total de microorganisme
MDL	- Lei moldovenești
OIM	- Organizația Internațională a Muncii
OMF	- Oficiul medicilor de familie
OMS	- Organizația Mondială a Sănătății
PLA	- Perioada de latență auditivă
PLV	- Perioada de latență vizuală
PCR	- Polymerase Chain Reaction (Reacție de Polimerizare în Lanț)
RMÎS	- Rezistența musculară la încordare statică
RM	- Republica Moldova
RPVS	- Rezistența periferică a vaselor sangvine
RVE	- Relative variability (Variabilitatea relativă)
SCV	- Sistemul cardio-vascular
SEE	- Spațiul Economic European
SM	- Standard Moldovean
SR	- Standard Român
TAd	- Tensiunea arterială diastolică
TAs	- Tensiunea arterială sistolică
TA_p	- Tensiunea arterială pulsatilă (de diferență)
TDM	- Tensiunea dinamică medie
TWH	- Total Worker Health (Programul complex de sănătate)
UE	- Uniunea Europeană
VLO	- Valoarea limită obligatorie
VS	- Volumul sistolic
ГОСТ	- Государственный стандарт (Standard de stat)
СанПиН	- Санитарные нормы и правила (Reguli și norme sanitare)
РД	- Руководство

INTRODUCERE

Actualitatea temei. Republica Moldova, în cei 30 ani de independență, continuă să promoveze reforme pe diferite domenii cu susținerea partenerilor internaționali de dezvoltare. Acordul de asociere cu Uniunea Europeană (2014) ghidează întreg vectorul politic, inclusiv în domeniul sănătății și securității la locul de muncă [204]. Eforturile autorităților de sănătate publică atât pe plan mondial cât și național sunt orientate spre evaluarea și reducerea sau chiar eliminarea factorilor de risc profesional în orice ramură a economiei. Din aceste considerente cunoașterea factorilor de risc care periclitează sănătatea angajaților contribuie la prevenirea și depistarea precoce a bolilor specifice diferitor profesii ori sectoare de producere. În Republica Moldova supravegherea riscurilor pentru sănătatea omului constituie o direcție strategică importantă reflectată atât în Strategia Națională de Sănătate Publică pentru anii 2014-2020, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1032 din 20.12.2013 [94], cât și în publicațiile savanților, inclusiv din țară, din ultimii ani [59, 172, 206]. Industria prelucrătoare are importanță crucială în rezolvarea cu succes a problemei furnizării produselor alimentare către populație. În prezent, problema industriei prelucrătoare este nu doar una economică, dar și una generală de stat, motivată pe de o parte de creșterea și crearea de noi locuri de muncă, afectând direct interesele tuturor oamenilor și devenind o problemă majoră sensibilă din punct de vedere politic [41,160].

În urma reformelor, care s-au produs de la declararea independenței Republicii Moldova până în prezent, majoritatea întreprinderilor mari, existente în perioada sovietică, au fost închise, reorganizate, privatizate, ceea ce a dus la crearea unui număr mare de întreprinderi mici și mijlocii. În anul 2015, din cele 52,2 mii de unități economice înregistrate la Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, 97,4% erau întreprinderi mici și mijlocii, iar 75% dintre acestea aveau profil industrial [204].

Aceste reforme au avut loc și la întreprinderile din industria prelucrătoare, a mobilei, de confecții, de prelucrare a tutunului etc.

În prezent, industria prelucrătoare din Republica Moldova, conform datelor statistice [24], include mai multe ramuri din industria alimentară, cea mai importantă din punct de vedere igienic și epidemiologic fiind industria de procesare a cărnii.

Conform datelor prezentate de Oberșt Ala (2018), în RM funcționează 148 de ÎPC, în România 347 ÎPC, iar în țările Uniunii Europene (UE) circa 40000 de întreprinderi [159]. În RM, sectorului de producere, prelucrare și de conservare a cărnii îi revin 7% din economia națională.

Conform datelor Anuarului Statistic, în anul 2017, în Republica Moldova de producerea, de prelucrarea și de conservarea cărnii și de fabricarea produselor din carne se ocupau 146 de întreprinderi, dintre care 77 sunt întreprinderi mijlocii și mari, la care activează de la 20 până la 249 de angajați și mai mulți (cu două întreprinderi mai puțin comparativ cu anul 2014 (erau 148) și cu nouă unități mai multe față de anul 2016 (erau 135)). În Banca de date statistice din Republica Moldova sunt înregistrate încă 41 de întreprinderi agricole care se ocupă și cu producerea și cu procesarea cărnii [25]. Astfel de

subdiviziuni există și în cadrul sistemului de alimentație publică și comerț, a întreprinderilor de creștere a animalelor, inclusiv a păsărilor.

Numărul de angajați în industria europeană de procesare a cărnii este destul de mare, iar în Republica Moldova se ridică doar la câteva zeci de mii [176]. Întrucât, statistica oficială a Republicii Moldova nu prevede evidența tuturor angajaților din ramura respectivă, această cifră este aproximativă.

În Republica Moldova, ca și în alte state, are loc concentrarea fabricării produselor din carne în întreprinderi cu capacitate de producere mare, iar secțiile mici de mezeluri, fiind mai vulnerabile la condițiile pieței, deservește un număr limitat de consumatori, preponderent din regiunile rurale și cu capacitate de cumpărare scăzută.

Dintre întreprinderile care practică genul respectiv de activitate, 99% sunt întreprinderi mici și mijlocii, iar peste 45% sunt amplasate în municipiul Chișinău sau în teritoriile din imediata apropiere (raioanele Anenii-Noi, Criuleni, Dubăsari, Căușeni, Cimișlia etc.) [25, 59, 171, 179].

La nivelul oricărei întreprinderi, performanța economico-financiară definită prin prisma conceptului de eficiență se exprimă și se cuantifică conform majorității abordărilor propuse de specialiștii în domeniu, în urma analizei activității de producere și de comercializare, a rentabilității, dar și a generării de plusvaloare [212].

Conform datelor prezentate de întreprinderile de producere, de prelucrare și de conservare a cărnii și de fabricare a produselor din carne, valoarea producției industriale fabricată în anul 2015 este de 2 997,5 mln. lei, crescând până la 4 030,5 mln. lei în anul 2018 și până la 4 240,9 lei în anul 2019 [23].

Industria de procesare a cărnii este de maximă importanță dat fiind faptul că, carnea și produsele obținute din acestea se numără printre cele mai necesare produse alimentare, deoarece conțin aproape toți nutrienții necesari organismului uman. Valoarea nutritivă ridicată a acestor produse se datorează conținutului unei cantități semnificative de proteine de origine animală [43, 138, 207].

Creșterea producției industriei de procesare a cărnii se realizează nu numai prin introducerea de noi capacități, ci și prin intensificarea, mecanizarea și automatizarea controlată digital a proceselor tehnologice, ceea ce a catalizat o transformare semnificativă a ramurii [18, 80].

Pentru industria de procesare a cărnii din Republica Moldova o provocare majoră rămâne lipsa unui program ramural de dezvoltare strategică, care ar permite fortificarea continuă a ramurii prin crearea unor condiții optime de muncă și dotarea cu echipamente moderne prevăzute în Regulamentul sanitar privind exploatarea și funcționarea întreprinderilor de procesare a cărnii [159, 176].

Printre măsurile care asigură creșterea eficienței industriei de procesare a cărnii prioritară este crearea de condiții optime de muncă prin minimizarea factorilor de risc din mediul ocupațional. Astfel, se va contribui la conservarea și la fortificarea stării de sănătate a angajaților și la sporirea productivității muncii acestora. Rapoartele OMS confirmă că, factorii de risc din mediul ocupațional sunt printre cele

zece cauze care favorizează creșterea incidenței bolilor netransmisibile în țările UE. Cercetările fiziologice și igienice la locul de muncă, conform numeroaselor cercetări efectuate în diferite ramuri ale industriei și ale agriculturii, joacă un rol important la identificarea principalilor factori de risc ocupațional și la elaborarea măsurilor de prevenire a acțiunii lor asupra stării de sănătate a angajaților [40, 52].

Relevanța evaluării igienice a condițiilor de muncă și a impactului acestora asupra stării funcționale a organismului și a stării de sănătate a lucrătorilor a fost stabilită nu doar în industria procesării cărnii, dar și în industria ușoară [40], în întreprinderile specializate în fabricarea producției de cofetărie [297], printre angajații Serviciului de supraveghere și control de stat [279].

În literatura de specialitate sunt reflectate doar problemele igienice și de sănătate cu care se confruntă angajații din abatoare, modificările fiziologice ale organismului angajaților din ÎPC în dinamica turei (frecvența pulsului, nivelul tensiunii arteriale, rezistența la efort fizic etc.) [293, 295]. Informații despre evaluarea igienică, ergonomică și comprehensivă a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii practic lipsesc. În unele publicații științifice se atrage atenția la condițiile de muncă nefavorabile din ÎPC [35, 227, 238], în special la particularitățile nesanogene ale microclimatului [53, 198]: temperaturi joase și umiditate înaltă a aerului din zona de respirație a muncitorilor în perioada rece a anului și temperaturi înalte și umiditate joasă a aerului în perioada caldă a anului [59, 169, 183, 263]. Aceste condiții sunt adaptate, preponderent, la procesul tehnologic și nicidecum la cerințele organismului muncitorilor.

La unele locuri de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii angajații sunt expuși influențelor nefaste ale zgomotului [78, 81, 183] și ale iluminatului insuficient [152].

Suprafețele de lucru, mâinile și hainele lucrătorilor, dar și aerul zonei de muncă, deseori sunt contaminate cu microorganisme (bacterii, virusuri, fungi) cât și cu substanțe provenite din materia primă de origine animalieră [59, 105, 199].

Un factor de risc ocupațional la ÎPC cu impact pe starea de sănătate a angajaților constituie substanțele chimice (soluții de dezinfectanți, hidrogenul sulfurat, amoniacul, dioxidul de carbon etc.), prezente pe suprafețele instrumentelor și ale utilajelor, precum și în aerul zonei de muncă [172, 296].

Unii autori consideră că, în mediul de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii se crează condiții de traumatizare [219, 249].

La ora actuală, a rămas nesoluționată argumentarea teoretică a legităților influenței procesului de muncă și a factorilor de risc ocupaționali asupra stării de sănătate, a procesului de adaptare și a capacității de muncă a lucrătorilor din întreprinderile de procesare a cărnii [81, 148, 242].

Puținele date din unele publicații de mici proporții creează o imagine incompletă a stării de lucruri din întreprinderile de procesare a cărnii, dar totuși importantă din punct de vedere al medicinei muncii. Mai bine sunt reflectate modificările fiziologice ale organismului muncitorilor în procesul

muncii la aceste întreprinderi [149, 281, 298]. Se atrage atenția la importanța evaluării în fiecare caz separat, în funcție de zona geografică, anotimp, tura de muncă etc. a regimului de muncă și de odihnă al angajaților, deoarece organizarea corectă a acestuia contribuie la ridicarea capacității de muncă și la ameliorarea stării de sănătate a acestora.

Pentru întreprinderile de procesare a cărnii este caracteristică o incidență înaltă a morbidității generale [104, 143, 269]. Angajații acestor întreprinderi suferă de maladii netransmisibile [42, 47, 127, 243], de tulburări musculo-scheletice [1, 128, 214], rămâne înaltă incidența traumelor [191, 219].

Angajații din ÎPC sunt supuși și riscului de infectare cu boli infecțioase, îndeosebi cu zoonoze [133, 163, 199]. O problemă acută a angajaților din aceste întreprinderi sunt hepatitele virale E, A, B [6, 164], parazitozele [19, 130], bruceloza [267].

Informațiile incomplete și fragmentare despre problemele de sănătate ale angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii nu pot servi ca bază pentru elaborarea de măsuri profilactice complexe. Pentru alte ramuri industriale, aceste probleme au fost studiate și abordate de mai mulți cercetători [276, 277].

Lipsa lucrărilor fundamentale și a măsurilor profilactice constituie un impediment semnificativ în evaluarea factorilor de risc ocupațional și a stării de sănătate a angajaților de la ÎPC și în elaborarea unui complex de măsuri bine fundamentate, din punct de vedere științific, de asanare a mediului ocupațional și de prevenție a efectelor negative ale procesului de muncă și ale factorilor de risc ocupațional pe starea de sănătate a lucrătorilor din aceste întreprinderi.

Pentru reducerea morbidității cu incapacitate temporară de muncă, inclusiv prin unele boli transmisibile (BT) și netransmisibile (BNT) caracteristice angajaților din această ramură, este necesar de a elabora un sistem viabil de supraveghere și de monitorizare a factorilor de risc din mediul ocupațional din industria de procesare a cărnii. Elaborarea unui atare sistem necesită fundamentare științifică și vine în acord cu Strategia Națională de Sănătate Publică pentru anii 2014-2020 și cu cele zece operațiuni esențiale în domeniul sănătății publice recomandate de Organizația Mondială a Sănătății.

Tema tezei este corelată cu direcțiile prioritare de cercetare-dezvoltare ale economiei țării și cu tendințele de dezvoltare ale sectorului de procesare a cărnii care, în ultimii ani, capătă avânt.

Scopul cercetării: identificarea legăturilor impactului factorilor de risc ocupațional asupra capacității de muncă și stării de sănătate a lucrătorilor din industria de procesare a cărnii și elaborarea complexului de măsuri de protecție și prevenire.

Obiectivele cercetării:

1. Evaluarea igienică a procesului tehnologic, particularităților ergonomice, la întreprinderile de procesare a cărnii.

2. Studiarea particularităților indicatorilor stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (morbiditatea generală și specifică, cu incapacitatea temporară de muncă, morbiditatea prin adresabilitate).
3. Determinarea și evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional (microclimat, zgomot, iluminat, concentrația substanțelor chimice, conținutul de fungi și de microorganisme) la întreprinderile de procesare a cărnii.
4. Evaluarea interrelațiilor dintre indicatorii stării de sănătate a angajaților și factorii de risc din mediul ocupațional, estimarea riscului de îmbolnăvire.
5. Evaluarea impactului asupra indicatorilor stării de sănătate a angajaților și economic, gradului de implementare a măsurilor de asanare a condițiilor mediului ocupațional.
6. Elaborarea complexului de măsuri de asanare a mediului ocupațional și de prevenție a efectelor adverse asupra stării de sănătate a lucrătorilor.

Ipoteza cercetării evidențiază dependența stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii de acțiunea nefastă a factorilor de risc (fizici, chimici și biologici) din mediul ocupațional. Rezultatele cercetărilor igienice, clinice și paraclinice, epidemiologice posibil ar indica dependența unor modificări nefavorabile ale sănătății angajaților de genul, de vârstă, de specificul activității și de vechimea în muncă a angajaților, precum și de condițiile mediului ocupațional. Prezența factorilor de risc în mediul ocupațional ar putea influența negativ starea de sănătate a angajaților, ceea ce argumentează importanța diagnosticării precoce a maladiilor și a indicării unui tratament adecvat, conform prevederilor Protocoalelor Clinice Naționale. Continuarea cercetării interrelației „*mediul de producere – starea organismului muncitorilor*” ar putea duce la identificarea unor factori de risc ocupațional noi pentru acest gen de activitate și la elaborarea strategiilor de prevenție a acțiunii lor pe starea de sănătate a angajaților.

Depistarea în cadrul examenelor medicale periodice a bolilor cronice legate de profesii va permite elaborarea măsurilor de prevenție, bazate pe evidența lor într-un program multidisciplinar *medic de familie - medic igienist - medic în medicina muncii*, care vor asigura reducerea frecvenței lor.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute

În cadrul cercetării a fost abordată sistemic o problemă de medicină a muncii prin supravegherea și evaluarea igienică a factorilor profesionali de risc din mediul ocupațional și a stării de sănătate a angajaților de la ÎPC pentru argumentarea științifică a necesității elaborării principiilor de bază ale măsurilor de prevenție.

În acest sens, în premieră au fost obținute date noi prin:

- identificarea principalilor factori de risc ocupațional ce determină starea de sănătate și capacitatea de muncă a angajaților ÎPC;

- evaluarea și clasificarea igienică a proceselor de muncă după greutate și intensitate, cât și a condițiilor de muncă după nocivitate și periculozitate;
- identificarea legăturilor influenței condițiilor de muncă asupra morbidității lucrătorilor de la întreprinderile de procesare a cărnii;
- evaluarea multilaterală a stării de sănătate și a structurii morbidității angajaților în raport cu factorii de risc din mediul ocupațional;
- investigarea și evaluarea chestionarelor muncitorilor privind factorii profesionali de risc la întreprinderile de procesare a cărnii în condițiile Republicii Moldova;
- studierea stării și structurii sănătății muncitorilor după indicatorii de adresabilitate;
- identificarea premiselor de dezvoltare a capacității funcționale a sistemului de supraveghere și de evaluare a factorilor de risc din mediul ocupațional de la ÎPC din Republica Moldova;
- estimarea riscului și a impactului economic al bolilor legate de condițiile de muncă;
- argumentarea și aprobarea principiilor de elaborare a regimului de muncă și de odihnă pentru procesele de producție cu greutate și intensitate sporite;
- elaborarea unui algoritm al diagnosticului de laborator al markerului anti-HVE IgG al hepatitei virale E în funcție de activitatea de muncă a angajaților de la ÎPC;
- elaborarea unui concept ramural privind fortificarea supravegherii, controlului, evaluării și optimizării măsurilor de asanare a condițiilor igienice ale mediului ocupațional de la ÎPC, în vederea reducerii incidenței unor maladii și fortificării stării de sănătate a angajaților.

Problema științifică soluționată în teză constă în identificarea și evaluarea factorilor de risc profesional determinanți în formarea morbidității angajaților ÎPC, evaluarea și clasificarea igienică a proceselor de muncă după greutate, intensitate, nocivitate și periculozitate. S-a estimat morbiditatea prin boli netransmisibile și transmisibile a lucrătorilor după adresabilitate, rezultatele examenelor medicale și ITM. S-a elaborat un algoritm de diagnostic de laborator al hepatitei virale E, precum și măsuri de optimizare a condițiilor de muncă la ÎPC și de fortificare a stării de sănătate a angajaților.

Importanța teoretică a cercetării. Lucrarea se înscrie în șirul politicilor de fortificare a sănătății publice, de creare a unui concept original al medicinei muncii și reprezintă prima lucrare de cercetare științifică în cadrul căreia au fost obținute date originale privind starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii în raport cu specificul mediului ocupațional. Evidențierea acestei dependențe permite de a identifica factorii de risc ai mediului ocupațional servind în continuare ca bază în elaborarea unui indicator integral de pronosticare a indicatorilor de sănătate la angajați și de planificare a volumului de măsuri de prevenție pentru ameliorarea condițiilor de muncă.

Rezultatele studiului vor fi utilizate la elaborarea actelor normative, ghidurilor practice, unei metodologii de format propriu, valorificarea cărora în practica Serviciului de Sănătate Publică va conduce la evaluarea complexă și multidimensională a factorilor de risc din mediul ocupațional de la

întreprinderile de procesare a cărnii, ulterior la îmbunătățirea calității vieții angajaților, prin diminuarea morbidității profesionale și ameliorarea condițiilor din mediul de muncă.

În premieră, s-au inițiat investigațiile de laborator a serului sangvin pentru identificarea markerului anti-HVE IgG la angajații de la întreprinderile de procesare a cărnii cu risc sporit de infectare cu virusul hepatitei virale E.

Sub aspect teoretic, cercetările suplinesc capitolele neelucidate până în prezent în literatura științifică și didactică, care pot fi utilizate și în calitate de material didactic la instruirea universitară a studenților, rezidenților și postuniversitară a specialiștilor din ANSP și ANSA.

Valoarea aplicativă a lucrării.

Rezultatele studiului servesc drept dovadă științifică pentru dezvoltarea conceptului privind optimizarea măsurilor de prevenție și prezintă drept reper în:

- determinarea criteriilor pentru supravegherea stării de sănătate ale angajaților expuși acțiunii factorilor profesionali de risc, acordarea asistenței medicale calificate și selecției profesionale;
- argumentarea recomandărilor privind fortificarea supravegherii/controlului de stat și evaluării complexe a condițiilor de muncă de la întreprinderile de procesare a cărnii;
- elaborarea conceptului de creare a Serviciului de sănătate ocupațională în Republica Moldova;
- elaborarea și sistematizarea cerințelor către proiectarea, construcția, reconstrucția, amplasarea teritoriilor, asigurarea cu apeduct, canalizare, încălzire, ventilare, întreținere și exploatare a încăperilor, inventarului, mobilierului și echipamentelor. Aceste cerințe sunt expuse în Ghidul practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" (Chișinău, 2017);
- instruirea universitară și postuniversitară la Disciplinele de igienă, medicina muncii a USMF "Nicolae Testemițanu".

Implementarea rezultatelor cercetării.

Rezultatele cercetării au fost utilizate la elaborarea măsurilor complexe de asanare a condițiilor ocupaționale la întreprinderile de procesare a cărnii, argumentate din punct de vedere științific, precum și a recomandărilor cu referire la evaluarea igienică a condițiilor de muncă și a impactului lor asupra organismului lucrătorilor. De asemenea au fost utilizate la elaborarea a două ghiduri practice: "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" aprobat prin Hotărârea medicului-șef sanitar de stat al Republicii Moldova nr. 2 din 28 iunie 2017 (Anexa nr. 1) și "Măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii" aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr 1276 din 28 de risc decembrie 2020, (Anexa nr.2).

Pe parcursul studiului au fost fundamentate științific și brevetate 2 (două) metode noi (1) *de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sangvin, MD 1258Z 2019.02.28* și (2) *de identificare a*

markerului anti-HVE IgG în serul sangvin la persoane cu risc sporit de infectare, MD 1291Z 2019.06.30. S-a obținut un Certificat de inovator: metoda de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sangvin la angajații din întreprinderile de procesare a cărnii (Anexele nr. 3-5).

Metodele de investigații au fost implementate în activitatea laboratoarelor microbiologice ale ANSP, IMSP Spitalul Clinic de Boli Infecțioase "Toma Ciorbă", "Invitro Diagnostics" SRL contribuind la fortificarea managementului diagnosticului de laborator privind riscul hepatitei virale E în rândul angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii.

Datele obținute au fost implementate în procesul decizional și de management al patronatului ÎPC, în activitatea didactică și practică/de control a USMF "Nicolae Testemițanu", a Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor, la întreprinderile din componența patronatului industriei prelucrătoare de carne (Anexele nr. 6-11).

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Evaluarea igienică a procesului tehnologic aplicat în întreprinderile moderne de procesare a cărnii, evaluarea complexului de factori de risc cu impact negativ asupra stării de sănătate a muncitorilor expuși, asupra capacității de muncă.
2. Particularitățile și structura morbidității prin boli netransmisibile și transmisibile a muncitorilor întreprinderilor de procesare a cărnii în raport cu incapacitatea temporară de muncă și cu adresabilitatea.
3. Clasificarea proceselor de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii după greutate, intensitate și a condițiilor de muncă după nocivitate și periculozitate.
4. Identificarea și evaluarea interrelațiilor dintre factorii de risc profesional și morbiditatea muncitorilor cu incapacitate temporară de muncă.
5. Algoritmul diagnosticului de laborator al markerului anti-HVE IgG al hepatitei virale E la angajații ÎPC.
6. Argumentarea necesității elaborării conceptului de creare a Serviciului de sănătate ocupațională.
7. Măsurile complexe de prevenție a efectelor negative ale condițiilor de muncă din ÎPC prin perfecționarea procesului tehnologic de procesare a cărnii, ameliorarea condițiilor de muncă, diagnosticarea precoce a stărilor premorbide, reducerea incidenței morbidității cu incapacitate temporară de muncă.

Aprobarea rezultatelor științifice: principiile de bază ale lucrării au fost prezentate și discutate la următoarele foruri științifice:

- Conferința Națională cu participare internațională de Medicina Muncii (Sibiu, România, 2011);

- Congresul al XVII-lea de Medicina Muncii cu participare internațională (București, România, 2012);
- 15-й съезд гигиенистов Украины (Львов, Украина, 2012);
- Analele științifice ale Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” (Chișinău, 2012);
- Conferința Națională cu participare internațională de Medicina Muncii (Galați, România, 2013);
- Congresul specialiștilor din domeniul sănătății publice și managementului sanitar (Chișinău, 2013);
- Salonul internațional de Cercetări științifice, Inovații și Inventici Pro Invent (Cluj-Napoca, România, 2017);
- Conferința Națională de Medicina Muncii cu participare internațională (Gura Humorului, România, 2017);
- Institutul Național de Inventică (Iași, România, 2017);
- Конференция с международным участием «Здоровье и окружающая среда», посвященной 90-летию республиканского унитарного предприятия «Научно-практический центр гигиены», том 1, (Минск, 2017);
- Expoziția Internațională Specializată Infoinvent (Chișinău, 2017);
- Salonul internațional de Cercetări științifice, Inovații și Inventici Pro Invent (Cluj-Napoca, România, 2018);
- Congresul al IV-lea al medicilor de familie din Republica Moldova (Chișinău, 2018);
- Congresul al XIX-lea de Medicina Muncii cu participare internațională (Sinaia, România, 2018);
- Salonul de invenții și inovații "Traian Vuia" (Timișoara, România, 2018);
- Institutul Național de Inventică (Iași, România, 2018);
- Salonul de invenții și inovații "Traian Vuia" (Timișoara, România, 2019);
- Salonul internațional de Cercetări științifice, Inovații și Inventici Pro Invent (Cluj-Napoca, România, 2019);
- Institutul Național de Inventică (Iași, România, 2019);
- Congresul VIII al specialiștilor în domeniul sănătății publice și managementului sanitar (Chișinău, 2019);
- Salonul Infoinvent (Chișinău, 2019);
- Salonul Euroinvent (Iași, România, 2020);
- Institutul Național de Inventică (Iași, România, 2020);

- Salonul internațional de Cercetări științifice, Inovații și Inventici Pro Invent (Cluj-Napoca, România, 2020);
- Conferința Națională cu participare internațională Apa și sănătatea: realizări și provocări, (Chișinău, 2020);
- Conferința Națională cu participare internațională în domeniul sănătății ocupaționale, siguranței chimice și toxicologiei "Protecția sănătății-pentru un viitor sigur", (Chișinău, 2022).

Concomitent, cu comunicările la foruri științifice, rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul realizării proiectelor naționale și internaționale:

1. Proiectul 15.817.04.07A "Estimarea stării de sănătate a populației în relație cu factorii nocivi exogeni și psiho-sociali prioritari și elaborarea măsurilor privind reducerea riscurilor". Perioada 2015-2019.
2. Proiectul 20.80009.8007.35 "Estimarea riscului pentru sănătatea umană atribuit expunerii la substanțe chimice prioritare în Republica Moldova". Perioada 2020-2023.
3. Proiectul bilateral moldo-turc 22.813.0807.3TR "Cercetare colaborativă și consolidare a capacităților în sănătatea și securitatea în muncă". Perioada 2022-2023.

Materialele cu tematica tezei au fost reflectate în 62 de lucrări publicate, dintre care o monografie fără coautor *"Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii"*, (312 p.), și o monografie în parteneriat cu mai mulți autori *"Gripa: măsurile de supraveghere, control și răspuns"* (263 p.), 25 de articole în reviste, dintre care 4 - în reviste internaționale (Web of Science SCOPUS), 4 - în reviste din străinătate recunoscute, 17 articole în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, toate 17 publicate în reviste de categoria B, un articol în culegerile lucrărilor conferințelor internaționale, 2 - naționale; 6 rezumate/abstracte/teze în lucrările conferințelor naționale și internaționale, 18 materiale la saloanele de invenții. În calitate de raportor la conferințe și congrese internaționale și naționale - 18. Au fost elaborate și aprobate de Consiliul de Experți al Ministerului Sănătății, 3 (trei) Ghiduri practice: "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" (Chișinău, 2017), "Măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii" (Chișinău, 2020), "Privind evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă. Criteriile și clasificarea condițiilor de muncă" (2021). La saloanele naționale și internaționale de invenții au fost obținute 17 medalii de aur, 3 de argint și 4 de bronz.

Rezultatele cercetării, după ce au fost supuse unui cadru favorabil dezbaterilor, au fost implementate în activitatea patronatului întreprinderilor industriei prelucrătoare de carne din Republica Moldova.

Teza a fost discutată și recomandată spre aprobare la ședința comună a Laboratorului Pericole chimice și toxicologie al Agenției Naționale pentru Sănătate Publică și a Disciplinei de Igienă (proces

verbal nr. 10 din 02 martie 2023), la Seminarul Științific de Profil 331 Sănătate publică; 333.Sănătatea ocupațională și biomedicine. Specialitatea Igienă, 333.02. (proces verbal nr. 2 din 11 aprilie 2023, Seminarul Științific ad-hoc (proces verbal nr. 1 din 25 mai 2023).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza, scrisă în limba română este prezentată pe 294 pagini tehnoredactate la computer, structurată în conformitate cu cerințele regulamentului de întocmire a tezei de doctor habilitat și include foaia de titlu, foia privind drepturi de autor, cuprins, adnotarea în trei limbi (română, engleză și rusă), introducere, studiul de sinteză a literaturii (capitol 1), metodologia studiului (capitol 2), compartimente de bază care includ rezultatele cercetării (capitolul 3-7), concluziile generale și recomandări practice, bibliografia cu 299 de titluri, 26 de anexe, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului. Rezultatele cercetării sunt prezentate în 52 figuri și 29 tabele.

În **Introducere** sunt prezentate dovezile esențiale, care argumentează actualitatea și importanța științifico-practică a studiului efectuat. Este expus gradul de studiere a problemei proiectate în literatura de specialitate. Sunt formulate explicit scopul și obiectivele cercetării științifice, se descriu amplu aspectul inovator al studiului, semnificația teoretică și aplicativă. Sunt enumerate forurile științifice naționale și internaționale la care au fost aprobate rezultatele studiului.

Capitolul 1 prezintă o sinteză a problemei abordate și a argumentelor ce au determinat alegerea subiectului de cercetare. Sunt trecute în revistă caracteristicile stării de sănătate a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii, factorii de risc ocupațional determinanți ai stării de sănătate, cu prezentarea abordărilor științifice moderne în evaluarea stării de sănătate și prevenirea stărilor morbide la angajații din aceste întreprinderi. Capitolul este structurat în cinci subcapitole, care conțin informații ce demonstrează gradul de studiere a problemei la nivel național și internațional, și concluzii la capitol.

Capitolul 2 cuprinde descrierea abordării metodologice utilizată pe parcursul cercetării, atestând în mod clar subiectul, dimensiunile și problema de cercetare. În capitol este reflectat algoritmul studiului, caracteristica generală a materialului și a metodelor de analiză a rezultatelor obținute. Se descriu metodele de studiu, de colectare a probelor și de prelucrare statistică a materialului informativ, precum și argumentarea eșantionului luat în studiu. În detalii sunt expuse aspectele teoretice ale prevenției, precum și aplicativitatea metodelor respective în știința și practica igienei și medicinei muncii. Capitolul este structurat în patru subcapitole, inclusiv concluzii la capitol.

Capitolul 3, structurat în cinci subcapitole, inclusiv concluzii la capitol, este consacrat evaluării igienice a procesului tehnologic de procesare a cărnii și a mediului ocupațional ca factori cu un rol esențial în implementarea tehnologiilor avansate și moderne de procesare a cărnii și de fabricare a produselor din carne. Sunt evaluați indicatorii capacității de muncă a angajaților la etapele principale ale procesului tehnologic. Este prezentată caracteristica ergonomică a lucrărilor și evaluat efortul fizic.

Capitolul 4 întrunește rezultatele evaluării complexe a stării de sănătate a lucrătorilor din ÎPC, iar abordările aplicate de pe poziția sănătății ocupaționale sunt direcționate spre depistarea precoce a

stărilor premorbide, atunci când sunt ușor reversibile. Starea de sănătate a angajaților ÎPC a fost evaluată după metodele tradiționale: autoevaluarea sau aprecierea subiectivă, evaluarea după indicii morbidității cu incapacitate temporară de muncă prin boli transmisibile și netransmisibile, adresabilitatea muncitorilor la asistență medicală. Au fost analizate și rezultatele examenelor medicale profilactice periodice. S-a evaluat impactul economic al stării de sănătate a lucrătorilor din ÎPC în funcție de costurile cauzate de pierderea temporară a capacității de muncă a angajaților. Capitolul este structurat în cinci subcapitole, inclusiv concluzii la capitol.

Capitolul 5 înglobează rezultatele investigațiilor de laborator și instrumentale ale factorilor de risc ocupațional (fizici, chimici, biologici) cu impact asupra stării de sănătate a lucrătorilor prin prisma principiilor de organizare a procesului de muncă cu accent pe îmbunătățirea sistemului de detectare a factorilor nocivi din mediul de muncă al angajaților și pe argumentarea măsurilor preventive direcționate spre diminuarea acțiunii factorilor de risc. Capitolul constă din trei subcapitole, inclusiv concluzii la capitol.

Capitolul 6 este dedicat principalilor factori profesionali de risc și estimării impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților prin prisma cheltuielilor destinate indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și tratament, inclusiv spitalicesc. Se descriu tendințele creșterii incidenței morbidității în ÎPC și impactul economic al acestei creșteri care impune inițierea elaborării unei politici publice multidimensionale. Capitolul constă din patru subcapitole, inclusiv concluzii la capitol.

Capitolul 7 este axat pe dezvoltarea politicilor de sănătate la locul de muncă în întreprinderile de procesare a cărnii și pe elaborarea modelului optim al serviciului de sănătate ocupațională la aceste întreprinderi, incluzând principiile de bază ale serviciului nominalizat. Capitolul cuprinde cinci direcții strategice și se încheie cu concluzii la conținutul capitolului.

Concluziile generale și recomandările practice, prezentate la sfârșitul tezei, reies din principalele rezultate obținute și reflectate în capitolele respective. Recomandările sunt elaborate pentru instituțiile care pot contribui la optimizarea măsurilor de prevenție a riscurilor profesionale.

Bibliografia include 299 de titluri.

Teza conține 26 de anexe cu materiale, care argumentează valoarea lor, implementarea în practică a rezultatelor, aspectul inventativ al lucrării.

1. CARACTERISTICA PARTICULARITĂȚILOR CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNTREPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII *(analiza de sinteză a referințelor bibliografice)*

Industria de procesare a cărnii are o importanță semnificativă în asigurarea continuă a populației cu produse alimentare de primă necesitate, luând în considerație faptul că, carnea și produsele din carne dispun de marea majoritate a nutrienților necesari organismului uman pentru menținerea sănătății și continuarea vieții, în special de cantități semnificative de proteine de origine animală.

Sortimentul de produse din carne include diverse articole, care tind să răspundă necesităților omului. În sortimentul general de produse din carne, o pondere semnificativă este deținută de produsele care sunt la mare căutare în rândul populației: salamuri, cârnați, afumături, semifabricate, conserve [190, 223].

Referințele din literatura de specialitate aduc dovezi elocvente despre posibilul impact negativ al condițiilor de muncă asupra stării de sănătate a muncitorilor antrenați în diverse activități de producere [183, 279].

În scopul evaluării dimensiunilor preocupărilor pe plan mondial privind impactul procesului de muncă și factorilor ocupaționali de risc din industria de procesare a cărnii a fost întreprins un studiu bibliografic avansat și o analiză a articolelor full-text selectate.

Din peste 680 de articole au fost selectate peste 240 referințe cu privire la condițiile de muncă și impactul lor asupra sănătății celor ce muncesc în aceste condiții, inclusiv 125 cu privire la tipologia afecțiunilor înregistrate la angajații din ramura respectivă a industriei prelucrătoare.

Referințele respective au multiple aspecte de abordare – epidemiologie, evaluare clinică, etiopatogenia acțiunii factorilor de risc, tratamentul afecțiunilor profesionale și a celor legate de profesie, complicații, acțiuni tardive, supravegherea dispoziției, comportamentului și mentalității etc. Un punct de vedere aparte îl constituie “self-managementul” cu aspectele de educație, monitorizare și evaluare.

Distanța în timp, succesiunea cronologică a descoperirilor științifice, rolul și atitudinea diferitor personalități istorice, nu a diminuat câtuși de puțin deplina importanță a sănătății ocupaționale în industria de procesare a cărnii. Este remarcabil că, aceste studii nu numai că își păstrează valoarea, dar cercetările recente argumentează necesitatea reactualizării lor, deoarece dezvoltarea continuă a industriilor, implementarea tehnologiilor noi ridică probleme serioase față de studierea calității igienice a mediului ocupațional și față de caracterul evaluării acțiunii factorilor de risc la locul de muncă asupra sănătății muncitorilor din diferite ramuri, inclusiv din cea a cărnii și a produselor acesteia.

Statisticile mondiale și referințele bibliografice atestă dezvoltarea continuă a creșterii industriale a animalelor și a industriei de procesare a cărnii [7, 87, 228].

Cu toate că în secolul al XX-lea omenirea a făcut progrese remarcabile privind dezvoltarea economică, în îmbunătățirea sistemului de sănătate și de organizare a muncii, în perfecționarea

tehnologică a diferitor ramuri, inclusiv a celei de procesare a cărnii, în prezent se atestă o situație de conflict între interesele producătorilor și sănătatea ocupațională. Sistemele de sănătate și de organizare a muncii sunt în permanență provocate să se adapteze la schimbări, care necesită ajustări constante în furnizarea serviciilor de sănătate, având consecințe atât asupra modului în care se desfășoară munca, cât și asupra cerințelor aduse sănătății forței de muncă. Munca decentă este fundamentală pentru a asigura sisteme de sănătate eficiente și rezistente, și pentru obținerea accesului la asistență medicală de calitate [11, 26, 59, 65, 100, 142, 183, 242].

1.1. Caracteristica condițiilor de muncă și a factorilor de risc ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii

Primele încercări ale savanților igienişti de a cerceta factorii de risc ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii și impactul acestora asupra parametrilor de funcționalitate și de vitalitate a angajaților care activează în aceste întreprinderi datează cu anii '80 ai secolului al XX-lea [280, 284].

Complexitatea raportului *“risc profesional – sănătate”* în contextul varietății elementelor componente a impus o multitudine de domenii, dimensiuni și modalități de abordare, de la studii experimentale, evaluare clinică, explorare funcțională, până la modelare matematică și tehnici vizând procesele imuno-reactive și investigații la nivel celular. În cercetările respective sănătatea este apreciată, pe de o parte, drept o condiție a calității vieții, iar pe de altă parte reprezintă un mesaj al calității vieții – al nivelului de trai, socio-economic, cultural și ocupațional. Aspectele privind relația dintre expunerea profesională și starea de sănătate a personalului din diferite ramuri ale economiei naționale sunt destul de frecvente în literatura de specialitate [276, 279, 297].

Este necesar de a conștientiza că, afectarea stării de sănătate a salariaților în orice ramură a industriei și în orice țară are consecințe directe atât asupra economiei întreprinderii, cât și a celei naționale. Pierderile economice legate de boală sunt enorme.

Agresivitatea profesională, generată de tehnologiile industriale de tratare inițială a animalelor (abatoare), este studiată foarte detaliat [1, 30, 81, 115, 249].

Mai puțin, din punct de vedere al sănătății ocupaționale, au fost studiate etapele de procesare și de producere a salamurilor, a mezelurilor și a conservelor de carne, prioritate fiind acordată problemelor de igiena alimentației și asigurarea inofensivității produselor din carne [114].

Referințele din literatura de specialitate cu privire la caracteristicile fiziologice și igienice specifice industriei de procesare a cărnii sunt limitate, cele mai recente, prezentate cu precădere sub formă de abstracte, datând cu anii 1980-1990.

Studiile respective reprezintă, din punct de vedere metodologic, analiza tradițională a factorilor de producție, a dinamicii modificărilor fiziologice, a nivelului și a structurii morbidității, fiind lipsite de o generalizare fundamentală a interrelației *„mediul de producere – starea organismului muncitorilor”*.

Cu alte cuvinte, s-a efectuat aprecierea factorilor de mediu industrial fără a extrapola acțiunea lor asupra stării de sănătate a muncitorilor. Având un caracter fragmentar și unilateral, aceste studii nu reflectă nici pe departe caracteristica fiziologică și igienică a principalelor etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii. Trebuie menționată și tehnologia învechită, căreia aparțin studiile respective.

Abdullahi și coaut. (2016) menționează că, industria de procesare a cărnii constă din procese tehnologice de procesare primară a animalelor, de refrigerare și de congelare a cărnii, de prelucrare mecanică a cărnii și de prelucrare termică a produselor din carne [2].

În cele mai multe cazuri, mediul ocupațional de la diferite etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii se caracterizează prin prezența unui complex de noxe fizice, chimice și psihologice care influențează starea de sănătate a angajaților [2, 85, 238]. La procesarea cărnii și la producerea derivatelor din carne, respectivele condiții însumează condițiile nefavorabile de microclimă, poluare sonoră, poluare a aerului din zona de muncă cu microorganisme și cu un șir de substanțe chimice [35, 91, 182, 189, 227, 214], precum și suprasolicitarea fizică a analizatorilor [35, 85, 91, 192, 214, 227, 238].

Spectrul și intensitatea factorilor de risc la locul de muncă diferă de la o etapă tehnologică la alta, fiind determinate de specia de animale sacrificate și/sau prelucrate, de gradul de mecanizare a procesului de muncă, de asigurarea respectării standardelor de securitate și de igiena muncii [1, 53, 59, 167, 171, 173].

Poluarea aerului zonei de muncă cu particule în suspensie constituie o problemă semnificativă a sănătății publice în Europa. În conformitate cu ghidurile revizuite de referință ale calității aerului, fracția respirabilă a particulelor în suspensie este responsabilă pentru diferite efecte adverse asupra sănătății. Expunerea la aerosoli se poate manifesta prin: alterarea funcțiilor fiziologice pulmonare și a capacității pulmonare, agravarea disfuncțiilor respiratorii și cardiovasculare deja existente, creșterea susceptibilității la infecțiile respiratorii, dereglări morfologice la nivelul tractului respirator, carcinogeneză, creșterea mortalității [146, 166, 281]. Poluarea aerului zonei de muncă cu particule în suspensie este proprie și industriei cărnii [53, 59, 171].

Poluarea aerului zonei de muncă cu pulberi poate fi foarte mare. Hamid ș. a. (2016) au stabilit că, concentrația pulberilor în aerul zonei de muncă din secțiile de producere este egală cu $648 \mu\text{g}/\text{m}^2$, iar în secția de ambalare cu $662 \mu\text{g}/\text{m}^2$ [78].

Condițiile microclimatice din ÎPC sunt specifice. Astfel, temperatura aerului în perioada rece a anului în secțiile de etichetare și de abataj al animalelor a fost foarte apropiată de nivelurile normate, constituind $15\text{--}21^\circ\text{C}$, iar în perioada caldă a anului $25,6\text{--}28,3^\circ\text{C}$ [59, 139, 183].

Umiditatea aerului, în majoritatea secțiilor de producere, este în limita standardelor de igiena muncii, cu excepția secției de spălare, pentru care este caracteristică depășirea NMA [78].

Niveluri nefavorabile ale microclimatului la locul de muncă se înregistrează și în întreprinderile

altor ramuri ale economiei. De exemplu, microclimatul în întreprinderile din industria de tutun este nefavorabil, atât cu efect de răcire, cât și de încălzire, în funcție de etapa procesului tehnologic [53]. Temperatura aerului în perioada rece a anului este în limitele de la +10 până la +15 °C (în medie constituind $12,0 \pm 1,2$ °C), umiditatea relativă a aerului – în limitele 67-98% (în medie constituind $82,9 \pm 3,4\%$), ceea ce corespunde clasei de pericol 3.1. [53]. Condiții similare sunt caracteristice și pentru întreprinderile avicole din Cehia, în care s-au depistat abateri nesemnificative de la nivelurile optime ale temperaturii și ale umidității aerului din încăperile de producere [113]. Expunerea la condițiile date impune suprasolicitarea proceselor de termoreglare: a celor de termoproducere și de termocedare.

Percepția condițiilor de microclimat nefavorabil cu efect de încălzire la locul de muncă este diferită. Astfel, 51,2% din lucrătorii ÎPC le-au perceput ca risc moderat și/sau foarte mare pentru sănătate [248, 263], înregistrându-se fluctuații în funcție de vârstă, de greutatea procesului de muncă, de utilizarea neadecvată a echipamentelor de protecție individuală [248].

Este de menționat faptul că, condițiile ambianței termice în ÎPC sunt impuse de procesul tehnologic, ceea ce constituie un impediment important în dezvoltarea măsurilor de asanare și de prevenție primară [244]. Microclimatul nefavorabil cu efect de răcire este un factor de amplificare a acțiunii nefavorabile a temperaturilor joase și a umidității ridicate, precum și a mediului umed caracteristic pentru genul respectiv de întreprinderi [198].

Condițiile de muncă la ÎPC se caracterizează de asemenea prin prezența zgomotului. În literatura de specialitate sunt puține studii referitoare la poluarea sonoră la aceste întreprinderi. Există date care descriu acest factor al mediului de muncă în abatoarele și la fermele avicole. Astfel, în lanțul de producere a cărnii de pasăre, nivelul zgomotului este destul de mare, constituind 87 dBA la prelucrarea primară, 90 dBA la tăierea și la prelucrarea cărnii, 95 dBA la ambalarea producției [81]. La abatoarele din Malaysia, 17% din lucrători sunt expuși la zgomot [1].

În realitate, în procesul de procesare a cărnii și de producere a derivatelor din carne este prezent zgomotul mecanic, intermitent, cu intensitate diferită pe durata zilei de muncă [81, 189]. Intensitatea zgomotului la procesele de prelucrare primară a animalelor atinge nivelul de 87-90 dBA [1, 81], la procesele de tranșare, dezosare și îndepărtare a laxe – 82-87 dBA [78]. La etapa tehnologică de cutizare și de malaxare a cărnii, de amestecare a compoziției, nivelul echivalent al zgomotului este egal cu 84,5 dBA [59, 78, 183]. La procesele de umplere a membranelor și a formelor, nivelul zgomotului constituie 82,2 dBA, iar la procesele de tratare termică - 78 dBA [59, 183].

Intensitatea zgomotului la locurile de muncă în secția de spălare ajunge până la 85,9 dBA [78], iar la unele locuri de muncă depășește NMA cu 3-22 dBA, în special în secțiile de tranșare, de pregătire a tocăturilor și de formatare a mezelurilor [59, 183].

După datele prezentate de Скворцов А. Н. (2018), la procesele de pregătire a tocăturilor, zgomotul depășește nivelul normat cu 22 dBA, iar în secția termică cu 16 dBA. Nivelul echivalent de

zgomot pentru o zi de lucru de opt ore a constituit 83,9 dBA, ceea ce corespunde condițiilor de muncă de clasa 3, gradul 1 de nocivitate [298]. După caracteristica spectrală, zgomotul produs se raportează la cel de frecvență medie și înaltă. Depășirea NMA cu 7-12 dB are loc în banda de octave medii-geometrice de 500-2000 Hz. Niveluri peste cele maxime admise s-au înregistrat la 73-79% din locurile de muncă, inclusiv la 4% dintre acestea cu 5-15 dBA. Conform datelor obținute de autor, există o conexiune directă dintre nivelul depășirii NMA a zgomotului și reducerea productivității muncii, care a fost în medie de 10-15% [298].

Unii autori menționează că, în ÎPC un factor nociv este și vibrația, cu precădere transmisă sistemului mână-braț prin intermediul cuțitelor [81, 88, 115].

Expunerea la vibrația locală contribuie la dezvoltarea tulburărilor periferice, cardiovasculare, gastrointestinale, a durerilor musculo-scheletice la nivelul spatelui, gâtului, mâinilor, umerilor. Expunerea profesională la vibrații poate spori și riscul de a dezvolta anumite tipuri de cancer [115].

Printre măsurile mai eficiente de prevenire a influenței vibrației se numără utilizarea unor tehnici alternative, modernizate, cu vibrații reduse, minimizarea timpului de expunere. Sunt binevenite și mănușile speciale anti vibrație, eficiente în reducerea transmisiei vibrațiilor. Însă aceste mănuși au și efecte negative, deoarece pot crește puterea de aderență a mâinii și a instalației de lucru, reducând astfel dexteritatea manuală [88, 116].

Mai mulți savanți au semnalat iluminatul nerațional la locurile de muncă [117]. Printre efectele negative ale iluminatului insuficient la locul de muncă se menționează suprasolicitarea vederii, oboseala, indispoziția de lucru ce exercită o influență negativă considerabilă asupra productivității muncii, apariția greșelilor în executarea operațiilor de muncă, creșterea nivelului de accidente de muncă ș. a. [118, 177, 268].

Conform practicilor igienice și sanitare generale, care trebuie urmate de operatorii din sectorul alimentar, există anumite cerințe privind nivelul iluminatului. Conform acestor cerințe, iluminatul la locul de inspecție trebuie să fie de 540 lx, în sălile de lucru – peste 200 lx, iar în alte zone – 110 lx [147].

În Standardul Național de siguranță alimentară (*National Standard Of The People's Republic of China Gb 12694-2016*, 2016) – specificații igienice pentru sacrificarea și prelucrarea animalelor și păsărilor de curte din China (GB 12694-2016) – este stipulat că, iluminatul trebuie să corespundă cerințelor adecvate pentru operatorii implicați în lanțul de producere și pentru angajații care organizează inspecția materiei prime, astfel încât să nu modifice culoarea naturală a produselor prelucrate, iar amplasarea corpurilor de iluminat trebuie să prevină poluarea cărnii de lămpile sparte [152].

Evident, unde se lucrează cu produsele din carne, există factorul de risc biologic. Directiva 2000/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului European din 18 septembrie 2000 privind protecția lucrătorilor împotriva riscurilor legate de expunerea la agenți biologici la locul de muncă

definește „agenții biologici” ca „microorganisme, inclusiv cele care au fost modificate genetic, culturi de celule și endoparaziți umani care pot provoca orice infecție, alergie sau intoxicație”.

În prezentul studiu a fost utilizată următoarea definiție a noțiunii de agenți biologici: microorganisme și alți purtători de origine vegetală sau animală care pot provoca efecte negative asupra sănătății lucrătorilor. Agenții biologici, în sensul în care este utilizat termenul în acest studiu, pot fi împărțiți în două grupe: organisme vii (micro) (de exemplu, bacterii, virusuri, ciuperci, drojdii și prioni) și substanțe sau structuri care provin din organisme vii sau moarte (de exemplu, exotoxine, endotoxine, glucani, micotoxine și alergeni).

La multe locuri de lucru, angajații sunt expuși la praf de origine biologică, adesea numit praf organic, constituit din proteine (sau alergeni), din materialele pe care le folosesc, și din (micro) organisme care cresc în aceste materiale. Riscurile pentru sănătate legate de agenții biologici apar în cele mai diferite circumstanțe și medii, inclusiv profesionale [105].

La întreprinderile de procesare a cărnii pot fi răspândite o serie de boli provocate de factorii biologici, unele din ele periclitanând starea de sănătate [188]. De obicei, invaziile la om au o intensitate scăzută și, în majoritatea cazurilor, o evoluție subclinică sau asimptomatică [184]. Examenele medicale periodice organizate în scopul prevenirii afecțiunilor extrem de grave prin metode simple, pot depista orice schimbare în starea de sănătate a lucrătorilor și descoperi modificări patologice, utilizând metode de laborator și paraclinice.

O particularitate igienică, indispensabilă industriei de procesare a cărnii, este încărcătura microbiană și parazitară a mediilor biologice animaliere procesate, precum și poluarea aerului zonei de muncă cu gaze specifice procesului de descompunere a materialului biologic: hidrogen sulfurat, mercaptan, acroleină, amoniac [135].

În întreprinderile de procesare a cărnii, agenții biologici și gazele rezultate din descompunerea resturilor organice sunt identificați la etapele tehnologice de sacrificare a animalelor, de eviscerare și de tratare a intestinelor, de producere a membranelor naturale pentru fabricarea salamurilor [31, 77, 199].

Mai mulți autori sugerează existența a două grupe principale de agenți biologici considerați drept pericole profesionale, și anume: agenți alergeni și/sau toxici care formează bioaerosoli și agenți care provoacă zoonoze și alte boli infecțioase [71, 105, 184, 199].

În ultimii ani, cuantificarea riscurilor profesionale la procesele tehnologice de procesare a cărnii și de producere a derivatelor din carne a arătat că, contaminarea cu microorganisme este ubicuitară în mediul ocupațional al unităților economice respective [31, 77, 199]. La examenul bacteriologic al probelor prelevate de la animale, analizate calitativ, a fost identificată o mare varietate de genuri de microorganisme. Astfel, s-a stabilit că, carnea de la abator și de la măcelărie are o încărcătură bacteriană cu *Escherichia coli*, *Staphilococcus aureus* și *Bacillus cereus* [77]. În 11% din probele analizate s-au depistat agenții patogeni ai leptospirozei [31].

Practica a demonstrat că, sacrificarea animalelor infectate este un factor de risc pentru infectarea muncitorilor cu anumite zoonoze transmise direct, inclusiv bruceloză și leptospiroză [3, 31, 49, 133, 153].

Contaminate cu *Listeria monocytogenes* s-au dovedit a fi 19,7% din suprafețele care nu vin în contact cu carnea și 22,9% din suprafețele care vin în contact cu carnea și cu semifabricatele din carne, 45% din materia primă și 20% din produsele din carne gata de consum [28].

Cercetătorii români au identificat patru căi posibile de contaminare cu *Listeria monocytogenes*, confirmate prin cartografierea tulpinilor persistente. Aceste informații ar putea permite ajustarea fluxului de lucru pentru a îmbunătăți condițiile de igienă într-o unitate de procesare a cărnii [28].

Datele din literatura analizată confirmă faptul că, în urma contactului cu animale există riscul de infectare cu virusul hepatitei virale E (HVE), în asociere cu virusuri hepatotrope cum ar fi virusul hepatitei A (HVA), virusul hepatitei B (HVB) [6]. Transmiterea virusului hepatitei virale E este asociată cu mai multe animale, de exemplu, porcine, maimuțe sălbatice, păsări sălbatice, cerbi, vaci, capre, rozătoare, câini și găini [164].

Uzual, hepatita virală E este autolimitată, dar poate determina forme fulminante, soldate cu deces, în special la gravide. Estimările OMS arată că, în fiecare an 20 de milioane de oameni contactează virusul hepatitei E, dintre care peste trei milioane dezvoltă hepatita E, de pe urma căreia decedează 56600. Mortalitatea prin hepatita virală E în populația generală variază între 0,5% și 4%, dar poate ajunge și la 20% în rândul gravidelor. Transmisă preponderent pe cale digestivă (în special prin apă contaminată), hepatita virală E are o răspândire universală, dar cu prevalențe mai ridicate în Asia de Sud și de Est, unde se înregistrează peste 60% din cazuri și peste 65% din decesele imputabile HVE [253].

Infecția cu virusul hepatitei E este mai periculoasă atunci când are o răspândire zoonotică de la animale la oameni, mai puțin de la om la om sau între animale. Rata mortalității în hepatita virală E este, în general, scăzută, cu o medie de 0,5-3% pentru majoritatea pacienților și cu o medie ridicată de aproximativ 15-25% în rândul femeilor însărcinate [164].

Persoanele, aflate în contact cu animalele (lucrătorii din fermele de porci și de la abatoare), sunt expuse unui risc mai mare de pozitivitate anti-HVE pentru imunoglobulina G (IgG), ceea ce denotă faptul că, acest factor de risc are aspect profesional [83, 188, 259].

Seropozitivitatea lucrătorilor din ÎPC la HVE variază de la țară la țară. În Polonia acest indice este de 15,9 % [32], în Federația Rusă de la 2,1 până la 7,5% [136], în Turcia - 35,9% - [15], în România – 14,86% [10].

Conform datelor prezentate de Полянина А. В., Быстрова Т. Н., Ефимов Е. И. (2017), pe teritoriul european al Federației Ruse, lucrătorii de la complexe de creștere a animalelor și de la ÎPC sunt grupe de risc privind posibila contactare a virusului hepatitei E. Dintre toate hepatitele, incidența

prin hepatita virală E printre angajații complexelor de creștere a animalelor variază între 6,4 și 31,1%, iar printre cei din ÎPC – între 8,3 și 13,0% [288].

În Republica Moldova nu se cunoaște impactul real al virusului hepatitei E asupra sănătății publice. Nu au fost efectuate studii care să stabilească seroprevalența HVE la populația generală. După datele publicate de Sajin, O. ș.a. (2019), nivelul înalt al seroprevalenței anti-HVE, IgG la lucrătorii care contactează direct cu carnea de porc și cu mezelurile în Republica Moldova este rezultatul expunerii continue și intense la factorii de risc asociați cu transmiterea hepatitei virale E [206].

Conform datelor statistice ale Centrului Național de Sănătate Publică (în prezent Agenția Națională pentru Sănătate Publică), în Republica Moldova până în anul 2018, nu au fost raportate și înregistrate cazuri de HVE din cauza accesului redus sau a lipsei serviciilor de screening. O altă cauză a subdiagnosticării acestei maladii o prezintă lipsa actelor normative și directive care ar stabili algoritmul de diagnosticare a markerilor HVE în laboratoarele ANSP și IMSP.

În unele publicații este raportată și legătura directă a hepatitei virale E acute la oameni cu consumul de carne de cerb. Secvențe ale genomului HVE au fost identificate în ficatul de porc comercializat în supermarketurile din Japonia, SUA, Coreea, India, Olanda și Anglia [50].

Fungii constituie o problemă de sănătate a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii [179]. În Republica Moldova nu există normative privind încărcătura fungică la ÎPC. În conformitate cu datele din literatura de specialitate, în România, studii privind încărcătura fungică au fost realizate doar în instituțiile de învățământ, în casele de cultură, în centrele comerciale. Astfel, în aerul încăperilor închise au fost identificate mucegaiuri în concentrații de 20-630 UFC/m³ (primăria Timișoara), 100-700 UFC/ m³ – în grădinițe de copii, 180-700 UFC/m³ – în școli generale, 100-480 UFC/m³ – în centre comerciale [44].

Studii ale calității aerului la conținutul de fungi, organizate în opt biblioteci ale Universității Jimma (Ethiopia), au stabilit un conținut de fungi de 2595UFC/ m³ în Health Science Library și de 367 UFC/ m³ în biblioteca Ketofurdessa [86].

Parazitozele de asemenea reprezintă un factor de risc pentru lucrătorii din industria de procesare a cărnii [130, 183].

În literatura de specialitate este menționat distomul-lanceolat sau dicroceliumul (*lat. Dicrocoelium lanceatum/Dicrocoelium dendriticum*) – un vierme plat parazit, reprezentant al genului *Dicrocoelium*, familia *Dicrocoeliidae*, ordinul *Plagiorchiida*, care provoacă dicrocelioza, o biohelmințiază caracterizată prin afectarea sistemului hepatobiliar [184, 282]. Gazdele definitive ale distomului-lanceolat sunt ovinele, caprinele, bovinele, precum și unele animale sălbatice (iepurii, bursucii, urșii) și accidental – omul (impas biologic), în organismul cărora parazitează helminții adulți.

Dicrocelioza animalelor erbivore este larg răspândită, inclusiv în Republica Moldova. Conform relatărilor din literatura de specialitate, 45,8% de bovine din zonele adiacente rezervației "Codru" sunt infestate cu *D. lanceatum* [205].

Lamblia intestinalis (sinonime: *Giardia lamblia*, *Giardia intestinalis*, *Giardia duodenalis*) este un parazit intestinal și/sau biliar mic și omniprezent, care parazitează în partea superioară a intestinului subțire al unor mamifere, inclusiv al oamenilor, al animalelor de companie [201].

Dat fiind faptul că, lambliaza n-a fost inclusă în lista maladiilor raportabile până în 2011, investigațiile de laborator în vederea identificării acestui parazit se efectuau sporadic, de obicei în cadrul unor studii de cercetare. Drept urmare, în Republica Moldova nu există careva informații despre frecvența acestei zoonoze. Pentru comparație, studiul efectuat pe un eșantion de 516 persoane, cu utilizarea tehnicii de laborator existente, a pus în evidență o incidență a lambliazei de 1,9% [130].

Spickler, A. R. (2012) menționează că, chistul este forma de rezistență a parazitului, care poate supraviețui în mediul extern un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, asigurând astfel contaminarea interumană [220].

Chisturile de *Giardia* pot supraviețui perioade lungi de timp în mediul exterior, în condiții răcoroase, umede. În cadrul unor experimente, s-a demonstrat că, chistul supraviețuiește în apa din apeduct sau în apa din lac timp de aproximativ două luni la 0-8 °C (două săptămâni la temperatura de 20-28 °C în apa din apeduct; iar în apa lacului timp de 1 lună la 17-20 °C). În sol, la o temperatură de 4 °C, după 49 zile, aproape 90% din chisturi erau viabile, însă infectivitatea s-a pierdut la aflarea în decurs de 7 zile la 25 °C. Chisturile pot supraviețui o săptămână în fecalele bovinelor la 4°C și până la 18 zile în fecale umane. Chisturile de *Giardia* sunt relativ rezistente la clorurare, în special dacă apa este rece și cantitatea de clor utilizată în mod obișnuit în apa potabilă nu este suficientă pentru a le distruge [220].

Studiile realizate în Polonia au verificat prezența chisturilor de *Toxoplasma gondii* în produse proaspete din carne de porc și a anticorpilor împotriva *T. gondii* în serul sangvin al lucrătorilor antrenați la prelucrarea cărnii. Din cele 3223 de probe de produse din carne colectate de la întreprinderile de procesare a cărnii din Polonia, 175 (5,4%) au fost pozitive [222].

Din 50 de probe de produse proaspete din carne, colectate la întreprinderile de procesare a cărnii din Spania, 8% au fost pozitive la prezența *T. gondii*. În Mexico, în urma analizei a 48 de mostre de carne de porc din diferite măcelării, rezultate pozitive s-au înregistrat în 2,1% din probe, rata fiind mai mică decât se aștepta [19, 61, 74, 75].

Evaluarea riscurilor la locul de muncă este un proces complex și trebuie să includă atât date obiective ale observațiilor, date asociate circumstanțelor legate de accident de muncă sau boală profesională din documentație, cât și feedbackul din partea angajaților. Raportarea în timp util și fiabilă poate crește precizia monitorizării accidentelor de muncă și a bolilor profesionale, permițând alocarea

resurselor financiare limitate pentru prevenirea și controlul ținut în zonele cu cea mai mare necesitate [20, 21].

În Republica Moldova, bruceloza la animale și la oameni nu se înregistrează. Ultimele lucrări științifice și acte directive, datate cu anul 2001 [134], atestă că, în perioada anilor 1977-1979 și 1984-1987, din cauza nerespectării regulilor pentru carantină, în Republica Moldova au fost importate animale bolnave de bruceloză din Asia Mijlocie. Acest fapt a condiționat agravarea situației epizootologice în unele teritorii administrative ale republicii și sporirea incidenței prin bruceloză la oameni. În majoritatea cazurilor (96%), îmbolnăvirile s-au înregistrat în mediul lucrătorilor din sectorul zootehnic și din combinatele de carne, unde au fost sacrificate animalele bolnave și prelucrată carnea acestora. Către anul 1990, în republică s-a stabilizat o stare epizootologică și epidemiologică favorabilă prin bruceloză.

În câteva publicații cu privire la bruceloză au fost stabilite date similare celor obținute de noi [179]. Astfel, Thakur, S. D. cu coautorii (2002), într-un număr total de 352 probe de ser uman testate la bruceloză, utilizând testul imunoenzimatic (ELISA), au înregistrat o rată de prevalență de 4,97 % în eșantioanele care au inclus angajați din complexe de creștere a animalelor și din întreprinderile de procesare a cărnii. Numărul de rezultate seropozitive prin testul utilizat a fost mai mare în rândul bărbaților (5,95%), decât al femeilor (3,15%) [235].

În literatura de specialitate lipsesc studii privind estimarea incidenței brucelozei sau a eforturilor de control a acestei boli. Riscul de reapariție și de transmitere a brucelozei este evident în condițiile coexistenței activităților de creștere a animalelor și de procesare a cărnii [157].

Organizația Mondială a Sănătății consideră că, bruceloza este o infecție cu impact la nivel mondial, generând probleme semnificative de sănătate și economice [267]. Această instituție internațională precizează că, în lume anual sunt raportate circa 500 000 de cazuri de bruceloză [67].

O mare importanță pentru starea de sănătate a lucrătorilor ÎPC au factorii de risc chimici de la locul de muncă. În literatura de specialitate referințe despre acest factor de risc la locul de muncă sunt puține. Unii autori, printre sursele de poluare a aerului zonei de muncă cu substanțe chimice în ÎPC menționează soluțiile și alte produse utilizate pentru curățarea și dezinfectarea suprafețelor, pentru reducerea/excluderea riscului contaminării materiei prime la toate etapele procesului tehnologic. Cu scopul îmbunătățirii proprietăților cărnii, majorării termenilor de valabilitate a produsului finit, se folosesc substanțe care, după compoziția chimică, pot fi alcalii, acizi, compuși ai clorului, fosfați, silicați etc. Aceste substanțe, odată ajunse în organismul omului, ar putea afecta starea de sănătate atât a angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii, cât și a consumatorilor [37, 60, 68].

Сидоренко И. В. (2015) menționează prezența în aerul zonei de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii a următorilor poluanți: hidrogen sulfurat, amoniac, fenoli, aldehide, chetone, dioxid de carbon, praf etc. Prelucrarea carcaselor de bovine pentru reducerea numărului de microorganisme, precum și prelucrarea primară a animalelor, care include și procesul de ardere preliminară a materialelor,

este însoțită de eliberarea de substanțe urât mirositoare, în care conținutul de substanțe organice variază între 1,2 și 1,5 mg/m³. Totodată, procesul de ardere este asociat cu emanarea de compuși anorganici volatili - CO, CO₂ și H₂O [226].

Lucrătorii din întreprinderile de sacrificare și de prelucrare a animalelor se confruntă cu riscuri ridicate de traume profesionale. Tăietorii de carne sunt expuși mai frecvent riscurilor de rănire și de traume musculo-scheletice decât majoritatea celorlalte grupe profesionale. În Anglia, de exemplu, un angajat în sectorul de sacrificare are de trei ori mai multe șanse de a fi traumatizat, decât în medie oricare altă persoană la locul ei de muncă [30, 249].

Mai mulți cercetători sugerează necesitatea identificării factorilor de risc ocupațional pentru a asigura intervenții de prevenire a acțiunii lor. Asigurarea unui microclimat sigur poate reduce accidentele la locul de muncă prin schimbările de comportament, precum și sugerând un potențial mecanism causal prin care climatul de siguranță poate reduce traumatismul de muncă [131, 226].

Utilizând chestionarea și calcularea Regresiei Poisson (funcția de legătură log), au fost evaluați indicatorii agregați ai mediului ocupațional și estimate contribuțiile relative ale acestor factori la ratele de traumatizare. Metoda utilizată a permis evaluarea relației dintre rata prejudiciului, factorii de risc la nivel individual și la nivel de întreprindere. Rezultatele obținute sugerează că, aspectele legate de mediul ocupațional, în special stresul legat de muncă și de deficitul de spațiu, pot avea un efect semnificativ asupra riscului de traumatism profesional. Este sugerată necesitatea unor studii pe mai multe niveluri a factorilor de risc ocupațional. În urma analizei minuțioase a condițiilor de muncă, a comportamentului la locul de muncă, a accidentelor de muncă etc., s-a ajuns la concluzia că, crearea condițiilor de muncă nepericuloase poate reduce zgomotul și traumele la locul de muncă [219].

La ÎPC persistă factorii traumatizanti. Astfel, în cadrul interviuării a 295 de lucrători cu prezența traumelor de la două întreprinderi de procesare a cărnii (vârsta medie 36,6 ani, 75% bărbați), Lander L. și coautorii (2012) au stabilit că, cele mai frecvente cauze ale traumelor au fost utilizarea uneltelor ascuțite, defecțiunile echipamentelor, folosirea unei metode nestandarde de lucru pentru a îndeplini o sarcină și a efectua o activitate neobișnuită [120].

Lucrătorii de la abatoare au fost menționați în studiile de sănătate la locul de muncă din Danemarca ca grupul cu un risc crescut de traume, mai cu seamă la nivelul spatelui, a membrelor superioare, a toracelui etc. [109, 166].

Conform datelor publicate de Karen, V., Barnard, A. (2016), traumele în abatoare variază anual de la 20 până la 36% și sunt de două ori și jumătate mai frecvente comparativ cu rata globală a prejudiciului adus de alte ramuri ale industriei [51].

În documentele Organizației Internaționale a Muncii și în multe țări europene se acordă o atenție deosebită riscurilor ergonomice. Mai multe studii au relevat faptul că, majoritatea locurilor de muncă nu

corespund caracteristicilor antropometrice ale lucrătorilor, ceea ce duce la afectarea, în special, a umărului [76, 149, 197, 211].

Importanța organizării corecte a locului de muncă este dovedită în mai multe studii. Reis, P. F. și coaut. (2012) a cuantificat că, la lucrătorii care se ocupă de sacrificarea animalelor, disconfortul în regiunea umărului a fost înregistrat în 45% din cazuri, a gâtului – în 29%, a coloanei vertebrale – în 26%, a brațelor – 23%, iar a încheieturilor și a mâinilor în 20% din cazuri. Conform rezultatelor obținute, locul de muncă nu corespunde caracteristicilor antropometrice mai ales în cazul lucrătorilor, la care este afectat umărul. Deci, pentru crearea condițiilor favorabile de activitate este necesară corectarea ergonomică a locurilor de muncă [82, 209].

Angajații din abatoarele pentru păsări, cel mai des au acuzat disconfort în următoarele regiuni ale corpului: umeri (62, 6%), gât (46,2%), coloana vertebrală (36,4%), antebraț (31,3%), braț (29,2%), articulații (25,6%), mâini (25,6%) [239].

În mai multe studii se menționează că, pentru angajații din industria cărnii sunt caracteristici și factorii de risc psihosocial [1, 42, 46, 56, 225]. S-a constatat că, 17% din lucrătorii din ramură sunt expuși stresului ocupațional [1], iar peste 90% doresc să-și schimbe ocupația profesională [289].

După datele prezentate de Leibler și al. (2015, 2017), prevalența tulburărilor psihice grave în rândul lucrătorilor este de 4,4% versus 3,6% în populația generală, formele ușoare și moderate constituind 14,6% versus 11,5%. Pe primul loc în structura tulburărilor psihice, cu 13,8%, se plasează tulburările depresive, a căror prevalență în populația generală constituie doar 3,4%.

1.2. Modificările fiziologice ale organismului angajaților din industria de procesare a cărnii

Estimarea modificărilor caracteristice ale stării funcționale a muncitorilor în relație cu calitatea mediului ocupațional și efortul fizic este unul din momentele-cheie ale medicinei muncii, iar unele rezultate ale investigațiilor în acest domeniu le găsim în diverse publicații.

Cercetările în domeniul fiziologiei muncii la întreprinderile de procesare a cărnii și de fabricare a produselor din carne s-au axat pe determinarea greutății procesului de muncă [149]. Greutatea și intensitatea procesului de muncă au fost estimate după gradul modificărilor funcționale ale unui șir de indici fiziologici (FP, TAs, PLA, PLV, FM), survenite la sfârșitul zilei de muncă.

Mukhopadhyay P. (2015) consideră munca un lucru fizic moderat și de intensitate mică, cea a operatorilor de la carcasare – muncă fizică grea și intensivă, iar cea a operatorilor de la eviscerare – muncă fizică moderată și intensivă [149].

Cele mai exprimate modificări la sfârșitul zilei de muncă, în comparație cu starea inițială, sunt caracteristice pentru frecvența pulsului, care are tendință de accelerare, variind de la $70,0 \pm 1,35$ până la $98,0 \pm 2,49$ bătăi/min, la persoanele antrenate la etapele inițiale ale procesului tehnologic, și de la $70,0 \pm 0,41$ până la $100,0 \pm 0,81$ bătăi/min, la cele antrenate la inspecție [281, 289]. Tensiunea arterială se modifică foarte puțin pe parcursul zilei de muncă.

Prelungirea perioadei de latență a reacțiilor motorice la excitanții sonori și vizuali se constată până la pauza de masă, dar cu precădere la sfârșitul zilei de muncă când se diminuează forța și rezistența musculară, dovadă a instalării oboselii. La finele zilei de muncă s-a decelat și o hipertermie a organismului muncitorilor în limitele 37,0-37,2°C, dovadă a efectului de încălzire a microclimatului industrial [298].

Regimurile de muncă și de odihnă pentru ÎPC au fost studiate, după indicii fotocronogramei profesionale, într-un număr limitat de studii [51].

La evaluarea regimurilor de muncă și de odihnă la ÎPC din Federația Rusă, după indicii de productivitate a muncii și cantitatea rebutului produs, s-a constatat că, productivitatea orară a muncii era stabilă, cu devieri minime. În același timp s-a înregistrat o durată prelungită a perioadei de încadrare în muncă, aproape pe tot parcursul schimbului, precum și diminuarea stabilă a capacității de muncă începând cu 2,5 ore înainte de sfârșitul zilei de muncă; perioada capacității de muncă stabile constituia numai patru ore, adică numai jumătate din ziua de muncă; cantitatea maximă a rebutului produs revenea primelor ore de muncă, cu micșorarea acesteia în intervalul orelor II-III, urmată apoi de o sporire începând cu ora a IV; pauzele reglementate nu erau utilizate, iar ponderea repausurilor neorganizate pentru odihnă și pentru necesități personale în ora a IV-a și a VII-a era considerabilă. Integral regimul de muncă și de odihnă a fost estimat negativ din punct de vedere al fiziologiei muncii [281].

Luând drept cadru de referință regimul de muncă și de odihnă implementat la întreprinderile de prelucrare a cărnii din orașul Cebaksarî, un grup de colaboratori ai Academiei de Medicina Muncii „N. F. Izmerov” din Moscova s-a ocupat cu elaborarea noilor regimuri de muncă și de odihnă pentru majoritatea profesiunilor din industria de procesare a cărnii și de fabricare a derivatelor din carne. Astfel, în anul 2008, au fost aprobate regimurile de muncă și de odihnă, implementarea cărora a contribuit la menținerea capacității de muncă timp de șase ore [287].

Este de menționat faptul că, conform referințelor relatate anterior, estimarea modificărilor funcționale ale organismului muncitorilor survenite în timpul exercitării muncilor de procesare a cărnii și de producere a derivatelor din carne s-a efectuat numai după indicii particulari, informativitatea cărora este mai puțin semnificativă în comparație cu cei integrali, evaluările fiind unilaterale, necomplexe și fără determinarea cantitativă a influențelor exercitate de factorii mediului ocupațional și de particularitățile procesului tehnologic asupra nivelului funcțiilor.

Rezultatele investigațiilor analizate [1, 146], precum și cercetările noastre [171] au demonstrat caracterul vast și divers al problemelor ridicate de activitatea profesională în industria de procesare a cărnii și de fabricare a preparatelor din carne.

În această ordine de idei, sunt prezentate unele date din literatura de specialitate despre specificul acțiunii factorilor profesionali de risc, prezenți în mediul de muncă, asupra stării de sănătate a angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii.

1.3. Particularități ale stării de sănătate a angajaților din industria de procesare a cărnii în relație cu factorii ocupaționali de risc

Starea de sănătate a populației corelează cu multiple dimensiuni ale calității vieții: venitul, locul de muncă, locul de trai, utilitățile, echitatea și calitatea serviciilor de sănătate, educația ș.a. [65,95]. Factorii prezenți la locul de muncă în corelație cu starea de sănătate, cu stilul de viață individual, cu factorii din mediul casnic, comunitate și societatea generală, influențează negativ asupra sănătății, mediului de viață și bunăstării lucrătorilor [187]. Evidența impactului factorilor ocupaționali și non-profesionali rămâne o prioritate a specialiștilor din domeniul sănătății și securității muncii, în concordanță cu modelul global de acțiune al Organizației Mondiale a Sănătății, cu diferite eforturi europene pentru bunăstare și cu perspectiva Institutului Național al SUA pentru Siguranța și Sănătatea Ocupațională (NIOSH), programul complex de sănătate ocupațională *Total Worker Health* (TWH), care susține politicile, practicile și programele ce protejează lucrătorii prin prevenirea accidentelor și a bolilor la locul de muncă și în afara acestuia [210, 258].

Unele referințe bibliografice indică niveluri înalte ale morbidității prin boli netransmisibile în rândul angajaților ÎPC [42, 127, 149, 243].

Astfel, conform datelor obținute de Cook E. A. și coaut. (2017) [42], 18% din lucrătorii de la abatoarele din vestul Kenyei nu s-au simțit bine în ultimele trei luni. Cefalee au avut 69% dintre ei, dureri de spate – 47%, tuse – 50%. O parte din muncitori au fost diagnosticați cu boli respiratorii (10%) și gastrointestinale (4%).

Cercetările efectuate în India de Mukhopadhyay Prabir și Amaltas Khan (2015) au scos în evidență faptul că, tăietorii de carne sunt expuși unui risc profesional urmat, preponderent, de afecțiuni musculo-scheletice. Cele mai afectate zone ale corpului sunt: partea superioară a spatelui (30%), spatelul inferior (25%), brațul superior (15%), antebrațul (15%), umărul (10%) și gâtul (5%) [149].

La lucrătorii ÎPC din Brazilia au fost înregistrate frecvent dureri în regiunea spatelui, iar la femei și hemoragii în timpul sarcinilor [104].

Lucrătorii din industria de procesare a cărnii, în proporție de 18-37%, declară, în sondaje sociologice, prezența unor probleme de sănătate [42]. Printre acuzele înaintate la angajații din abatoare și din secțiile de prelucrare primară a vitelor se regăsesc cefaleea (69%), durerile de spate (47%), tusea (50%) [42].

Nivelul morbidității la aceste întreprinderi variază de la țară la țară. În Marea Britanie, incidența morbidității în rândul angajaților din industria de procesare a cărnii constituie 1900-2800 cazuri de boală la 100 mii de lucrători [30]. În Brazilia, incidența medie anuală a concediilor medicale se cifrează la 788,7 cazuri la 10 mii de locuri de muncă. Indicatorul respectiv are valori net superioare la lucrătorii de la procesarea și ambalarea cărnii, și la lucrătorii de sex feminin [104]. În Estonia, în perioada anilor

2001-2017, boli cronice legate de profesiune au fost înregistrate la 1551 de angajați din industria cărnii, dintre care 1201 au fost diagnosticați cu boală de suprasolicitare a organismului. În cele mai multe cazuri, lucrătorii, care aveau doar un caz raportat de boală, au fost diagnosticați ulterior cu mai multe boli cronice [269].

Printre patologiile asociate cu ocupația în ÎPC, o pondere înaltă înregistrează osteocondroza, bronșitele cronice, patologiile aparatului auditiv și ale articulațiilor, dereglările psihologice, printre care se numără neurozele, stresurile psihologice [59, 221, 289]. Structura concediilor medicale în proporție de 67,2% este determinată de leziunile traumatiche, de afecțiunile musculo-scheletice și de dereglările psihice [104, 168, 182].

O problemă de maximă importanță din punctul de vedere al sănătății ocupaționale este morbiditatea cronică a forței de muncă îmbătrânită, care exercită un impact negativ asupra performanței optime a muncii și a calității vieții. Această problemă impune necesitatea de a dezvolta și de a implementa politici flexibile la nivel de întreprindere, cu încurajarea lucrătorilor și cu intervenții de promovare și de fortificare a sănătății [104, 143, 269].

Conform datelor din literatură, la 31-37% din lucrătorii industriei de procesare a cărnii sunt înregistrate tulburări musculo-scheletice [1], localizate preponderent în părțile superioare (30%) și inferioare (25%) ale spatelui [104, 149]. La 11% din lucrători se semnalează dureri în regiunea gât-cap [1].

Cercetările efectuate în privința mărimii și structurii variabilității cinemate, în funcție de experiență și disconfortul în timpul procedurii de dezosare, au demonstrat că, femeile prezintă un nivel mai ridicat de activitate musculară și o variabilitate motorie relativă și absolută inițială mai mică decât bărbații atunci când îndeplinesc aceeași sarcină profesională, ceea ce înseamnă că, femeile pot avea un risc mai mare de a dezvolta tulburări musculo-scheletice în regiunea cervicală. Variabilitatea motorie relativă (RVE) a mușchilor flexor și a bicepsului, precum și variabilitatea motorie absolută a ambilor mușchi ai membrelor superioare au prezentat valori mai reduse la femei, constituind în medie 0,79 și 29,70% RVE, comparativ cu valorile înregistrate la bărbați (în medie 0,89 și 37,55% RVE) [128].

În mai multe surse analizate, afecțiunile musculo-scheletice, inclusiv leziunile acute și traumele repetate ale membrelor, sunt cele mai frecvente probleme raportate în industria de procesare a cărnii [35, 91, 214, 224, 227].

Pentru tăietorii manuali de carne, cu precădere la procesele de dezosare și de macerare, este caracteristic riscul ergonomic de lezări corporale din cauza poziției incomode (forțate) a corpului, eforturilor considerabile repetate, odihnei inadecvate [30, 131, 140, 149, 226].

Industria cărnii se enumeră printre cele mai grave sectoare ale industriei prelucrătoare în ceea ce privește pericolul și riscul de producere a traumatismelor [30, 119, 125, 140, 149, 166]. Chestionarea

angajaților de la ÎPC din India a evidențiat cele mai afectate zone ale corpului măcelarilor: partea superioară a spatelui (30%), brațul superior (15%), antebratul (15%) etc. [149].

La muncitorii ÎPC din Malaysia s-au înregistrat tulburări musculo-scheletice (31%), dureri de cap și de gât (11%), stres (17%) [1].

Cercetările efectuate în Brazilia [240] au stabilit că, mai multe locuri de muncă din abatoarele pentru păsări sunt solicitante din punct de vedere fizic și implică factori care cresc riscul de apariție a tulburărilor musculo-scheletice. Concomitent s-a constatat că, disconfortul maxim și cumulativ ar putea provoca dureri musculo-scheletice la nivelul gâtului (risc relativ - RR 2,56 și RR 2,35) și umărului drept sau stâng (RR 1,91 și 1,90; RR 2,45 și, respectiv, 1,64). Tirloni ș. a. [239] au constatat că, majoritatea lucrătorilor unui abator pentru păsări din Brazilia au raportat disconfort corporal (67,2%). În urma analizei datelor obținute, Tirloni ș. a. [239] și Reis și colab. [196] au remarcat că, lucrătorii de la aceste întreprinderi percep disconfort corporal cu preponderență la nivelul umerilor (62,6%; respectiv 45,0%) și a gâtului (46,2%; respectiv 29,0%).

Leigh (2011) și Souza ș. a. (2014) afirmă că, incidența cazurilor fatale de traumatism în industria de prelucrare a cărnii prezintă valori ridicate comparativ cu alte sfere de activitate industrială.

În special, în Marea Britanie, conform rapoartelor prezentate de industria cărnii și a peștelui, anual se înregistrează circa 200 de accidente grave și alte 1000 de traume ale angajaților [30]. În SUA, ratele incidenței leziunilor printre lucrători variază în diferiți ani de la 3,0 până la 14,0 cazuri la 200 000 de persoane pe an [165], afectând 15,1% din lucrători, dintre care 20% traumatizați [125]. Leziunile de tipul macerații, răni, ulcerații la lucrătorii industriei cărnii de pasăre și de porc prezintă o incidență de 6,4 cazuri la 100 de lucrători ocupați la prelucrarea păsărilor de curte și 1,9 cazuri la 100 de lucrători antrenați la prelucrarea cărnii de porc [119, 219].

Conform datelor obținute de Pratt, et al. (2016), incidența traumelor la locul de muncă în industria de procesare a cărnii este mai înaltă la lucrătorii tineri de sex masculin, care însumează circa 63,9% din numărul total de cazuri. În structura traumelor prevalează arsurile, zdrobirile/amputările falangelor degetelor, leziunile electrice, plăgile deschise și leziunile oculare [191].

Într-un studiu, efectuat în SUA s-a observat că, raportul traumelor fatale și nonfatale este de 5600 versus 855 900 de cazuri, iar a bolilor profesionale - 53 000 și aproape 427 000 de cazuri [126].

Pericolul de traume variază în timp și depinde de sarcina efectuată și de tipul instrumentului utilizat [165, 219].

Principalele cauze de producere a traumelor în sectorul de prelucrare a cărnii sunt loviturile cu sculele manuale, de exemplu, cuțite, mai ales în secția de dezosare, precum și lucrul cu carcasele animalelor; ridicarea greutăților, deplasarea cărucioarelor, procedurile de lucru care implică cuțite, dușurile alunece, expunerea la frig, loviturile de mașinile de jupuire, de transportare, de ambalare

etc. [9, 13, 30, 42, 93, 119, 120, 149]. Graba este cauza a circa 50% din leziuni, iar munca monotona – a încă 20% din leziuni [125].

Conform estimărilor globale privind povara traumatismelor și a bolilor la locul de muncă, în anul 2012 la nivel global munca periculoasă a contribuit la 100 de milioane de traume, la 200 000 de decese cauzate de accidentele de muncă și la 68-157 milioane de cazuri noi de boală profesională. În țările în curs de dezvoltare, în care locuiesc 70% din populația activă din lume, ponderea deceselor cauzate de vătămări și de traume profesionale este mai mare [228].

Trebuie luat în considerare faptul că, la locurile de muncă pot fi prezenți agenții patogeni ai infecțiilor zoonotice care pot infecta leziunile [119].

Costurile medicale ale accidentelor și ale traumelor industriale fatale și nonfatale au constituit, respectiv, 6 și 186 miliarde de dolari, iar costurile bolilor profesionale 46 și 12 miliarde de dolari, respectiv [126].

În opinia mai multor cercetători, în industria de procesare a cărnii continuă să prevaleze traumele care pot fi prevenite [119].

Indicatorii, tendințele moderne, soluțiile și strategiile recente de abordare a problemelor majore la nivel mondial și la nivel național în domeniul securității și sănătății la locul de muncă au fost discutate la Congresul Asociației Americane de igienă industrială (AIHA) din 2013. Printre indicatorii discutați se numără forțele de muncă, ratele de mortalitate, sarcina ocupațională a bolilor și a leziunilor, accidentele de muncă raportate, anchetele despre bolile profesionale și traumele profesionale raportate, fracțiunile atribuite, estimările costurilor economice la nivel național în acest domeniu. Au fost identificate, analizate și elaborate soluții, programe și strategii de succes pentru a reduce riscurile la locul de muncă la diferite niveluri. Bolile legate de muncă care au o perioadă lungă de latență și care sunt legate de îmbătrânirea lucrătorilor sunt, în mod evident în creștere, în timp ce numărul de accidente de muncă a scăzut în țările industrializate, datorită atât prevenirii mai bune, cât și schimbărilor structurale [228].

În studiile efectuate de Takala, J. și coautori (2014), Taylor, J.A. și coautori (2017) se estimează că, la nivel global s-au înregistrat anual 2,3 milioane de decese cauzate de caracterul muncii. Cele mai răspândite sunt maladiile legate de locul de muncă (peste 2,0 milioane) și accidentele de muncă (0,3 milioane cazuri). Aceste date variază în funcție de nivelul de dezvoltare al țării. În țările puternic industrializate, ponderea deceselor cauzate de accidentele de muncă și de bolile transmisibile legate de condițiile de muncă este destul de scăzută, în timp ce bolile netransmisibile reprezintă o problemă majoră în aceste țări. Autorii acestui studiu menționează că, în conformitate cu estimările OIM, costurile economice ale accidentelor de muncă și ale bolilor profesionale variază între 1,8 și 6,0% din PIB, media fiind de 4%. În Singapore, costurile economice ale accidentelor de muncă și ale bolilor profesionale au fost estimate cu o pondere ce constituie 3,2% din PIB [228, 233].

Într-o serie de lucrări se identifică riscuri sporite pentru dezvoltarea bolilor infecțioase, afecțiunilor cutanate și respiratorii la locul de muncă [35, 91, 167, 214, 227].

Groenewold, M. R., Burrer, S. L., Faruque A. et al. (2020) au constatat că, în timpul unei pandemii, metodele de monitorizare a bolilor prin determinarea tendințelor de absenteism la locul de muncă, pot oferi date incontestabile pentru raportarea convențională a bolilor. Institutul Național pentru Securitate și Sănătate Ocupațională (NIOSH) al CDC monitorizează prevalența absenteismului la locul de muncă legat de sănătate în rândul lucrătorilor care activează întreaga tură. Acest raport descrie tendințele absenteismului în perioada octombrie 2019 - aprilie 2020, inclusiv martie și aprilie 2020, perioada de accelerare rapidă a transmiterii SARS-CoV-2, virusul care provoacă boala Coronavirus 2019 (COVID-19). În general, prevalența absenteismului la locul de muncă legat de sănătate în martie și aprilie 2020 a fost similară cu valorile de referință pentru o perioadă de 5 ani [72]. Deși absenteismul la locul de muncă legat de sănătate a rămas relativ neschimbat sau a scăzut în alte grupe, creșterea absenteismului în rândul lucrătorilor din grupele ocupaționale mai puțin capabile să evite expunerea la SARS-CoV-2 evidențiază impactul potențial al COVID-19 asupra aspectelor esențiale, cum ar fi: forța de muncă din infrastructură din cauza riscurilor și preocupărilor legate de transmiterea profesională a SARS-CoV-2.

Studiile efectuate de Charles A. Taylor și coaut. (2020) au stabilit că, pandemia de COVID-19 a generat o criză economică și de sănătate publică în care factorii de decizie se confruntă cu compromisuri între menținerea activității economice esențiale și atenuarea răspândirii bolii. Printre industriile esențiale, creșterea animalelor și procesarea cărnii prezintă un risc special pentru sănătatea angajaților. Autorii studiului estimează că, ramura dată este asociată cu 236 000 până la 310 000 cazuri de COVID-19 (6 până la 8% din totalul angajaților din ramura respectivă din SUA) și 4 300 până la 5 200 de decese (3 până la 4% din total), începând cu 21 iulie 2020. Aceste rezultate indică la mai multe caracteristici ale riscurilor din industria de creștere a animalelor și de prelucrare a cărnii, cum ar fi: susceptibilitatea la izbucnirile locale ale bolilor respiratorii, turele de lucru îndelungate, activitatea în imediata apropiere a colegilor de serviciu, fluctuația valorilor temperaturii și umidității relative a aerului din încăperi etc. [232].

Savanții români Claudiu Ștefan Ursachi și colegii (2021) au observat că, condițiile de muncă într-un abator sunt dificile din cauza temperaturilor scăzute, a umidității ridicate și a luminii naturale insuficiente. Prin urmare, în aceste condiții există o cerere mare în menținerea unor reguli stricte de igienă. Pandemia de COVID-19 a adus noi provocări în industria cărnii, întrucât acest sector trebuie să-și mențină operabilitatea pentru a furniza carne și produse din carne solicitate de consumatori [241].

În această perioadă provocatoare, siguranța lucrătorilor este la fel de importantă ca și menținerea cerințelor ridicate pentru siguranța cărnii și a produselor din carne, și a încrederii consumatorilor. Autorii studiului prezintă o imagine de ansamblu asupra riscurilor asociate cu transmiterea virusului SARS-

CoV-2 între lucrătorii din abatoare și o evaluare a stabilității și infecțiozității în mediul de lucru al acestor unități [178, 180, 241].

Având în vedere persistența virusului SARS CoV-2 pe diferite suprafețe și de condițiile de mediu ocupațional care îi afectează stabilitatea (temperatură, umiditate relativă și lumină naturală), au fost propuse măsuri de prevenție pe termen scurt și mediu pentru minimizarea potențialelor amenințări ale pandemiei propriu-zise [180].

Datele expuse de Ави, Индрек (2018) argumentează că, muncitorii ÎPC fac boli profesionale în medie după 24 de ani de activitate profesională la întreprindere. Autorul, medic în patologii profesionale din Estonia, a demonstrat că, din cinci cazuri de boli profesionale, patru sunt diagnosticate ca afecțiuni ale sistemului musculo-scheletic [269].

În structura bolilor profesionale înregistrate la lucrătorii din industria de procesare a cărnii o pondere ridicată înregistrează și bolile infecțioase zoonotice, precum *bruceloza*, *antraxul*, *listerioza*, *leptospiroza* etc., infectarea fiind favorizată de contactul nemijlocit al lucrătorilor cu animale/țesuturi ale animalelor în timpul sacrificării acestora sau a procesării cărnii [31, 163, 199].

Prevalența infecțiilor zooantraponotice se ridică până la 9,1% printre lucrătorii de la abatoare [1].

Yumuk și coaut. (2012) menționează că, bruceloza este o boală transmisibilă zoonotică, frecvent neglijată de populație, ce constituie un pericol ocupațional iminent, cu o prevalență ridicată în țările în curs de dezvoltare [267]. Un studiu efectuat în Grecia a înregistrat o rată medie a incidenței brucelozei de 1,62 la 100 000 de persoane pe an. Cele mai multe cazuri au fost înregistrate în rândul lucrătorilor de la crescătoriile de animale, la 1079 din 1231 de persoane care și-au raportat ocupația, incidența anuală fiind de 7,1 cazuri la 100 000 de lucrători [133]. În Uniunea Europeană (UE) și în Spațiul Economic European (SEE), bruceloza rămâne a fi o boală rară. Conform datelor oficiale, pe parcursul anului 2016 au fost înregistrate 534 cazuri confirmate de bruceloză, raportate de 20 de țări din UE și de SEE cu o rată globală de 0,10 cazuri la 100 000 de locuitori. O mare parte din cazuri au fost înregistrate la populația cu vârsta aptă de muncă, ceea ce ar putea indica o expunere profesională [55].

În ÎPC există un risc sporit de a contracta bruceloza, tuberculoza, toxoplasmoza, cisticercioza, *Streptococcus suis* și hepatita virală E. Tuberculoza este diagnosticată la circa 4% din lucrătorii din ÎPC, iar febra tifoidă la 13% [42].

În rândul lucrătorilor ocupați în industria cărnii au o pondere ridicată prezintă și bolile induse de **expunerea profesională la zgomot** [1], simptomatice dereglărilor de sănătate extinzându-se de la modificări nespecifice (modificări în diferite organe și sisteme ale organismului) până la cele specifice (modificări în aparatul auditiv sub formă de hipoacuzie și surditate completă) [69, 234, 286, 292]. Corpul omenesc începe să reacționeze nefavorabil la zgomot cu nivel de aproximativ 80 dB, dezvoltându-se dereglări fizice, mintale sau emoționale. Efectele zgomotului nu sunt evidente imediat, iar pierderea acuității auditive are loc, de regulă, lent și aproape imperceptibil [209].

Expunerea de durată și permanentă la zgomot industrial contribuie de asemenea la creșterea tensiunii arteriale (TA), afectarea funcțiilor circulatorii, diminuarea atenției și dezvoltarea stresului. Expunerea persistentă sau repetată sistematic la zgomot contribuie la dezvoltarea dereglărilor ireversibile la nivelul sistemelor neurosenzorial, circulator, endocrin, digestiv [112, 155, 209, 294]. Supraexpunerea repetată la zgomot poate provoca pierderea temporară a auzului, ceea ce diminuează capacitatea de muncă, duce la scăderea preciziei și a eficienței mișcărilor, la reducerea atenției, la depresie, la afectarea sistemului cardiovascular etc. [69, 178, 236].

Studiile efectuate de Tepes-Bobescu A. S. și coautorii (2012) demonstrează că, zgomotul generează o oboseală suplimentară nu numai prin eforturile legate de dificultatea perceperii informațiilor verbale sau prin suprasolicitarea vocală, dar, mai ales, prin suprasolicitarea cerebrală [234]. Deși este dificil de a cuantifica rolul zgomotului în producerea accidentelor la locul de muncă, logica și datele statistice indică faptul că, acesta este semnificativ [69].

În cadrul examenelor medicale profilactice periodice sunt diagnosticate de asemenea boli ale aparatului respirator la circa 10% din angajați, boli ale sistemului digestiv – la circa 4% [42, 167].

Unele cercetări se referă la evaluarea riscului de traumare la locul de muncă ceea ce se obține prin integrala dintre producerea impactului (V_z) și densitatea probabilității [262, 275].

Au fost diagnosticate și afecțiuni pulmonare, care se manifestă prin dereglări ale funcțiilor respiratorii (scăderea capacității vitale a plămânilor și creșterea volumului rezidual), tuse, dispnee, simptome faringiene, dureri angioase, bronșită cronică, emfizem pulmonar și cancer pulmonar [106, 107].

Datele prezentate de Rannisto S. (2019) concretizează că, tulburările cardiovasculare sunt prezente prin tahicardie, aritmie, extrasistole și chiar crize de tahicardie paroxismală, iar riscul de infarct miocardic este dublu, existând o corelație între gradul aterosclerozei și obezitate [194].

Un rol important în dezvoltarea hipertensiunii arteriale revine dereglărilor metabolismului lipidic. La persoanele cu contact profesional direct cu produse animaliere (prin consum alimentar) se constată sporirea conținutului de colesterol total și de trigliceride, de lipide totale și β -lipoproteine ($p < 0,05$) și micșorarea concentrației de fosfolipide în serul sangvin. Gravitatea acestor modificări se află în dependență directă de vechimea în muncă [194, 252].

Un studiu efectuat de Mansi S. (2015) a evidențiat dereglări din partea sistemului digestiv cu acuze de inapetență, dispepsie, hipersalivație, contracții ale stomacului cu conținut inhibat în mod reflex [137].

Studiile privind starea de sănătate a persoanelor de la procesele de prelucrare primară a animalelor au pus în evidență o prevalență crescută a semnelor subiective de iritare a mucoaselor oculare și a căilor respiratorii, patologii respiratorii cronice și leziuni ale epiteliului nazal [289]. După expuneri cronice la concentrații relativ scăzute de poluanți, aceștia se resimt chiar și în afara mediului ocupațional,

producând sensibilizări ale căilor respiratorii și crize de astm [296].

Luând în considerare faptul că, unul din factorii de bază ai mediului ocupațional la procesarea cărnii și la fabricarea produselor din carne este **microclimatul** nefavorabil, precum și că acest factor de risc ocupațional este studiat foarte bine din punct de vedere al igienei muncii [176, 179, 250], acțiunea lui asupra organismului muncitorilor din industria de procesare a cărnii nu trezește îndoieli. Caracterul și gradul influenței microclimatului asupra organismului depind, în mare măsură, de devierile lui, de acțiunea concomitentă a unui șir de factori, cum ar fi pulberile, zgomotul, substanțele chimice, genul indivizilor. Practic, toți autorii menționează sensibilitatea exprimată la microclimatul nefavorabil al femeilor, propunând normarea diferențiată pe sex a acestui factor [250]. Tot mai mult se acordă atenție sensibilității individuale față de microclimat.

Starea termică depinde de greutatea lucrului fizic care, într-o măsură mai mare sau mai mică, corelează cu hiperemia endogenă sau exogenă, de aceea se optează pentru scăderea nivelurilor normate ale temperaturii paralel cu sporirea greutății muncii.

Unul din indicii integrali, care reflectă acțiunea microclimatului asupra organismului muncitorilor este morbiditatea. Savanții atestă atât sporirea nivelului general al morbidității, cât și modificarea structurii ei, și anume, sporirea nivelului afecțiunilor ginecologice, inflamatorii ale organelor respiratorii, sistemului nervos periferic etc. [269, 270]. Corelația dintre morbiditate și condițiile de muncă la circa 86% din muncitori este directă și înaltă [281].

Wamalwa, K. și al. (2012) subliniază că, microclimatul este un factor etiologic al patologiei cu caracter neinfecțios, profilaxia căreia este extrem de actuală [250].

Alți indici integrali, care depind de acțiunea nefavorabilă a microclimatului asupra organismului, sunt capacitatea de muncă, productivitatea muncii și calitatea ei. În primul rând scad performanțele SNC, cele mai precoce fiind dereglările psihomotorice [283, 299].

Unele studii cuprind informații despre dereglarea statutului imun sub acțiunea microclimatului cald și rece. Cel mai frecvent, modificările respective sunt prezente prin devierea indicilor fagocitozei, proprietăților bactericide ale pielii, lizozimei salivare, imunoglobulinelor etc. ceea ce denotă scăderea rezistenței organismului [1].

Conform datelor obținute de Mukhopadhyay P. (2014), expunerea la complexul de factori ocupaționali specifici pentru diferite domenii de activitate influențează, în mare măsură, particularitățile structurale ale morbidității prin incapacitate temporară de muncă [149].

Nivelul morbidității cu incapacitate temporară de muncă a muncitorilor din industria de procesare a cărnii și de fabricare a derivatelor din carne este de 1,3-1,5 ori mai mare în comparație cu alte industrii. În structura morbidității cu ITM, pe primul loc se plasează afecțiunile aparatului respirator, ca și în majoritatea ramurilor industriale [168, 169], urmate de maladiile sistemelor osteoarticular, circulator și genitourinar [290].

După părerea altor cercetători, pe locul II în structura morbidității cu ITM se plasează bolile nervilor și ale ganglionilor periferici, pe locul III – boala hipertensivă, pe locul IV – afecțiunile aparatului osteoarticular și anginele [290].

Maladiile frecvent înregistrate sunt reprezentate de 25 de forme nosologice, 68% dintre aceste maladii sunt determinate numai de 5 nosoforme – infecțiile respiratorii acute (35,2-36,5% cazuri), gripa (1,6%), bolile aparatului osteoarticular (9,6%), anginele și tonsilitele acute (6,4%) și boala hipertensivă (5,9%) [171, 290].

Patologia aparatului respirator se manifestă prin procese atroifice (30,1%) și hipertrofice (9,2%) din partea mucoasei rinofaringelui și bronșită cronică fără component astmatic (5,0%). Printre muncitorii ÎPC, rinofaringitele sunt diagnosticate mai frecvent la muncitorii din secțiile unde procesul tehnologic are loc în condiții de microclimat rece, comparativ cu operațiunile tehnologice de tratare termică a produselor din carne – în 20,0% cazuri versus 14,0%. Pentru maladiile aparatului respirator nu este caracteristică sezonalitatea, fapt ce denotă rolul poluării aerului zonei de muncă cu substanțe în suspensie și cu aerosoli în apariția și menținerea morbidității [171].

Factorii etiologici sau predispozanți ai patologiei aparatului osteoarticular sunt suprasolicitarea fizică, poziția de muncă ortostatică și forțată, monotonia operațiunilor exercitate și regimul de muncă intensiv impus [182, 273].

Incidența morbidității cu ITM printre persoanele care sunt bolnave timp îndelungat este de 7,6-15,6 cazuri la 100 de muncitori și de 36,7-45,3 zile la 100 de muncitori [289].

Incidența morbidității cu ITM este mult mai ridicată la persoanele de sex feminin, în vârstă de 40-49 ani, cu vechimea în muncă de până la 1 an și peste 5 ani. Indicele de durată medie a unui caz este mai mare la muncitorii în vârstă de 56-60 și peste 60 de ani [289].

Nivelurile sporite ale ITM printre persoanele cu vârsta de 40-49 de ani (de două ori mai superioare față de cele înregistrate la persoanele de 30-39 de ani) sunt determinate de atenuarea mecanismelor de adaptare ale organismului, iar printre cele cu vechimea în muncă de până la un an – de lipsa reacțiilor de protecție împotriva acțiunii factorilor etiologici specifici [171].

Referințele care ar confirma rolul mediului ocupațional și a procesului de muncă în dezvoltarea hipertensiunii arteriale la angajații din industria de procesare a cărnii lipsesc. O neuniformitate a incidenței maladiei citate se înregistrează printre persoanele de ambele genuri. Proporțiile înregistrate sporesc odată cu vechimea în muncă, ceea ce a permis autorilor să conchidă că, contactul profesional cu materialele biologice este un factor de risc suplimentar în dezvoltarea bolii ischemice a cordului [145, 182].

Studiul efectuat de Meșina V. și coautorii (2010) cuantifică faptul că, un loc important în structura morbidității muncitorilor din industria de procesare a cărnii revine afecțiunilor alergice. Intensitatea acestora constituie 3,3% cazuri, după datele statistice privind morbiditatea cu ITM, și 7,4%

cazuri – după datele examenelor medicale profilactice periodice [145].

Expunerea la mii de agenți cu potențial alergogen, printre care și pulberile de origine animală, determină un număr din ce în ce mai mare de îmbolnăviri profesionale prin astm bronșic și dermatoze profesionale alergice. Numărul acestora, în țările industrializate, este în continuă creștere. O atare situație este caracteristică și pentru industria de procesare a cărnii.

Vegosen L. (2015) menționează că, sensibilizarea organismului se manifestă prin reacții alergice de diferite tipuri: conjunctivale, tegumentare, respiratorii etc. [246].

În mai multe surse bibliografice (Gebremedhin E. Z. și alții, (2014), Geng Q., (2015) se menționează că, în primii ani ai activității profesionale, la intrarea în halele de producere, circa 15% din personalul muncitoresc antrenat la procesele de sacrificare a vitelor acuză simptome iritante: dispnee, strănut, tuse uscată, rinoree și lăcrimare. Manifestările respective dispar în câteva zile sau săptămâni fără medicații – muncitorii se „obișnuiesc” cu mirosul specific din secția respectivă. În unele cazuri, acestea pot persista 2-3 ani [62, 63]. Odată cu înaintarea în vechimea muncii, unele persoane manifestă dispnee astmatică sub forme destul de severe, clinica cărora nu este însoțită de patologia extrarespiratorie. Întreruperea expunerii profesionale contribuie la diminuarea intensității și frecvenței acceselor astmatice. Patologia extrarespiratorie evoluează, de obicei, tardiv [63, 182].

Identificarea factorilor etiologici în sensibilizarea organismului a fost un punct de abordare în numeroase cercetări. Astfel, experimental a fost dovedit rolul etiologic al fungilor și al materialelor biologice gen păr, pene etc. în dezvoltarea hipersensibilității de tip imediat (20'-4h) [1, 266]. Concomitent cu antigenele de fungi de etiologie condiționat patogenă, care contaminatează aerul zonei de muncă, materialele biologice constituie un factor alergogen important. Sensibilizarea are loc, de obicei, în condiții de producere, unde acestea participă în calitate de producători de poluanți. Flora bacteriană este responsabilă de hipersensibilitatea de tip tardiv [266].

Studiile efectuate asupra persoanelor expuse profesional la materiale biologice în limitele concentrațiilor de 0,02-2,34 mcc (celuloză microcristalină)/m³, au pus în evidență o sensibilizare pronunțată la 38,5% din persoane, fluctuația numărului de celule (leucocitelor polimorfonucleare, epiteliilor cubiforme și scuamoase) în lichidul lacrimogen, hiperemie și disconfort, severitatea cărora crește direct proporțional cu sporirea conținutului de pulbere în aerul zonei de muncă [90].

După datele obținute de mai mulți cercetători, la persoanele antrenate în ÎPC foarte frecvent sunt diagnosticate alergeze ale căilor respiratorii superioare. La persoanele respective, alveolita alergică exogenă se întâlnește în proporție de circa 62,2-85,9% [90]. Manifestările clinice sunt prezente în 55,5% din cazuri prin bronșite catarale acute, în 14,5% – manifestări astmatice, iar în 28,2% - pneumonii recidivante. După părerea lui Hon C. I. și coaut. (2021), manifestările clinice respective sunt faze ale unui proces patologic unic, care debutează sub formă de bronșită, iar apoi trece în astm bronșic sau pneumonie recidivantă. La lucrătorii cu o vechime în muncă de până la 5 ani, indicele de frecvență al

alveolitei alergice exogene este în proporție de 36,5%, iar la cele cu vechime mai mare de 5 ani – 63,6% [90].

Tabloul clinic al alveolitei alergice exogene se manifestă prin tuse uscată, raluri uscate, raluri umede și modificări ale funcțiilor respiratorii [90].

Pe locul secund în structura afecțiunilor alergice se plasează dermatitele alergice cu 10-15%. În 16,0-54,5% din cazuri, manifestările dermale sunt sub formă de dermatită simplă de contact, în 13,0-42,8% - dermatită alergică prin contact și numai în 1,0-2,7% de eczemă activă [63]. Dermatita alergică se manifestă după 2-7 săptămâni de activitate profesională, fiind o agravare a dermatitei simple de contact.

Majoritatea persoanelor antrenate la procesarea cărnii prezintă reacție cauzală specifică pozitivă la alergenul de pene, 75% - la antigenii de lână, cu determinarea de anticorpi și de mediatori ai reacțiilor alergice. Se constată lezarea neutrofilelor, creșterea titrului antistreptohialuronidazei, scăderea titrului complimentului serului sangvin [266]. În același timp, are loc inhibiția activității tio-compuşilor. Imunitatea umorală, de asemenea, suferă schimbări esențiale – are loc scăderea considerabilă a concentrației imunoglobulinelor IgG și IgA și creșterea concentrației IgM [266].

La o scurtă trecere în revistă a modului de abordare și de evaluare a dezvoltării alergozelor profesionale au fost delimitate trei faze: I – de sensibilizare, II – de „obișnuință” (se instalează ca urmare a hiposensibilizării naturale), III – a manifestărilor clinice, Еникеев Д. А., Хисамов Э. Н. și coautorii (2017) sugerează existența unei reactivități individuale la acțiunea pulberilor de origine animalieră. Aceste reacții sunt legate de caracteristicile funcționale celulare, anterioare expunerii profesionale [278].

Prevalența tulburărilor psihice grave în rândul lucrătorilor este de 4,4% versus 3,6% în populația generală, inclusiv a formelor ușoare și moderate - 14,6% versus 11,5%. Pe primul loc în structura tulburărilor psihice, cu 13,8%, se plasează tulburările depresive, a căror prevalență în populația generală constituie doar 3,4% [121, 124].

Rezultatele multiplelor cercetări documentează influența negativă a factorilor de risc ocupațional asupra funcției gonadelor, evoluției sarcinii și nașterii [36]. Gravitatea la muncitoarele din industria de procesare a cărnii decurge, în 32,4-29,8% din cazuri, cu toxicoză, în 3,6% din cazuri se termină cu avort spontan, iar în 21,1% cu naștere patologică. Jacobi H.R. și coautorii (2017) constată că, în rândul femeilor sunt frecvente hemoragiile în timpul sarcinilor. Acești indici sunt mai superiori (de 1,5-3,2 ori) față de alte sfere de activitate [104].

În Noua Zeelandă au fost descrise cazuri când echipamentele de procesare a cărnii au prezentat riscuri sporite pentru dezvoltarea limfomului non-Hodgkin (LNH) [8].

Impactul factorilor de mediu nefavorabili asupra sănătății umane este studiat permanent de instituții științifice ramurale, de organizații guvernamentale și neguvernamentale, inclusiv de Organizația Mondială a Sănătății (OMS) și Organizația Internațională a Muncii (OIM).

1.4. Măsurile de profilaxie primară a impactului factorilor profesionali de risc asupra stării de sănătate a angajaților

Declarația de la Alma-Ata privind asistența medicală primară (1978), a pus bazele asistenței medicale primare, în care se menționează că, progresele înregistrate în ultimele patru decenii au fost inegale. Astfel, cel puțin jumătate din populația lumii nu are acces la servicii medicale de bază, inclusiv de prevenire și de tratare a bolilor netransmisibile și infecțioase, la servicii de sănătate a mamei și a copilului, de sănătate mintală și reproductivă [256].

Totodată, Strategia globală a OMS privind sănătatea pentru toți, precum și convențiile OIM privind securitatea și sănătatea la locul de muncă, serviciile de sănătate ocupațională, prevăd printre alte aspecte dreptul fundamental al fiecărui lucrător la cel mai înalt nivel de sănătate. În conformitate cu prevederile Convenției OIM nr. 161/1985 privind serviciile de sănătate ocupațională, ar trebui să se asigure accesul la serviciile de sănătate la locul de muncă pentru toți lucrătorii din lume, indiferent de vârstă, gen, naționalitate, etnie, ocupație, profesie, locul de muncă.

Deși programele eficiente de sănătate și de securitate ocupațională elaborate și implementate au adus multe schimbări structurale, au îmbunătățit condițiile de muncă în unele țări, mai sunt mulți factori periculoși, precum stresul fizic, chimic, biologic și psihosocial, care, pe lângă accidente de muncă, amenință starea de sănătate a angajaților. Bolile profesionale și traumele la locul de muncă au o răspândire largă. În unele sectoare ale economiei și în unele țări, indicatorii de sănătate ocupațională au tendințe mai nefavorabile, decât în perioadele anterioare.

De-a lungul anilor, cadrul juridic privind sănătatea și securitatea muncii în măcelărie s-a schimbat. Accentul acum se pune nu doar pe cerințele specifice, dar și pe evaluarea riscurilor și stabilirea de obiective. În prezent este recunoscut faptul că, managementul activ al sănătății și al securității poate reduce cu succes traumatismul și morbiditatea angajaților. În acest scop, întreprinderile pot realiza măsuri esențiale prin:

- identificarea pericolelor potențiale, ierarhizarea riscurilor și priorităților;
- elaborarea standardelor de planificare și de performanță a măsurilor de prevenție.

Măsurile profilactice trebuie să prevadă și accesul la informații, înțelegerea lor, comunicarea clară, precum și implicarea în aceste probleme a lucrătorilor și a managerilor. Toate aceste măsuri trebuie să fie incluse explicit în regulamentele privind managementul sănătății și securității la locul de muncă [30, 186].

Declarația OMS privind sănătatea ocupațională pentru toți (1994) se referă la schimbările demografice ale populațiilor active, care solicită noi strategii și programe pentru sănătatea ocupațională în întreaga lume. Sănătatea și securitatea la locul de muncă trebuie să fie în vizorul tuturor guvernelor, să fie luate în considerare în politicile de toate nivelurile, de toate ministerele, strategiile, legile etc. Problemele de sănătate și de securitate la locul de muncă sunt prevenibile și trebuie incluse în toate

instrumentele disponibile – legislative, tehnice, de cercetare, de instruire și de educație, de informare și economice.

Cercetările au demonstrat că, acțiunile privind asigurarea sănătății la locul de muncă pot ajuta la reducerea absenteismului cauzat de boală cu 27% și a costurilor de îngrijire a sănătății pentru întreprinderi cu 26%. Strategia propusă de OMS pentru a îmbunătăți protecția sănătății lucrătorilor include: creșterea competențelor furnizorilor de asistență medicală primară; extinderea acoperirii și îmbunătățirea calității serviciilor specializate de sănătate în muncă, cu accent pe evaluarea și reducerea riscurilor profesionale; îmbunătățirea mediului de lucru; depistarea precoce și reabilitarea cazurilor de boli profesionale, promovarea sănătății etc.; dezvoltarea inițiativelor, instrumentelor și metodelor de sănătate la locul de muncă [260].

Guvernele sunt obligate să pregătească politici și programe naționale speciale pentru sănătatea ocupațională care să prevadă acțiuni pentru furnizarea serviciilor competente pentru toți oamenii la locul de muncă. Angajatorii trebuie să asigure planificarea și proiectarea unui complex de activități direcționate spre protecția sănătății muncitorilor la locul de muncă, asigurarea condițiilor sanogene de muncă, permiterea inspecției condițiilor de muncă de către autoritățile competente, responsabile în mod special de sănătatea ocupațională.

În pofida faptului că, în majoritatea țărilor au fost elaborate politici, strategii și programe pentru securitate și sănătate în muncă, infrastructurile și resursele instituționale și umane pentru implementarea acestora rămân insuficiente în majoritatea cazurilor [195].

Elementul esențial pentru îmbunătățirea sănătății la locul de muncă este calitatea muncii. În acest sens, guvernele trebuie să contribuie la dezvoltarea infrastructurilor necesare pentru implementarea și eficientizarea programelor cu includerea serviciilor de sănătate ocupațională, programelor de cercetare, de formare și de educație a muncitorilor. Politica și inițiativele guvernamentale în crearea de astfel de infrastructuri ar facilita substanțial eforturile de a implementa programele naționale, ar putea fi o metodă importantă prin care să se motiveze angajatorii să implementeze astfel de programe și moduri de formare eficiente [84,162, 186].

Sistemele de organizare și de realizare a măsurilor preventive variază în diferite țări și se află în dependență directă de nivelul de dezvoltare și de volumul producerii. Conform referințelor bibliografice recente, treizeci și patru de țări din întreaga lume deja încurajează angajatorii să pună în aplicare astfel de programe [122, 197, 247, 249].

Respectivele programe conțin elemente-cheie comune cum sunt dirijarea procesului, participarea lucrătorilor, identificarea și evaluarea pericolelor, prevenirea și controlul riscurilor, educația și formarea, precum și evaluarea, și îmbunătățirea programului. Implementarea lor, adițional reducerii incidenței accidentelor la locul de muncă și a bolilor legate de profesii, inclusiv a celor profesionale, reprezintă un suport eficient angajatorilor pentru îmbunătățirea conformității cu reglementările existente. De

asemenea, este extrem de important de a elabora și de a implementa programe speciale nu numai la nivel național, dar și local, inclusiv cu organizarea sistemelor de supraveghere [122, 197, 247, 249].

În acest context, Institutul Național al SUA pentru Siguranța și Sănătatea Ocupațională (NIOSH) definește Programul complex de sănătate ocupațională *Total Worker Health (TWH)* ca politici, programe și practici care integrează protecția împotriva pericolelor privind securitatea și sănătatea muncitorilor legate de muncă, cu promovarea eforturilor de prevenire a traumelor și a bolilor. Abordarea problemei sănătății în muncă acordă întotdeauna prioritate unui mediu sanogen de lucru fără pericole pentru securitatea și sănătatea tuturor lucrătorilor. Indiferent de provocările complexe, cu care se confruntă angajații la locul de muncă, este indispensabilă dezvoltarea continuă a programelor de sănătate ocupațională cu implicarea activă a partenerilor și a părților interesate pentru a aborda în mod eficient problemele care pot fi soluții integrate și cuprinzătoare ținând cont de factorii de muncă [162, 208, 230, 231].

Total Worker Health trebuie integrat cu toate politicile și practicile organizaționale în vederea controlului riscurilor și expunerilor. Se are în vedere practicarea permanentă și continuă a controlului riscurilor și expunerilor, organizarea corectă a muncii, compensațiile și beneficiile, gestionarea vieții profesionale și asigurarea unui mediu liber de pericole pentru sănătate. Programele de prevenire a accidentelor de muncă și a bolilor profesionale pot fi adaptate pentru a răspunde nevoilor oricărei întreprinderi. Adoptarea programelor de prevenire a accidentelor și a bolilor, bazate pe principii simple, fără surse financiare impresionante și argumentate, va ajuta mai multe întreprinderi să respecte legile și reglementările existente, să scadă incidența leziunilor și bolilor la locul de muncă, să reducă costurile (inclusiv reduceri semnificative a „primelor de compensare”) și să își îmbunătățească operațiunile generale de afaceri [162, 208, 230, 231].

Măsurile de asanare a mediului ocupațional și de prevenție a îmbolnăvirilor și a accidentelor de muncă sunt eficiente doar în temeiul unui suport legislativ corespunzător care reglementează normele sanitaro-igienice, înaintate față de încăperile de producere și social-sanitare, față de organizarea proceselor tehnologice și a locurilor de muncă în raport cu ramurile industriale ale economiei naționale, cum este practicat, de exemplu în Federația Rusă, China și SUA [39, 47, 152, 289]. În acest sens trebuie menționată dezvoltarea și implementarea normelor și regulilor de igiena muncii pentru ÎPC.

Cook și coaut. (2017) consideră că, reglementarea sectorului de sacrificare a animalelor vizează îmbunătățirea condițiilor igienice, reducerea contaminării cărnii și răspândirii bolilor, precum și protejarea lucrătorilor împotriva riscurilor pentru sănătate la locul de muncă [42]. Industria cărnii din Kenya este reglementată de Direcția serviciilor veterinare din cadrul Departamentului de stat pentru creșterea animalelor a Ministerului Agriculturii, Zootehniei și Pescuitului. Regulile de protecție a muncii au fost introduse în anul 2012 prin Legea revizuită privind controlul cărnii, pentru a standardiza industria cărnii în toată țara [151].

Conform opiniilor lui Badun, M. (2017) și Leigh, J.P. (2011), având în vedere faptul că, costurile financiare ale accidentelor de muncă și a bolilor profesionale sunt semnificative, administrația și persoanele de resort trebuie să depună eforturi suplimentare pentru prevenirea lor. O condiție importantă este transparența cheltuielilor pentru asigurările de sănătate, precum și înregistrarea detaliată a zilelor pierdute de la locul de muncă, dar și cauzele prejudiciilor. Pentru aceasta, organizațiile responsabile de sănătate la locul de muncă și factorii responsabili de securitatea în muncă, trebuie să respecte întocmai standardele relevante [17, 126].

Berry, J. van Holland și alți coautori (2015), analizând două studii clinice randomizate controlate și nouă studii de intervenție non-randomizate, au ajuns la concluzia că, programele de sănătate și de siguranță la locul de muncă au un anumit rol în reducerea severității leziunilor musculo-scheletice, în reducerea zilelor de muncă pierdute și a costurilor. Pauzele de odihnă suplimentare contribuie la creșterea productivității muncii și la reducerea problemelor de disconfort al corpului la sfârșitul zilei de lucru. Concomitent au fost evidențiate dovezi moderate privind protecția pielii și scăderea prevalenței eczemei [242].

Unii autori menționează că, un factor important, care asigură un anumit grad de protecție a corpului lucrătorilor, este îmbrăcămintea specială. La abatoare și la lucrările de procesare a cărnii aceasta, pe de o parte, asigură protecția produsului din carne de contaminare, iar pe de altă parte, protejează și lucrătorii de infectarea cu zoonoze și alte infecții transmise direct, inclusiv leptospiroza și bruceloza [29, 31, 150], dar și în privința utilizării compușilor antimicrobieni respectivi [264]. Gradul de protecție este direct proporțional cu calitatea echipamentelor respective [48, 101].

În cadrul cercetării cazurilor de accidente de muncă s-a constatat că, 41,6% dintre muncitorii secțiilor de sacrificare și de prelucrare a păsărilor în momentul traumatizării nu purtau echipament individual de protecție (EIP). A fost constatată și neasigurarea cu EIP de către angajator sau acestea nu erau adecvate, lipsa de instruire cu privire la utilizarea corectă a EIP, ignorarea de către lucrători a riscurilor la care sunt expuși atunci când își desfășoară activitățile [16, 42, 77, 229]. În acest context, trebuie menționat faptul că, angajatorii sunt responsabili de sănătatea și de securitatea în muncă, inclusiv de furnizarea de echipamente individuale de protecție și de menținerea acestora într-o stare sigură, sanitară și fiabilă [141].

Într-un studiu realizat în Kenya s-a constatat că, foarte puțini dintre lucrători (până la 50%) dispun de echipament de protecție la locul de muncă. Posibil aceasta are loc din cauza costului exagerat al EIP, ceea ce impune majoritatea lucrătorilor să utilizeze în calitate de îmbrăcămintă de protecție propria îmbrăcămintă și încălțăminte [16, 42, 77].

Ghidul internațional „Codex-Alimentarius” specifică faptul că, apa caldă și rece trebuie să fie ușor accesibilă pentru curățare și că echipamentul și mâinile lucrătorilor trebuie spălate cu săpun și cu apă caldă [213].

Mai mulți savanți au menționat lipsa de apă și de săpun pentru spălarea mâinilor în abatoare. Spălarea mâinilor este folosită preponderent pentru a proteja carnea de contaminare, dar protejează, de asemenea, lucrătorii împotriva agenților patogeni bacterieni transmiși direct, cum ar fi speciile de *Salmonella*. Gomes-Neves E. și coautorii (2012) au studiat factorii de risc din abatoarele din Jamaica și din Portugalia. Din cauza lipsei condițiilor de spălare a mâinilor, prezenței câinilor și rozătoarelor, muncitorii se pot molipsi de leptospiroze și de salmoneloze [70].

În prezent sunt promovate pe larg strategiile bazate pe promovarea sănătății la locul de muncă. Pentru succesul acestor programe este necesar ca ele să se bazeze pe profilurile specifice de risc caracteristice populației pentru care sunt proiectate. Prin studii comparative din Africa de Sud și din Marea Britanie au fost constatate diferențe semnificative ale acestor caracteristici, ceea ce subliniază importanța utilizării datelor locale pentru a adapta programele de promovare a sănătății la locul de muncă al populației respective [146, 228].

Unii autori atrag atenția la importanța integrării programelor de protecție a muncii și de promovare a sănătății la locul de muncă, inclusiv la atitudinile lucrătorilor față de problemele abordate [82, 193, 217].

În întreprinderile mici, cu un număr de până la 1000 de angajați, aceste programe sunt subestimate, neoferindu-se asigurare de sănătate. O deosebită însemnătate capătă în aceste condiții trainingurile practice în domeniul securității și sănătății în muncă, care implică modelare comportamentală, practică și dialog. Instruirea lucrătorilor include învățarea practicilor de lucru sigure, utilizarea corectă a EIP, dobândirea de cunoștințe despre procedurile de urgență și acțiunile preventive necesare pentru siguranță. Trainingurile de formare îmbunătățesc cunoștințele lucrătorilor cu privire la pericolele la locul de muncă, contribuie la achiziționarea de abilități care asigură reducerea riscurilor și îmbunătățirea siguranței la locul de muncă, schimbarea comportamentului și respectarea practicilor sigure de muncă [11, 89, 200, 202].

Consumul de alcool este un factor de risc pentru traumatismul la locul de muncă. În acest context, Cook E. A. J. și coautorii (2017) au constatat că, 32% de lucrători consumă alcool zilnic [42].

Prin meta-analiză a fost examinată validitatea criteriilor legate de relația dintre climatul de siguranță, performanța în materie de siguranță, accidentele de muncă și traumele care s-a dovedit a fi moderată [132, 215]. Siguranța climatului profesional depinde și de relația dintre lideri și subalterni [38].

În scopuri profilactice, la toate nivelurile sunt necesare activități de formare a angajaților. Toți angajații noi trebuie să beneficieze de o formare de bază pentru a cunoaște cerințele companiei, responsabilitățile individuale, acordarea primului ajutor, prevenirea incendiilor și procedurile de urgență. În fiecare caz, formarea trebuie să fie adaptată la locul de muncă și la responsabilitățile angajaților în cauză. De asemenea, trebuie asigurată supravegherea, însușirea practicilor și dezvoltarea competențelor.

În cadrul întreprinderilor, toate sesiunile de formare și de evaluare trebuie documentate și incluse în registre speciale [30].

Christian, M. S. și coautorii (2009) au observat că, cunoștințele privind siguranța și motivația sănătății la locul de muncă sunt dependente de comportamentul individual referitor la performanța sigură, urmată de climatul psihologic al grupului profesional [38, 161].

Menger, L. M. și coautorii (2016), în baza analizei sistematice a 97 de surse bibliografice, au evidențiat o serie de strategii promițătoare pentru un mod eficient de informare în materie de sănătate și de siguranță a lucrătorilor. Aceste strategii au fost incluse într-un ghid aplicativ pentru întreprinderile din industria produselor lactate. Strategiile vizează următoarele teme: (1) înțelegerea și implicarea lucrătorilor; (2) conținutul și materialele de instruire; (3) metodele de formare; (4) maximizarea angajamentului lucrătorilor; (5) evaluarea programului [144]. Informarea în materie de sănătate și de siguranță a lucrătorilor din industria produselor lactate este foarte importantă, deoarece aici se înregistrează o rată sporită de boli profesionale și de accidente de muncă.

În Brazilia, care este o țară tropicală, expunerea profesională la frig este limitată la câteva sectoare, în special industria cărnii. Din anul 2010, Brazilia este cea mai mare exportatoare de carne din lume, depășind chiar și China. De aici necesitatea angajării în câmpul muncii a unui număr tot mai mare de angajați în industria cărnii. Concomitent, necesitatea creșterii productivității muncii a dus la accelerarea procesului de muncă. În baza programului FRIGORIFICO s-a constatat că, în decursul a șase ani, circa 20% din numărul total de angajați de la abatoarele din sudul Braziliei au acuzat tulburări musculo-scheletice. Până în prezent, în Brazilia se atestă lipsa parametrilor pentru standardizarea activităților profesionale desfășurate în condiții de frig [34].

Departamentul american al muncii (2012) menționează necesitatea implementării programelor de management al sănătății ocupaționale [64, 162]. Aceste programe ajută angajatorii să cunoască pericolele la locul de muncă și să le remedieze. Datorită faptului că, valoarea, eficacitatea și fezabilitatea programelor respective sunt cunoscute, multe țări se conving că, angajatorii au nevoie să le pună în aplicare și să le mențină. Dintre aceste țări fac parte Canada, Australia, toate cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, Hong Kong, Japonia și Coreea de Sud. Această inițiativă este urmărită și de conducerea a 15 state din SUA care au implementat deja astfel de programe. Astfel, angajatorii sunt ajutați să-și îndeplinească obligațiile conform Legii privind sănătatea și securitatea în muncă și să evite costurile semnificative cauzate de traumele și de bolile la locul de muncă. Unii savanți [45, 123], în urma estimării costurilor indirecte determinate de pierderile prin productivitatea muncii din cauza absenței pe motiv de boală în rândul lucrătorilor, au ajuns la concluzia că, este necesară îmbunătățirea și dezvoltarea în continuare a strategiilor eficiente privind prevenirea complicațiilor și a bolilor cronice la locul de muncă.

Nielsen, J. U., Madsen, N. T. și Clarke, R. (2014) consideră că, cel mai puternic stimulent de a automatiza procesele tehnologice în industria de procesare a cărnii este forța de muncă și anume, productivitatea îmbunătățită prin muncă redusă și un mediu ocupațional mai sigur. Astfel, prin automatizare se vor exclude operațiunile care necesită muncă fizică grea și repetitivă, se vor îmbunătăți condițiile igienice de muncă, ceea ce ar reduce posibilitățile de contaminare a cărnii. Adicional, printr-o executare mai precisă a sarcinilor de sacrificare, se va îmbunătăți calitatea și randamentul produselor [156].

Inspectorii pentru sănătatea și securitatea ocupațională din cadrul Unităților de Sănătate din Italia au subliniat necesitatea schimbului de experiență, îndeosebi în cazurile când conducerea nu recunoaște existența problemelor în acest domeniu și în abordarea noilor provocări [66].

O problemă specifică timpului este prevenirea accidentelor de muncă printre lucrătorii migranți [57]. Pentru reducerea incidenței prejudiciilor în rândul migranților este necesară consolidarea sistemului național de supraveghere și reducere a traumelor și a bolilor profesionale în rândul lucrătorilor nominalizați. Dintre aceste sugestii face parte concentrarea spre supraveghere și intervenții asupra ocupațiilor cu gradul ridicat de risc, cum ar fi ramura construcțiilor, munca în mine, instruirea eficientă în securitatea ocupațională, accesul la echipamente de protecție, evaluarea schimbărilor recente în sănătatea la locul de muncă, evaluarea rezultatelor intervențiilor de reducere a traumelor și a bolilor profesionale în rândul lucrătorilor migranți [57].

În prezent, sănătatea și securitatea la locul de muncă sunt domenii - cheie de îngrijorare determinată de intensificarea proceselor de globalizare, care au atât repercusiuni pozitive, cât și negative în lumea muncii în permanentă schimbare, inclusiv în domeniul securității și sănătății în muncă. Conform datelor prezentate de Jain A. și coautorii (2018), progresul tehnologic, schimbarea modelelor de ocupare a forței de muncă, înnoirea practicilor de organizare a muncii, restructurarea întreprinderilor, noile tehnologii, toate în comun ori separat pot genera noi tipuri și modele de pericole, expuneri și riscuri [103]. Totodată, schimbările demografice, mișcările populației și presiunile aferente asupra mediului global, pot afecta siguranța și sănătatea ocupațională. Prezintă importanță recunoașterea faptului că, comportamentul angajatorului și angajatului, siguranța lucrătorului este și responsabilitatea întregii societăți (guverne, companii de asigurări, sindicate etc.) [103].

OMS menționează necesitatea accesului fiecărui muncitor la serviciile de sănătate eficiente, implementării tehnologiilor performante și sigure. Concomitent, OMS se referă la organizarea corectă a muncii, introducerea în procesele tehnologice a substanțelor și a materialelor chimice noi, mai puțin nocive, implementarea proceselor mecanizate și automatizate în țările în curs de dezvoltare pentru evitarea declanșării bolilor profesionale și a traumelor la locul de muncă [257, 261].

Spre marele regret, în unele țări în curs de dezvoltare modernizarea abatoarelor se implementează lent și în volum redus. Introducerea noilor reglementări este destul de lentă, mai cu seamă în spațiul

rural, unde este necesară conștientizarea muncitorilor privind riscurile de contaminare a cărnii, supravegherea sporită a activității lucrătorilor din abatoare și de la întreprinderile de procesare a cărnii [42].

Cook E., et al. (2017), Wamalwa K., et al. (2012) atenționează că, unul din marele obstacole în îmbunătățirea condițiilor de muncă în industria cărnii este insuficiența de cunoștințe privind contaminarea cărnii. Conform datelor mai multor studii, puțini lucrători au reușit să numească o boală zoonotică, nu există conformitate în standardele minime de igienă a cărnii și de siguranță a alimentelor la întreprinderile de sacrificare a animalelor. Prin urmare, este necesar de a dispune de personal pentru a instrui angajații în igiena cărnii în vederea îmbunătățirii condițiilor de igienă la întreprinderile de procesare a cărnii, în scopul reducerii contaminării bacteriene și a expunerii la acest factor de risc angajații [42, 250].

Probleme similare se atestă în țările în curs de dezvoltare, cum ar fi Kenya și alte state din Africa de Est, India etc., unde lipsesc condiții igienice și sunt inadecvate măsurile de inspecție a cărnii [42, 110, 237].

Aceste probleme sunt caracteristice, îndeosebi, pentru întreprinderile de procesare a cărnii din zonele rurale. Cook E., et al. (2017), Wamalwa K., et al. (2012) sunt de părere că, instruirea angajaților, inspecția în probleme igienice și îmbunătățirea infrastructurii pot reduce esențial contaminarea cărnii și diseminarea bolilor. În unele lucrări se menționează că, instruirea ar trebui să se concentreze pe tunderea și pe eviscerarea curată a carcaselor, pe spălarea mâinilor, a instrumentelor, pe utilizarea echipamentelor de protecție [22, 77, 110, 111].

Pentru promovarea sănătății la ÎPC devin tot mai actuale programele privind sănătatea și securitatea ocupațională, care pot asigura un echilibru flexibil și dinamic între obiectivele organizaționale, stresul psihologic, performanța locului de muncă, abilitățile angajaților și nevoile de sănătate. Condițiile de muncă includ factori determinanți ai comportamentelor și sănătății lucrătorilor, iar studierea interdependenței acestora stă la baza aplicării intervențiilor și abordărilor integrate pentru îmbunătățirea și promovarea siguranței ocupaționale. Sunt aduse mai multe dovezi ale eficienței programelor concepute pentru a evita accidentarea și dizabilitatea lucrătorilor, pentru a promova sănătatea, precum și pentru beneficiile de la întreprinderi obținute prin îmbunătățirea calității serviciilor. Experiența multor țări arată că, soluțiile sistemice, sub forma unor programe, sunt necesare pentru a contracara eficient stresul ocupațional excesiv, în special la nivelul politicii de stat, în care problema stresului profesional să fie tratată ca un element esențial de protecție a sănătății angajaților monitorizată de către angajatori, pentru ca aceștia să poată întreprinde acțiuni și implementa programe de prevenire a stresului. Aplicarea programelor de prevenire, implementate la nivel organizațional, va aduce rezultate pozitive în asigurarea unui mediu ocupațional sigur [193, 216, 218, 251].

La cea de-a 60-a Asamblée Mondială a Sănătății, care a avut loc la Geneva, a fost aprobat Planul de acțiuni privind sănătatea în muncă pentru anii 2006-2017 (*Global Plan of Action on Workers' Health 2008–2017: Muncitorii reprezintă jumătate din populația lumii*) cu următoarele obiective:

Obiectivul 1: elaborarea și implementarea politicilor;

Obiectivul 2: protejarea și promovarea sănătății la locul de muncă;

Obiectivul 3: îmbunătățirea performanței muncii și accesului la serviciile de sănătate;

Obiectivul 4: furnizarea și comunicarea. Dovezi de acțiune și de practică

Obiectivul 5: integrarea sănătății lucrătorilor în alte politici de sănătate [254].

În documentul respectiv al OMS este stipulat faptul că, la elaborarea măsurilor de prevenție trebuie luate în considerare particularitățile muncii pe genuri. În lume, femeile și bărbații se confruntă cu probleme complicate, nu doar la locul de muncă, dar și la domiciliu, și în comunitățile lor. Una din probleme este că femeile adesea sunt dezavantajate față de bărbați. De aceea sunt necesare documente care să ofere pentru angajatori și muncitori instrumente în scopul organizării locurilor de muncă echitabile pentru ambele genuri, acordând concomitent atenția necesară problemelor care țin predominant de sănătatea femeilor. Trebuie incluse și modalități de abordare a necesităților atât pentru femei, cât și pentru bărbați în domeniul sănătății fizice și psihosociale, particularităților personale de sănătate și posibilelor implicări ale întreprinderii și comunității în realizarea lor. Este necesară o listă de constatări în privința diferențelor biologice (de gen) și sociale în toate aspectele politice ale programelor și ale practicilor la locul de muncă. Luând în considerare faptul că, femeile reprezintă 40% din forța de muncă remunerată, la nivel mondial problema devine clară. În țările dezvoltate, de exemplu în Statele Unite ale Americii, femeile reprezintă în prezent aproape jumătate din numărul total de angajați [33, 98, 255].

În majoritatea țărilor în curs de dezvoltare această proporție este mult mai mică. De exemplu, în Pakistan, femeile reprezintă doar 22,2% din lucrătorii remunerați [102].

Bărbații, de regulă, sunt mai predispuși să se încadreze în câmpul muncii decât femeile. Astfel, în anul 2015, aproape 1,3 miliarde de femei erau angajate, în timp ce bărbații ocupau circa 2 miliarde de posturi de muncă. Totuși, acest decalaj de sex s-a redus substanțial și este în continuă schimbare, deoarece în unele țări ponderea femeilor în munca remunerată este în creștere, iar a bărbaților în scădere [97]. Astăzi, există o mai mare conștientizare că, egalitatea de sex este de o importanță capitală în eforturile de reducere a sărăciei și de stimulare a dezvoltării economice. Cu toate acestea, în pofida progreselor înregistrate și a angajamentelor globale de a asigura îmbunătățiri suplimentare, perspectivele femeilor în lumea muncii sunt departe de a fi egale cu cele ale bărbaților. Promovarea egalității de sex privind încadrarea în muncă implică crearea unui mediu favorabil cu referire la oportunități și atitudini egale pentru ambele genuri, concentrate, în principal, pe trei dimensiuni: segregarea profesională, diferența de salarizare și lacunele din cadrul politicilor pentru integrarea în muncă [99, 161].

Deși multe profesii au devenit mai complexe și diversificate în ultimii ani, segregarea de sex rămâne actuală. Femeile, de regulă, au mai multe șanse să fie angajate în domeniile sănătății, asistenței sociale, învățământului, comerțului cu amănuntul, deservirii și îngrijirii, pe când bărbații sunt angajați preponderent la locuri de muncă asociate cu tehnologiile, construcțiile, sistemele de telecomunicații, electronică, inginerie, transport. În prezent, stereotipurile profesionale pentru ambele sexe cunosc modificări importante. Astfel, profesiunile caracteristice bărbaților implică tot mai multe femei care execută chiar și lucrări care necesită activitate fizică și forță mai mare, inclusiv ridicarea încărcăturilor grele. Aceste aspecte trebuie luate în vedere la elaborarea măsurilor profilactice. În acest scop mai mulți autori [Norberg, C. și coautorii (2021), Jwasshaka, S. K. și alții (2020), Микрина, В. Г. (2019)] consideră că, una din căile de ameliorare a situației este modificarea și modernizarea tehnologiilor de producere, ceea ce are o deosebită importanță pentru sănătatea angajaților [108, 158, 285].

Autenrieth, D. A. și coautorii (2016) au constatat că, nivelurile mai ridicate de eficacitate a sistemului de management al sănătății și securității ocupaționale s-au soldat cu rate mai scăzute de traume și de boli profesionale. Nivelul managementului local a avut cea mai puternică corelație cu rezultatele pozitive ale cauzei. În special, indicatori mai buni au fost obținuți atunci când au fost realizate sistematic evaluări complete ale sistemului de management. Impactul pozitiv al implementării managementului sănătății și securității ocupaționale la nivel de întreprindere, cu privire la recunoașterea și eliminarea pericolelor, prevenirea și reducerea riscurilor și îmbunătățirea productivității, este acum recunoscut la nivel internațional de către guverne, angajatori și muncitori. Adicional, în publicațiile autorilor menționați și în Declarația OMS se stipulează că, sunt necesare cercetări suplimentare pentru a determina eficacitatea a astfel de sisteme de management pentru a reduce numărul de traume și de boli la întreprinderile din sectorul agricol [14, 96, 162].

Unii autori, preocupați de problema în cauză, subliniază necesitatea monitorizării eficacității măsurilor preventive aplicate pentru ameliorarea condițiilor de muncă și încurajarea unei motivații adecvate a lucrătorilor la menținerea unei atitudini pozitive și a bunei practici privind respectarea legilor la nivel de abator, precum și aplicarea tuturor legilor existente care guvernează operațiunea abatorului [2, 4].

În această ordine de idei, un studiu realizat în Nigeria a evaluat cunoștințele, atitudinile și practicile a 190 de operatori de la procesarea cărnii. Rezultatele atestă că, atitudinea și practica de manipulare a cărnii sunt mai perfecte la întreprinderile private, decât la cele de stat, și depind de vârstă, de nivelul de educație și de experiența de lucru a angajaților [5].

Pe parcursul a doi ani, într-un studiu realizat în Franța, au fost examinați 755 de tineri lucrători și au fost identificate 158 de accidente la locul de muncă, cu rata de incidență medie a accidentărilor la locul de muncă de 0,12 (0,10 până la 0,14) pentru un lucrător. Printre subiecții care în timpul școlarizării

au fost instruiți privind securitatea muncii, rata de incidență a fost de două ori mai mică. Rezultatele obținute evidențiază avantajele instruirii privind securitatea muncii [27].

Specialiștii din China descriu pozitiv perspectiva utilizării măsurilor de intervenție ergonomică pentru reducerea efectelor asupra stării de sănătate a angajaților din industriile cu forță de muncă intensivă și pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. Sunt determinate progresele, barierele și facilitățile în cazul elaborării, implementării și evaluării programelor ergonomice. Metodele ergonomice favorabile pot avea succes de dezvoltare, pot prioritiza măsurile de prevenire a dereglărilor musculo-scheletice, pot ajuta industriile să reducă traumele și tulburările musculo-scheletice, să îmbunătățească condițiile de muncă, să fortifice starea de sănătate, precum și gradul de conștientizare a participării angajaților în vederea consolidării managementului siguranței [76,170].

Kyeremateng-Amoah E. și coautorii (2014) au constatat că, în SUA, la muncitorii ocupați cu prelucrarea păsărilor și cărnii de porc, sunt înregistrate rate ridicate de traume acute și de boli cronice. Agenții patogeni ai zoonozelor sunt prezenți la aceste locuri de muncă și pot interacționa cu leziunile. A fost investigată incidența rănilor, ulcerațiilor și infecțiilor raportate de zece companii pentru o perioadă de șase ani, s-au calculat ratele anuale de incidență legate de locul de muncă și s-au evaluat factorii de risc. Incidența medie anuală a constituit 6,4 cazuri la 100 de lucrători care lucrau cu păsări de curte și 13,2 cazuri la 100 de lucrători care lucrau cu carne de porc. Ulcerațiile s-au înregistrat în medie cu frecvența de 1,8 cazuri la 100 de lucrători care procesează carnea de păsări de curte și 1,9 cazuri la 100 lucrători care procesează carnea de porc. Cele mai frecvente cauze au fost raportate instrumentele ascuțite și produsele animale ca surse de ulcerații. Autorii consideră că, industria cărnii continuă să aibă rate mari de traume care pot fi prevenite [119].

Într-un alt studiu realizat în SUA (2011) sunt prezentate estimări atât a incidenței traumelor de diferită gravitate și a bolilor profesionale, cât și a prevalenței bolilor letale, precum și a costurilor medicale și indirecte luând în considerare productivitatea muncii. Creșterea numărului de leziuni fatale și nefatale, în 2007 a ajuns la 5 600 și la 8 559 000 cazuri, respectiv, a făcut să crească și costurile lor care au constituit, respectiv, 6 și 186 miliarde de dolari. Incidența bolilor fatale și nefatale a depășit cifra de 53 000 și de 427 000 cazuri, respectiv, cu estimări de costuri de 46 și de 12 miliarde de dolari. Deci, pierderile economice din cauza accidentelor și a bolilor profesionale sunt considerabile [126].

Cauza acestor dereglări de sănătate sunt suprasolicitarea și contactul cu obiectele/instrumentele de muncă, expunerea la factorii de risc. Situațiile create sunt importante deoarece această industrie este mare și în ea lucrează multe persoane, iar traumele și bolile profesionale au un impact semnificativ asupra familiilor și a societății. Organizația Internațională a Muncii afirmă că, măsurile inadecvate de prevenire a accidentelor și a bolilor ocupaționale au efecte negative profunde nu numai asupra muncitorilor și familiilor acestora, ci și asupra întregii societăți, din cauza costurilor uriașe pe care le

generează, mai cu seamă în ceea ce privește pierderea productivității și împovărarea sistemelor de securitate socială [79, 127, 260, 265].

În literatura de specialitate sunt enumerate circumstanțele prin care angajații ÎPC pot face diferite boli legate de mediul ocupațional, însă asemenea date lipsesc în Republica Moldova și în mai multe țări.

Un aspect principal în prevenirea morbidității profesionale, traumatismului, invalidității primare, diminuarea indicilor morbidității cu incapacitate temporară de muncă a salariaților din țară prezintă organizarea eficientă a examenelor medicale la angajare și periodice ale lucrătorilor care sunt expuși acțiunii factorilor de risc ocupațional la locul de muncă.

În ultimii ani, în Republica Moldova a crescut morbiditatea și mortalitatea în rândul persoanelor apte de muncă, care depășește cu mult nivelul mediu european, a crescut rata incapacității temporare de muncă, s-a micșorat rata acoperirii cu examene medicale profilactice a persoanelor supuse acțiunii factorilor de risc ocupațional, scade continuu morbiditatea profesională înregistrată, în timp ce locurile de muncă cu factorii nocivi nu s-au micșorat [181, 185, 203, 290, 291].

Până în anul 2016, supravegherea sănătății persoanelor supuse acțiunii factorilor de risc ocupațional era reglementată de ordinul MS nr. 132 din 17.06.96 *privind examenele medicale obligatorii la angajare și periodice ale lucrătorilor care sunt supuși acțiunii factorilor nocivi și nefavorabili*, care nu constituia temei juridic pentru angajatori responsabili să asigure trimiterea persoanelor la examenele medicale obligatorii la angajare și periodice. Din această cauză, nu toate persoanele supuse acțiunii factorilor de risc ocupațional erau supravegheate medical, ceea ce a avut impact asupra sănătății persoanelor apte de muncă prin creșterea morbidității, mortalității și incapacității temporare și permanente de muncă [175]. Creșterea morbidității se răsfrânge negativ asupra economiei naționale prin reducerea forței de muncă și creșterea ratei indemnizațiilor pentru pierderea capacității de muncă (temporară sau permanentă).

Regulamentul sanitar privind supravegherea sănătății persoanelor expuse acțiunii factorilor de risc ocupațional, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1025 la 07.09.2016, stabilește cerințele pentru supravegherea sănătății persoanelor față de riscurile pentru sănătate la locul de muncă, pentru prevenirea bolilor profesionale cauzate de agenții nocivi din mediul ocupațional (chimici, fizici, fizico-chimici sau biologici), precum și a suprasolicitării diferitelor organe sau sisteme ale organismului în procesul de muncă [92].

Astfel, Regulamentul nominalizat prevede modalitatea de organizare a examenelor medicale, volumul de investigații și de consultații necesar în fiecare caz separat (în concordanță cu factorii nocivi prezenți la locul de muncă).

Aprobarea și implementarea prezentului Regulament va contribui la:

- creșterea ratei de acoperire cu asistență medico-sanitară a contingentului supus acțiunii factorilor de risc ocupațional;

- îmbunătățirea stării de sănătate a angajaților și a populației apte de muncă;
- diminuarea bolilor profesionale și a celor legate de profesie;
- scăderea morbidității cu incapacitate temporară de muncă și a morbidității generale;
- scăderea traumatismului în muncă;
- scăderea mortalității populației apte de muncă.

În prezent sunt definite mai multe direcții prioritare în evaluarea stării de sănătate a diferitor grupe din populație în raport cu factorii de risc care o determină. Direcțiile respective indică la standardizarea măsurilor de supraveghere și de control a maladiilor prioritare în sistemul de sănătate publică.

1.5. Concluzii la capitolul 1

În rezultatul analizei de sinteză a referințelor bibliografice din literatura de specialitate accesibilă putem deduce următoarele concluzii:

1. Sinteza surselor bibliografice denotă despre o deficiență a cercetărilor științifice ample privind sănătatea angajaților din industria de procesare a cărnii, în pofida faptului că, în această ramură în realitate avem un număr mare de angajați. Nu este pus accentul de bază pe supravegherea stării de sănătate a angajaților și orientarea spre prevenirea și controlul maladiilor, promovarea unui mod de viață sănătos. Sunt probleme în privința cunoașterii și respectării prevederilor actelor normative în vigoare cu argumente convingătoare în favoarea unei continue cercetări a particularităților igienice a mediului ocupațional și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii. Această paradigmă determină actualitatea și principalele direcții ale studiului nostru.
2. Pentru a evidenția importanța temei abordate structurarea capitolului începe cu elucidarea particularităților condițiilor de muncă a angajaților și a factorilor profesionali de risc la întreprinderile de procesare a cărnii, pentru a argumenta ulterior vulnerabilitatea acestui grup de angajați la influențele exercitate de factorii existențiali de risc. OMS și OIM au recunoscut faptul că, activitatea angajaților din industria cărnii este asociată cu un șir de probleme grave, precum prezența factorilor de risc ocupațional: microclimat nefavorabil, nivel de zgomot sporit, prezența fungilor și unor substanțe chimice în concentrații sporite.
3. Literatura de specialitate și experiența țărilor arată că, problemele condițiilor igienice de muncă a angajaților în timpul lucrului în raport cu determinantele stării de sănătate și calitatea asistenței medicale în industria contemporană a procesării cărnii practic nu au fost studiate. Astfel, în baza publicațiilor științifice internaționale și naționale, studiate și analizate în reviu literaturii, reiese că, tema abordată în lucrare la etapa contemporană diferă printr-o actualitate indiscutabilă. În baza de date statistice ale Republicii Moldova lipsesc date privind morbiditatea cu incapacitate temporară de muncă, prin maladiile netransmisibile și transmisibile a angajaților ÎPC.
4. Datele prezentate în acest capitol demonstrează existența unor studii științifice privind condițiile de muncă și problemele de sănătate la abatoare, însă o mare parte dintre investigațiile și publicațiile

realizate la ÎPC sunt fragmentare, uneori contradictorii și insuficiente pentru a face concluzii definitive și a lua decizii prompte. Cu atât mai mult că, pentru majoritatea maladiilor este caracteristică etiologia multifactorială, care necesită o abordare complexă, practic neaplicată până în prezent în Republica Moldova. Totodată, de menționat că, din anul 1985, atât Serviciul Sanitaro-Epidemiologic de Stat (din 2009 – Serviciul de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice) al Republicii Moldova cât și serviciile interesate au utilizat în activitate „Regulile sanitaro-epidemiologice privind exploatarea și funcționarea întreprinderilor de procesare a cărnii”, a fostei URSS și abrogate prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 72 din 2004. Actualmente, în Republica Moldova, lipsește un act normativ aproximat la rigorile Uniunii Europene, care ar reglementa activitatea întreprinderilor nominalizate.

5. Pentru elaborarea măsurilor profilactice direcționate spre crearea condițiilor sigure de muncă în ÎPC și a algoritmului de acordare a asistenței medicale calitative sunt necesare cercetări științifice igienice, epidemiologice, clinice, microbiologice, parazitologice etc.
6. După cum demonstrează datele analizate din literatura de specialitate vis-a-vis de calitatea mediului ocupațional din industria de procesare a cărnii, investigațiile efectuate posedă un caracter fragmentar, fiecare factor este estimat în particular și incomplet. Ele nu reflectă nici pe departe dimensiunile întregului spectru de nocivități prezente la etapele tehnologice de bază de procesare a cărnii, care influențează organismul concomitent, în complex, impunând unele suprasolicitări considerabile organismului angajaților. Cu toate că, relațiile psiho-sociale la locul de muncă constituie o sursă de stres, iar stresul la locul de muncă a fost asociat cu riscul crescut de dezvoltare a bolilor cardiovasculare (mai cu seamă hipertensiunea arterială) și cu riscul apariției tulburărilor mintale, acestea nu au fost estimate din punct de vedere igienic. De menționat și tehnologiile vechi, de care aparțin studiile respective.
7. Luând în considerație cele expuse, ne convingem de necesitatea studiului realizat, ceea ce argumentează corectitudinea temei lucrării abordate de către autor.

2. MATERIALE ȘI METODE DE CERCETARE

2.1. Organizarea și caracteristica generală a studiului

Subiectul cercetării îl reprezintă starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii în relație cu factorii de risc din mediul ocupațional.

Pentru realizarea cercetării date s-au efectuat studii descriptive, transversale și retrospective.

Întrucât subiectul cercetării este unul amplu, pentru soluționarea obiectivelor trasate în condiții reale de producere au fost efectuate investigații igienice, microbiologice, ergonomice și sociologice în scopul evaluării condițiilor mediului de producere și a stării de sănătate a lucrătorilor.

Cercetarea s-a realizat pe parcursul anilor 2014-2021 și a inclus mai multe etape, care diferă din punct de vedere metodologic și a profunzimii investigațiilor.

Etapa I (de planificare a cercetării). S-a efectuat definirea problemei, informarea/documentarea teoretică cu procesele de muncă de la ÎPC, elaborarea ipotezelor de cercetare, aprecierea metodelor de investigații, elaborarea planului de cercetare.

Concomitent, s-au studiat abordările științifice contemporane în evaluarea stării de sănătate a grupurilor specifice de populație, modelele de control și prevenire a morbidității în sistemul de sănătate publică.

Etapa a II-a. Evaluarea igienică a procesului de muncă și a mediului ocupațional în industria de procesare a cărnii. Studiu descriptiv selectiv bazat pe:

A. Identificarea caracteristicilor procesului de muncă, a mediului de producere și evaluarea procesului tehnologic. Una din direcțiile distincte de cercetare la această etapă a fost evaluarea regimului de muncă și de odihnă existent, a poziției de muncă (goniometria), cronometrajul, elaborarea și aprobarea măsurilor de asanare (Ghidul practic: "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" aprobat prin Hotărârea Medicului-șef sanitar de stat al Republicii Moldova nr. 2 din 28 iunie 2017 (Anexa 12).

S-a aplicat:

Obiectul de studiu	Locurile de muncă a procesului tehnologic de la ÎPC
Sursa de informație	Întreprinderile de procesare a cărnii
Metoda de colectare	Metoda observației directe
Instrumente de colectare	Fișele tehnologice
Volumul	Sectorul de procesare a animalelor, sectorul de refrigerare a materiei prime, sectorul de fabricare a produselor din carne, depozitele, precum și sectoarele auxiliare: ateliere de reparare a utilajului, încăperile secției de compresoare a utilajului frigorific etc.
Locul efectuării	Întreprinderea nr. 1, întreprinderea nr. 2, întreprinderea nr. 3, întreprinderea nr. 4.

B. Evaluarea factorilor de risc condiționați de specificul locului de muncă (complexul de factori constituenți ai microclimatului, nivelul și caracteristica spectrală a zgomotului, iluminatului, concentrația substanțelor chimice în aerul zonei de muncă).

S-a aplicat:

Obiectul de studiu	Locurile de muncă din procesul tehnologic de la ÎPC
Sursa de informație	Întreprinderile de procesare a cărnii
Metoda de colectare	Investigație directă (măsurători instrumentale și investigații de laborator)
Instrumente de colectare	Aplicarea metodelor igienice
Volumul	Determinarea microclimatului 543 locuri Determinarea iluminatului 677 locuri Determinarea zgomotului 646 locuri Substanțe chimice la indicatorii chimici 657 probe Investigații sanitaro-parazitologice de pe suprafețe 106 probe Listeria monocitogenes 117 probe Încărcătura fungică 120 probe Sallmonela 96 probe Shigella 88 probe
Locul efectuării	Întreprinderea nr. 1, întreprinderea nr. 2, întreprinderea nr. 3, întreprinderea nr. 4.

Etapa a III-a. La a treia etapă am considerat oportun de a ne focaliza atenția asupra evaluării stării de sănătate a muncitorilor, de a analiza impactul condițiilor de muncă asupra nivelului și structurii morbidității în funcție de sex, vârstă, vechimea în muncă, profesie, precum și studierea adaptării nespecifice a muncitorilor pentru determinarea structurii sănătății după indicatorul respectiv.

S-a aplicat:

Obiectul de studiu	Morbiditatea cu incapacitate temporară de muncă, după certificatele de concediu medical, după adresabilitate, examenele medicale profilactice.
Sursa de informație	Rapoartele de evidență statistică primară f-16-itm, f-025/e, actele finale ale examenelor periodice a angajaților (HG nr. 1025 din 2016).
Metoda de colectare	Extragerea datelor
Instrumente de colectare	Baza de date Excell
Volumul	Studiul integral
Locul efectuării	Direcția Management al datelor în sănătate a ANSP precum și sistemul informațional Centralizatorul amb.

Limitele studiului:

- studiul nu conține date din alte ramuri ale industriei
- analiza descriptivă a datelor a fost efectuată pentru perioada aa. 2014 – 2018.

Etapa a IV-a. Autoevaluarea stării de sănătate, identificarea opiniei muncitorilor cu referire la calitatea igienică a condițiilor de muncă și la respectarea normelor de securitate și de sănătate la locul de muncă.

S-a aplicat:

Obiectul de studiu	Factorii de risc din mediul ocupațional și acțiunea lor asupra stării de sănătate
Sursa de informație	Adulții 18+ de la întreprinderile de procesare a cărnii
Metoda de colectare	Interviu
Instrumente de colectare	Chestionar elaborat în cadrul cercetării (aviz favorabil al Comitetului de Etică a Cercetării nr. 86 din 21.06.2017).
Volumul	Studiu selectiv n=483.
Locul efectuării	Întreprinderea nr. 1, întreprinderea nr. 2, întreprinderea nr. 3, întreprinderea nr. 4.

Studiul selectiv privind evaluarea cunoașterii factorilor de risc din mediul ocupațional și a acțiunii lor asupra stării de sănătate și, aprecierea individuală a stării de sănătate a fost efectuat în perioada anilor 2017 – 2020.

Participarea în studiu a fost benevolă și gratuită. Fiecărei persoane recrutată în cercetare i-au fost explicate scopul și obiectivele studiului pentru a obține acordul informat.

Acordul informat, semnat de fiecare respondent și colectat separat de chestionar, a inclus următoarele compartimente: scopul și obiectivele studiului, obligativitatea participării, desfășurarea studiului, riscurile și beneficiile participării, confidențialitatea participării la studiu.

Design-ul eșantionului

1. *Sursa de informație:* persoanele cu vârsta +18 ani angajate în întreprinderile de procesare a cărnii.

Criteriile de includere în studiu:

- persoanele care au vârsta +18 ani;
- persoanele care activează nemijlocit în secțiile întreprinderilor de procesare cărnii;
- vechimea minimă de muncă în domeniul dat de 1 an;
- semnarea acordului informat de participare la studiu.

Criterii de excludere:

- starea sănătății precară, confirmată prin examene medicale și acuzele angajatului;
- refuzul angajaților de a participa la studiu;

2. *Volumul eșantionului*

Volumul eșantionului (studiu selectiv transversal) reprezentativ a fost calculat după formula 2.1.

$$n = P \times (1 - P) \times \left(\frac{Z\alpha}{e}\right)^2, \quad (2.1)$$

unde:

e – eroarea – 5.0% (0.05);

$Z\alpha=1.96$ pentru intervalul de încredere de 95.0% și puterea statistică – 80.0%;

P – cota angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii care activează în condiții de muncă nocive a cărei valoare medie, conform datelor bibliografice [68] este de 70,0% ($P=0,70$), o rată de 10,0% de non-răspuns.

Introducând datele în formulă am obținut: $n = 0.70 \times 0.30 (1.96/0.05)^2 = 323 \times 1.1=359$ angajați.

Etapa a V-a. Evaluarea stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii conform investigațiilor parazitologice, a markerului anti-HVE, IgG în serul sangvin și a seroprevalenței brucelozei.

S-a aplicat:

Obiectul de studiu	Morbiditatea angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii
Sursa de informație	Adulții 18+ de la întreprinderile de procesare a cărnii
Metoda de colectare	Extragerea datelor, prelevarea probelor
Instrumente de colectare	Examenle medicale, certificatele concediilor medicale, rezultatele investigațiilor de laborator
Volumul	Studiu caz-control $n=221$. Sallmonela 96 Shigella 88 Markerul anti-HVE IgG 270 Markerul IgG la bruceloză 270 Investigațiile parazitologice ale angajaților 541
Locul efectuării	Întreprinderea nr. 1, întreprinderea nr. 2, întreprinderea nr. 3, întreprinderea nr. 4.

Design-ul eșantionului

1. *Sursa de informație:* direcția resurse umane a întreprinderilor de procesare a cărnii, actele finale ale examenelor medicale ale angajaților.

Selectarea persoanelor pentru înscrierea în studiu a fost randomizată, benevolă și gratuită, cu obținerea acordului informat și cu respectarea criteriilor de includere și de excludere.

Criteriile de includere în lotul de studiu:

- angajații din secțiile de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii cu vârsta +18;
- persoanele depistate seropozitive în urma analizei de laborator;
- semnarea acordului informat de participare la studiu.

Criteriile de includere în lotul de control:

- persoane sănătoase.

Criteriile de excludere din cercetare:

- starea sănătății precară, confirmată prin examene medicale și acuzele angajatului;
- refuzul de a participa la studiu;

2. *Volumul eșantionului* (studiul caz-control) pentru identificarea factorilor de risc ocupațional și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților.

Volumul eșantionului a fost calculat după formula 2.2:

$$n = \frac{1}{(1-f)} \times \frac{2(Z_{\alpha} + Z_{\beta})^2 \times P(1-P)}{(P_0 - P_1)}, \quad (2.2)$$

unde:

P_0 - proporția angajaților care activează în condiții nocive la întreprinderile de procesare a cărnii constituie în medie 70,0% ($P_0=0,70$);

P_1 – proporția angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii care activează în condiții nocive a fost determinată după formula:

$$P_1 = \frac{P_0 \times RP}{[1 + P_0 \times (RP - 1)]}$$

unde:

RP este egal cu 2. $P_1 = 0,82$

$P = (P_0 + P_1)/2 = 0,76$

Z_{α} – valoare tabelară. Când „ α ” – pragul de semnificație este de 5%, atunci

coeficientul $Z_{\alpha} = 1,96$;

Z_{β} – valoare tabelară. Când „ β ” – puterea statistică a comparației este de 80,0, atunci, coeficientul $Z_{\beta} = 0,84$;

f - proporția subiecților care pot să abandoneze studiul din diferite motive;

RP este egal cu 2. $P_1 = 0,82$; $P = (P_0 + P_1)/2 = 0,76$

$q = 1/(1-f)$, $f = 10,0\%$ (0,1).

Introducând datele în formula 2.2 obținem:

$$n = \frac{1}{(1-0.1)} \times \frac{2(1.96 + 0.84)^2 \times 0.76 \times 0.24}{(0.70 - 0.82)^2} = 221$$

Așadar, pentru cercetare au fost formate două loturi: lotul de studiu L_1 și lotul de control L_0 , în care au fost înscriși câte 221 de angajați care activează în condiții de muncă nocive și în condiții de muncă admisibile.

Etapa a VI-a. Evaluarea stării funcționale a organismului muncitorilor antrenați la principalele etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.

S-a aplicat:

Obiectul de studiu

Sursa de informație

Metoda de colectare

Instrumente de colectare

Volumul

Locul efectuării

Starea funcțională a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii

Adulții 18+ de la întreprinderile de procesare a cărnii

Metoda fiziologică

Rezultatele investigațiilor instrumentale clinice (frecvența pulsului și a tensiunii arteriale)

Obținerea indicilor integrali: volumul sistolic, minut-volumul cardiac, rezistența periferică a vaselor sangvine, tensiunea dinamică medie, indicele Kerdo, indicele Quaas, indicele cardiac, indicele modificărilor funcționale ale sistemului cardiovascular.

Studiu selectiv $n=269$ angajați

Întreprinderea nr. 1, întreprinderea nr. 2, întreprinderea nr. 3

Design-ul eșantionului

Sursa de informație: au participat angajații de la principalele etape ale procesului tehnologic de la întreprinderile de procesare a cărnii, cu obținerea acordului informat și cu respectarea criteriilor de includere și de excludere de la cercetare. Starea funcțională a organismului muncitorilor a fost studiată pe un lot reprezentativ din 269 de persoane, dintre care 118 (43,9%) de sex masculin și 151 (56,1%) de sex feminin, care își desfășoară activitatea profesională la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii. Indicii fiziologici au fost determinați la începutul și la sfârșitul zilei de muncă, în tura de dimineață.

În lotul de studiu au fost selectați muncitori practic sănătoși cu vârsta cuprinsă între 18 și 67 de ani, în medie $41,4 \pm 0,58$ de ani ($\hat{I} 95\% 31,9-50,9$). Caracteristica eșantionului investigat în funcție de vârstă și de sex este prezentată în Tabelul 2.1.

Tabelul 2.1. Caracteristica eșantionului după grupele de vârstă și sex

Grupele de vârstă, ani	Femei		Bărbați		Total		
	n	%	n	%	n	%	
<19		0,0	2	1,7	2	0,7	-
20-29	15	9,9	22	18,6	37	13,8	95% $\hat{I} -17,6\% - 30,4\%$, $\chi^2=0,51$, $p=0,4738$
30-39	54	35,8	39	33,1	93	34,6	95% $\hat{I} -16,7\% - 21,1\%$, $\chi^2=0,07$, $p=0,7883$

40-49	45	29,8	24	20,3	69	25,7	95% ÎÎ -13,3%– 27,9%, $\chi^2=0,71$, $p=0,3978$
50-59	31	20,5	19	16,1	50	18,6	95% ÎÎ -19,8%– 24,3%, $\chi^2=0,14$, $p=0,7022$
60 și peste	6	4,0	12	10,2	18	6,7	95% ÎÎ -34,3%– 33,8%, $\chi^2=0,19$, $p=0,6593$
Toate vârstele	151	100	118	100,0	269	100	95% ÎÎ -3,15% - 2,48%

Etapa a VII-a. Elaborarea recomandărilor igienice bazate pe dovezi și implementarea lor în practica întreprinderilor de procesare a cărnii.

Astfel, cercetarea a fost efectuată în câteva etape consecutive și inerente (Figura 2.1):

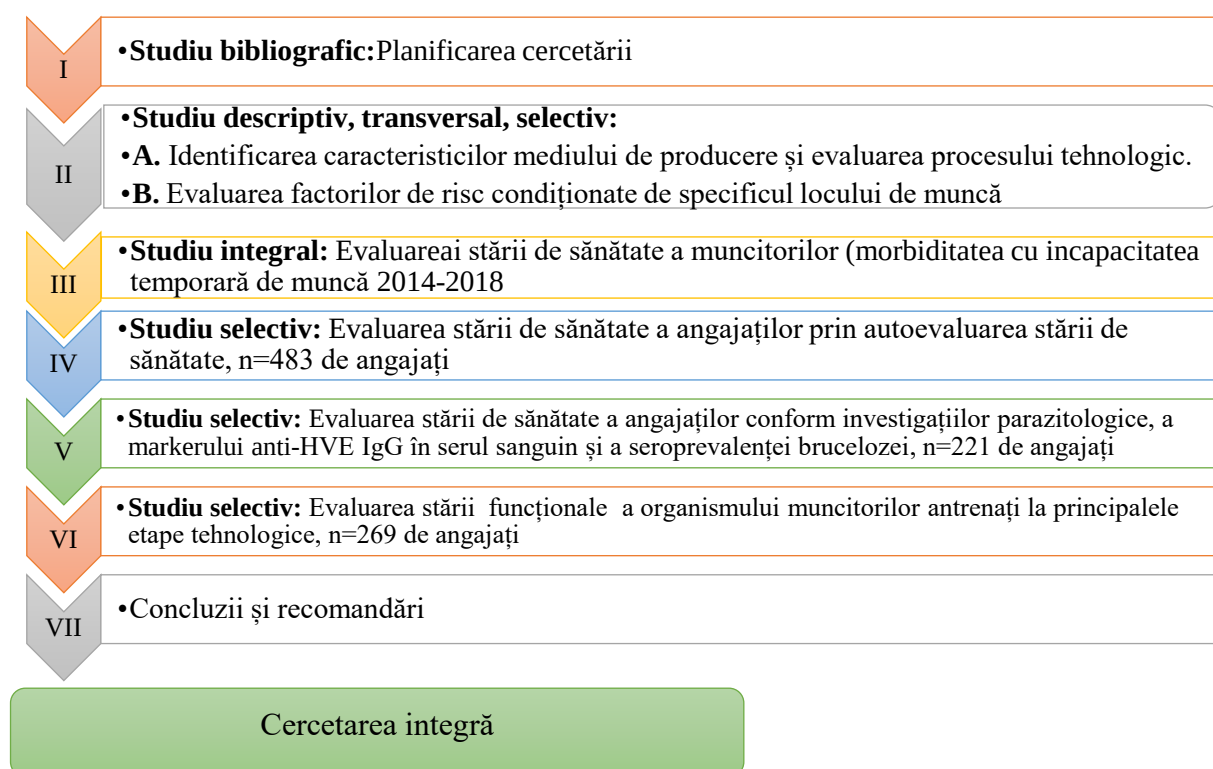

Figura 2.1. Etapele realizării cercetării ”Evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii”

Pentru selectarea ÎPC în vederea includerii în studiu, s-a utilizat **metoda de eșantionare** aleatorie simplă. Din cele 418 întreprinderi de procesare a cărnii au fost excluse întreprinderile la care activează mai puțin de 250 de angajați. Fiecărei ÎPC rămase i s-a atribuit un număr de la 1 la 10 și prin metoda aleatorie simplă au fost selectate următoarele întreprinderi: nr. 2, nr. 4, nr. 7 și nr. 10. În studiu, întreprinderile de procesare a cărnii selectate au fost numerotate respectiv, sub numerele 1, 2, 3, 4.

2.2. Metode de cercetare

Pentru realizarea obiectivelor propuse s-au utilizat următoarele metode:

1) de cercetare:

- Igienice;

- Ergonomice;
- Epidemiologice;
- Microbiologice;
- Parazitologice;
- Fiziologice;
- Descriptivă;
- Sociologice.

2) de prelucrare și de analiză a rezultatelor:

- Matematice.

Investigațiile au fost efectuate la întreprinderile care aplică procesul tehnologic deplin și parțial, construite în diferite perioade de dezvoltare a industriei de procesare a cărnii.

Sub observație au fost luate secțiile/atelierele și sectoarele de procesare și păstrare a cărnii și a produselor din carne, adică: sectorul de procesare a animalelor, sectorul de refrigerare a materiei prime, sectorul de fabricare a produselor din carne, depozitele, precum și sectoarele auxiliare: ateliere de reparare a utilajului, încăperile secției de compresoare frigorifice etc.

Pentru realizarea sarcinilor propuse în cercetare s-au utilizat următoarele metode:

Metode igienice

Factorii mediului ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii au fost studiați aplicând un complex de metode igienice: descriptive, instrumentale și de laborator.

Pentru evaluarea aspectelor tehnologice și aprecierea igienică a proceselor propriu-zise a fost aplicată metoda descriptivă.

Determinarea factorilor mediului ocupațional a fost realizată prin evaluarea etapelor de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.

Microclimatul, un factor universal, propriu pentru toate sferile de activitate umană, a fost investigat în cadrul prezentului studiu deoarece temperatura și umiditatea aerului pot amplifica și acțiunea altor factori de risc prezenți la locul de muncă.

Măsurarea indicilor microclimatici s-a realizat prin metode tradiționale [(Минх А. А., 1982; Niculescu T., 1993 [245], în perioada rece și caldă a anului, în zilele când temperatura aerului atmosferic era diferită de temperatura medie înregistrată în cea mai rece și cea mai caldă lună din an cu până la 5 °C. Alegerea punctelor și momentelor pentru măsurarea factorilor de microclimat s-a efectuat cu respectarea exigențelor igienice reglementate de ГОСТ 12.1.005-88 „Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны”. În cazul prezenței în secțiile de producere a surselor de degajare locală a căldurii, de refrigerare sau de emanare de vapori, măsurătorile instrumentale

s-au efectuat la fiecare loc de muncă și în punctele aflate la distanță maximă și minimă de la sursele de generare.

În încăperile cu o densitate mare a locurilor de muncă, în lipsa surselor de degajare locală a căldurii, de refrigerare sau de emanare de vapori, sectoarele selectate pentru măsurarea temperaturii, a umidității relative și a vitezei de mișcare a aerului au fost repartizate uniform pe suprafața încăperii în conformitate cu Tabelul 2.2.

Determinarea minimală a sectoarelor pentru măsurătorile instrumentale s-a realizat în conformitate cu prevederile Hotărârii Guvernului nr. 353 din 05.05.2010 *Cerințele minime de securitate și sănătate la locul de muncă* (Monitorul Oficial nr. 91-93 art. nr.: 525 din 08.06.2010).

Tabelul 2.2. Numărul minim de sectoare pentru măsurarea temperaturii, umidității relative și vitezei de mișcare a aerului

Suprafața încăperii, m ²	Numărul de sectoare selectate pentru măsurare
Până la 100	4
De la 100 până la 400	8
Mai mult de 400	Numărul de sectoare este determinat de distanța dintre ele, de maximum 10 m

Temperatura și umiditatea relativă a aerului la locul de muncă s-au măsurat cu ajutorul psihrometrului electronic „Testo 480”, în conformitate cu prevederile cerințelor ГОСТ 12.1.005-88 „Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны”, iar rezultatele măsurătorilor au fost înscrise în formularul statistic nr. 356/e.

Viteza de mișcare a aerului la locul de muncă s-a determinat cu ajutorul psihrometrului electronic „Testo 480” și psihrometrul ПУ-4Э.

Zgomotul s-a măsurat cu sonometrele ВШБ-003-М2, НА-28, НА-28 și Ecofizica.

Măsurătorile zgomotului la locurile de muncă au fost efectuate conform condițiilor stipulate în ГОСТ 12.1.050-86 „Методы измерения шума на рабочих местах”, conform căruia:

- măsurătorile nivelului de zgomot la locurile de muncă constante și neconstante s-au efectuat în trei puncte;
- punctele de măsurare la locurile neconstante de muncă s-au selectat la distanțe nu mai mari de 20 m unul de la altul și de 2 m de la peretele clădirii sau încăperii;
- măsurătorile s-au efectuat în punctele fixate la nivelul capului sau cu ajutorul microfonului fixat pe corpul operatorului la distanța de 0,1-0,3 m de la ureche, care asigură rezultate reale.

Iluminatul încăperilor de producere s-a măsurat cu respectarea cerințelor ГОСТ 24940-96 „Здания и сооружения. Методы измерения освещенности”, cu luxmetrele Ю-116 și Konika Minolta.

Evaluarea rezultatelor măsurătorilor s-a efectuat în conformitate cu *Cerințe minime* (Hotărârea Guvernului nr. 353 din 05.05.2010) și NCM C.04.02-2005 „Iluminatul natural și artificial” (Monitorul Construcțiilor vol. I (33) 2006).

Metoda observației directe

S-a aplicat pentru evaluarea procesului de muncă cu cronometrarea duratei activităților de bază.

Determinarea conținutului de substanțe chimice în aerul zonei de muncă

Recoltarea probelor de aer s-a efectuat pe filtre AFA- XII-20, cu durata de prelevare de 20 de minute și un debit de recoltare de 20,0 l/min., a urmat extracția cu hexan, concentrarea și dizolvarea în acetonitril și cromatografierea.

Concentrația de fenol în aerul zonei de muncă s-a determinat prin *metoda spectrofotometrică* bazată pe captarea fenolului din aer cu soluție de carbonat de sodiu și determinarea fotometrică a azocolorantului format în urma interacțiunii fenolului cu p-nitroanilina diazotată.

Probele de aer s-au recoltat cu aspiratorul ПУ-4Э, utilizând vasele de absorbție Rihter cu soluție absorbantă de carbonat de sodiu cu c.m. 0,8%. Perioada de prelevare pentru aerul zonei de muncă a fost de 4 min., iar debitul de recoltare de 0,5 l/min. Procedura dată s-a efectuat conform „Indicații metodice la determinarea concentrației de fenol în aer prin metoda spectrofotometrică” nr. 1461 RD 52.04.186-89.

Conținutul de aldehydă formică s-a determinat de asemenea prin metoda spectrofotometrică bazată pe captarea aldehydei formice din aer cu soluția absorbantă de acetilacetona și determinarea spectrofotometrică după compusul colorat, format ca rezultat al interacțiunii cu acetilacetona, la lungimea de undă 412 nm cu *spectrofotometrul UV-1800*. Probele de aer s-au recoltat analogic determinării fenolului, respectând perioada de prelevare de cinci minute și un debit de recoltare de 1,5 l/min. Analiza s-a efectuat conform „Indicații metodice pentru determinarea concentrației de aldehydă formică în aer prin metoda spectrofotometrică” nr. 3917 (IM 3917) sau RD 52.04.186-89. (Руководство по контролю загрязнения атмосферы)

Dioxidul de azot s-a determinat prin metoda spectrofotometrică bazată pe formarea unui complex colorat la interacțiunea cu reactivul Griss. Recoltarea probelor s-a efectuat de asemenea cu aspiratorul ПУ-4Э, folosind soluție absorbantă de iodură de potasiu, într-un vas absorbant cu membrană poroasă. Timpul de prelevare a probei de aer din mediul ocupațional a fost de 5 min., iar debitul de recoltare de 0,2 l/min., conform prevederilor „Indicații metodice la determinarea concentrației de dioxid de azot în aer prin metoda spectrofotometrică” nr. 1638 (IM 1638) sau RD 52.04.186-89.

Dioxidul de sulf s-a determinat prin metoda spectrofotometrică bazată pe oxidarea dioxidului de sulf din aer cu soluție de peroxid de hidrogen cu determinarea prin metoda turbidimetrică a ionilor de

sulfat cu clorură de bariu. Recoltarea probelor s-a efectuat cu aspiratorul ПУ-4Э, folosind soluție absorbantă de peroxid de hidrogen, într-un vas absorbant cu membrană poroasă. Perioada de prelevare a probei de aer a fost de 5 min., iar debitul de recoltare de 4,0 l/min.

Oxidul de carbon (II) s-a determinat prin metoda automată de măsurare cu aplicarea gazoanalizatorului Palladii-3M, destinată pentru determinarea concentrației de masă a monoxidului de carbon în aer. Recoltarea probelor s-a efectuat în vase de sticlă cu volum de 1,0 dm³.

Metoda de determinare a benzo(a)pirenului prin Lichid Cromatografie (HPLC), conform SM SR EN 15549:2012 „Calitatea aerului înconjurător. Metodă standardizată pentru măsurarea concentrației de benzo[a]piren în aerul înconjurător”.

Colectarea probelor de aer la evacuarea din încăperi s-a efectuat din zona de respirație a angajatului la înălțimea de 1,5 m de la podea, la lucru în poziție stând, și la înălțimea de 1,0 m, la un loc de muncă în poziție șezândă.

Evaluarea conținutului de substanțe chimice la locul de muncă s-a făcut după VLO (valori limite obligatorii) pe termen scurt și pe termen lung, în conformitate cu prevederile Regulamentului sanitar privind cerințele de sănătate și securitate *pentru asigurarea protecției lucrătorilor împotriva riscurilor legate de prezența agenților chimici la locul de muncă* (aprobat prin HG nr. 324 din 30.05.2013).

Evaluarea igienică a calității mediului de producere s-a efectuat în conformitate cu СанПиН 2.2.4.548-96 „Гигиенические требования к микроклимату производственных помещений” от 31.10.1996, Hotărârea Guvernului Nr. 353 din 05.05.2010 privind cerințele minime de securitate și de sănătate la locurile de muncă, Hotărârea Guvernului nr. 324 din 30.05.2013 privind cerințele de sănătate și de securitate pentru asigurarea protecției lucrătorilor împotriva riscurilor legate de prezența agenților chimici la locul de muncă.

Evaluarea complexă a condițiilor de muncă s-a efectuat conform prevederilor Ghidului practic „Evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă. Criteriile igienice de clasificare a condițiilor de muncă”, aprobat prin ordinul ministrului Sănătății, Muncii și Protecției sociale al Republicii Moldova nr. 287 din 19.03.2020.

Metode ergonomice

Prin studierea relației om-mașină-mediul ocupațional se urmărește optimizarea echipamentelor și a condițiilor de muncă în raport cu procesul tehnologic în vederea diminuării morbidității angajaților, pe de o parte, și a sporirii productivității muncii, pe de altă parte. Evaluarea poziției corpului în procesul de muncă al angajaților din industria procesării cărnii s-a efectuat prin metoda fotografică și filmare descrisă de V. Vangheli și de D. Rusnac [245]. În acest scop au fost fotografiate cele mai tipice poziții ale corpului în timpul procesului de muncă, fotografiile obținute fiind supuse unor determinări goniometrice [174].

De pe fotografiile obținute în profil, cu ajutorul peliculei transparente, au fost fixate punctele principale:

- canalul auditiv extern;
- marea tuberozitate a humerusului;
- condilul extern al humerusului;
- apofiza stiloidă a cubitusului;
- articulația metacarpo-falangiană a degetului 3;
- trohanterul mare al femurului;
- epicondilul extern al femurului;
- maleola peroneului;
- articulațiile degetelor 2 sau 3 ale piciorului;
- tuberozitatea calcaneului.

La unirea punctelor și coborârea unei linii verticale prin articulația umărului se obțin unghiurile de înclinare ale gâtului, brațului, antebrațului, mâinii, trunchiului, femurului, gleznei și a labei piciorului (Figura 2.2.). Rezultatele obținute se compară cu valorile din Tabelul 3.1. Unghiurile se măsoară cu raportorul [245].

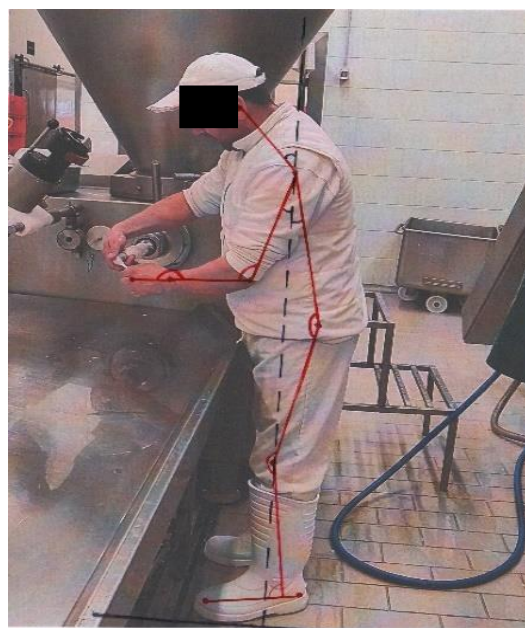

Figura 2.2. Măsurarea unghiurilor de înclinare ale principalelor articulații

Metode epidemiologice

În scopul evaluării stării de sănătate a muncitorilor s-au determinat și analizat:

- indicii de morbiditate cu incapacitate temporară de muncă;
- rezultatele examenului medical periodic;
- rezultatele sondajului sociologic pentru a constata estimarea subiectivă.

Pentru evaluarea aspectelor de sănătate a angajaților în raport cu factorii de risc ocupațional au fost aplicate metodele descriptivă, retrospectivă, transversală.

Primul criteriu de estimare științifică a stării de sănătate a colectivităților, inclusiv a celor de angajați, îl constituie cunoașterea dinamicii morbidității pe un termen suficient desfășurat (Ноткин Е.Л., 1979; Догле Н. В. și coaut., 1984; Spinei L., 2009). Dinamica morbidității cu ITM a fost studiată pe o perioadă de 5 ani (2014-2018) în baza datelor de evidență (raportul statistic f-16/e ITM) existente în întreprinderi în comparație cu nivelurile medii pe republică și pe ministerul de resort, în seria lor dinamică, după indicii standardizați.

Pentru evaluarea stării de sănătate a muncitorilor s-a analizat morbiditatea generală, utilizată drept cadru de referință. Ca tehnică de înregistrare a datelor au fost incluse în calcul datele privind incapacitatea de muncă prin boli psihice, somatice generale, accidente de muncă și „alte cauze”. Prelucrarea statistică a inclus calculul indicelui de frecvență (numărul de cazuri de incapacitate

temporară de muncă per 100 de muncitori medii-scriptici), indicele de gravitate (numărul de zile de incapacitate temporară per 100 de muncitori medii-scriptici), indicele de durată medie a unui caz și indicii specifici structurali (% cazurilor/zilelor de o anumită boală din totalul cazurilor/zilelor de boală).

Pentru evaluarea stării de sănătate a populației generale s-a determinat incidența și prevalența per 10 000 de populație și indicii extensivi.

Incidența generală și prin anumite maladii, care reprezintă numărul total de cazuri noi de maladii notificate în perioada de referință, la 10 mii de locuitori, s-a calculat separat și pe grupe de vârstă.

Prevalența generală și prin anumite maladii reprezintă numărul total de cazuri de boală în perioada de referință la 10 mii de locuitori. Se calculează separat și pe grupe de vârstă, utilizând formula 2.4:

$$P = \frac{P_{tb}}{P_{tot}} \times 10000, (2.4)$$

unde:

P – prevalența generală sau prin anumite maladii.

P_{tb} – numărul total de cazuri de îmbolnăviri (cazuri noi înregistrate în perioada de referință plus cazurile înregistrate anterior) sau a unei anumite maladii, conform Clasificației Internaționale a Maladiilor, revizia a zecea a OMS (1993), în perioada de referință.

P_{tot} – numărul mediu al populației stabile, în perioada de referință.

Analiza morbidității s-a efectuat în conformitate cu Clasificarea Internațională a Maladiilor, revizia a zecea a OMS.

Metode microbiologice

Aplicația practică a analizei microbiologice a aerului zonei de muncă poartă un caracter igienic și permite evaluarea potențialului pe care îl are ambianța pentru o eventuală transmitere a infecțiilor pe cale aerogenă.

S-au determinat numărul total de microorganisme și de fungi.

Numărul total de microorganisme din aer care se dezvoltă la 37°C (flora mezofilă) s-a determinat prin metoda standardizată de aspirație.

Fungii sunt un alt indicator de evaluare a gradului de poluare a mediului ocupațional. Metoda de recoltare a probelor și de cultivare în mediul nutrițional este analogă cu cea a NTM (numărul de microorganisme aerobe). Investigațiile s-au realizat prin metoda de aspirație.

Determinarea markerilor anti-HVE, IgG în ser s-a realizat prin metoda *imunoenzimatică (ELISA)* de generația a treia pentru detectarea calitativă a anticorpilor de clasă IgG către virusul hepatitei

E (anti-HVE). De la persoanele angajate la ÎPC s-a colectat sânge în cantitate de 5 ml după 10-12 ore de repaus alimentar. Serul sangvin s-a separat prin metoda centrifugării.

Pentru *determinarea anticorpilor specifici IgG Brucella*, de la 270 de angajați de la trei ÎPC incluse în studiu a fost colectat sânge în cantitate de 5 ml după 10-12 ore de repaus alimentar. Serul sangvin, separat prin metoda centrifugării, a fost investigat în laboratorul de boli extrem de contagioase, diareice acute și zooantroponoze al CNSP/ANSP.

Investigațiile au fost realizate conform standardelor și metodologiei în vigoare cu respectarea cerințelor instrucțiunii de lucru [58, 271].

Diagnosticul de laborator al brucelozei se poate face și pe cultura de bacterii urmată de diferite investigații biochimice și serologice. Testele de acid nucleic, cum ar fi PCR, sunt tehnologii de noua generație care au o sensibilitate mai mare decât culturile de sânge și o specificitate mai bună decât testele serologice și asigură o testare rapidă, sensibilă și specifică. Tehnologiile noi de testare, cum ar fi *microfluidic lab-on-chip* și secvențierea de generația următoare (NGS) pot oferi un diagnostic rapid, precis și sigur al brucelozei, în special în țările endemice. Cercetările de viitor, privind imunoproteomica și selecția petelor proteice foarte imunogene, pot fi utile ca antigeni alternativi pentru diagnosticul brucelozei [54]. Conform definiției, caz confirmat se consideră un caz compatibil cu descrierea clinică și confirmat în laborator [154].

Metode parazitologice

Examenul parazitologic complex al angajaților ÎPC a inclus examenul amprentei perianale la enterobioză și examenul coproparazitologic.

Au fost utilizate următoarele tehnici de diagnostic de laborator:

- **Identificarea protozoarelor intestinale patogene** prin metoda frotiului colorat cu soluția Lugol;
- **Identificarea ouălor de helminți** prin metoda de îmbogățire Kalantarean;
- **Identificarea ouălor de *Enterobius vermicularis* și a oncosferelor de teniide** prin metoda amprentelor perianale (Rabinovici).
- **Investigațiile sanitaro-parazitologice** prin metoda lavajelor de pe suprafețele echipamentelor tehnologice.

Metode fiziologice

În prezent nu există o gamă de indicatori standardizați care să se aplice obligator la evaluarea acțiunii factorilor de risc din mediul de muncă asupra persoanelor expuse. În acest context, selectarea metodelor de investigație este condiționată de scopul și de obiectivele cercetării, de particularitățile tehnologice ale procesului de muncă, de gama factorilor de risc din mediul de muncă etc.

Evaluarea modificărilor stării funcționale a sistemului cardiovascular s-a efectuat în funcție de frecvența pulsului și de valorile tensiunii arteriale (după Korotkov). Însă, caracteristica indicilor singulari, cum ar fi frecvența pulsului, tensiunea arterială, nu întotdeauna permite evaluarea obiectivă a acțiunii complexe a factorilor de risc din mediul ocupațional asupra sistemului circulator. De aceea în prezentul studiu s-au utilizat un șir de indici integrali: volumul sistolic, minut-volumul cardiac, rezistența periferică a vaselor sangvine, tensiunea dinamică medie, indicele Kerdo, indicele Quaas, indicele cardiac, indicele modificărilor funcționale ale sistemului cardiovascular.

Formulele aplicate pentru calcularea indicilor integrali sunt prezentate mai jos.

Tensiunea pulsatilă (TPs) sau *de diferență* indică starea mecanismelor de autoreglare a sistemului cardiovascular. Schimbarea valorii tensiunii pulsatile sau de diferență oferă informație indirectă despre activitatea inimii.

$$TPs = TAS - TAD$$

Volumul sistolic (VS) a fost determinat după formula propusă de Starr (Измеров В.Ф., 2010):

$$VS = 101 + 0,5 TAS - 1,09 TAD - 0,6 \times \text{vârstă}$$

Tensiunea dinamică medie (TDM) se calculează după formula:

$$TDM = \frac{TAS}{3} + Tas$$

Indicele cardiac (IC) este aplicat pentru a caracteriza intensitatea circulației sangvine. În condițiile metabolismului bazal la o persoană sănătoasă, indicele cardiac constituie $2,2 \pm 0,3$ l/min/m².

$$IC = \frac{MVC}{\text{Suprafața corpului}}$$

Suprafața corpului se determină după formula $k\sqrt{p \times h}$, unde: k – coeficientul egal cu 0,162 pentru femei și cu 0,167 pentru bărbați; p – masa corporală (kg); h – talia (cm).

Indicele Quaas și indicele rezistenței periferice a vaselor sanguine (RPVS) caracterizează reacția vasculară în condițiile suprasolicitării funcției cardiace în urma îndeplinirii activităților fizice.

$$\text{Indicele Quaas} = Ps \times \frac{10}{TPs} \quad RPVS = TDM \times 1,333 \times \frac{60}{MVC}$$

Indicele Kerdo (IK) permite de a determina în ce mod predomină sistemul nervos simpatic sau parasimpatic în reacțiile organismului la influența factorilor din mediul ocupațional. Valoarea *pozitivă* a indicelui Kerdo este caracteristică în cazul prevalării sistemului nervos simpatic (simpaticotonie), iar valoarea *negativă* la predominarea sistemului parasimpatic (parasimpaticotonie).

$$\text{Indicele Kerdo} = \frac{1 - 100 \times \text{TAD}}{\text{Ps}}$$

Principiile de evaluare: valorile indicelui Kerdo în limitele de la -15 până la +15 indică un echilibru al influenței sistemului nervos simpatic și parasimpatic. Valorile indicelui Kerdo de la 16 până la 30 indică simpaticotonie, iar mai mare de 31 – simpaticicotonie pronunțată. Parasimpaticotonia este determinată de nivelul indicelui Kerdo în limitele de la -16 până la -30, iar parasimpaticotonia exprimată sub -30 [274].

Indicele modificărilor funcționale ale sistemului circulator (IMF) constituie un indicator integral care caracterizează funcționalitatea atât a componentei cardiace, cât și a celei vasculare a sistemului circulator și se calculează după formula:.

$$\text{IMF} = 0,011 \times \text{FC} + 0,014 \times \text{TAS} + 0,08 \times \text{TAD} + 0,014 \times \text{V} + +0,009 \times \text{p} - 0,009\text{h} - 0,27$$

unde: p – masa corporală (kg); h – talia (cm).

Баевский Р. М. și Берсенева А. П. recomandă aplicarea IMF pentru aprecierea proceselor de adaptare a organismului la condițiile de activitate [272].

Principii de evaluare: în cazul când valoarea IMF este până la 1, atunci modificările funcționale sunt în limitele normei fiziologice, iar dacă valoarea crește peste 1, modificările înregistrate atestă supraîncordarea funcțiilor de adaptare.

Metode sociologice

În scopul aprecierii subiective a stării de sănătate și a determinării nivelului de cunoștințe referitoare la riscurile profesionale a fost utilizată metoda anchetării prin chestionare și comunicare, obținând astfel un studiu extensiv desfășurat cu caracter static.

În acest scop au fost elaborate două chestionare cu întrebări diferențiate.

Chestionarul nr. 1 *privind studiul stării de sănătate a angajaților ÎPC*, elaborat în cadrul cercetării (Anexa 13), a inclus întrebări închise (*perfect sănătos, bolnăvicios, bolnav cronic, da, nu,*) și deschise (libere) care respectă exigențele stipulate în literatura de specialitate, medicală și sociologică. Chestionarul cuprinde o scurtă introducere în care se explică clar scopurile urmărite prin prezenta cercetare și 18 întrebări, dintre care zece se referă la evaluarea cunoașterii de către angajați a factorilor

de risc din mediul ocupațional și posibila lor acțiune asupra stării de sănătate, și aprecierea individuală a stării de sănătate. Chestionarul a fost aprobat de Comitetul de Etică a Cercetării din cadrul Universității de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” (Aviz favorabil al Comitetului de Etică a Cercetării nr. 86 din 21.06.2017).

Chestionarul nr. 2 prevede *asigurarea cu asistență medicală a angajaților ÎPC* (Anexa 14) și a inclus 16 întrebări pentru lucrătorii medicali de la întreprindere/medicii de familie care deservește angajații întreprinderilor luate în studiu. Unsprezece întrebări se referă la starea de sănătate a angajaților și la acțiunile lucrătorilor medicali în caz de stabilire a diagnosticului de boală profesională. Chestionarul a fost aprobat de Comitetul de Etică a Cercetării din cadrul Universității de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” (Aviz favorabil al Comitetului de Etică a Cercetării nr. 86 din 21.06.2017).

În procesul de intervievare a 13 lucrători medicali (medici de familie) care deservește angajații de la ÎPC luate în studiu, după principiul locului de trai, s-a ținut cont de momentele importante și specifice pentru starea de sănătate a persoanelor expuse factorilor profesionali de risc.

2.3. Metode de prelucrare și de analiză a rezultatelor

Prelucrarea statistică a rezultatelor s-a efectuat utilizând un set de operații efectuate prin procedee și tehnici de lucru specifice, pentru selecțiile aliației mici. S-au utilizat următorii indicatori: statistica descriptivă calitativă, cantitativă, indicatorii variației, semnificația rezultatelor. Rezultatele obținute au fost introduse în baza de date electronice și prelucrate statistic cu ajutorul programelor computerizate Microsoft Office Excell 2010 și IBM SPSS Statistics 22.

Sistematizarea materialului primar s-a efectuat prin procedee:

- de centralizare și grupare statistică cu obținerea indicatorilor primari și a seriilor de date;
- calcularea indicatorilor derivați, cum ar fi indicatorii valorilor centrale, ai dispersiei și ai variației, indicatorii intensivi și extensivi, coeficienții t-Student precedat de excluderea valorilor excesive;
- măsurarea influenței factorilor din mediul ocupațional asupra variației fenomenelor prin analiza dispersională;
- măsurarea intensității legităților statistice prin procedeul corelației;
- determinarea tendinței fenomenelor studiate prin aproximarea modelelor de trend cu ajutorul procedeului ajustării statistice;
- pronosticarea fenomenelor folosindu-se metodele tradiționale de extrapolare statistică prin procedeul analizei de regresie (morbiditatea), estimarea riscului, inclusiv a riscului chimic (evaluarea calității mediului ocupațional),
- estimarea parametrilor și verificarea ipotezelor statistice, prin efectuarea procedeeleor

diferențiale;

- prezentarea datelor statistice prin procedee tabelare și grafice.

Estimarea riscului acțiunii nefaste a substanțelor nocive asupra stării de sănătate a muncitorilor de la ÎPC s-a efectuat după metodologia propusă de Agenția SUA de protecție a mediului – EPA, utilizându-se programul „**RISC * ASSISTANT**”. Adoptarea programului dat pentru evaluarea mediului ocupațional, în special în ceea ce privește utilizarea standardelor de inofensivitate autohtone, longevității medii a populației și a duratei de expunere, fiind argumentată de Russu R. (2003).

De asemenea, a fost calculat Odds ratio (OR) după formula:

$$OR = \frac{a/b}{c/d} \\ = \frac{a \times d}{b \times c}$$

Respectiv, eroarea standart:

$$SE\{\ln(OR)\} = \sqrt{\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} + \frac{1}{d}}$$

Și interval de încredere:

$$95\% \text{ CI} = \exp \left(\ln(OR) - 1.96 \times SE\{\ln(OR)\} \right) \quad \text{to} \quad \exp \left(\ln(OR) + 1.96 \times SE\{\ln(OR)\} \right)$$

Prin fracțiunea atribuibilă înțelegem specificitatea legăturii între factorul de risc și îmbolnăvire și se exprimă în procente, se calculează prin formula:

$$Fae = \frac{R_1 - R_0}{R_1} * 100$$

În calitate de sursă de informație despre pericolul chimic au servit tabelele sumare de evaluare a influenței asupra stării de sănătate „HEAST” și sistemele integrale de informație despre risc „IRIS”, care se completează reciproc.

Modelele matematice obținute au fost utilizate pentru calcularea riscului relativ *de facto* atât pentru fiecare substanță aparte, cât și pentru complexul de substanțe, cu determinarea valorii zonelor inofensive și periculoase. Pentru zona inofensivă, coeficientul riscului are valoarea de până la 1, iar dacă valoarea obținută este mai mare de 1 – mediul respectiv prezintă pericol pentru sănătatea muncitorilor.

2.4. Concluzii la capitolul 2

1. Metodele și tehnicile de cercetare selectate pentru atingerea obiectivelor propuse au fost realizate prin organizarea studiilor de tip transversal, descriptive și prospective, care îmbină cercetările din domeniul medicinei muncii și igienei.
2. În calitate de suport metodologic pentru realizarea studiului au servit metodologiile de cercetare elaborate și aplicate în practică de savanți autohtoni și de peste hotare (India, Brazilia, Marea Britanie, Turcia).
3. Pentru determinarea condițiilor din mediul ocupațional și a stării de sănătate a angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii au fost efectuate investigații igienice, ergonomice, microbiologice, fiziologice, epidemiologice, sociologice și statistice.
4. În vederea atingerii scopului și obiectivelor, au fost realizate cercetări pe etape consecutive, iar rezultatele obținute pot servi ca dovezi științifice pentru argumentarea optimizării sistemului de supraveghere a sănătății publice în contextul actualului sistem de gestionare a întreprinderilor de procesare a cărnii.
5. Abordările epidemiologice și biostatistice ale lucrării corespund principiilor moderne de cercetare și se înscriu perfect obiectivelor trasate.

3. EVALUAREA IGIENICĂ A PROCESULUI TEHNOLOGIC ȘI DE MUNCĂ LA ÎNTRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII

Modernizarea procesului de producere, cu toate optimizările realizate, nu întotdeauna înlătură și sursele unor factori de risc ocupațional în raport cu mediul industrial. Printre factorii mediului cu acțiune nefavorabilă în industria de procesare a cărnii, literatura de specialitate menționează microclimatul, zgomotul, vibrațiile, iluminatul, poluarea aerului zonei de muncă cu substanțe chimice etc. Prezența celor din urmă contribuie la formarea riscurilor de dezvoltare a bolilor profesionale, profesional determinate și menținerea nivelului înalt al morbidității generale.

În această ordine de idei, prezintă importanță studierea procesului tehnologic și expunerii profesionale la noxe în scopul argumentării măsurilor de asanare a mediului ocupațional, de prevenție a bolilor profesionale și de fortificare a stării de sănătate a angajaților expuși.

3.1. Descrierea și evaluarea igienică a procesului tehnologic de procesare a cărnii

Industria prelucrătoare a economiei naționale cuprinde peste zece subramuri. Ramura industriei de procesare a cărnii ocupă una dintre pozițiile de lider.

Întreprinderile contemporane de procesare a cărnii sunt întreprinderi industriale cu un grad înalt de mecanizare, înzestrate cu utilaj tehnologic modern, în care procesul tehnologic se efectuează în flux.

La aceste întreprinderi se produce o gamă largă de produse din carne și mezeluri, inclusiv conserve și semiconserve din carne sau din carne cu produse vegetale. Ca factori, care formează gama de produse, trebuie remarcată cererea populației pentru un anumit produs, posibilitatea de cumpărare a populației și varietatea de materii prime.

Întreprinderile de procesare a cărnii diferă după principiul de planificare – fiecare secție este bine izolată, de obicei amplasate în edificii separate (planificare decentralizată) sau secțiile de bază sunt situate într-un singur edificiu, fără o izolare strictă între ele (planificare centralizată).

Procesul tehnologic de procesare a cărnii și de producere a preparatelor din carne este suficient de complicat și include peste 400 de operații. Într-un șir de ghiduri și de monografii destinate specialiștilor din domeniu, acest proces este descris suficient de detaliat, însă fără o evaluare a particularităților igienice.

Descrierea succintă a procesului tehnologic de procesare a cărnii și de producere a preparatelor din carne, cu o semnificație majoră din punctul de vedere al igienei și al fiziologiei muncii, vine să completeze acest gol.

În prezent se disting două tipuri de întreprinderi de procesare a cărnii – care aplică procesul tehnologic deplin și parțial. Acestea se deosebesc doar prin prezența sau absența secțiilor de procesare primară a animalelor și a păsărilor.

În linii generale, schema procesului tehnologic de procesare a cărnii se prezintă astfel: prelucrarea primară a animalelor (după caz); recepția și depozitarea materiei prime; pregătirea cărnii pentru tranșare și dezosare; tăierea și tocarea cărnii; prepararea produselor din carne (salamuri, cârnați, mezeluri, delicatese și semifabricate din carne, conserve și semiconserve (după caz), inclusiv cu adaus de materii vegetale etc.); ambalarea, etichetarea, depozitarea și furnizarea producției finite.

Etapele principale ale procesului tehnologic aplicat la procesarea cărnii este prezentat în Figura 3.1.

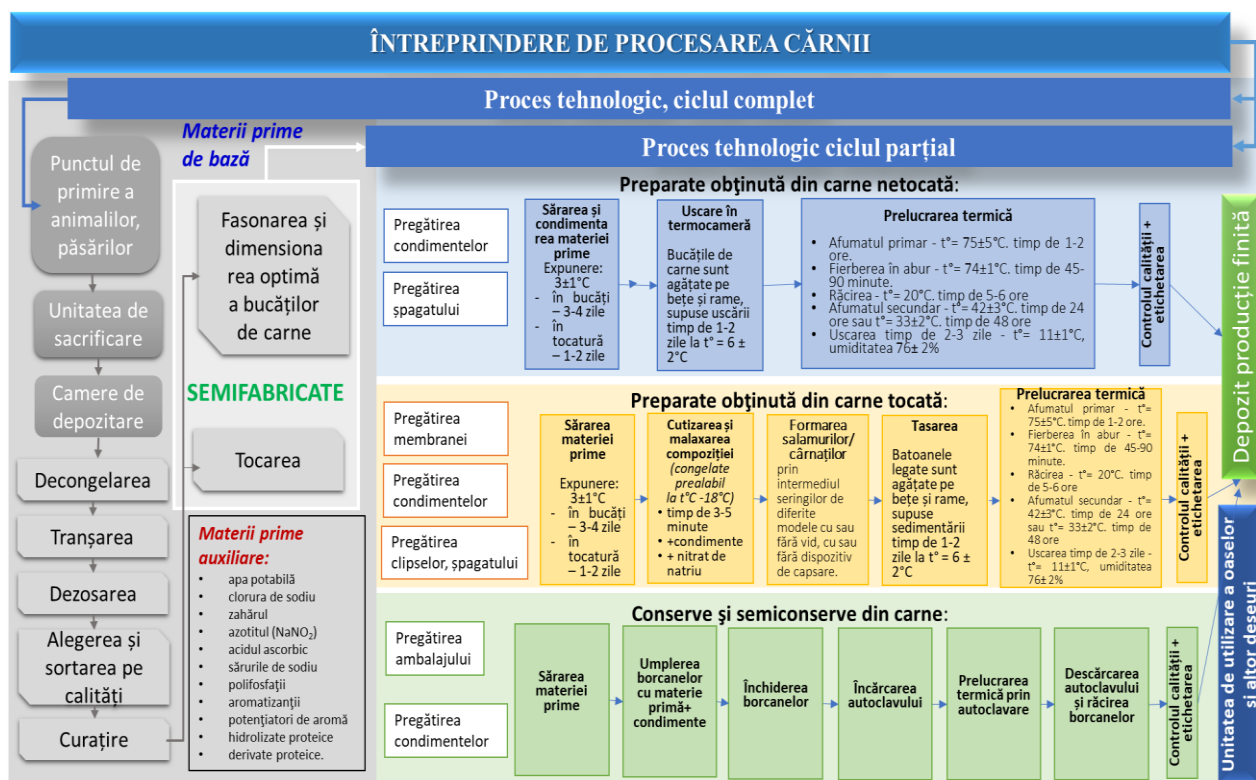

Figura 3.1. Schema procesului tehnologic aplicat la întreprinderile de procesare a cărnii

Pentru a evita rănirea schingiuitoare a animalelor și deteriorarea integrității pielii lor, la transportarea lor în țarcurile de sacrificare este permisă utilizarea asomării electrice.

Întreținerea presacrificare. Animalele acceptate pentru sacrificare sunt plasate în țarcuri pentru întreținere prealabilă. Bovinele, ovinele și caprinele sunt ținute aici 24 de ore, porcii – 12-14 ore, păsările de curte – 4-8 ore. Pe durata aflării în aceste țarcuri, animalele se mențin în curățenie, nu sunt hrănite, dar apa nu este limitată, încetând adăpatul cu 2-3 ore înainte de sacrificare. Această operațiune tehnologică asigură curățarea tractului gastrointestinal de conținut, astfel se facilitează prelucrarea primară și se reduc posibilitățile de contaminare a carcasei și a organelor interne în caz de încălcări accidentale ale integrității intestinelor și stomacului.

Prelucrarea primară a animalelor include următoarele operațiuni: mânărea pentru curățare, asomare, ridicarea animalelor pe linia de exsangvinare, sacrificarea și exsangvinarea, jupuirea,

îndepărtarea organelor interne, decuparea carcaselor, împărțirea carcaselor în jumătăți de carcace, marcarea, cântărirea carcaselor (jumătate de carcace) și transferul în frigider.

Transferul vitelor spre procesare. Cu 1-2 ore înainte de sacrificare, animalele sunt transferate în țarcurile de sacrificare, unde la vite se spală membrele, porcii sunt spălați sub duș cu apă caldă (cu temperatura de 20-25°C), ovinele și caprinele nu sunt spălate.

Factorii de risc ai mediului ocupațional la aceste procese sunt: zgomotul produs de vite, devierile de temperatură determinate de sezonabilitate, umiditatea ridicată a aerului, precum și udarea mâinilor și a salopetei, infectarea cu microorganisme. Condițiile de muncă nefavorabile se caracterizează de asemenea prin contactul accidental cu sângele nativ al animalelor și de poluarea cu pulberi de origine biologică provenite din blana animalelor.

Munca îndeplinită la asomarea animalelor se face în poziție ortostatică și necesită efort fizic considerabil. La această etapă a procesului tehnologic, angajații sunt expuși unui risc sporit de traumatizare și de afectare de către vite, suprasolicitării psihoemoționale transmise de la animalele sacrificate.

După exsangvinare, urmează operațiunile de tăiere a carcaselor de vite: jupuirea pielii de pe cap, separarea capului de corp, jupuirea pielii de pe carcasă, separarea membrelor de la încheietura picioarelor și articulațiile hock, eviscerarea (îndepărtarea organelor interne din cavitățile abdominală și toracică), tăierea carcaselor de carne în două jumătăți, toaleta carcaselor.

La jupuirea pielii, procesul se caracterizează prin poziție de muncă ortostatică și efort fizic considerabil, cu suprasolicitarea grupelor regionale de mușchi.

Condițiile de muncă la etapa de jupuire a pielii se caracterizează prin microclimat nefavorabil, cu risc de accidentare. O pondere considerabilă din durata zilei de muncă, lucrătorii muncesc în condiții de utilizare a jeturilor de apă, ceea ce contribuie la umezirea salopetelor, mâinilor etc.

La eviscerare, procesul de muncă se caracterizează prin ritm impus. Poziția de muncă este ortostatică, cu efectuarea unui număr considerabil de mișcări cu solicitarea mușchilor regionali.

Condițiile de muncă nefavorabile la etapa de eviscerare sunt prezentate de microclimat, poluarea aerului zonei de muncă cu substanțe chimice caracteristice pentru speciile de animale prelucrate. Este prezent riscul de deteriorare a integrității tractului digestiv și de contactare cu masele biologice native, precum și riscul de traumatizare. În proporție de 60% din durata zilei de muncă, lucrătorii muncesc în mediu umed.

După îndepărtarea organelor interne, carcacele de bovine și de porcine sunt tăiate, cu fierăstraie electrice sau pneumatice, de-a lungul coloanei vertebrale în jumătăți. Apoi se efectuează curățarea uscată și umedă a jumătăților de carcace, se extrag măduva spinării, rinichii, sternul, resturile diafragmei, grăsimea internă, murdăria etc. Urmează curățarea umedă care constă în spălarea carcaselor cu apă folosind perii.

Procesul de muncă la tăierea carcaselor în jumătăți se caracterizează prin aplicarea unui efort fizic la mânuirea fierăstraielelor electrice, greutatea cărora este de 4,5-5,5 kg. Pe parcursul zilei de muncă, manipularea instrumentului manual însumează peste 5,5 ore.

La efectuarea toaletei uscate a carcaselor, poziția de muncă este ortostatică, iar mișcările de muncă se efectuează în plan tridimensional, cu solicitarea mușchilor grupelor mari și mijlocii.

Condițiile de muncă nefavorabile la efectuarea toaletei uscate a carcaselor sunt prezentate de contactul direct cu masele biologice native, microclimat nefavorabil, poluarea aerului zonei de muncă cu substanțe biologice caracteristice animalelor sacrificate, mediu umed ca urmare a aplicării jeturilor de apă.

Fiecare carcasă, jumătate de carcasă sau sfert sunt marcate cu ștampile de forme stabilite (reglementate), care certifică adecvarea cărnii pentru consum, și cu indicarea categoriei de grăsime.

În cazul întreprinderilor care aplică procesul tehnologic parțial, materia primă este furnizată de la abatoare sau importată în stare refrigerată sau congelată.

Atât materia primă obținută în urma prelucrării primare a cărnii, cât și cea furnizată de alte entități de producere a cărnii, este păstrată în secțiile frigorifice de păstrare a cărnii. Operațiunile tehnologice din **zona de recepție și de păstrare a cărnii** încep cu descărcarea materiei prime. În acest scop sunt utilizate mașini pentru descărcare, transportoare pentru carcase, cărucioare.

Muncitorii (hamali) antrenați la această etapă a procesului de producere sunt expuși condițiilor climaterice (în funcție de anotimp), efortului fizic la ridicarea carcaselor etc. Persoanele respective periodic intră în camerele frigorifice, unde temperatura variază de la -18 până la -25 °C, în camerele de păstrare a cărnii congelate, 0+4 °C, și în camera de păstrare a cărnii refrigerate.

La întreprinderile de procesare a cărnii incluse în prezentul studiu se aplică o schemă identică de flux a procesului de producere a salamurilor, a safaladelor și a crenvurștilor (Figura 3.2.)

Pregătirea cărnii pentru tranșare include următoarele operațiuni tehnologice: tăierea carcasei, tranșarea, dezosarea, înlăturarea laxe, tăierea și sortarea.

Scopul *tăierii carcaselor* este împărțirea lor în tăieturi separate pentru a facilita operația de dezosare și de tăiere ulterioară.

Tranșarea constă în dezmembrarea jumătăților și sferturilor de carcase în părți anatomice, după scheme aprobate, cu ajutorul cuțitelor.

Dezosarea este procesul de separare a cărnii de oase și se face, de obicei, manual, fiind operațiunea de tăiere caracterizată prin cel mai redus grad de mecanizare a procesului tehnologic.

Înlăturarea laxe este operațiunea de înlăturare de pe carne a țesuturilor cu valoare alimentară redusă: tendoane, fascii, filme mari, cartilaje, cordoane vasculare și nervoase, cheaguri de sânge, elemente ale articulațiilor, ale mușchilor și ale oaselor, precum și fragmentele acestora.

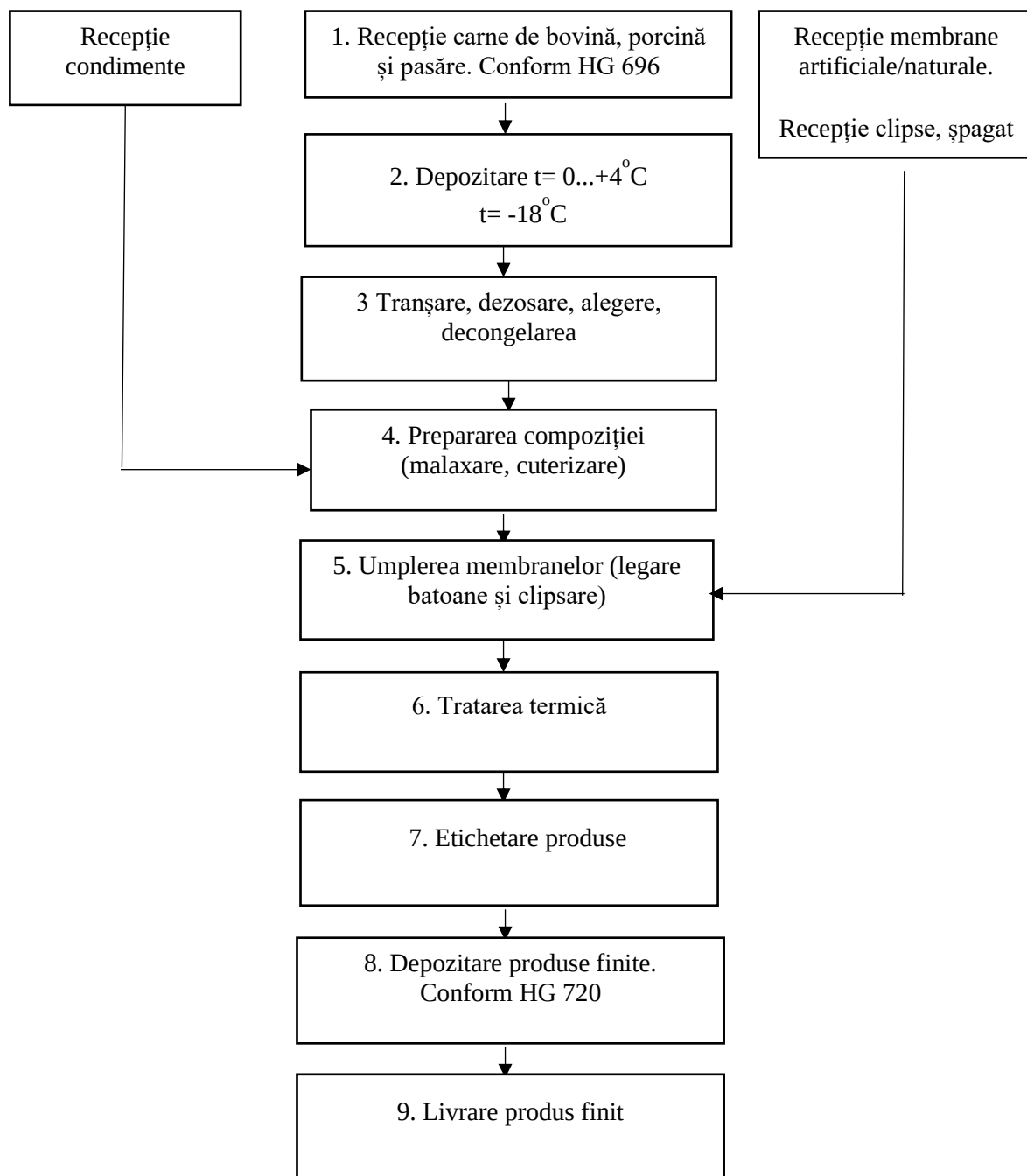

Figura 3.2. Schema generală a procesului de producere la întreprinderile de procesare a cărnii

Procesul tehnologic la întreprinderile de procesare a cărnii este organizat pe linii separate, în funcție de tipul materiei prime (mese speciale din inox alimentară), pentru bovine și porcine.

În urma procesării la această etapă, carnea este mărunțită în bucăți de la 1000 până la 400 g. După ce se taie în bucăți, carnea se sortează după calitate. Carnea tăiată și sortată se adună în lăzi și cu cărucioarele se transportă la următoarea etapă tehnologică de procesare (în camerele frigorifice speciale unde se păstrează la temperatura de 0 +4 °C).

Din echipamentele de lucru, la procesele de pregătire a cărnii pentru tăiere se utilizează: cuțite, fierăstrău electric, mașină de deșoricat, mașină de feliat, mașină de tăiat cu pânză și sterilizator pentru cuțite.

Muncitorii sunt asigurați cu mănuși de protecție din zale de oțel inoxidabil, haine de lucru și șorțuri etc.

Poziția de muncă este ortostatică și forțată. Mișcările efectuate în procesul de muncă sunt repetitive și se caracterizează prin amplitudine mare și medie, cu suprasolicitarea mușchilor membrelor superioare, centurii scapulare și torsului. Pe durata schimbului, un muncitor manipulează de la 1500 până la 3000 kg de carne. Muncitorii antrenați la aceste procese sunt expuși condițiilor de microclimat nefavorabil cu efect de răcire (conform cerințelor tehnologice trebuie să decurgă la t° de $\leq 12^{\circ}\text{C}$ și umiditatea relativă a aerului de $75\pm 5\%$) și zgomotului provenit de la instrumentele electrice în funcțiune. Este prezent riscul de contaminare microbiană, de traumatizare atât prin tăiere (lucru cu cuțite, topoare etc.), cât și prin cădere pe pardoseala alunecoasă. De asemenea este persistent mirosul specific.

Producerea salamurilor și afumăturilor constă din operațiuni tehnologice multiple, numărul și condițiile de realizare a cărora depind de tipul produsului fabricat. Este importantă caracteristica fiziologică și igienică a acestor operațiuni.

Tăierea (tocarea) cărnii. La fabricarea de salamuri și de mezeluri, înainte de sărare, carnea este supusă mărunțirii preliminare (1000-400 g). După sărare, carnea se zdrobește mai fin cu blaturi speciale.

Tocarea secundară a produselor din carne cu mirodenii, aditivi și alte componente prevăzute de tehnologie este un proces foarte important la fabricarea de crenvurști, cârnăciori, mici, cârnați din ficat (liverbușuri), precum și de pâini, de pateuri de carne. Pentru această operație sunt utilizate frezele și mașinile cu acțiune continuă pentru măcinarea fină a cărnii, cuterele.

Cuterele sunt atât mașini de tocat, cât și de amestecat și pot termina procesul de preparare a tocăturii pentru majoritatea produselor fierte, afumate, semiafumate, a cârnaților din ficat.

În urma tocării cărnii se obțin două tipuri de semifabricate utilizate la fabricarea salamurilor și a cârnaților – *bratul* și *șrotul*.

Bratul se obține prin zdrobirea fină în cutere a tocăturilor de carne trecute prin site cu diametrul ochilor de 3 mm, până la obținerea consistenței de pastă. La masa obținută se adaugă apă rece, sare, iar pentru menținerea culorii roșii - nitrit de sodiu.

Șrotul se prepară din cărnurile dezodate, tăiate în bucăți de 200-300 g și malaxate împreună cu un amestec de sărare (sare, nitrit de sodiu, polifosfați).

Semifabricatele obținute, în tăvi sau în recipiente pe roți, se mențin în frigidere la temperatura de $+2$ - $+4^{\circ}\text{C}$ timp de 24-48 de ore, în funcție de produsul finit.

Următoarea etapă este **amestecarea cărnii** tocate în mixer pentru cârnați fierți.

În prezent, la scară largă se aplică vacuumarea cărnii tocate la producerea tuturor tipurilor de salamuri/cârnați. Vacuumarea se efectuează în cutere, mixere și în seringi cu vid.

Sectorul de cutizare, malaxare și amestecare este dotat cu următoarele utilaje/echipamente tehnologice: cutere, malaxor, mixer, generator de gheață, mașini de tocat carne, mașină de tăiat slănină sub formă de cuburi, lăzi, cărucioare de volum diferit și cimber (recipiente unde se păstrează compoziția cuterizată, malaxată).

În procesul de muncă în acest sector, poziția muncitorilor este ortostatică și forțată. Mișcările efectuate în procesul de muncă sunt repetitive și se caracterizează prin amplitudine medie și mică, cu suprasolicitarea mușchilor brațului și antebrățului. La împingerea cimberelor și la ridicarea lăzilor are loc solicitarea mușchilor membrelor inferioare, spatelui și abdomenului. Pe durata schimbului, un muncitor este implicat în deplasarea a 15-30 de cimbera cu masa de 100 kg. Muncitorii antrenați la aceste procese de muncă sunt expuși condițiilor de microclimat nefavorabil cu efect de răcire (conform cerințelor tehnologice, $t^{\circ} \leq 12^{\circ} \text{C}$ și umiditatea relativă a aerului de $75 \pm 5\%$) și zgomotului generat de cutere, mașinile de tocat și de malaxoare. Este prezent riscul de contaminare microbiană, de traumatizare prin tăiere și prin cădere pe pardoseala alunecoasă. De asemenea, muncitorii au contact cu apa rece, cu gheața, cu amestecul pentru sărare.

Umplerea cărnii tocate în membrane sau forme. La producerea salamurilor și cârnaților se folosesc membrane naturale și artificiale. Membranele naturale (intestinele) sunt livrate deja procesate. Pregătirea lor se efectuează într-o încăpere specială. Aici conținutul intestinelor este îndepărtat, după care acestea sunt spălate bine.

Pentru umplerea membranelor sau formelor cu tocătură se folosesc mașini speciale cu seringă care propulsează amestecul de carne sub presiune. În ultimii ani, pentru umplerea cârnaților fierți și semiafumați sunt utilizate pe scară largă umpluturile sub vid. Pentru injectarea cârnaților, crenvurștilor, se folosesc seringi hidraulice de dozare - mașini automate.

După ce compoziția a fost umplută în membrane, batonul se „întărește” prin legare. Batoanele legate se agață pe cârlige astfel încât să se evite atingerea între ele pentru a exclude tratarea termică necorespunzătoare.

Muncitorii de la această operație tehnologică sunt expuși influenței microclimatului nefavorabil cu efect de răcire (conform cerințelor tehnologice, t° de $\leq 12^{\circ} \text{C}$ și umiditatea relativă a aerului de $75 \pm 5\%$), zgomotului, pericolului de traume și de leziuni determinate de echipamentele tehnologice în funcțiune. Este prezent efortul fizic și suprasolicitarea atenției în procesul de supraveghere a procesului pentru a evita pătrunderea obiectelor străine în salam în timpul umplerii membranelor sau formelor.

Tasarea batoanelor de cârnați afumați se face înainte de a fi afumați, iar a cârnaților semi-afumați înainte de prăjire (afumare la temperaturi ridicate). Cârnații fierți (prospăturile) nu au în procesul

tehnologic operațiunea de tasare a batoanelor. Maturizarea are loc pe durata a 24 de ore de la umplerea membranelor până la prelucrarea termică.

Camerele de tasare pentru afumături sunt dotate cu baterii pentru a evita circulația excesivă a aerului, deoarece uscarea excesivă a membranei poate duce la formarea unui strat compact pe suprafața batoanelor, ceea ce face dificilă extragerea umezelii din partea centrală în timpul procesării ulterioare.

În procesul de muncă la această etapă a procesului tehnologic, muncitorii sunt expuși la condițiile camerelor frigorifice, impuse de cerințele procesului tehnologic.

Afumarea. Afumatul este înțeles ca efectul asupra alimentelor a fumului volatil generat de arderea incompletă a lemnului dur de foioase. În funcție de temperatura la care se desfășoară procesul, există afumat la cald (30-50 °C) și la rece (18-22 °C).

Afumatul pe termen scurt la o temperatură relativ ridicată (80-110 °C) timp de 30-150 min. se numește **prăjire**. Prăjirea este utilizată în producerea de cârnați fierți, crenvurști, salafade, salamuri semiafumate, care se afumă la temperatura de 80-95 °C timp de 6-12 ore (în funcție de greutatea și de grosimea produsului) până când interiorul produsului ajunge la temperatura de 68-72 °C.

Fierberea este operațiune finală și se efectuează la temperatura de 75-80 °C (în băi cu apă sau în camere de aburi). Salamurile sunt fierte timp de 10-15 min., iar batoanele cu diametru mare - 2 ore. Până la sfârșitul prelucrării, temperatura din mijlocul batonului ar trebui să fie de 68-70 °C.

Fierberea se realizează pentru a aduce produsul din carne crudă într-o stare în care poate fi consumat fără încălzire suplimentară. Tratamentul termic distruge majoritatea formelor vegetative ale microorganismelor, 99% din microbi.

În procesul de muncă la procesele de tratare termică a produselor din carne muncitorii sunt expuși acțiunii microclimatului cu efect de încălzire, radiațiilor calorice (termice), substanțelor chimice toxice (monoxid de carbon, dioxid de azot, fenoli, aldehydă formică, dioxid de sulf, 3-4 benz(a)piren) rezultate în procesul afumării produselor din carne, zgomotului. Există pericolul de traume în timpul exercitării manoperelor de încărcare și de descărcare a celulelor termice, deplasarea șarjelor cu produse afumate, combustii determinate de temperaturile ridicate la extragerea produselor finite din cazanele de fierbere. Poziția de muncă este forțată.

Răcirea. Pentru a reduce pierderea de greutate, a preveni deteriorarea și a menține o prezentare adecvată după tratamentul termic, salamurile/cârnații sunt răciți în aer sau în apă rece. Se utilizează tratamentul la rece în două etape: mai întâi cu apă rece și apoi în camere de răcire cu aer la o temperatură de 10-15 °C timp de 10-30 min. sau prin irigare intensivă din duze timp de 5-15 min. (în funcție de diametrul batonului). Răcirea se efectuează până când temperatura în centrul produsului este de 27-30 °C.

După răcirea cu apă (duș), salamurile/cârnații de pe aceleași rame sunt trimise către camerele de răcire, unde temperatura aerului este menținută la 4 °C, iar umiditatea relativă a aerului de aproximativ

95%. Durata acestei etape de răcire este de 4-8 ore. La sfârșitul operațiunii de răcire, temperatura în interiorul produsului ar trebui să ajungă la 8-15 °C.

În procesul de muncă la etapa de răcire are loc expunerea muncitorilor la temperaturi scăzute și la efort fizic moderat, mediu umed.

Uscarea salamurilor și cărnii. Uscarea este deshidratarea produselor prin evaporarea apei. Acest proces crește stabilitatea produselor din carne în timpul depozitării.

Salamurile și afumăturile sunt uscate în camere dotate cu aparate de aer condiționat pentru menținerea parametrilor necesari ai aerului. Salamurile și mezelurile sunt atârinate pe rame așezate în mai multe niveluri. Între batoane se lasă suficiente goluri pentru a circula liber aerul. Timpul mediu de uscare depinde de tipul de produs (fie salam fiert, afumat sau semiafumat).

În procesul de muncă în acest sector are loc expunerea angajaților la efort fizic moderat prin poziția corpului impusă de manipularea ramelor și a echipamentelor pentru atârănarea lor.

Producerea conservelor și a semiconservelor din carne

Sortimentul de conserve din carne este foarte divers. Producerea oricărui tip de conserve din carne constă din următoarele operațiuni de bază: prepararea materiilor prime (înainte de a le pune în cutie/borcan/recipient), porționarea, epuizarea, cusătura, verificarea etanșeității cutiilor umplute, sterilizarea, prima sortare și înlăturarea cutiilor cu scurgeri, maturarea termostatică, a doua sortare și înlăturarea conservelor cu defecte, ambalarea, etichetarea și depozitarea.

Muncitorii antrenați la producerea conservelor și semiconservelor din carne sunt expuși următorilor factori de risc: zgomot, contaminare cu corpuri străine, temperaturi ridicate.

La etapa de **etichetare, depozitare și ambalare a produselor finite** se folosesc mașini de ambalat în vid, feliator, cuțite, lăzi și cărucioare.

Produsele finite după răcirea corespunzătoare sunt transportate în secția de etichetare și de ambalare. În timpul procesului dat, condițiile de muncă sunt create conform cerințelor tehnologice: temperatura de 8-6 °C și umiditatea relativă a aerului de 75±5%. Procedura de ambalare se organizează sub vid, după care fiecare produs este etichetat cu informația completă (denumirea produsului, denumirea producătorului, ingredientele, valoarea nutritivă, valoarea energetică, termenul de valabilitate), conform prevederilor Legii nr. 279 din 15.12.2017 privind informarea consumatorului cu privire la produsele alimentare.

La finisarea procesului, produsele finite se depozitează în camera frigorifică.

Zona de depozitare a produselor finite include depozitarea-livrarea produselor finite care, de obicei, la întreprindere este de scurtă durată. Produsele finite se păstrează la o temperatură de la 0 până la +6 °C, conform prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 720 din 28.06.2007 cu privire la aprobarea Reglementării tehnice „Produse din carne” (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 103-106 art. nr. 820 din 20.07.2007).

Una din cerințele igienice de bază pentru depozitele frigorifice de păstrare a produselor finite din carne este dotarea cu echipament pentru monitorizarea și înregistrarea continuă a parametrilor temperaturii, umidității relative a aerului și mișcării aerului. Totodată, încăperile trebuie menținute permanent în starea igienică satisfăcătoare, pentru a împiedica dezvoltarea microorganismelor (bacterii și mușcături nocive) și pătrunderea insectelor, șoarecilor și șobolanilor.

Muncitorii din depozitele frigorifice sunt expuși influenței negative a microclimatului din mediul ocupațional: temperatura de 0-6 °C și umiditatea relativă a aerului de 75±5%. Există pericolul de traume, de leziuni ale membrilor superioare și inferioare determinate de lucrul manual la încărcarea/descărcarea lăzilor cu produse.

3.2. Evaluarea indicatorilor capacității de muncă a angajaților la etapele tehnologice de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii

La evaluarea impactului condițiilor de muncă asupra organismului muncitorilor în procesul de muncă o importanță deosebită se acordă analizei utilizării timpului de muncă, deoarece o astfel de analiză permite evaluarea indirectă a stării funcționale a organismului și a capacității de muncă. Gradul de utilizare a timpului de muncă este dependent de un șir de factori, dintre care cel mai important este organizarea procesului de muncă. De regulă, cu cât mai bine este organizat procesul de muncă, cu atât mai rațional este folosit timpul de muncă și este mai mică cota pauzelor tehnologice. Drept urmare, crește productivitatea muncii, capacitatea de muncă ridicată a lucrătorilor se menține o perioadă mai îndelungată, iar oboseala se instalează mai lent și mai târziu.

Caracteristica timpului efectiv în raport cu durata zilei de muncă

Studierea timpului de muncă în procesul de producere este necesară pentru analiza ponderii categoriilor de timp productive și neproductive, reglementate și nereglementate, depistarea rezervelor de îmbunătățire a regimului de muncă și de creștere a productivității muncii prin aplicarea măsurilor organizatorice și reproiectarea balanței timpului de muncă. Evaluarea timpului de muncă presupune cercetarea concomitentă a situației în timp a angajatului, a mediului de muncă și a structurii timpului de muncă al acestuia. Cronometrarea activității de muncă și evaluarea igienică a duratei acțiunii factorilor ocupaționali asupra organismului angajaților de la principalele procese tehnologice din industria cărnii constituie una din etapele importante ale prezentei cercetări.

În cadrul studiului au fost analizați următorii indicatori: utilizarea timpului de muncă, în principal cota parte a timpului utilizat pentru executarea lucrului de bază, repausurile tehnologice, repausurile pentru odihnă și alte necesități personale. Rezultatele obținute sunt prezentate în Figura 3.3.

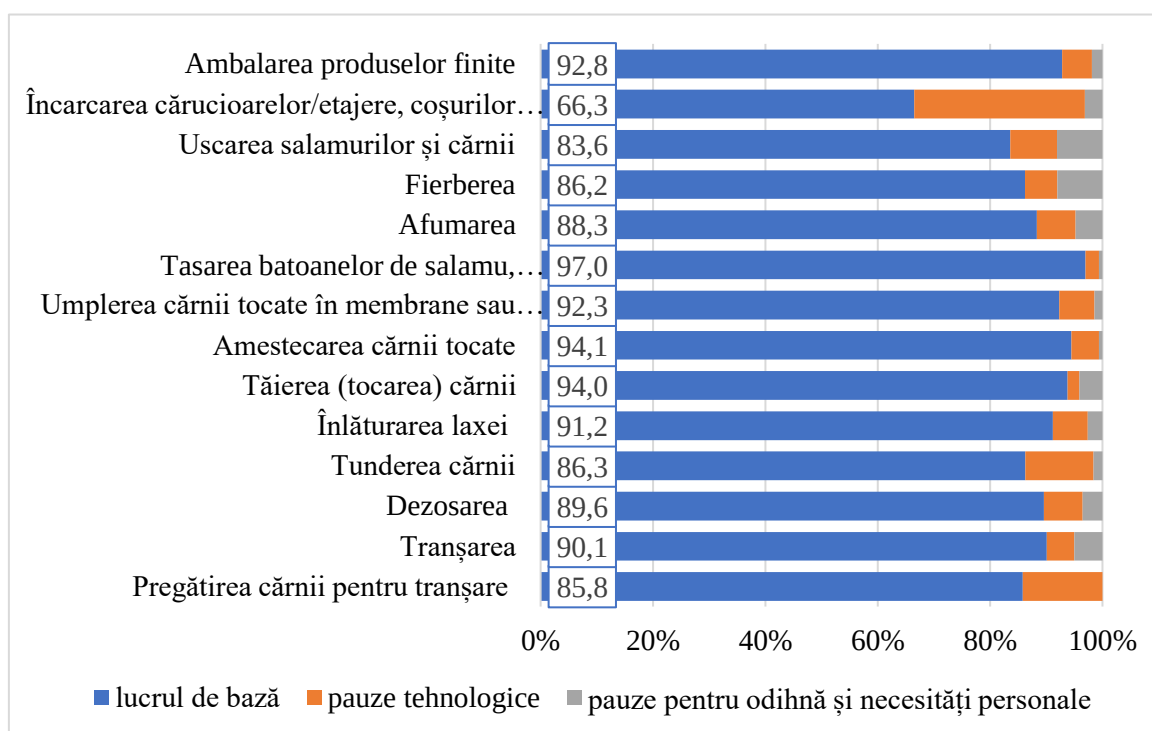

Figura 3.3. Fotocronograma etapelor de bază ale procesului tehnologic de procesare a cârnii (%)

Datele obținute denotă o mare variabilitate a structurii timpului de muncă. Pentru majoritatea operațiunilor tehnologice este caracteristică ponderea mare a lucrului de bază ($66,3 \pm 4,45 - 97,0 \pm 1,02$ % din durata zilei de muncă), cheltuieli moderate pentru pauzele tehnologice ($2,1 \pm 0,01 - 30,3 \pm 2,82$ %), pentru odihnă și necesități personale ($1,6 \pm 0,90 - 8,1 \pm 3,76$ %). Durata acestui indice este, de obicei, mai mare la operațiunile tehnologice organizate în flux, care are loc într-un ritm impus și necesită un anumit termen de prelucrare (umplerea și tasarea batoanelor de salam/cârnați, prelucrarea termică, uscarea produselor etc.). Cele mai însemnate cheltuieli pentru odihnă și necesități personale sunt caracteristice pentru procesele de pregătire a cârnii, de tăiere și de tocare a cârnii etc.

Cheltuielile de timp pentru odihnă și necesități personale se măresc treptat spre sfârșitul săptămânii de muncă.

La procesele efectuate la banda rulantă (umplere, tasare, ambalare), utilizarea timpului pentru efectuarea operațiunilor tehnologice de bază este preponderent uniformă, atât pe durata zilei de muncă, cât și a săptămânii de muncă.

Luând în considerare faptul că ponderea timpului acordat lucrului de bază și că pe durata pauzelor tehnologice lucrătorii nu părăsesc locul de muncă, expunerea angajaților la factorii mediului ocupațional și ai procesului de muncă este considerabilă.

O conexiune strânsă are loc între greutatea muncii, condițiile de muncă și durata expunerii la factorii de risc ocupațional, precum și între instalarea oboselii și durata repausurilor.

În urma cronometrajului activitățile de bază, un randament mai înalt la locul de muncă s-a înregistrat în secțiile unde munca este organizată în flux, mai cu seamă cu implicarea femeilor: în secția de umplere a membranelor – 92,3-98,8%; în secția forme presate (rulade) – 87,1-96,1%; în secția de tranșare a cărnii de pasăre – 88,3-97,3% (media 91,6%).

Relativ mari sunt pauzele tehnologice, din motive de exploatare îndelungată a echipamentelor și a liniilor pentru transportarea carcaselor de porcine și a semicarcaselor de bovine în primele două ore de la începutul activității, în secțiile de tranșare/dezosare variind la diferite ÎPC între 1,3-5,5%, comparativ cu media de 2,4% la întreprinderile luate în studiu, iar în secțiile tocare/malaxare între 2,2-6,9% (media 4,8%). Aceste caracteristici sunt prezentate pentru două secții în Figura 3.4.

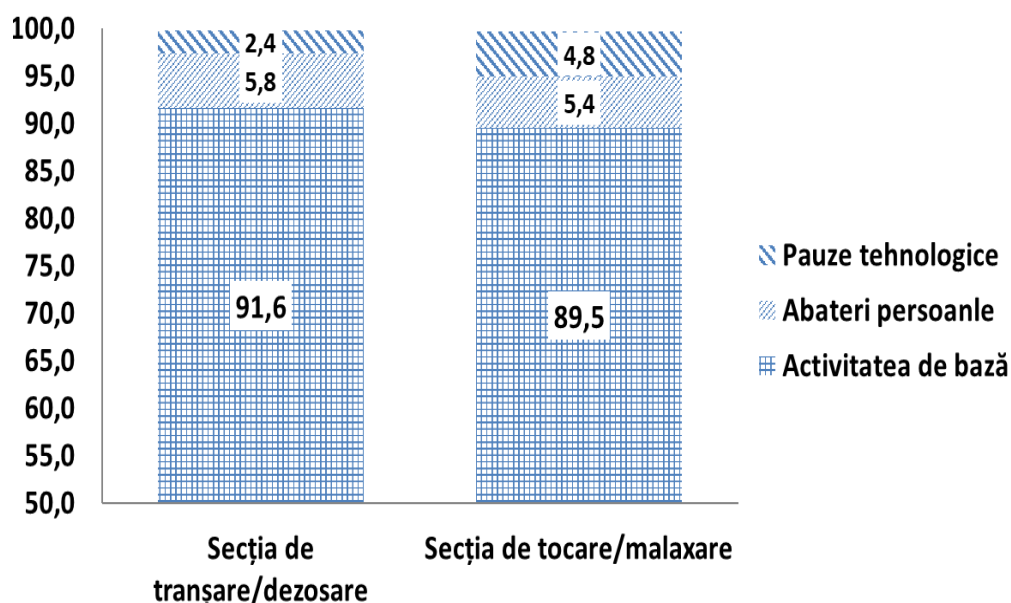

Figura 3.4. Caracteristica fotocronografică a zilei de muncă a angajaților secțiilor de tranșare/dezosare și de tocare/malaxare (%)

Cauzele principale ale pauzelor tehnologice sporite în secția de tocare/malaxare constituie defectarea frecventă a mașinilor de tocat carnea, funcționarea cu abateri de ordin tehnic a cuterelor, a malaxoarelor. Tranșatorii, separat de dezosatori, au o pondere mai mare de pauze tehnologice (2,8%).

Un nivel sporit al acestui indice a fost atestat și la operatorii la șpriț (3,5%), și la cei care manipulează cuterele (3,1%), iar un nivel scăzut la operatorii celulelor termice - numai 1,1% (Figura 3.5.).

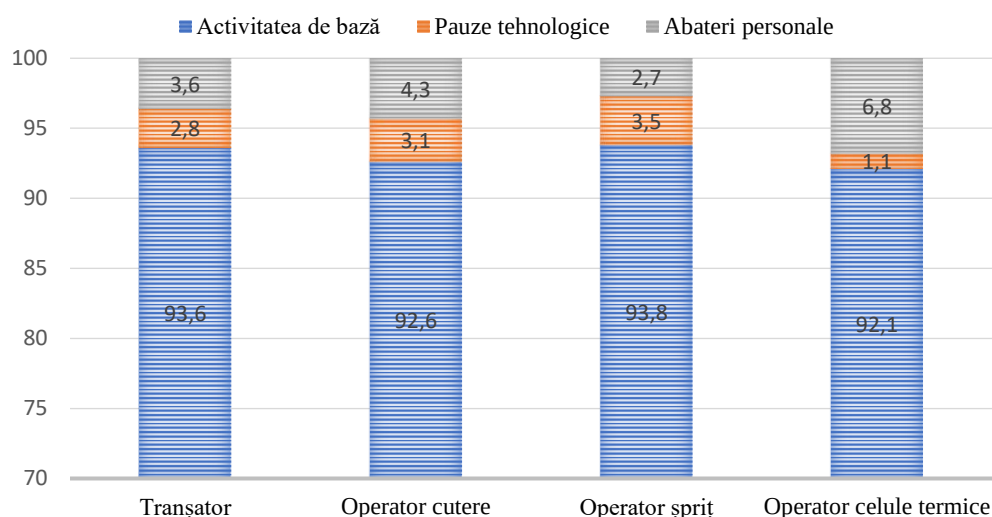

Figura 3.5. Caracteristica fotocronografică a zilei de muncă a angajaților din principalele secții ale întreprinderilor de procesare a cărnii

În prima și ultima oră de muncă, cele mai mari pauze tehnologice – de la 5,2 până la 8,0% – se atestă în secția tocare/malaxare, comparativ cu secția de tranșare, unde acest indice a constituit 3,7 și 1,7%, respectiv. În secția tocare/malaxare a fost înregistrată și cea mai mare pauză tehnologică în a doua oră de muncă, cu o pondere de 4,9%, care nu a fost depășită în decursul unei ture (Figura 3.6.).

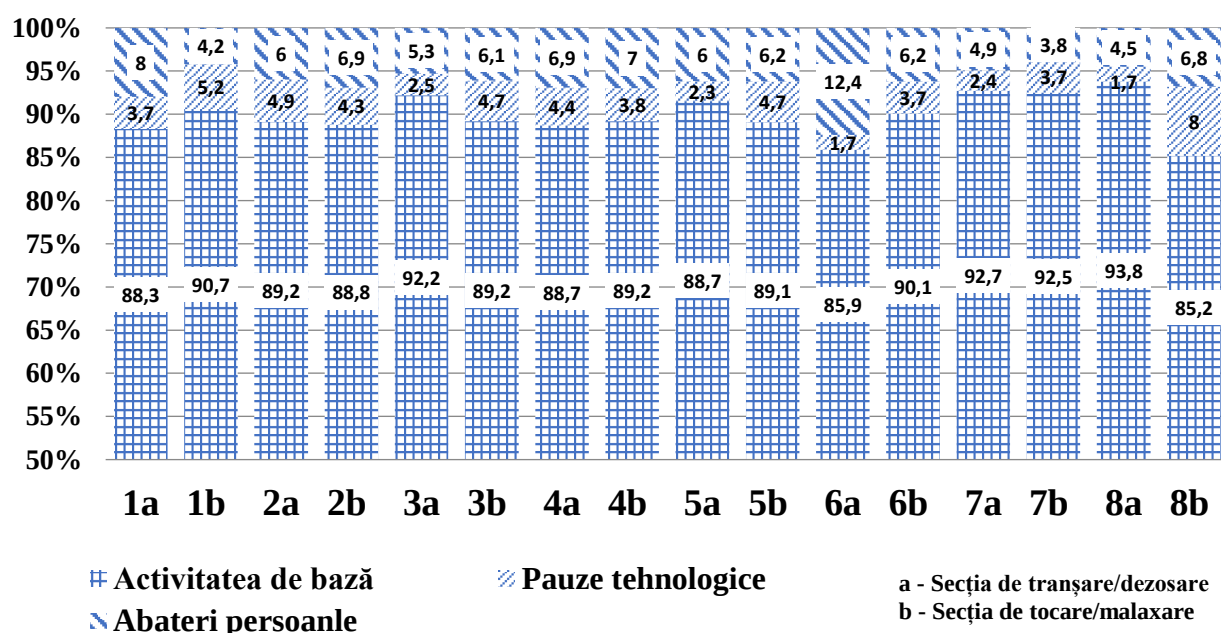

Figura 3.6. Densitatea medie a solicitărilor pe parcursul zilei de muncă în secțiile de tranșare/dezosare și tocare/malaxare (%) ale întreprinderilor de procesare a cărnii

Durata medie a timpului cheltuit pentru abaterile personale de la procesul de muncă constituie 5,4% pentru angajații din secția tocare/malaxare, comparativ cu 5,8% pentru cei din secția de tranșare/dezosare. Densitatea medie a abaterilor personale pe parcursul zilei de muncă de 5,9% a fost

depășită esențial de angajații din secția de tocare/malaxare, cu excepția în prima și în a șaptea oră de muncă, pe când în secția de tranșare/dezosare media a fost depășită înainte de ora prânzului (6,9%) și în ora a șasea de muncă (12,4%). În rest, în secția nominalizată în rândul angajaților nu s-au atestat depășiri ale abaterilor personale comparativ cu media calculată (Figura 3.6).

Abaterile personale calculate s-au stabilit de la 2,7% printre operatorii la șprîț, unde preponderent activează femei, până la 6,8% printre operatorii de la celulele tehnice, unde activează 100% bărbați. Dintre aceștia, 78,7% utilizează aceste abateri de la locul de muncă de 3-4 minute pentru a merge la fumat în locuri special amenajate.

Conform datelor cronometrajului efectuat în prima oră a zilei de muncă, angajații din secțiile de tranșare/dezosare sunt ocupați în medie cu lucrul de bază 88,3%, pe când cei din secțiile de tocare/malaxare de la aceleași întreprinderi au un randament de 90,7%. În a doua oră a programului de muncă acest indice sporește în secțiile de tranșare/dezosare până la 89,2%, iar în ultima oră de muncă înregistrează până la 93,8%. În secția tocare/malaxare, acest indice descrește către ora a doua până la 88,8%, fiind apoi în creștere, iar în a opta oră de muncă scade până la 85,2%. Modificările dinamicii densității muncii pe parcursul zilei de muncă corespund principiilor fiziologice ale dinamicii capacității de muncă a organismului.

Conform rezultatelor înregistrate, angajații unor secții ale ÎPC au o capacitate de încadrare în muncă mai lentă. Activitatea de bază constituie în medie 92,1% pentru operatorii din secțiile de termoficare, 93,8% – pentru operatorii implicați la umplerea membranelor, urmați de tranșatori cu 93,6%. O mare parte din angajați (din spațiul rural), până la începutul activității la întreprindere realizează și alte lucrări în gospodăriile proprii, inclusiv îngrijirea animalelor, fără a-și rezerva timp pentru odihnă și restabilirea capacităților de muncă ale organismului.

La îndeplinirea activităților de bază, randamentul muncii este mai sporit în orele a 3-a, a 6-a, a 7-a și descrește în orele 3, 4 și 8.

Adițional indicatorilor cu referire la utilizarea timpului zilei de muncă, pentru caracteristica stării funcționale a organismului are semnificație studierea productivității muncii. În cadrul unităților economice de procesare a cărnii este complicat de a măsura productivitatea muncii, reieșind din specificul procesului de muncă. Cel mai frecvent se utilizează așa indicatori ca: *kg carne prelucrată* și *kg salamuri și mezeluri produse*. Indicatorii respectivi sunt relevanți și pentru a evalua capacitatea de muncă și a efectelor muncii pe starea funcțională a lucrătorilor.

Pentru evaluarea efectelor muncii pe starea de sănătate a lucrătorilor este necesar de a efectua o analiză comprehensivă a stării funcționale a organismului lor, inclusiv evaluarea complexă după indicatorii integrali, și identificarea unor modalități complexe care ar permite de a determina gradul de adaptare la suprasolicitările organismului în timpul muncii și diagnosticarea stărilor premorbide.

Evaluarea lucrului efectiv

Pe durata zilei de muncă, angajații depun eforturi fizice și psihoemoționale de diferit grad, care determină cheltuieli de energie și modificări esențiale ale stării funcționale a organismului.

Studiile profesiografice și ergonomice organizate la ÎPC au evidențiat mai multe particularități comune, inclusiv unele asemănări la diferite întreprinderi, cu mici excepții, în funcție de cantitățile și tipurile de materie primă procesate (porcine, bovine, păsări). Datele primare și calculele cronometrării timpului, elucidate în procesele verbale la efectuarea operațiunilor tehnologice, au scos în evidență următoarele caracteristici:

- greutatea cărnii procesate pe schimb – până la 3 t (3 000 kg);
- greutatea unei carcase de porc – până la 200 kg;
- numărul de carcase pe schimb – până la 15 buc.;
- cantitatea de resturi de pe o carcasă – 6 buc.;
- greutatea unui rest: $200 \text{ kg} : 6 = 33 \text{ kg}$;
- cantitatea totală de resturi pe schimb: $6 \times 15 = 90 \text{ buc.}$;
- timpul pierdut pentru tăierea unei carcase = 1 min. 45 s (105 s);
- timpul pierdut pentru tăierea a 15 carcase = $105 \text{ s} \times 15 = 1575 \text{ s}$;
- timpul pierdut pentru tăierea unui rest = 3 min. 45 s (225 s);
- timpul pierdut pentru tăierea a 90 de resturi = $225 \text{ s} \times 90 = 20\,250 \text{ s}$;
- timpul total pierdut pentru tranșarea și dezosarea a 15 carcase = $1575 \text{ s} + 20\,250 \text{ s} = 21\,825 \text{ s}$

$21\,825 \text{ s} = 363,7 \text{ min.} = \mathbf{6,0625 \text{ ore.}}$

Având în vedere faptul că, în unele cazuri pierderile de timp nu sunt luate în considerare la efectuarea acestor două operațiuni, durata activităților de bază se rotunjește la 6,1 ore sau 76% din durata unei ture de 8 ore.

Conform rezultatelor obținute la studierea condițiilor de muncă în secțiile de prelucrare a materiei prime, unul dintre factorii semnificativi de activitate, care afectează organismul angajatului, este efortul fizic asociat lucrului manual la procesele de tranșare a carcaselor, de dezosare și de separare a cărnii pe categorii.

Tranșarea carcasei. Tranșarea și tăierea carcasei de porc se efectuează pe o linie suspendată. Dezosarea este operația de separare a oaselor de carne. După tranșarea unei carcase pe o linie suspendată, șase bucăți restante sunt mutate manual pe o masă specială, la o distanță de 0,5 m. Dezosarea carcaselor de porc/vită sau de pui se efectuează manual pe o masă specială de tranșare. Pentru dezosarea de pe cele șase carcase/resturi, carnea de pe masa auxiliară se transferă la o distanță de până la 1,5 m pe o masă pe care ea se tranșează manual. În industria de procesare a cărnii în volum mic se aplică dezosarea fiecărei carcase în parte, un lucrător procesând întreaga carcasă de unul singur.

Tranșarea cărnii. Separarea cărnii este operația prin care se îndepărtează grăsimea și țesuturile cu valoare alimentară redusă, cunoscute sub denumirea de flexuri, tendoane, cartilaje, aponevroze, cheaguri de sânge. Odată cu selectarea cărnii se face și sortarea pe calități, iar carnea este tăiată în bucăți de 100-500g.

Sarcina motrică (aplicarea forței cuțitului) pentru tranșarea și dezosarea carcaselor de porcine este în medie de 5 kg, durata unei astfel de mișcări este în medie de o secundă. La tranșarea și dezosarea carcaselor, timpul necesar pentru aplicarea efortului cuțitului constituie până la 60%, în total pentru un schimb – $363,7 \text{ min.} \times 0,6 = 218,2 \text{ min} = 13\,093 \text{ s.}$

În timpul tranșării mușchilor, cu mâna stângă se ține capătul mușchiului, iar cu dreapta se separă de țesutul conjunctiv. Bucata de carne de 500 g (0,5 kg) este deplasată la o distanță de 0,6 m manual, de pe masă în cutie. Total, în timpul unei ture un lucrător procesează până la 3577 bucăți de carne = 1788,7 kg: $0,5 \text{ kg.}$ Încărcarea dinamică fizică = $0,5 \text{ kg} \times 0,6 \text{ m} \times 3577 = 1073,1 \text{ kg/m.}$

Timpul pentru tranșarea unei bucăți de carne constituie până la un minut (60 s). Pentru a obține o singură bucată de carne cu greutatea de 500 g se efectuează în medie 41 de mișcări stereotipice cu mâna în decurs de 42 de secunde (70% din timp). Într-un minut (60 s) se efectuează până la 59 de mișcări stereotipice.

În procesul de tranșare timpul necesar pentru forța aplicată la cuțit constituie 70% din tură și în total pentru un schimb constituie 17640 secunde, iar numărul de mișcări stereotipice aplicate în tură de un tranșator constituie 17346 mișcări.

Umplerea membranei cu carne tocată pentru salam se efectuează cu ajutorul mașinilor hidraulice de umplut. Membrana se îmbracă pe țeava mașinii de umplut după care se umple cu carne tocată conform rețurii. Operațiunile auxiliare constau din deschiderea capacului, coborârea pistonului în poziția inițială, umplerea cilindrului cu carne tocată, închiderea capacului și comutarea macarelor/robinetelor.

În decursul unei ture se produc 1,5 tone de crenvurști și până la 2,0 tone de safalade. Numărul de bastoane cu crenvurști constituie până la 150 de bucăți, iar cu safalade - până la 166 de bucăți. Îmbrăcarea membranei pe țeavă presupune un număr diferit de mișcări în funcție de felul produsului:

Umplerea unei membrane pentru crenvurști durează 20-23 s, iar pentru safalade 20-22 s.

Greutatea crenvurștilor pe un baston/suport este de până la 10 kg, iar a safaladelor – 12 kg.

În timpul umplerii unei membrane cu carne tocată (un baston de safalade), lucrătorul sprijină cu mâna stângă membrana pentru a fi umplută de 11 ori timp de 20 de s, cu o forță de până la 150 g. Sarcina statică în timpul menținerii greutatea este egală cu $0,15 \text{ kg} \times 11 \times 20 \text{ s} \times 166 \text{ bastoane} = 5478 \text{ kg/s.}$

Membrana umplută cu carne tocată la safalade cu o greutate de 12 kg este deplasată pentru apretare (legare) pe suprafața masei de lucru de la mașina de umplut la o distanță de 0,9 m. Încărcarea dinamică fizică constituie $12 \text{ kg} \times 0,9 \text{ m} \times 166 = 1792,8 \text{ kg/m.}$

Încărcarea/descărcarea bastoanelor pe rafturile ramelor. La atârnarea crenvurștilor pe bastoane (în timpul atârnării pe bastoane crenvuștile nu trebuie să contacteze unul cu celălalt, pentru a evita lipirea lor): bastoanele atârnate pe rafturi se mișcă la o distanță de 2,3 m pentru crenvurști, iar pentru safalade de 3,0 m.

După aceste operațiuni, lucrătorul revine la masa de lucru inițială.

Încărcarea dinamică fizică la crenvurști constituie $10 \text{ kg} \times 2,3 \text{ m} \times 150 = 3,450 \text{ kg/m}$, iar la safalade – $12 \text{ kg} \times 3,0 \text{ m} \times 166 = 5976 \text{ kg/m}$.

La atârnarea bastoanelor cu crenvurști pe rafturi intervin înclinările forțate ale corpului nu mai mult de 30° . Două din cinci bastoane (40%) sunt situate la nivelurile inferioare ale rafturilor, în total se atârnă 166 de bastoane într-o tură $\times 0,4$ ceea ce necesită 66 de înclinări la safalade și $150 \text{ bastoane} \times 0,4$ 60 de înclinări la crenvurști. Întrucât bastonul gol trebuie mai întâi scos de pe raft, numărul total de înclinări forțate sporește de două ori.

Urmează direcționarea ramelor încărcate cu crenvurști pentru maturare, tratamentul termic, răcire. După aceste tratări, crenvurștii se usucă și sunt gata pentru ambalare.

După maturare, tratament termic, răcire și uscare, lotul de crenvurști se transmite în secția de ambalare în vid, unde produsele sunt ambalate, aranjate în cutii și transmise în expediție, de unde ajung pe rafturile magazinelor.

Ambalarea produselor finite în vid. Componentele efortului fizic la ambalarea în vid a safaladelor sunt prezentate în continuare.

Un baston cu safalade, cu o greutate de 12 kg, este extras de pe raft și plasat pe masa de lucru, distanța de la raft până la masa de lucru fiind de 1,5 m. Bastonul este returnat pe raft (+1,5 m).

Încărcarea dinamică/fizică constituie $12 \text{ kg safalade} \times 1,5 \text{ m} \times 166 \text{ bastoane/bastoane} = 2988 \text{ kg/m}$.

Greutatea safaladelor deplasate într-o oră de pe suprafața de lucru este egală cu $12 \text{ kg} \times 166/\text{bastoane}$, ceea ce în 8 ore constituie 249 kg. Aceași greutate este deplasată în mașina de ambalat. Masa totală constituie $249 \times 2 = 498 \text{ kg}$. Într-un schimb, în total se ambalează până la 2,0 tone de safalade.

Deplasarea lucrătorului în spațiu este dependentă de deplasarea bastonului de pe raft până la masa de lucru la distanța de 1,5 m, apoi întoarcerea bastonului golit la 1,5 m, în total constituind $3,0 \text{ m} \times 166 \text{ bastoane} = 498 \text{ m}$.

3.3. Caracteristica ergonomică a muncii la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii

Conform statisticilor internaționale, afecțiunile musculo-scheletice sunt una din provocările contemporane ale sănătății ocupaționale, atingând o prevalență de circa 70% în rândul populației active.

De aici oportunitatea evaluării ergonomice a procesului de muncă la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.

Particularitățile poziției corpului în timpul muncii

Pentru îndeplinirea unor activități în timpul muncii, angajații lucrează în poziții forțate ale corpului, în variate înclinări și mișcări. De bază este poziția ortostatică, care puțin diferă pentru diferiți operatori, fiind impusă de specificul activității desfășurate, în unele cazuri de organizarea necorespunzătoare a muncii. În această poziție, cu diverse înclinări, se fac mișcări frecvente cu membrele superioare.

Înălțimea planului de lucru a meselor pentru tranșare și dezosare nu de fiecare dată corespunde cu talia angajatului, cu dimensiunile lui antropometrice, atât pentru poziția în picioare, cât și pentru activitățile efectuate în poziție șezândă.

Poziția corpului și a segmentelor acestuia în timpul muncii se realizează prin contracția statică a mușchilor și are o importanță esențială sub aspect igienic, întrucât poate influența favorabil ori nefavorabil capacitatea de muncă și starea generală a organismului.

În timpul procesului de muncă, corpul angajatului poate să se mențină într-o poziție un timp mai îndelungat sau mai scurt, în funcție de activitățile desfășurate.

Poziția corpului angajaților antrenați în industria procesării cărnii nu a fost studiată. Cei mai importanți factori din cadrul procesului de muncă, care determină o anumită poziție a corpului angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii, sunt intensitatea efortului fizic (în secțiile de tranșare și de dezosare), mișcările corpului sau ale unor segmente ale acestuia (în secțiile de tocare, de cuterizare, de șprițare), dimensiunile ariei în care se efectuează munca (secțiile de recepționare a materiei prime, frigiderele pentru păstrarea cărnii în raport cu distanțele până la secția de pregătire a compoziției, secția termică, de livrare a producției) [174]. Aceste activități, diferențiază prin poziția și mișcările diferitor segmente ale corpului (trunchi, membrele superioare sau inferioare), prin flexii sau extensii de diferite grade ale coloanei vertebrale și ale articulațiilor membrelor.

În timpul activității angajaților de la ÎPC, în funcție de sectoarele de producție, s-au evidențiat particularități ale efortului muscular dinamic de deplasare (în secțiile de tranșare, de dezosare și de cuterizare a cărnii, de șprițare), ale efortului muscular static de susținere (în secțiile de recepționare a materiei prime, de tranșare, la primirea carcaselor de porcină și a semicarcaselor de bovină atârinate pe liniile aeriene) și de ridicare (în secțiile de tocare, de cuterizare, de malaxare, de injectare, termice, de expediție).

Nu lipsesc nici mișcările de aplicare a trunchiului în față sau lateral, precum și deplasări în zona de muncă și în hala de producție. În aceste situații se modifică poziția ortostatică. Pozițiile respective determină contracții statice intense, uneori mai puțin intense, a mușchilor diferitor regiuni ale corpului, foarte obositoare.

Evaluarea fiziologo-igienică a poziției de muncă s-a efectuat prin metoda goniometrică [174]. Au fost fotografiate cele mai tipice poziții în timpul etapelor procesului tehnologic, după care s-au măsurat unghiurile deplasării grupurilor principale de mușchi și s-au comparat cu parametrii optimali indicați în Tabelul 3.1.

Drept exemplu, sunt prezentate rezultatele fiziologo-igienice ale datelor fotogoniometrice a poziției de muncă ortostatice, tipice activităților efectuate de către angajații din următoarele sectoare de producere: tranșare carne de porc sau vită, dezosare/alegere a cărnii de porc și/sau vită, cuterizare, șprițare, tratarea termică prin aranjarea pe șarje a produselor pentru tratamentul termic (Tabelul 3.1.).

Tabelul 3.1. Rezultatele fotogoniometrice ale poziției de muncă a angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii

Nr. articulației	Denumirea unghiului (articulației)	Poziția de muncă ortostatică					
		Parametri optimali	Parametrii măsurați				
			Secția tranșare	Secția deflaxare	Secția cuterizare	Secția șprițare	Secția termică
1	Radiocarpiană	170-190°	-	180°	152°	180°	180°
2	Ulnară (cotului)	80-100°	108°	92°	172°	108°	134°
3	Coxofemurală (șoldului)	165-180°	130°	161°	128°	157°	101°
4	Genunchiului	180°	159°	161°	170°	160°	149°
5	Talocrurală	90-100°	84°	115°	88°	90°	74°
6	Devierea gâtului de la verticală	10-25°	44°	62°	46°	39°	52°
7	Devierea umărului de la verticală	0-15°	27°	26°	8°	16°	0°
8	Devierea trunchiului de la verticală	0-15°	34°	14°	53°	11°	50°

Conform datelor goniometriei privind poziția de muncă a tranșatorului (Figura 3.7), unghiul de deviere a gâtului de la verticală constituie 44° , depășind cu 19° valorile optime stabilite (10° - 25°). Întrucât în timpul tranșării cărnii de porc sau de vită, tranșatorul depune un efort semnificativ și schimbă frecvent poziția corpului, efectuând totodată și mișcări bruște, unghiul de deviere a trunchiului de la verticală constituie 34° , cu o abatere de 19° de la valorile optime (0° - 15°).

Unghiul de deviere a umărului de la verticală a fost de 27° și constituie o abatere negativă de la indicatorii optimați (0° - 15°). Pentru angajații din secțiile de tranșare a cărnii de porc sau de vită, valoarea unghiului ulnar (cotului) a fost de 108° și depășește normele stabilite de 80° - 100° .

Poziția unghiului coxofemural (șold) a constituit 130° și se încadrează sub limitele parametrilor optimați de 165° - 180° . Sub limitele normei se mai înscriu: unghiul genunchiului - 159° (norma 180°) și unghiul tibiotarsian (glezna), care este egal cu 84° , limitele optime fiind de 90° - 100° .

O altă secție, în care angajații întreprinderilor de procesare a cărnii necesită o poziție ortostatică de muncă prin solicitarea intensivă a picioarelor, este cea de dezosare, unde un rol primordial îi aparține

înălțimii meselor pentru dezosare/alegere a cărnii. În ÎPC incluse în studiu, mesele pentru dezosare sunt standarde și au înălțimea de 120 cm. La aceste mese sunt încadrați angajați cu înălțimea de la 163 până la 178 cm.

Poziția de muncă a deflaxatorului (Figura 3.8.) se caracterizează prin devierea unghiului gâtului de la verticală cu 62° , ceea ce reprezintă o depășire cu 37° a valorile optime (10° - 25°). Unghiul de deviere a umărului de la verticală este de 26° și depășește valorile optime (0° - 15°). Unghiul de deviere al trunchiului de la verticală este de 14° și se încadrează în parametrii optimați (0° - 15°). În parametrii optimați se mai încadrează și unghiul radiocarpian – 180° față de

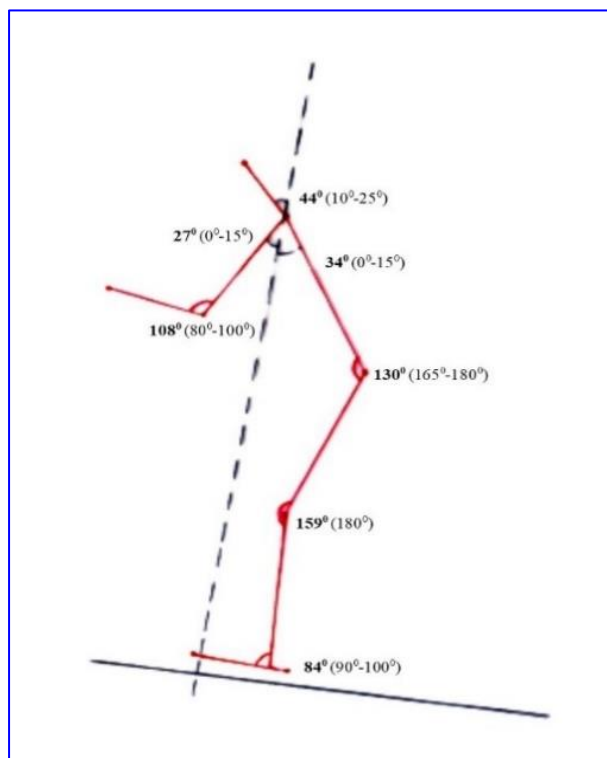

Figura 3.7. **Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a tranșatorului**

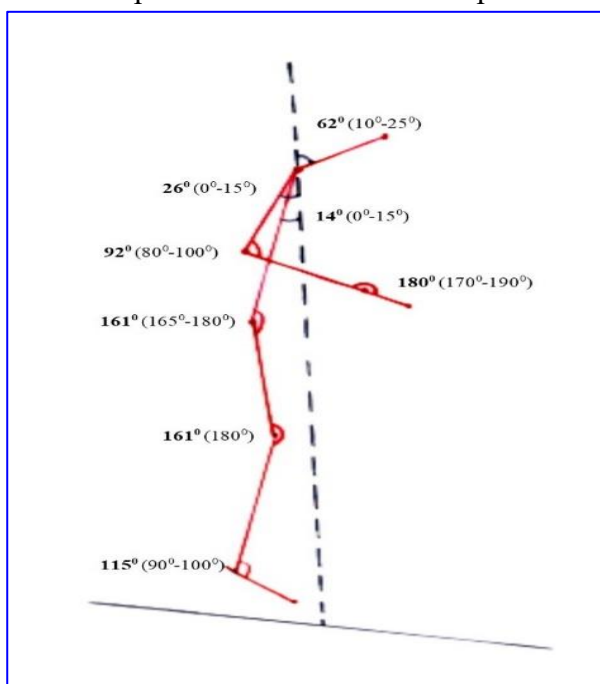

Figura 3.8. **Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a deflaxatorului**

limitele normale de 170-190°; unghiul cotului – 92° față de limitele normale de 80-100°; unghiul coxofemural (șoldul) – 161° față de limitele normale de 165-180° și unghiul genunchiului care este mai mic de 180°. Datele măsurătorilor unghiului talocrural au constituit 115° comparativ cu parametrii optimali de la 90 până la 100°. Operatorul din secția de cuterizare/malaxare, la pregătirea compoziției produselor conform rețetei, manipulează diferite echipamente și aparataj tehnologic și, ca urmare, depune efort fizic pentru diferite grupuri de mușchi și articulații. La deplasarea căruciorului cu carne tocată (Figura 3.9.), unghiul de deviere a gâtului operatorului de la verticală constituie 46° (depășire cu 19° a valorilor optime) comparativ cu limitele de 10-25°; unghiul de deviere a umărului de la verticală este de 8° și se încadrează în parametrii optimali (0-15°).

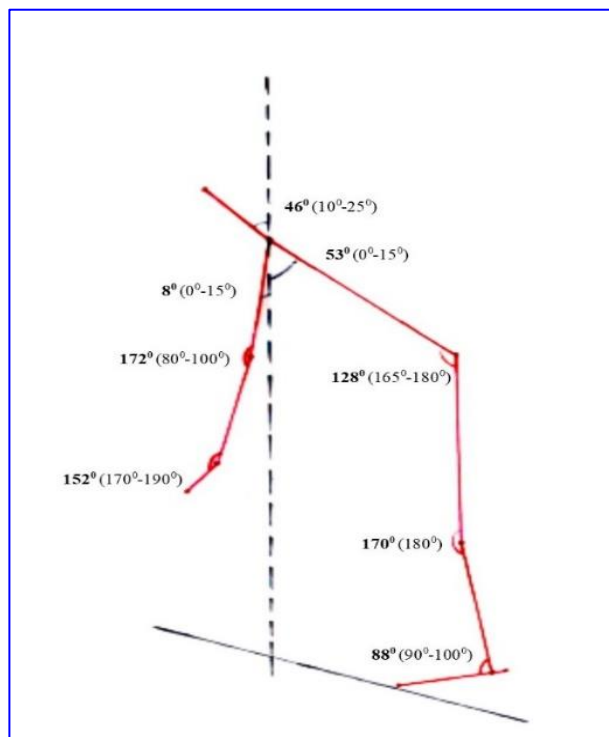

Figura 3.9. Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția de cuterizare/malaxare

Unghiul de deviere a trunchiului de la verticală este de 53° și depășește cu 38° normativul de 0-15°; unghiul radiocarpian, cu o valoare de 152°, este sub limita parametrilor optimali de 170-190°; unghiul cotului (72°) corespunde parametrilor standardizați de 80-100°; unghiul coxofemural (128°) este mai mic de 165-180°; unghiul genunchiului (128°) este mai mic de normă (180°), iar unghiul talocrural (88°) se încadrează în parametrii optimali (90-100°).

Poziția de muncă a operatorului din secția de șprițare (Figura 3.10.) este determinată de depunerea efortului fizic pentru punerea în aplicare și utilizarea mai multor echipamente și utilaje, cum ar fi șprițul, clipsatorul, mașina de formare, șarje, lăzi, cărucioare, și se caracterizează printr-un unghi de deviere a gâtului de la verticală de 39° sau printr-o abatere de 14° de la parametrii optimali. Devierea umărului de la verticală este de 16°, iar unghiul de deviere a trunchiului (11°) se încadrează în valorile normale.

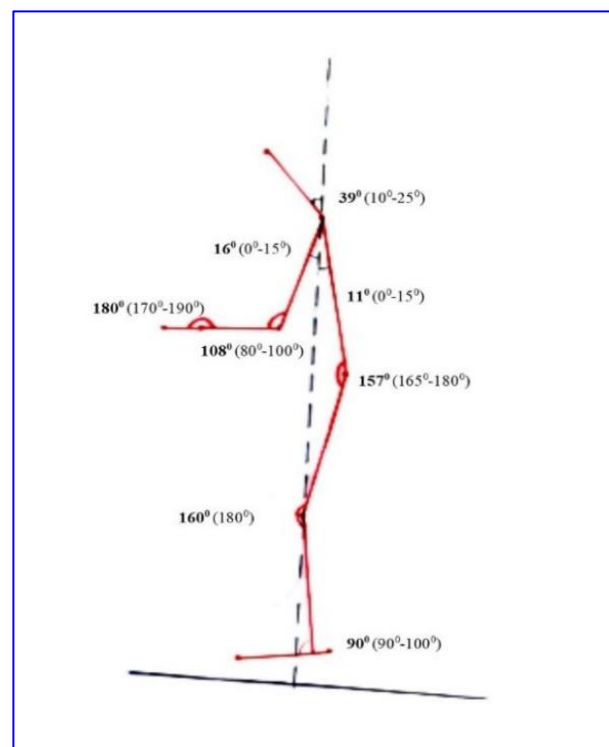

Figura 3.10. Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția de șprițare

Valorile unghiului radiocarpian constituie 180° și se încadrează în limitele normale, unghiul articulației ulnare/cotului (108°) depășește parametrii optimali, iar unghiul șoldului (157°) este mai mic

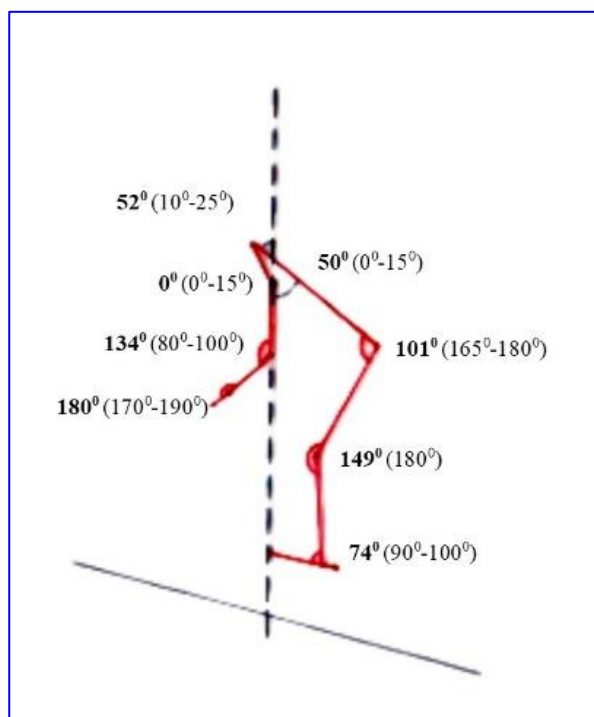

Figura 3.11. **Prezentarea goniometrică a poziției de muncă a operatorului din secția termică**

cu 8° decât parametrii optimali. Unghiul genunchiului (160°) constituie o abatere de 20° . Unghiul talocrural, care a constituit 90° se încadrează în parametrii optimali (90° - 100°). Unghiul de deviere a gâtului de pe verticală a angajaților din secția termică (Figura 3.11.), la etapa aranjării pe șarje a produselor destinate prelucrării termice, constituie 52° , valorile normale fiind de 10° - 25° . Devierea trunchiului de la verticală (50°) a depășit norma (35°), iar a umărului (0°) se înscrie în limitele normale; unghiul radiocarpian (180°) se încadrează în parametrii optimali, iar unghiul cotului (134°) depășește cu 34° valorile optime. Au fost mai mici, comparativ cu parametrii normali, unghiul șoldului (101°); unghiul genunchiului (149°), cu o abatere de 31° de la parametrii optimali; unghiul talocarpian (74°), cu 26° mai mic comparativ cu datele optime.

Deși gradul de tehnologizare a ÎPC este diferit, problema poziției forțate de muncă există la toate întreprinderile, cu unele excepții, ceea ce poate favoriza oboseli timpurii, surmenaj, dureri osteoarticulare și acutizarea maladiilor cronice.

Organizarea rațională a pozițiilor de muncă împreună cu raționalizarea mișcărilor sunt legate de modul în care sunt construite utilajele și echipamentele, de înălțimea suprafețelor de lucru. În această ordine de idei s-au depistat probleme la angajații cu statura sub 1,65 m.

Organizarea rațională a locului de muncă este în funcție de structura optimă, de gradul de mecanizare și de automatizare, de alegerea posturii de muncă a muncitorului și de amplasarea comenzilor, uneltelor, materialelor etc. Structura optimă a locului de muncă asigură confortul în timpul muncii, economisirea timpului de muncă și condiții de muncă sigure.

La ÎPC caracteristicile principale ale poziției corpului în timpul muncii sunt complicate practic pentru toți muncitorii. Astfel, la tranșarea/dezosarea cărnii muncitorii lucrează în poziție ortostatică la masa de lucru, exercitând eforturi mari din partea mușchilor atât a membrelor inferioare, cât și a celor superioare.

Un efort considerabil depun la tăierea unei părți ale carcasei atârnată, încordând coloana vertebrală în timpul tăierii și coborârii părții de carne spre masa de lucru (Figura 3.12.).

Pe masă, folosind toporul și alte instrumente, muncitorul separă carnea de pe oase și o divizează în părți de câte 0,5-1,5 kg. Corpul este puțin înclinat, făcând mișcări anterio-posterioare cu mâna (preponderent dreaptă) și cu trunchiul înapoi (Figura 3.13.). Înălțimea mesei nu este reglabilă și, de regulă, nu ține cont de talia muncitorului, ceea ce îngreunează procesul de muncă.

Figura 3.12. Procesul de tranșare a carcasei în poziție ortostatică

Figura 3.13. Procesul de tranșare a carcasei de vită în poziție înclinată

Pentru a menține centrul de greutate al corpului în echilibru, este necesar un efort mare din partea mușchilor membrelor inferioare și a bazinului. Muncitorii acuză senzații dureroase și oboseală în mușchii membrelor inferioare, spatelui și cefei. Se constată o instabilitate a corpului, care tot mai frecvent îi modifică sprijinirea de pe un picior pe altul, ceea ce înseamnă trecerea involuntară a greutății alternativ pe ele (Figura 3.14.).

Figura 3.14. Procesul de tranșare/dezosare a materiei prime (carne de porc, vită, pui)

În secția de preparare a compoziției (tocare, cuterizare și malaxare), muncitorii recepționează calitativ și cantitativ materia primă aleasă pe categorii din camerele frigorifice ale secției de tranșare/dezosare. Materia primă se plasează în lăzi din masă plastică a câte 20-25 kg.

După recepționarea cantităților necesare, operatorii ridică greutatea dată la înălțimea de 1,5 m și o răstoarnă în mașina de tocat carne sau în cuter la înălțimea de 1,2 m. Produsul obținut după tocare este trecut în cimber (ladă din inox pe două ori trei roți acoperite cu gumă), care plin cu carne mărunțită poate avea greutatea de la 80 până 200 kg (Figura 3.15.).

Figura 3.15. Procesul de tocare/cuterizare a materiei prime

Cimberul este împins de către operator, prin depunere de efort fizic, la malaxor, în cazul cărnii tocate, sau depozitat de la cuter în camera frigorifică până la prelucrarea de către operatorii de la secția șprițare.

La malaxor (Figura 3.16.) operatorul fixează cimberul, pentru a fi ridicat automat. După ce conținutul cimberului este descărcat în malaxor și se adaugă condimentele, se fixează timpul de malaxare cu condimente, după care produsul se trece în cimber și se depozitează de către operator în camera frigorifică la temperatura de $0+4^{\circ}\text{C}$, iar la necesitate se transportă în secția de șprițare.

Figura 3.16. Procesul de malaxare a materiei prime

În aceste etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii muncitorii activează, de obicei, în picioare și în 30% din tură încovoiat, exercitând eforturi mari din partea mușchilor atât a membrelor inferioare, cât și a celor superioare, mai cu seamă atunci când împing cimberul. Un efort considerabil este exercitat la ridicarea lăzilor cu carne în mașina de tocat, încordând coloana vertebrală nu doar în timpul ridicării, dar și la coborârea cimberului cu carne tocată.

În aceste secții ale ÎPC, muncitorii acuză oboseală și senzații dureroase în mușchii membrelor inferioare, în partea lombară a spatelui și în umeri.

Ridicarea lăzilor și mișcarea cimberului pe podeaua umedă destabilizează corpul, ceea ce provoacă diferite traumatisme.

La angajații din secția tocare, malaxare, de altfel ca și la tranșatori, la nivelul membrelor inferioare se produce stagnarea sângelui în vene (stază venoasă) și a lichidelor în țesuturi. Din această cauză, angajații se adresează la medic cu edeme la membrele inferioare. La gambă deseori apar varice. Cele mai frecvente acuze ale angajaților din această secție sunt durerile în articulații, în regiunea lombară (radiculite) etc.

Poziția anumitor părți ale corpului sau ale articulațiilor și suprasolicitățile mușchilor membrelor superioare, ca urmare a mișcărilor repetitive în decursul unei ture la tocare, cuterizarea și malaxarea până la 1800-2200 kg de materie primă, pot provoca stres muscular, afecțiuni dorso-lombare, traumatisme, probleme la nivelul articulațiilor membrelor superioare.

În secția de tocare, malaxare și cuterizare, 100% din angajați sunt bărbați, deoarece la operațiunile date este nevoie de efort fizic/muscular mare.

Caracteristica mișcărilor de muncă

Problema efortului fizic depus de angajați în cadrul procesului tehnologic de procesare a cărnii este determinat nu numai de postura de muncă, dar și de mișcările, inclusiv repetitive, efectuate în timpul exercitării muncii, deoarece ele determină suprasolicitățile unor grupe regionale de mușchi, precum și a articulațiilor respective, care pot genera, în cazul supraefortului, dezvoltarea unor modificări funcționale nefavorabile și/sau chiar a unor afecțiuni specifice ale aparatului locomotor. În acest context, este important de a estima nu doar postura de muncă, dar și mișcările efectuate, cu evidențierea mișcărilor repetitive principale, caracteristice pentru operațiunile tehnologice de bază.

Tranșarea carcasei. Pentru tranșarea unei carcase se efectuează, în medie, 45 de mișcări stereotipice cu cuțitul. În timpul dezosării a șase bucăți (resturi) se execută, în medie, 164 de mișcări stereotipice cu cuțitul. În total, pentru tăierea și dezosarea unei carcase se fac $45 + 164 =$

209 mișcări. În decursul unui schimb, pentru tăierea a 15 carcase, un angajat efectuează $209 \times 15 = 3135$ de mișcări.

Tranșarea cărnii. În timpul tranșării mușchilor, cu mâna stângă se ține capătul mușchiului, iar cu dreapta se separă de țesutul conjunctiv. Apoi bucata de carne de 500 g (0,5 kg) este deplasată la o distanță de 0,6 m manual de pe masă în cutie.

Umplerea membranelor. Umplerea membranei pentru salam cu carne tocată se caracterizează prin efectuarea următoarelor mișcări stereotipice:

Încărcarea bastoanelor pe rafturile ramelor. Pentru atârănarea bastoanelor pe rafturi, lucrătorul face înclinările forțate ale corpului sub un unghi nu mai mare de 30° . Numărul de mișcări forțate efectuate variază între 60-66 pe durata zilei de muncă, pentru încărcare și tot atâtea pentru descărcare, adică per total 120-130 de mișcări.

Ambalarea producției finite în vid. La ambalarea salamurilor și mezelurilor în vid, lucrătorii fac mișcări extragere/returnare a bastoanelor pe raft. Mișcările efectuate se caracterizează prin înclinări forțate sub un unghi de 30° , ridicarea brațelor până la nivelul de 1,5 m de la pardosea. Pentru încărcarea mașinii de ambalare se efectuează mișcări stereotipice, respectiv pe durata zilei de muncă se efectuează 2056 mișcări.

În cele opt ore de muncă, în timpul cărora angajații sunt expuși riscurilor ocupaționale, precum zgomot, temperaturi scăzute, stres ergonomic, sarcini manuale repetitive care necesită forță, impactul fizic și ergonomic asupra stării de sănătate a lucrătorilor depind în mare măsură de efectele poziționării ergonomice a corpului.

3.4. Evaluarea efortului fizic

Analiza rezultatelor observațiilor cronometrice a arătat că, densitatea sarcinii de muncă în secțiile de procesare a materiei prime depinde de numărul de carcase recepționate spre procesare și de numărul lucrătorilor implicați în această operațiune tehnologică. La întreprinderile incluse în studiu, efectuarea operațiunii de tranșare a cărnii de porc de un singur muncitor a ocupat până la 36,0% din durata turei, tranșarea cărnii de găină – 20,9%. Conform rezultatelor obținute, condițiile de muncă din secțiile de procesare a materiei prime pot fi atribuite după indicatorul „poziția în timpul muncii” la *condiții admisibile*, conform Ghidului practic ***privind evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă. Criteriile și clasificare a condițiilor de muncă*** (aprobat de MSMPS nr. 287 din 19.03.2020).

Combinarea operațiunilor *tranșare și dezosare* a cărnii de porc, efectuate de un angajat, ocupă până la 76,0% din durata schimbului, a cărnii de vită – până la 14,0%. Ca urmare, după indicatorul „poziția în timpul muncii”, condițiile de muncă sunt evaluate corespunzător ca *nocive*

cu gradul de nocivitate 3.1 și condiții optime. Efectuarea de către femei a operațiunilor de dezosare a pulpelor de pui ocupă până la 71% din durata schimbului și sunt apreciate ca *condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1*.

Volumul sarcinii statice pe brațul unui lucrător pentru un schimb în operațiunile combinate la tranșarea și la dezosarea cărnii de porc, unde sunt ocupați bărbații, ajunge până la 6546,6 kgs. La operațiunile de alegere a cărnii, în care sunt ocupate doar femeile, volumul sarcinii statice este egal cu 3528 kgs. Condițiile de muncă cu un astfel de volum al sarcinii statice sunt catalogate ca *optime*. O singură forță de presare a cuțitului în timpul operațiilor de tranșare și dezosare a cărnii de porc și de vită s-a apreciat în limitele 0,5 kg, la alegerea cărnii – 0,2 kg.

Rezultatele determinării valorii încărcăturii dinamice fizice indică faptul că cele mai mari valori ale acesteia sunt de 4455 kgm, înregistrate la operațiunile de tranșare și dezosare a cărnii de porc și sunt legate de greutatea mari, de circa 33 kg, ale bucăților de carne tăiate. Conform indicatorului eforturi fizice ale întregului corp la deplasarea greutăților la 1,5 m, *condițiile de muncă* de la operațiunile de tranșare și dezosare a cărnii de porc se consideră *optime*.

Greutatea totală ridicată și deplasată în fiecare oră a turei de pe suprafața de lucru la alegerea cărnii de porc de către femei este egală în medie cu 281,2 kg (*gradul 2 de efort fizic – condiții admisibile*). La efectuarea simultană a operațiunilor de dezosare și de alegere a cărnii de porc de către bărbați, greutatea totală ridicată și deplasată este egală în medie cu 140,6 kg – *condiții optime*.

Efectuarea de către femei a dezosării pulpelor de pui se caracterizează printr-un ritm mai rapid de realizare a operațiunilor date – 27 000 de mișcări stereotipice în timpul muncii (*condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1*). La alegerea cărnii de porc, femeile efectuează în medie 17 346 de mișcări stereotipice în timpul zilei de muncă, iar a cărnii de vită 17 091 de mișcări – *condiții admisibile*. La efectuarea simultană de către bărbați a tranșării și a dezosării cărnii de porc se fac 3135 de mișcări (*condiții de muncă optime*), la efectuarea simultană de către bărbați a dezosării și alegerii cărnii de porc – 20 776 de mișcări stereotipice (*condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1*), a cărnii de vită – 2 384 de mișcări stereotipice – *condiții de muncă optime*.

Structura anatomică complexă a părților prelucrate ale carcasei determină specificitatea mișcărilor mâinilor muncitorilor, dintre care predomină mișcărilor ergonomice necorespunzătoare: drepte, intermitente, scurte cu o amplitudine de 0,1-0,2 m.

Operațiunile de tranșare și dezosare a cărnii de porc se efectuează cu aplecări ale trunchiului (mai mult de 30°) până la 120 de ori pe schimb (*condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1*), a cărnii de vită – 432 de aplecări (*condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.2*), iar la tranșarea cărnii de porc – 636 de aplecări (*condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.2*).

Având în vedere clasele de nocivitate ale gravității muncii stabilite la efectuarea tranșării, dezosării și alegerii cărnii de porc pe fiecare indicator, evaluarea finală a gravității muncii se

stabilește în conformitate cu prevederile Ghidului practic *privind evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă: Criteriile și clasificarea condițiilor de muncă* aprobat prin ordinul ministrului sănătății, muncii și protecției sociale nr. 287 din 19.03 2020.

Astfel, la efectuarea simultană a tranșării și a dezosării cărnii de porc s-au stabilit zece indicatori ce caracterizează efortul fizic, dintre care trei se referă la gradul de nocivitate 3.1. În cazul în care sunt doi sau mai mulți indicatorii ai clasei 3.1 și 3.2, evaluarea este majorată cu un grad. Evaluarea finală a efortului procesului de tranșare și de dezosare a cărnii de porc se consideră clasa 3.2 (*muncă nocivă cu gradul de nocivitate 3.2*), a procesului de tranșare și de dezosare a cărnii de vită – clasa 3.3. La efectuarea alegerii cărnii de porc și a cărnii de vită, din șase indicatori ce caracterizează efortul fizic, unul se referă la clasa 3.1., evaluarea finală a efortului fizic se stabilește după clasa 3.1, *muncă nocivă clasa 3.1*. Evaluarea finală a efortului la procesele de tranșare a cărnii de găină este considerată ca *condiții admisibile*, dezosarea și alegerea cărnii de porc, dezosarea pulpelor de pui – *muncă nocivă cu gradul de nocivitate 3.2*.

Procesul de producere a diferitor tipuri de mezeluri constă din următoarele grupe de operațiuni tehnologice: pregătirea materiei prime, pregătirea cărnii tocate, sărarea cărnii, formarea batoanelor, tratamentul termic, ambalarea și depozitarea produselor. Procesul de formare a mezelurilor propriu-zis include pregătirea și umplerea membranei cu carne tocată, legarea și etichetarea batoanelor.

Crenvurștii și safaladele sunt atribuite la categoria mezelurilor fierte. Formarea acestor produse se efectuează de către femei la mașini/seringi hidraulice. Membranele conferă mezelurilor forma stabilită de standard, valabilă pentru depozitare și transportare. Umplerea membranelor cu carne tocată se efectuează după schema expusă în capitolul dat.

La umplerea cu carne tocată a unei membrane de safalade *condițiile de muncă sunt optime*.

Condițiile de muncă la deplasarea pe suprafața mesei de lucru a membranei umplute cu greutatea de 12 kg pentru a fi bandajată se estimează ca *admisibile*.

Bastoanele cu crenvurști și safalade sunt transportate și atârnate pe rame (rafturi) – efortul fizic se încadrează în *condiții de muncă optime*. În conformitate cu indicatorul de greutate a încărcăturilor transportate manual, condițiile de muncă la producerea safaladelor au fost apreciate ca *nocive, gradul de nocivitate 3.1*, la producerea crenvurștilor – *condiții admisibile, gradul 2*.

Pentru a atârna pe nivelurile inferioare ale ramei bastoanele cu crenvurști sau safalade, lucrătorul face de la 44 până la 218 de aplecări forțate ale corpului mai mari de 30°. Deoarece mai întâi de pe ramă se scoate bastonul gol, numărul total de aplecări forțate se majorează de două ori, de aceea, după indicatorul aplecări ale trunchiului, condițiile de muncă la majoritatea întreprinderilor de procesare a cărnii incluse în studiu au fost evaluate ca *munca nocivă de clasa 3.1 și 3.2*.

Operațiunile de bază în timpul formării crenvurștilor și safaladelor se efectuează în poziția ortostatică de la 7,38 până la 9,7% și de la 38,0 până la 64,6%, respectiv, din timpul zilei de muncă (în funcție de cantitatea într-un schimb), ceea ce atribuie condițiilor de muncă *gradul de nocivitate 1 și 2 – condiții optime și admisibile*.

Având în vedere gradele de nocivitate a forței de muncă stabilite la formarea crenvurștilor și safaladelor pentru fiecare indicator măsurat, evaluarea finală a efortului fizic în procesul de formare a acestor produse se stabilește ca *munca nocivă clasa 3.1 și 3.2*. La întreprinderile cu încărcarea redusă a echipamentului pentru producerea crenvurștilor și safaladelor, evaluarea finală a efortului procesului de muncă se stabilește ca *clasa 1 și 2, condițiile de muncă optime și admisibile*.

Ramele încărcate cu crenvurști/safalade sunt expediate pentru prelucrare (sedimentare, tratament termic, răcire), după care urmează uscarea și pregătirea pentru ambalare.

Lotul de crenvurști/safalade este trimis în secția de ambalare în vid, unde produsele sunt ambalate, pliate în cutii și transportate în secția de expediere, de unde ajung pe rafturile magazinelor.

Prevenirea pierderii produselor din carne din cauza contaminării cu microorganisme, protejarea acestora de oxidare, păstrarea calității și aspectului exterior, inclusiv asigurarea siguranței microbiologice la depozitare se asigură prin ambalarea în vid.

Pentru aceasta, produsele ambalate în pungi din peliculă alimentară sunt plasate în camera mașinii de ambalare în vid. Urmează evacuarea aerului și sudarea pungilor. Ca urmare, pelicula înconjoară uniform produsul în jurul căruia este creat un vid.

Studierea condițiilor de muncă în secția de ambalare în vid a demonstrat că, eforturile fizice legate de munca cu caracter manual nu reprezintă un factor semnificativ. Eforturile fizice ale întregului corp al femeilor în timpul transportării bastoanelor cu safalade (12 kg) la masa de lucru (la o distanță de 1,5 m) a constituit în medie 3000,6 kgm și sunt clasificate ca *muncă optimă*. Greutatea încărcăturilor transportate manual se estimează ca *condiții de muncă nocive cu gradul de nocivitate 3.1*.

În cazul în care la ambalarea în vid sunt trimise în total 2 000 kg de safalade, greutatea ridicată și deplasată în fiecare oră a turei de pe suprafața de lucru este egală în medie cu 500 kg (*condițiile de muncă nocive, gradul de nocivitate 3.1*).

Operațiunile de bază pentru ambalarea în vid sunt efectuate în poziție ortostatică timp de 45,8% din timpul unei ture, ceea ce atribuie condițiile de muncă la *gradul de nocivitate 2 – condiții admisibile*.

Ținând cont de clasele stabilite de nocivitate a forței de muncă la ambalarea în vid a safaladelor pentru fiecare indicator măsurat și în conformitate cu indicațiile metodice respective, evaluarea finală a efortului acestui proces se stabilește ca *muncă nocivă clasa 3.2*.

Gravitatea proceselor de muncă la întreprinderile de procesare a cărnii în baza observațiilor profesiografice și cronometrice a fost evaluată printr-un șir de indicatori exprimați în valori ergometrice. La analiza greutății proceselor de tranșare și de dezosare a cărnii de porc și de vită, majoritatea indicatorilor sunt estimați ca *optimi și admisibili*.

La evaluarea gravității procesului de muncă a fost luat în considerare și numărul de aplecări forțate ale corpului în decursul unui schimb. La un număr semnificativ de aplecări forțate ale corpului (de la 120 până la 636) în decursul unui schimb, munca este încadrată în *clasa 3.1 și 3.2*. Numărul aplecărilor forțate depinde de numărul și de greutatea carcaselor și/sau a bucăților prelucrate, de procesul efectuat sau de procesele combinate. Astfel, într-un caz un lucrător timp de un schimb a tranșat 53 de carcase de porc, iar alt lucrător a tranșat și a dezosat 15 carcase de porc și 16 semicarcase de vită pe segmentul cervico-scapular.

La analiza gravității procesului de tranșare și de dezosare a cărnii de porc și a cărnii de vită se atrage o atenție deosebită la greutatea încărcăturilor transportate manual, concomitent cu alte lucrări, care constituie respectiv 33 kg și 55 kg, ceea ce atribuie condițiile de muncă la nocive (*clasele 3.1 și 3.2*). La combinarea tranșării și dezosării cărnii de porc, lucrătorul se află în poziție ortostatică (sub unghi mai mare de 30°) până la 76% din durata turei, pe când la combinarea dezosării și alegerii cărnii de porc această poziție constituie 72%, ceea ce depășește norma admisibilă și corespunde *clasei 3.1* de gravitate a procesului de muncă.

La efectuarea doar a alegerii cărnii de vită și de porc, lucrătorii se află în poziție ortostatică (unghi mai mare de 30°) respectiv până la 70% și 78% din tură, ceea ce corespunde *clasei 3.1* de gravitate a procesului de muncă.

Organizarea concomitentă a dezosării și a alegerii cărnii de porc, efectuată de un lucrător, implică un număr mai mare de carcase procesate, comparativ cu operațiunile efectuate în celelalte cazuri, și efectuarea unui număr semnificativ de mișcări stereotipice în timpul muncii – 20 776 într-o tură, ceea ce corespunde *clasei 3.1* de gravitate a procesului de muncă – *condiții de muncă nocive*.

La analiza severității proceselor de tranșare a cărnii de găină, toți indicatorii au fost estimați ca optimi și admisibili (*clasa 1 și 2*). La dezosarea pulpelor de găină (în cantități de 500 buc. pentru un angajat timp de o tură) a fost stabilită poziția îndelungată (până la 71% din timpul turei) ortostatică, inclusiv cu până la 27 000 de mișcări stereotipice în timpul muncii, ceea ce corespunde cu *clasa 3.1, condiții de muncă nocive*.

La evaluarea severității procesului de umplere a membranei cu carne tocată (crenvurști și safalade) s-a constatat că, majoritatea indicatorilor de severitate a muncii sunt estimați ca *optimi și admisibili*. Ținând cont de numărul mare de aplecări ale trunchiului (mai mare de 30°), de la 104 până la 436 pe schimb, condițiile de muncă se cataloghează ca nocive (*muncă nocivă clasa 3.1 și 3.2*).

La ambalarea în vid, severitatea procesului de muncă este determinată de necesitatea atârnării bastonului cu safalade și cu crenvurști la cele două niveluri inferioare ale ramei. Greutatea bastonului cu safalade constituie 12 kg și depășește normativele admisibile pentru angajații de sex feminin, ceea ce corespunde *clasei 3.1 de gravitate a muncii*.

Evaluarea finală a efortului procesului de ambalare în vid a safaladelor (*clasa 3.2, muncă nocivă clasa 3.2*) ține nu doar de greutatea bastonului cu safalade de 12 kg și de numărul mare de aplecări forțate către nivelurile inferioare ale ramei (până la 132 timp de o tură).

Așadar, conform rezultatelor investigațiilor profesigrafice și cronometrice ale condițiilor de muncă în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii incluse în studiu, principalul factor de producere, care afectează organismul lucrătorului, este munca fizică intensă asociată cu lucrul manual.

Factorii nefavorabili de producere la procesele de tranșare, de dezosare, de alegere a cărnii, de formare a mezelurilor fierte și de ambalare în vid a produselor finite sunt predominanți și țin de o activitate statico-dinamică înaltă: greutatea încărcăturilor transportate manual, mișcările stereotipice într-un schimb, încordările statice, poziția ortostatică și aplecările forțate ale corpului.

Evaluarea finală a efortului fizic la procesele de tranșare, de dezosare, de alegere a cărnii, de formare a mezelurilor fierte și de ambalare în vid a produselor finite permite a atribui aceste lucrări la *clasele 3.1 – 3.3 – condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1-3.3*.

Gravitatea proceselor de muncă la întreprinderile de procesare a cărnii depinde în mare măsură de cantitatea de carne procesată într-o tură și de combinarea de către un lucrător a două operațiuni tehnologice concomitente: tranșarea și dezosarea cărnii de porc – gradul de nocivitate 3.2, dezosarea și separarea cărnii de porc – muncă nocivă cu gradul de nocivitate 3.2, tranșarea și dezosarea cărnii de vită – clasa 3.3.

Efortul fizic sporit la procesul de umplere a membranelor cu carne tocată și la ambalarea în vid a produselor finite, conform indicatorului care reflectă numărul de aplecări ale corpului în decursul turei (condiții nocive cu gradul de nocivitate 3.1-3.2), este cauzat de construcția irațională a ramelor pentru agățarea bastoanelor cu produse. Ca rezultat, lucrătorul efectuează un număr mare de aplecări (mai mare de 30°) ale trunchiului într-un schimb.

3.5. Concluzii la capitolul 3

1. Evaluarea procesului tehnologic de la ÎPC a cuantificat particularități ale condițiilor nefavorabile de muncă - microclimat specific, umiditate înaltă, contact cu material biologic și risc de infectare, risc de accidentare etc.
2. Evaluarea prin cronometrare a timpului de muncă al angajaților ÎPC a arătat că peste 90% din timpul de muncă este consumat pentru activitățile de bază, 1-7%, în funcție de întreprindere și de etapa procesului tehnologic, pentru abateri tehnologice și 5,4% pentru necesități personale.
3. Poziția de muncă a angajaților din ÎPC în timpul activităților principale este preponderent ortostatică, deseori cu înclinări ale corpului mai mari de 30°. Investigațiile goniometrice au evidențiat devieri forțate radiocarpene, coxofemorale, ale genunchiului, ale trunchiului etc.
4. În rezultatul investigațiilor ergonomice s-a stabilit, că angajații ÎPC, în raport cu mașinile implicate în procesul tehnologic, depun efort fizic la ridicarea și la deplasarea carcaselor, la tranșarea și la dezosarea materiei prime, și la alte operațiuni ale procesului tehnologic. Unele dintre procesiunile tehnologice au un grad de greutate și de nocivitate înalt.
5. Lipsa soluțiilor tehnice pentru înlocuirea operațiunilor manuale cu cele mecanizate, ritmul înalt de muncă necesită, în primul rând, elaborarea măsurilor de perfecționare a procesului tehnologic, limitarea duratei expunerii la factorii de risc ocupațional prin stabilirea pauzelor organizate de odihnă pe durata turei, reducerea duratei timpului de muncă etc.

4. CARACTERISTICA ȘI EVALUAREA STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNTREPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII

Pentru a aprecia starea de sănătate a populației active din colectivitățile industriale și/sau agricole se folosesc o serie de parametri și de indicatori.

Când vorbim despre starea de sănătate a angajaților ne referim la calitățile lor importante din punct de vedere profesional, ceea ce înseamnă că poate fi folosită ca bază pentru luarea deciziei despre recunoașterea aptitudinii pentru munca concretă, precum și pentru identificarea efectelor adverse ale expunerii la factorii de risc ocupaționali și pentru elaborarea măsurilor argumentate de prevenție și de asanare a mediului de producere.

Menținerea stării de sănătate a angajaților reprezintă una dintre problemele principale în activitatea specialiștilor în sănătatea ocupațională (medicina muncii), psihologilor, specialiștilor în managementul personalului, precum și a specialiștilor în dreptul muncii. Evaluarea lucrătorului se face diferențiat de medicul în sănătatea ocupațională, de specialistul în managementul resurselor umane sau de psiholog, în funcție de prioritățile fiecăruia.

În acest context este necesar de a diferenția clar ceea ce trebuie să evalueze fiecare din specialiștii enumerați.

Astfel, medicul în sănătatea ocupațională trebuie să țină seama pentru fiecare angajat atât de responsabilitățile pe care le impune postul de lucru (cuprinse în fișa postului), cât și de expunerea lui profesională. Prin urmare, evaluarea stării de sănătate trebuie realizată în raport cu expunerea lui profesională și cu sarcinile lui de muncă, iar concluzia stabilită trebuie să răspundă dacă angajatul este apt de muncă, deci are capacitatea să îndeplinească sarcinile cuprinse în fișa postului.

Specialistul în managementul resurselor umane pune accent pe aptitudinea angajatului pentru un nivel înalt al productivității muncii, psihologul – pe caracteristicile personalității și pe capacitatea de răspuns la influențele psiho-emoționale din mediul de muncă, iar specialiștii din sănătatea ocupațională – pe identificarea legăturii dintre expunerea profesională și apariția îmbolnăvirilor (bolilor profesionale și/sau bolilor legate de profesie), precum și dezvoltarea măsurilor de prevenție.

Din punctul de vedere al sănătății ocupaționale, evaluarea stării de sănătate a angajaților în relație cu munca poate fi efectuată sub mai multe aspecte: autoevaluare sau perceperea individuală, indicii de adresabilitate după îngrijiri de sănătate, indicii morbidității cu incapacitate temporară de muncă și a bolilor profesionale, după gradul de adaptare, modificările la nivel celular și molecular la expunerile externe etc. În prezent se caută metode de evaluare integrală a stării de sănătate în relație cu munca.

Cele menționate ne-au determinat să efectuăm analiza și evaluarea multilaterală a stării de sănătate a angajaților antrenați în industria de procesare a cărnii și de producere a preparatelor din carne în scopul optimizării măsurilor de prevenție primară și de promovare a sănătății la locul de muncă.

4.1. Autoevaluarea stării de sănătate

Conform datelor din literatura de specialitate, percepția de către individ a propriei stări de sănătate este un indicator indispensabil în aprecierea calității vieții. În acest context, un prim pas în evaluarea stării de sănătate a angajaților din industria de procesare a cărnii a fost autoevaluarea stării de sănătate.

Pentru a atinge obiectivul propus s-a realizat un sondaj sociologic, utilizând un chestionar (Anexa 13) cu întrebări care le-au permis respondenților să-și exprime părerea privind percepția stării lor de sănătate.

Au fost chestionați 483 de subiecți (43,5% bărbați și 56,5% femei) angajați în industria cărnii, cu vârsta cuprinsă între 18 și 72 de ani (media $51,8 \pm 15,38$ ani) și cu vechimea în muncă de la 1 până la 27 de ani (media $15,6 \pm 4,23$ ani), antrenați în etapele de bază ale procesului tehnologic. Caracteristica eșantionului de angajați intervievați după gen, vârstă și vechimea în muncă este prezentată în Tabelul 4.1.

Conform metodologiei stabilite, persoanele intervievate au fost grupate în funcție de vârstă, și anume: sub 20 de ani (cinci angajați), 21-30 de ani (61 de angajați), 31-40 de ani (136 de angajați), 41-50 de ani (208 angajați), 51-60 de ani (69 de angajați) și peste 60 de ani (patru angajați).

Repartiția respondenților incluși în studiu pe grupe, în funcție de vechimea în muncă, se prezintă în felul următor: 218 persoane (45,1%) cu un stagiu de muncă de până la zece ani, 123 de persoane (25,5%) – 10-15 ani, 75 (15,5%) – 16-20 de ani, 46 (9,5%) – 21-25 ani și 21 de angajați (9,6%) cu o vechime de muncă de peste 25 de ani.

Tabelul 4.1. Caracteristica eșantionului de angajați antrenați în sondaj cu aplicarea chestionarului nr. 1

Angajați		Unitatea de măsură	Grupele de vârstă, ani						Total
			sub 20	21-30	31-40	41-50	51-60	peste 60	
Sex	Total	n	5	61	136	208	69	4	483
	M	n	3	24	56	92	31	4	210

Vechimea în muncă, ani			%	60,0	39,3	41,2	44,2	44,9	100,0	43,5
	F		n	2	37	80	116	38	0	273
			%	40,0	60,7	58,8	55,8	55,1	0,0	56,5
	sub 10	Total	n	5	61	92	43	17	0	218
			%	100,0	100,0	67,6	20,7	24,6		45,1
		M	n	3	24	39	17	4	0	87
			%	60,0	39,3	42,4	39,5	23,5		39,9
		F	n	2	37	53	26	13	0	131
			%	40,0	60,7	57,6	60,5	76,5		60,1
	10-15	Total	n	0	0	37	83	3	0	123
			%	0,0	0,0	27,2	39,9	4,3	0,0	25,5
		M	n	0	0	11	39	3	0	53
			%	0	0	29,7	47,0	100,0	0	43,1
		F	n	0	0	26	44	0	0	70
			%	0	0	70,3	53,0	0,0	0	56,9
	16-20	Total	n	0	0	7	40	28	0	75
			%	0,0	0,0	5,1	19,2	40,6	0,0	15,5
		M	n	0	0	6	23	9	0	38
			%	0,0	0,0	85,7	57,5	32,1	0	50,7
		F	n	0	0	1	17	19	0	37
			%	0,0	0,0	16,7	73,9	211,1	0,0	97,4
	21-25	Total	n	0	0	0	35	11	0	46
			%	0,0	0,0	0,0	16,8	15,9	0,0	9,5
		M	n	0	0	0	11	7	0	18
			%	0,0	0,0	0,0	31,4	63,6	0,0	39,1
		F	n	0	0	0	24	4	0	28
			%	0,0	0,0	0,0	68,6	36,4	0,0	60,9
	peste 25	Total	n	0	0	0	7	10	4	21
			%	0,0	0,0	0,0	16,3	58,8	100,0	9,6
		M	n	0	0	0	2	8	4	14
			%	0,0	0,0	0,0	28,6	80,0	100,0	66,7
		F	n	0	0	0	5	2	0	7
			%	0,0	0,0	0,0	71,4	20,0	0,0	33,3

Numărul de angajați intervievați este proporțional cu numărul de angajați implicați în etapele de bază ale procesului tehnologic (Figura 4.1).

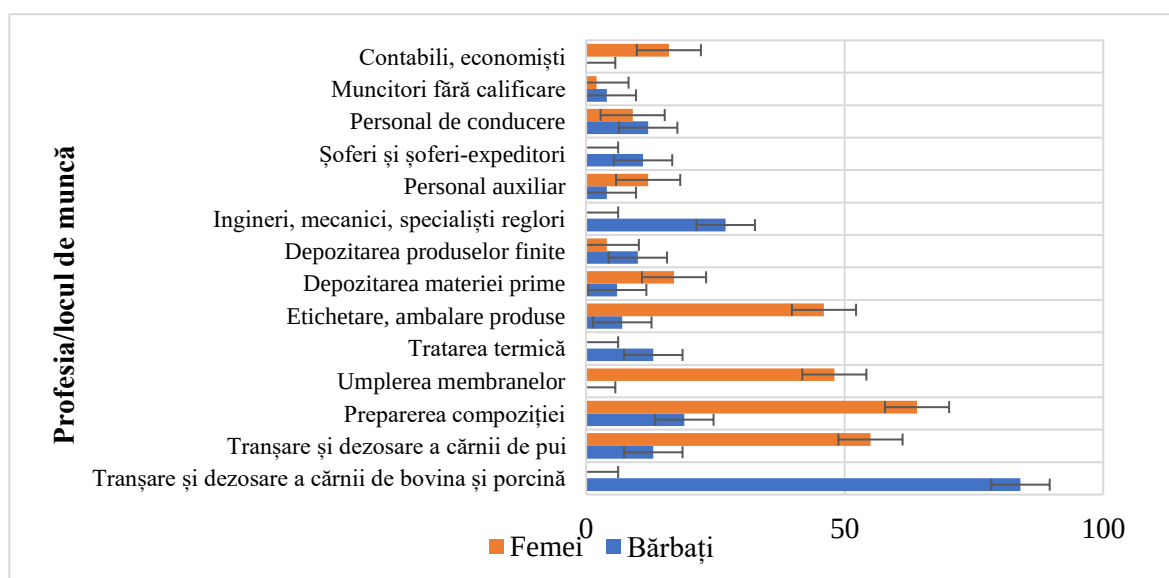

Figura 4.1. Caracteristica intervievaților în raport cu locul de muncă/operațiunea tehnologică (cifre abs.)

Evaluarea subiectivă a stării de sănătate s-a făcut pe baza informațiilor obținute în rezultatul chestionării. În funcție de răspunsurile primite de la respondenți privind nivelul general al stării de sănătate perceput, s-a urmărit simptomatologia acuzelor, factorii socio-igienici ai mediului de producere și ai procesului de muncă implicați în formarea stării de sănătate.

Astfel, 90,2% dintre persoanele intervievate s-au declarat „perfect sănătoase”, ceilalți prezentând o morbiditate polimorfă, cu divers grad de severitate: 6,2% - „practic sănătoase”, 3,6% - „bolnăvicioase”. Boli cronice nu au fost înregistrate (Figura 4.2).

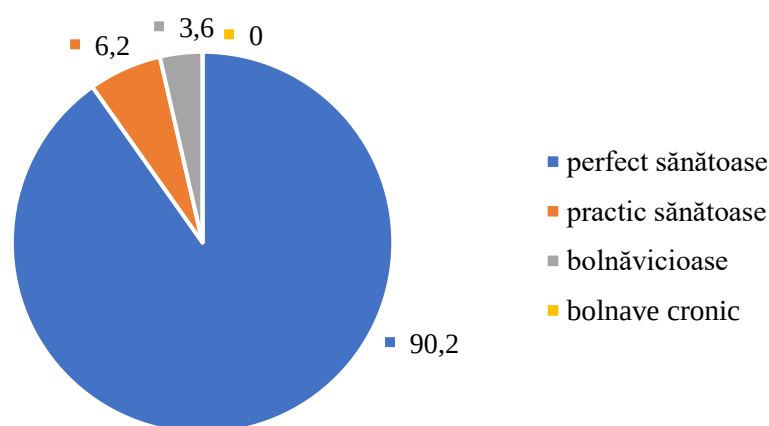

Figura 4.2. Distribuția angajaților intervievați din industria de procesare a cărnii în funcție de autoevaluare

Deoarece condițiile existențiale (sociale, igienice, habituale) și cele ocupaționale ale angajaților diferă, au fost apreciate deosebirile referitor la starea de sănătate în funcție de parametrii descriși de respondenți (Tabelul 4.2).

Tabelul 4.2. Evaluarea subiectivă a stării de sănătate de către angajații intervievați

Starea de sănătate	Total			Condiții social-igienice și habituale					
				Favorabile			Nefavorabile		
	n	%	95%Î	n	%	95%Î	n	%	95%Î
Perfect sănătos	436	90,2	89,8-90,5	429	90,1	89,7-90,5	7	87,5	64,7-110,3
Practic sănătos	30	6,2	6,1-6,3	30	6,3	6,2-6,4	0	0,0	0
Bolnăvicios	17	3,6	3,5-3,7	16	3,4	3,3-3,4	1	12,5	3,9-21,1
Bolnav cronic	0	0	0	0	0,0	0	0	0,0	0
Total	483	100	99,6-100,4	476	100	99,6-100,4	8	100	75,6-124,4

Diferențele înregistrate sunt semnificative din punct de vedere statistic, pentru perfect sănătoși (95%, Î -1,9377% - 5,7738%, $p = 0,3278$; 95%, Î -6,3656% - 41,6032%, $p = 0,6649$) și pentru ”bolnăvicios” (95%, Î -21,0984% - 20,6854%, $p = 0,9755$; 95%, Î -14,7081% - 80,5947%, $p = 0,6714$), ceea ce confirmă influențele exercitate de mediul socio-igienic și cel habitual asupra stării de sănătate a muncitorilor intervievați.

Este de menționat spectrul larg al acuzelor descrise, care variază în limite largi de frecvență (între 5-74%). Astfel, cefaleea s-a înregistrat în 74% din cazuri, senzația de oboseală în 63%, insomnia – 52%, tusea – 51%.

În același timp, au fost identificate și răspunsuri contradictorii despre legătura cauzală dintre starea de sănătate și condițiile de muncă care pune în evidență gradul scăzut de conștientizare a angajaților privind această relație. Astfel, la întrebarea ”*Considerați că activitățile sau factorii nocivi de la locul de muncă v-au afectat starea de sănătate?*” - 98% din respondenți au dat un răspuns negativ, deși toți angajații au menționat prezența la locul de muncă a următorilor factori de risc: temperatura scăzută sau ridicată, umiditatea sporită a aerului, viteza mare a curenților de aer, zgomot, vibrație, iar 11 (2,3%) respondenți au indicat prezența în mediul ocupațional a pulberilor.

Circa 15% din respondenți au raportat prelungirea zilei de muncă cu 1,5-3,0 ore, ceea ce contravine normelor legale, consemnate de Codul muncii al Republicii Moldova, și influențează negativ asupra stării de sănătate a salariaților. Din rezultatele obținute la autoevaluarea stării de sănătate se desprinde necesitatea evaluării complexe a acestui indicator la angajații din întreprinderile de procesare a cărnii prin metode obiective.

4.2. Evaluarea stării de sănătate a angajaților după indicii morbidității cu incapacitate temporară de muncă, în funcție de adresabilitate și de rezultatele examenelor medicale.

Este incontestabil faptul că, mediul înconjurător, inclusiv cel ocupațional, influențează starea de sănătate a populației. Semnificația pozitivă sau negativă a acestor influențe este determinată de calitatea ambianței respective. Răspunsul organismului uman, cu semnificație biologică negativă la solicitările impuse de calitatea mediului, se manifestă prin diferit grad de intensitate a fenomenului morbidității, dar mai ales prin formarea unei structuri specifice, condiționate de principalii factori determinanți.

Cunoașterea complexului plurietiologic al morbidității generale și patologiei legate de procesele de procesare a cărnii are o deosebită importanță la evaluarea riscului pentru sănătate și impune necesitatea analizei specificului interrelațiilor dintre factorii mediului ocupațional și dezvoltarea proceselor patologice.

Constatările noastre referitor la starea de sănătate a muncitorilor antrenați în industria de procesare a cărnii sunt expuse în continuare.

Analiza morbidității cu incapacitate temporară de muncă în întreprinderile de procesare a cărnii

Incidența morbidității cu incapacitate temporară de muncă (ITM) în întreprinderile de procesare a cărnii a fost studiată pe o perioadă de 5 ani (2014-2018) în baza rapoartelor de evidență statistică primară f-16-itm. Pentru o elucidare mai amplă a morbidității cu ITM în rândul angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii, studiul a fost aprofundat prin compararea cu nivelul mediu al morbidității cu ITM pe ministerul de resort și pe republică.

Datele statistice cu privire la nivelul general al incidenței morbidității cu ITM în întreprinderile de procesare a cărnii se înscriu în contextul general al morbidității de acest gen din ministerul de resort și din republică. Nivelul incidenței este însă la un nivel mai inferior, atât după numărul de cazuri, cât și după numărul de zile de incapacitate temporară de muncă, dar și după durata medie a unui caz (Figura 4.3).

În ansamblu, variabila multianuală a morbidității cu ITM se caracterizează prin creșterea lentă și consecutivă a indicelui de frecvență și a celui de gravitate în perioada anilor 2015-2017, urmată de reducerea nivelurilor respective în anul 2018. Este de menționat că, variabila indicelui de durată medie a unui caz se caracterizează prin reducerea constantă a nivelului pe durata întregii perioade aflate sub observație.

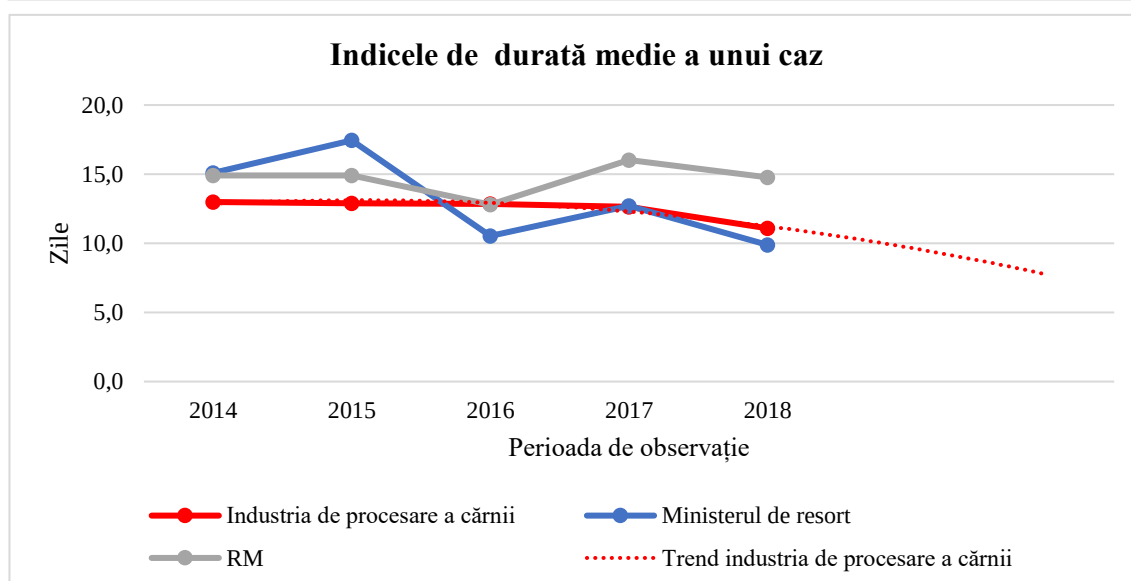
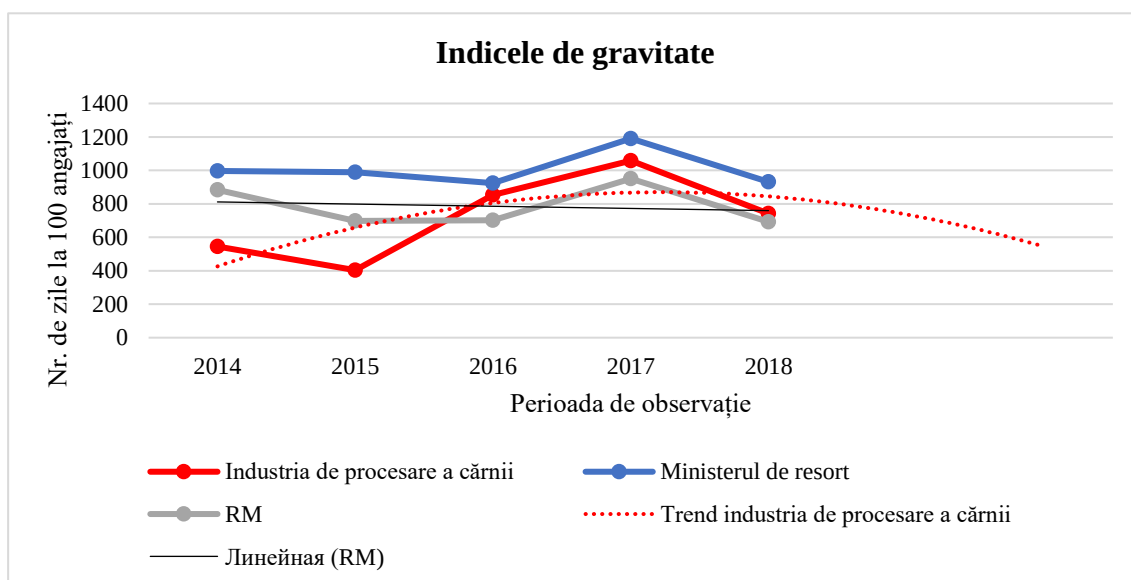
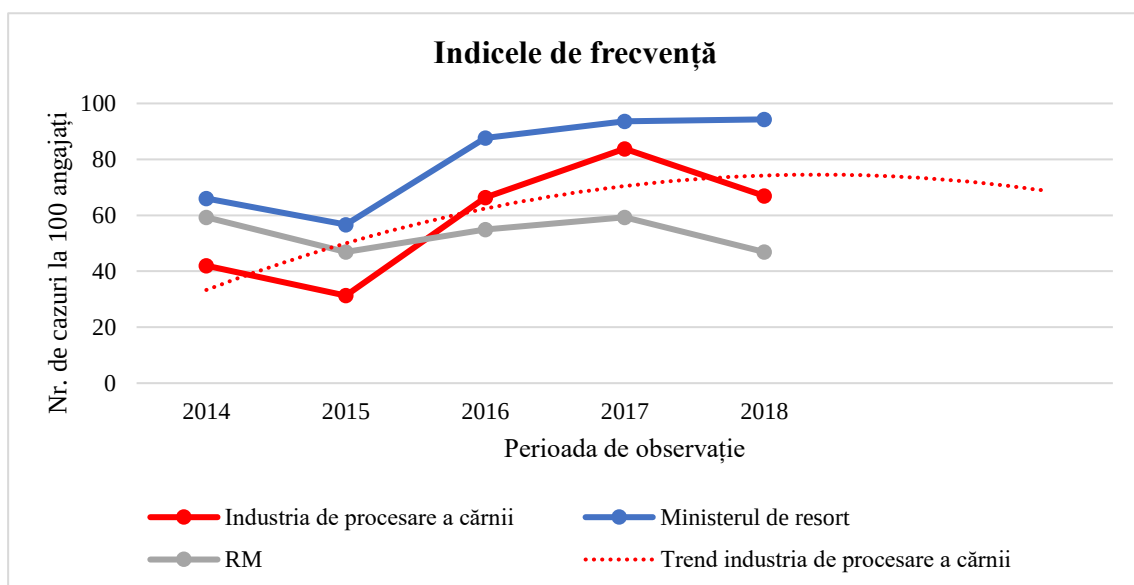

Figura 4.3. **Dinamica incidenței morbidității cu incapacitate temporară de muncă în industria de procesare a cărnii**

Atât variabila indicelui de frecvență, cât și cea a indicelui de gravitate se caracterizează printr-un vârf cu maximă incidență în anul 2018 (83,8 cazuri și 1058,2 zile la 100 de muncitori). Cea mai înaltă valoare a indicelui de durată medie a unui caz a fost înregistrată în anul 2014 – 13 zile, care s-a redus cu 1,9 zile în anul 2018.

O creștere progresivă a numărului de cazuri și de zile de ITM s-a înregistrat în anul 2016 în comparație cu anul 2015 – de la 31,3 până la 66,4 cazuri la 100 de muncitori și de la 403,7 până la 852,9 de zile la 100 de muncitori, adică practic de două ori. După anul 2016, urmează o nouă ascensiune continuă a numărului de cazuri (până la 83,8 la 100 de muncitorii) și a numărului de zile (până la 1025,8 la 100 de muncitori).

În anul 2018, nivelul morbidității cu ITM a scăzut comparativ cu anul 2017 de la 83,8 până la 66,9 cazuri la 100 de muncitori. Numărul de zile de asemenea s-a redus de la 1058,2 până la 741,4 la 100 de muncitori.

Nivelul mediu al morbidității cu ITM după numărul de cazuri în perioada anilor 2014-2018 a fost de $58,1 \pm 21,1$ de cazuri la 100 de muncitori, fiind cu 27,0% inferior față de nivelul mediu pe ministerul de resort – $79,7 \pm 17,2$ de cazuri la 100 de muncitori (95%, $\hat{I} - 6,4736 - 49,6736$, $p=0,1139$) și cu 8,6% superior față de nivelul mediu pe Republica Moldova. $53,5 \pm 6,25$ cazuri la 100 de muncitori (95%, $\hat{I} - 27,2945 - 18,0945$, $p=0,6527$). În funcție de numărul de zile de incapacitate temporară de muncă, nivelul mediu înregistrat în unitățile industriale de procesare a cărnii ($720,3 \pm 256,4$ de zile la 100 de muncitori) s-a dovedit a fi cu 28,4% inferior nivelului mediu înregistrat pe ministerul de resort - $1006,4 \pm 107,9$ de zile la 100 de muncitori (95%, $\hat{I} - 0,7791 - 572,9791$, $p=0,0505$) și cu 8,3% inferior nivelului mediu național – $785,6 \pm 122,2$ de zile la 100 de muncitori (95%, $\hat{I} - 227,6148 - 358,2148$, $p=0,6211$). Dinamica duratei medii a unui caz de îmbolnăvire cu pierderea temporară a capacității de muncă este similar celui înregistrat la nivelul ministerului de resort și la cel național.

Pentru caracteristica tendinței incidenței cu ITM s-a recurs la rectiliniera curbei variabililor (*Сенетлиев, Д., 1968; Jaba, E., 1998*). Astfel, a fost identificată descrierea matematică a dinamicii indicilor principali ai morbidității cu ITM:

- pentru indicele de frecvență:

$$Y_{\text{cazuri}} = -2,15x^2 + 23,13x + 12,34$$

$$R^2 = 0,6228$$

- pentru indicele de gravitate:

$$Y_{\text{zile}} = -42,436x^2 + 359,26x + 109,32$$

$$R^2 = 0,5122$$

- pentru indicele de durată medie:

$$Y_{\text{durata medie a unui caz}} = -0,22x^2 + 0,912x + 12,171$$

$$R^2 = 0,9216$$

Modelele prezentate denotă tendința de diminuare a indicilor statistici evaluați, cu o rată medie anuală de -5,15%, -8,12% și -0,22% a incidenței cazurilor, a zilelor și a duratei medii a unui caz de incapacitate temporară de muncă.

La analiza dinamicii indicilor de morbiditate în funcție de formele nosologice s-au proliferat tendințe evolutive comune.

La studierea comparativă a morbidității în funcție de incidența cazurilor și zilelor de ITM sa constatat că, la întreprinderile de procesare a cărnii se înregistrează niveluri mai sporite ale incidenței unor forme nosologice față de nivelul mediu pe Republica Moldova și pe ministerul de resort (Tabelul 4.3.). Astfel, la aceste întreprinderi afecțiunile psihice înregistrează valori de circa două ori mai mari comparativ cu nivelul mediu pe Republica Moldova și pe ministerul de resort atât după indicele de frecvență (95% ÎÎ -1,5835- -1,4168, $p < 0,0001$, respectiv, 95% ÎÎ -1,6038- -1,3962, $p < 0,0001$), cât și după indicele de gravitate (95% ÎÎ -19,5926- -17,4074, $p < 0,0001$, respectiv, 95% ÎÎ -22,7824- -19,8176, $p < 0,0001$). Indicele de frecvență a constituit la întreprinderile de procesare a cărnii $2,8 \pm 0,41$ cazuri la 100 de muncitori (respectiv, RM – $1,3 \pm 0,1$ și ministerul de resort – $1,0 \pm 0,33$), iar indicele de gravitate – $41,4 \pm 5,26$ zile la 100 de muncitori (corespunzător, RM – $22,9 \pm 1,74$ și ministerul de resort – $20,1 \pm 5,37$). Incidența medie a leziunilor traumatice la ÎPC ($5,8 \pm 0,61$ cazuri la 100 de muncitori) și a afecțiunilor sistemului osteoarticular ($9,8 \pm 0,70$ cazuri la 100 de muncitori) depășește de circa două ori după indicele de frecvență (RM - 95%, ÎÎ -3,3656- -2,4344, $p < 0,0001$, ministerul de resort – 95% ÎÎ -1,9155- -0,8845, $p < 0,0001$, respectiv RM - 95% ÎÎ -4,7841- -4,4159, $p < 0,0001$, ministerul de resort – 95%, ÎÎ -5,3003- -4,8997, $p < 0,0001$) și circa de 1,5 ori după indicele de gravitate (leziuni traumatice – $134,3 \pm 19,49$, boli ale sistemului osteoarticular – $118,0 \pm 12,1$) în raport cu nivelul mediu pe republică și pe ministerul de resort (RM - 95%, ÎÎ -46,6560- -16,5440, $p = 0,0005$, ministerul de resort – 95% ÎÎ -43,7847- -9,2153, $p = 0,0054$, respectiv RM - 95% ÎÎ -42,2649- -35,9351, $p < 0,0001$, ministerul de resort – 95%, ÎÎ -47,2430- -40,7550, $p < 0,0001$).

Morbiditatea muncitorilor de la ÎPC prin indicele de frecvență a bolii hipertensive (95%, ÎÎ -0,6199- 0,0199, $p = 0,0632$, 95%, ÎÎ -1,4499- -0,7501, $p < 0,0001$), a bolilor vaselor sangvine (95%, ÎÎ -0,4731- -0,3269, $p < 0,0001$, 95%, ÎÎ -0,5731- -0,4269, $p < 0,0001$), a bolilor căilor respiratorii (95%, ÎÎ -12,1956 – -11,4044, $p < 0,0001$, 95%, ÎÎ - 21,6931 – -20,3069, $p < 0,0001$), a gastritelor și a duodenitelor (95%, ÎÎ - 0,5120 – - 0,2880, $p < 0,0001$, 95%, ÎÎ - 0,5216 – - 0,2784, $p < 0,0001$), a bolii ulceroase (95%, ÎÎ - 1,1856 – - 0,6144, $p = 0,0002$, 95%, ÎÎ -1,1941 – -0,6895, $p = 0,0003$), a bolilor aparatului genito-urinar (95%, ÎÎ - 0,4718 – - 0,3282, $p < 0,0001$, 95%, ÎÎ - 0,5731 – - 0,5105,

$p < 0,0001$) și a bolilor pielii (95%, ÎÎ - 0,4412 – - 0,3588, $p < 0,0001$, 95%, ÎÎ - 0,4443 – - 0,3557, $p < 0,0001$) prezintă valori de până la 1,5 de ori mai mari față de mediile pe republică și pe ministerul de resort.

Tabelul 4.3. Evaluarea comparativă a incidenței ITM în raport cu formele nosologice, înregistrate în perioada anilor 2014-2018 în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu

Nr. o/d	Forma nosologică (cod CIM-X OMS)	Indicele de frecvență, cazuri la 100 de muncitori			Indicele de gravitate, zile la 100 muncitori		
		ÎPC	RM	ministerul de resort	ÎPC	RM	ministerul de resort
		$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$
1	T.b.c. (A15-A19)	0,1 $\pm$ 0,04	0,3 $\pm$ 0,01	0,3 $\pm$ 0,03	11,4 $\pm$ 2,27	20,0 $\pm$ 1,47	25,0 $\pm$ 2,62
2	Afecțiunile psihice (F00-F99)	2,8 $\pm$ 0,41	1,3 $\pm$ 0,10	1,0 $\pm$ 0,33	41,4 $\pm$ 5,26	22,9 $\pm$ 1,74	20,1 $\pm$ 5,37
3	Bolile ochiului și anexelor sale (H00-H59)	0,8 $\pm$ 0,09	0,9 $\pm$ 0,02	0,7 $\pm$ 0,02	11,7 $\pm$ 1,12	10,6 $\pm$ 0,19	9,3 $\pm$ 0,17
4	Boala ischemică (I10-I25)	0,7 $\pm$ 0,06	1,0 $\pm$ 0,05	0,7 $\pm$ 0,03	19,4 $\pm$ 2,43	19,4 $\pm$ 2,43	19,1 $\pm$ 0,62
5	Boala hipertensivă (I10-I15)	2,8 $\pm$ 0,34	2,5 $\pm$ 0,09	1,7 $\pm$ 0,18	30,3 $\pm$ 4,76	33,3 $\pm$ 0,82	26,6 $\pm$ 1,97
6	Bolile vaselor sangvine (I70-I89)	1,0 $\pm$ 0,15	0,6 $\pm$ 0,06	0,5 $\pm$ 0,06	16,5 $\pm$ 3,02	10,5 $\pm$ 1,13	8,9 $\pm$ 1,07
7	Reumatism (I00-I09)	0,3 $\pm$ 0,04	0,4 $\pm$ 0,03	0,3 $\pm$ 0,02	6,6 $\pm$ 0,84	8,1 $\pm$ 0,74	6,4 $\pm$ 0,24
8	Boli ale căilor respiratorii (J00-J06; J10-J11; J20-J47)	32,9 $\pm$ 0,8	21,1 $\pm$ 1,1	11,9 $\pm$ 2,1	201,6 $\pm$ 22,1	129,2 $\pm$ 6,77	84,1 $\pm$ 14,17
9	Pneumonia (J12-J18)	1,1 $\pm$ 0,49	0,8 $\pm$ 0,04	0,9 $\pm$ 0,07	27,8 $\pm$ 10,8	16,9 $\pm$ 0,80	18,9 $\pm$ 1,25
10	Gastrite, duodenite (K29)	1,6 $\pm$ 0,13	1,2 $\pm$ 0,04	1,2 $\pm$ 0,07	17,1 $\pm$ 2,05	15,3 $\pm$ 0,38	14,2 $\pm$ 0,57
11	Boala ulceroasă (K25)	2,1 $\pm$ 0,23	1,2 $\pm$ 0,04	1,2 $\pm$ 0,07	53,7 $\pm$ 5,54	29,1 $\pm$ 1,33	29,9 $\pm$ 1,75
12	Boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului (K70-K87)	2,2 $\pm$ 0,29	2,0 $\pm$ 0,04	2,4 $\pm$ 0,67	39,6 $\pm$ 5,94	39,8 $\pm$ 1,05	36,5 $\pm$ 1,68
13	Afecțiuni inflamatorii ale organelor genitale ale femeii (N70-N77)	2,8 $\pm$ 0,24	3,3 $\pm$ 0,05	3,2 $\pm$ 0,14	39,1 $\pm$ 4,71	52,9 $\pm$ 1,61	53,1 $\pm$ 2,63
14	Sarcina, nașterea, lăuzia (O00-O92)	2,8 $\pm$ 0,25	3,2 $\pm$ 0,08	5,5 $\pm$ 2,74	48,9 $\pm$ 4,07	53,4 $\pm$ 0,80	46,6 $\pm$ 5,07
15	Boli ale aparatului genito-urinar (N00-N39)	1,9 $\pm$ 0,22	1,5 $\pm$ 0,06	1,3 $\pm$ 0,18	28,2 $\pm$ 3,29	24,3 $\pm$ 1,17	21,7 $\pm$ 2,45
16	Boli ale pielii și ale țesutului celular subcutanat (L00-L53)	1,1 $\pm$ 0,13	0,7 $\pm$ 0,08	0,7 $\pm$ 0,10	15,2 $\pm$ 1,95	10,5 $\pm$ 1,14	10,2 $\pm$ 1,19
17	Bolile sistemului osteo-articular (M00-M24; M60-M99)	9,8 $\pm$ 0,70	5,2 $\pm$ 0,27	4,7 $\pm$ 0,42	118,0 $\pm$ 12,1	78,9 $\pm$ 4,46	74,0 $\pm$ 5,31
18	Leziuni traumatice (S00-T07)	5,8 $\pm$ 0,61	2,9 $\pm$ 0,07	4,4 $\pm$ 0,30	134,3 $\pm$ 19,5	102,7 $\pm$ 3,79	107,8 $\pm$ 11,8

Indicele de gravitate a grupelor de maladii menționate la angajații de la ÎPC a fost respectiv de 1,3 (95% ÎÎ -1,3936-7,3936, $p=0,1591$; 95% ÎÎ -8,3860-0,9860, $p=0,1090$), de 1,9 (95% ÎÎ -7,4596- -4,5404, 95% ÎÎ -9,0503- -6,1497, $p<0,0001$), de 2,4 (95% ÎÎ -79,3041- -65,4959, 95% ÎÎ -125,3475- -109,6525, $p<0,0001$), de 1,2 (95% ÎÎ -3,5170- -0,0830, $p=0,0414$, 95% ÎÎ -4,6522- -1,1478, $p=0,0036$), de 1,8 (95% ÎÎ -31,5705- -176295, $p=0,0001$, 95% ÎÎ -30,9081- -16,6919, $p=0,0002$), de 1,3 (95% ÎÎ -4,9992- -2,8008, 95% ÎÎ -7,7912- -5,2088, $p<0,0001$), de 1,5 (95% ÎÎ -5,3094- -4,0906, 95% ÎÎ -5,6163- -4,383, $p<0,0001$) ori mai mare comparativ cu nivelurile înregistrate în Republica Moldova și ministerul de resort.

Unele maladii prezintă o incidență redusă printre muncitorii de la întreprinderile de procesare a cărnii. Cele mai mari diferențe s-au înregistrat pentru tuberculoză, în cazul căreia incidența medie a ITM a fost mai mică față de media pe republică și pe ministerul de resort de până la trei (95% ÎÎ 0,1575 – 0,2425, $p<0,0001$) după indicele de frecvență și de circa două ori după indicele de gravitate (95% ÎÎ 5,8110 -11,3890, $p=0,0001$, respectiv 95% ÎÎ 10,0250 – 17,1750, $p<0,0001$).

În cadrul studiului a fost analizat și tabloul structural al cazurilor de ITM în funcție de frecvență. Rezultatele obținute au arătat că, structura morbidității cu ITM în întreprinderile de procesare a cărnii se deosebește de cea atestată la nivel național și al ministerului de resort prin ponderea net superioară a afecțiunilor aparatului respirator, plasate pe locul I cu o pondere de 45,3% (respectiv, 42,1 și 27,9 %, fiind de 1,1 (95% ÎÎ -18,5454% - 24,5263%, $p=0,78290$) și de 1,6 (95% ÎÎ -4,4091% - 37,0717%, $p=0,1228$) ori mai mare. Pe locul II s-au aflat bolile sistemului osteoarticular cu o pondere de 13,5% (corespunzător, 10,4 și 11%), de circa 1,3 ori mai mare decât la nivel național și al ministerului de resort (95% ÎÎ -8,5035% - 14,7535%, $p=0,5873$ și 95% ÎÎ -9,2125% - 14,2447%, $p=0,6650$). Leziunilor traumatice le revine locul III, ponderea lor la nivelul ministerului de resort (10,3%) fiind de circa 1,3 ori mai mare comparativ cu ÎPC (95% ÎÎ -33,2610% - 37,1317%, $p=0,8772$) și de 1,8 ori mai mare față de datele pe republică (95% ÎÎ -30,5033% - 39,3509%, $p=0,7487$). Indicii structurali ai altor categorii nosologice de asemenea prezintă fluctuații în ambele direcții, în limita de 1-2,5%, însă ele nu sunt semnificative din punct de vedere statistic.

Structura morbidității cu ITM după numărul de zile înregistrată la întreprinderile de procesare a cărnii practic nu se deosebește de cea după numărul de cazuri, fiind identificată doar mutarea traumatismelor și bolilor sistemului osteoarticular de pe locul III pe locul II. Astfel, cea mai mare pondere a traumatismelor a fost înregistrată la nivelul ministerului de resort - 17,6%, fiind de circa 1,2 ori mai mare față de datele pe ÎPC și pe republică (respectiv, 15,6 și 15,2%; 95% ÎÎ -35,2179% - 38,7434%, $p=0,9171$ și 95% ÎÎ -34,8181% - 39,0573%, $p=0,9001$), iar a bolilor sistemului osteoarticular în ÎPC – 13,7% (95% ÎÎ -9,7476% - 13,9661%, $p=0,7198$).

Deosebirile în structura morbidității cu ITM înregistrate la nivel de minister de resort și național sunt mai pregnante, fapt ce se explică prin influența specifică a factorilor de risc ce țin de caracteristicile procesului de muncă și ale mediului ocupațional. Deosebirile constatate ale valorilor indicelui de gravitate sunt analoge cu cele ale indicelui de frecvență, variațiile diferențelor fiind în limitele 1,1-4,8%.

Morbiditatea prin boli ale aparatului respirator la muncitorii ocupați în întreprinderile de procesare a cărnii își menține valorile procentuale ridicate în special din contul afecțiunilor respiratorii acute (64,3% cazuri și 58,4% zile), faringitelor și anginelor (11,0% cazuri și 13,6% zile), gripei (7,8% cazuri și 7,9% zile), acutizării bolilor cronice (6,2% cazuri și 13,2% zile) și altor afecțiuni ale căilor respiratorii superioare (5,6% cazuri și 6,5% zile) (Figura 4.4.).

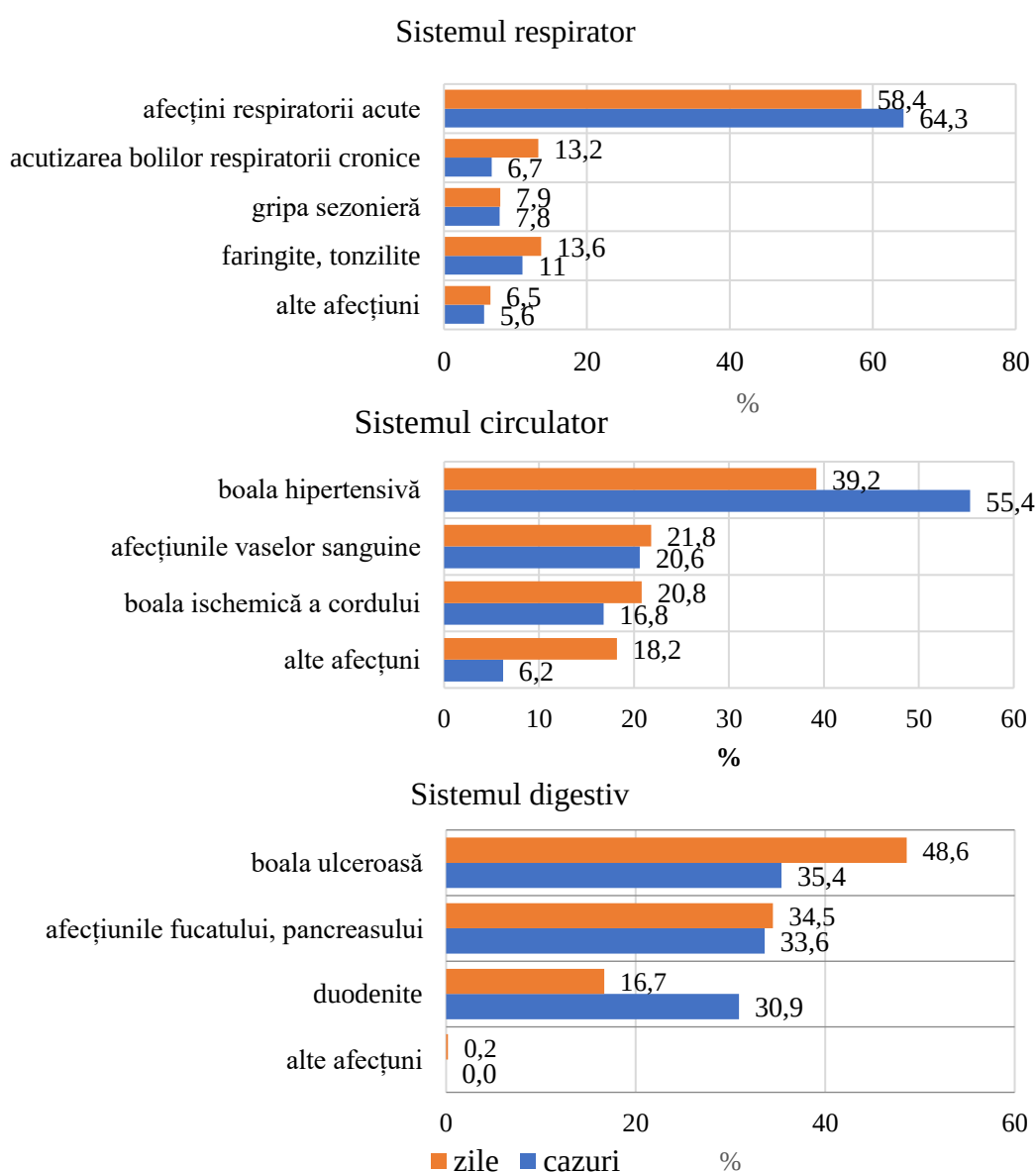

Figura 4.4. Rata morbidității cu ITM pe sisteme și organe

Indicii structurali ai morbidității prin boli ale aparatului digestiv au o pondere de 35,4% cazuri și 48,6% zile pentru boala ulceroasă, 33,6% cazuri și 34,5% zile pentru afecțiunile ficatului, vezicii biliare și pancreasului, și 30,9% cazuri și 16,7% zile pentru duodenite și gastrite.

În structura afecțiunilor cardiovasculare, pe primul loc se plasează boala hipertensivă (55,4% cazuri și 39,2% zile), urmată de afecțiunile vaselor sangvine (20,6% cazuri și 21,8% zile) și boala ischemică a cordului (16,8% cazuri și 20,8% zile).

Este de menționat faptul că, pe durata perioadei aflate sub observație, în incidența ITM cauzată de boli ale sistemului osteoarticular se conturează tendința de creștere a numărului de cazuri și de zile în medie pe an cu 1,22 de cazuri la 100 de angajați ($R^2=0,55$) și cu 16,7 de zile la 100 de angajați ($R^2=0,31$).

Pe perioada aflată sub observație s-a constatat și tendința de reducere în ÎPC a leziunilor traumatiche în medie cu 5,9 cazuri la 100 de angajați ($R^2=0,24$) anual.

Astfel, putem conchide că, morbiditatea cu ITM în ÎPC prezintă unele particularități variabile în timp și în spațiu care impun necesitatea de a aprofunda studiul prin analiza morbidității cu ITM după certificatele de concediu medical și de a determina fracția etiologică a factorilor de risc ocupaționali în legăturile depistate.

Pentru perioada aflată sub observație, durata medie a unui caz de incapacitate temporară de muncă în raport cu cauzele este diferită (Tabelul 4.4.).

În conformitate cu rezultatele obținute, gravitatea bolii ischemice a cordului ($28,7 \pm 1,86$ zile), a bolii ulceroase ($27,5 \pm 2,16$ zile), a pneumoniei ($30,1 \pm 1,69$ zile), a cazurilor de traumatism ($88,4 \pm 13,22$ zile), a afecțiunilor ochilor ($16,1 \pm 2,26$ zile) și a dermatitelor ($14,3 \pm 1,32$ zile) în ÎPC este mai severă în comparație cu cea înregistrată la nivel național și la nivelul ministerului de resort, durata medie a unui caz fiind mai mare cu 2,4-40,8 (95% ÎI 9,3318 - -7,2682, $p<0,0001$; -5,9462 - -1,4538, $p=0,0052$; -9,9121 - -7,0879, $p<0,0001$; -23,3659 - -3,2341, $p=0,0133$; -5,3087 - -2,0913, $p<0,0001$; -2,2231 - -1,1769, $p<0,0001$) și 1,6-45,7 (95% ÎI -16,0636 - -14,1364, $p<0,0001$; -5,9119 - -1,2881, $p=0,0071$; -9,3033 - -6,2967, $p<0,0001$; 22,8323 - -2,1677, $p=0,0212$; -4,4077 - -1,1923, $p=0,0009$; -1,6513 - -0,5487, $p=0,0001$) zile respectiv.

Atrage atenție menținerea la un nivel înalt a pierderii temporare a capacității de muncă cauzată de îngrijirea bolnavilor. Dinamica acestor pierderi se prezintă printr-o sporire de la 43,1 cazuri și 286,2 zile la 100 de muncitori în anul 2014 până la 69,1 cazuri și 618,4 zile la 100 de muncitori în anul 2018, după care a urmat o scădere consecutivă până la 28,9 cazuri și 198,7 zile la 100 de muncitori în anul 2017. Ponderea medie pe parcursul anilor 2014-2018 este de $45,3 \pm 10,71\%$ cazuri și $28,0 \pm 11,34\%$ zile, fiind depășită numai în cazul afecțiunilor aparatului respirator. Aceste particularități sunt foarte importante pentru elaborarea măsurilor concrete de prevenție primară.

Tabelul 4.4. Evaluarea comparativă a duratei medii a unui caz de ITM în raport cu unele forme nosologice

Nr. o/d	Forma nosologică (cod CIM-X OMS)	Durata medie a unui caz		
		ÎPC	RM	ministerul de resort
		$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$	$M \pm \sigma$
1	T.b.c. (A15-A19)	113,1±22,55	62,2±2,41	57,5±2,97
2	Afecțiunile psihice (F99)	17,7±2,04	18,5±0,61	20,7±0,92
3	Bolile ochiului și anexelor sale (H00-H59)	16,1±2,26	12,4±0,40	13,3±0,32
4	Boala ischemică (I10-I25)	28,7±1,86	20,4±0,79	22,1±0,50
5	Boala hipertensivă (I10-I15)	11,5±1,03	13,5±0,40	16,2±0,76
6	Bolile vaselor sangvine (I70-I89)	16,4±2,20	15,9±1,78	17,8±2,01
7	Reumatism (I00-I09)	22,9±3,59	19,9±1,19	23,9±1,44
8	Boli ale căilor respiratorii (J00-J06; J10-J11; J20-J47)	7,1±0,47	7,1±0,48	7,3±0,48
9	Pneumonia (J12-J18)	30,1±1,69	21,6±0,29	22,3±0,69
10	Gastrita, duodenite (K29)	10,4±0,59	12,6±0,30	14,4±0,42
11	Boala ulceroasă (K25)	27,5±2,16	23,8±0,28	23,9±0,60
12	Boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului (K70-K87)	18,7±0,99	20,3±0,23	20,2±1,93
13	Afecțiuni inflamatorii ale organelor genitale ale femeii (N70-N77)	17,0±1,22	16,2±0,37	16,8±0,42
14	Sarcina, nașterea, lăuzia (O00-O92)	18,1±1,28	16,9±0,43	15,4±1,64
15	Boli ale aparatului genito-urinar (N00-N39)	15,3±1,28	15,7±0,26	16,5±0,42
16	Boli ale pielii și țesutului celular subcutanat (L00-L53)	14,3±1,32	12,6±1,42	13,2±1,56
17	Boli ale sistemului osteoarticular (M00-M24; M60-M99)	11,8±0,51	15,4±0,87	16,0±0,35
18	Leziuni traumatice (S00-T07)	88,4±13,22	75,1±1,20	75,9±3,30

Evaluarea stării de sănătate a angajaților ÎPC după certificatele de concediu medical

Analiza aspectelor evolutive și structurale ale morbidității cu incapacitate de muncă după formele de evidență a reprezentat numai un prim pas spre evaluarea ITM. În scopul evaluării influenței genului, vârstei, profesiei, vechimii în muncă asupra dezvoltării și întreținerii acestui gen de morbiditate s-a efectuat analiza comparativă a incidenței morbidității cu ITM în ÎPC și în populația activă ocupată, rezidentă în unitățile administrativ-teritoriale unde sunt amplasate întreprinderile înscrise în studiu. În acest context s-au analizat datele din Raportul statistic f-16-

săn. privind incapacitatea temporară de muncă perfectat după certificatele de concediu medical, eliberate de către instituțiile medico-sanitare publice și private din sectorul asistenței medicale primare și cel spitalicesc. Au fost extrase și analizate datele din baza de date gestionată de Direcția Management al datelor în sănătate a ANSP, precum și din sistemul informațional Centralizatorul amb (ambulator).

Informația despre componența contingentului de muncitori a fost obținută de la departamentul resurse umane al întreprinderilor, iar informațiile cu referire la caracteristicile socio-demografice ale populației active în vârstă ocupată din raioanele aflate sub observație din baza de date deschisă a Biroului Național de Statistică, *Statistica pe domenii*, capitolul *forța de muncă*, disponibile pe adresa web www.statistica.md.

Structura comparativă a populației muncitorești ocupate în ÎPC (P_{IPC}) și a populației active (P_{PEA}) ocupată în alte ramuri este prezentată în Tabelul 4.5. Populația activă ocupată, rezidentă în unitățile administrative unde sunt amplasate ÎPC luate în studiu, este prezentată în egală măsură de persoane de sex masculin și feminin.

Tabelul 4.5. Caracteristica demografică a angajaților ÎPC și a populației active

Grupa de vârstă, ani	ÎPC							Populația activă ocupată (Anenii-Noi, Bălți, Soroca)							$P_{IPC-PEA}$
	Total		Bărbați		Femei		P_{b-f}	Total		Bărbați		Femei		P_{b-f}	
	n	%	n	%	n	%	p=	n	%	n	%	n	%	p=	
<19	5	1,0	3	60	2	40	0,69	8758	7,2	5102	8,4	3658	6	< 0,0001	0,5918
20-29	61	12,1	24	39,3	37	60,7	0,1	30448	25,1	16228	26,8	14220	23,4	< 0,0001	0,0244
30-39	136	27,0	56	41,2	80	58,8	0,04	29622	24,4	13770	22,7	15854	26,1	< 0,0001	0,3034
40-49	208	41,4	92	44,2	116	55,8	0,09	27982	23,1	12538	20,7	15444	25,4	< 0,0001	< 0,0001
50-59	69	13,7	31	44,9	38	55,1	0,4	20062	16,5	10810	17,8	9250	15,2	< 0,0001	0,6230
>60	24	4,8	4	16,7	20	83,3	0,09 15	4480	3,7	2210	3,6	2272	3,7	0,8	0,7760
Total	503	100	210	41,8	293	58,2	< 0,00 01	121354	100,0	60660	100	60694	100	< 0,0001	

Astfel, repartizarea pe grupe de vârstă a angajaților de la întreprinderile studiate relevă predominarea persoanelor din grupa de vârstă 20-29 ani – 25,1% (diferența cu ÎPC +12,5 %, 95% ÎÎ 1,8976% - 18, 6794%, $p=0,0244$), urmate de cele din grupa de vârstă de 30-39 ani – 24,4% (diferența cu ÎPC -3,8 %, 95% ÎÎ -3,1006% - 11,8953%, $p=0,3034$), de 40-49 ani – 23,1% (diferența cu ÎPC -20%, 95% ÎÎ 13,4364% - 26,8126%, $p<0,0001$), 50-59 ani – 16,5% (diferența cu ÎPC +2,2%, 95% ÎÎ -7,9522% - 8,5953%, $p=0,6230$), de până la 19 ani – 7,2% (diferența cu ÎPC +6,2%, 95% ÎÎ -37,3697% - 7,3352%, $p=0,5918$) și de 60 de ani și peste – 3,7% (diferența cu ÎPC -1,1%, 95% ÎÎ -2,8056% - 17,4413% $p=0,7760$). În toate grupele de vârstă ambele genuri sunt reprezentate în proporție egală, cu unele fluctuații nesemnificative.

Evaluarea comparativă a valorii indicelui de frecvență a ITM înregistrate la lucrătorii din ÎPC în funcție de vârstă și de sex (Figura 4.5, Anexa 15) pune în evidență un nivel mai mare al bărbaților cu ITM comparativ cu femeile: 182,4 și 164,5 cazuri la 100 de muncitori. Diferențe semnificative au fost identificate în funcție de vârsta muncitorilor. Astfel, în grupele de vârstă <19 și 20-29 de ani incidența ITM este mai mare în rândul persoanelor de sex feminin – 100,0 versus 33,3 (95% ÎÎ -79,0697% - 14,6911%, $p=0,9878$) și 291,9 versus 245,8 (95% ÎÎ -4,6269% - 20,0311%, $p=0,1886$) cazuri la 100 de muncitori de vârsta respectivă. Începând cu grupa de vârstă 30-39 de ani, incidența ITM este mai mare la bărbați, valori maxime fiind înregistrate în grupa de vârstă 60 de ani și peste – 575,0 versus 160,0 cazuri la 100 de muncitori de vârsta respectivă, numărul bărbaților fiind de 3,6 ori mai mare decât al femeilor (95% ÎÎ -19,2549% - 19,9585%, $p=0,7388$).

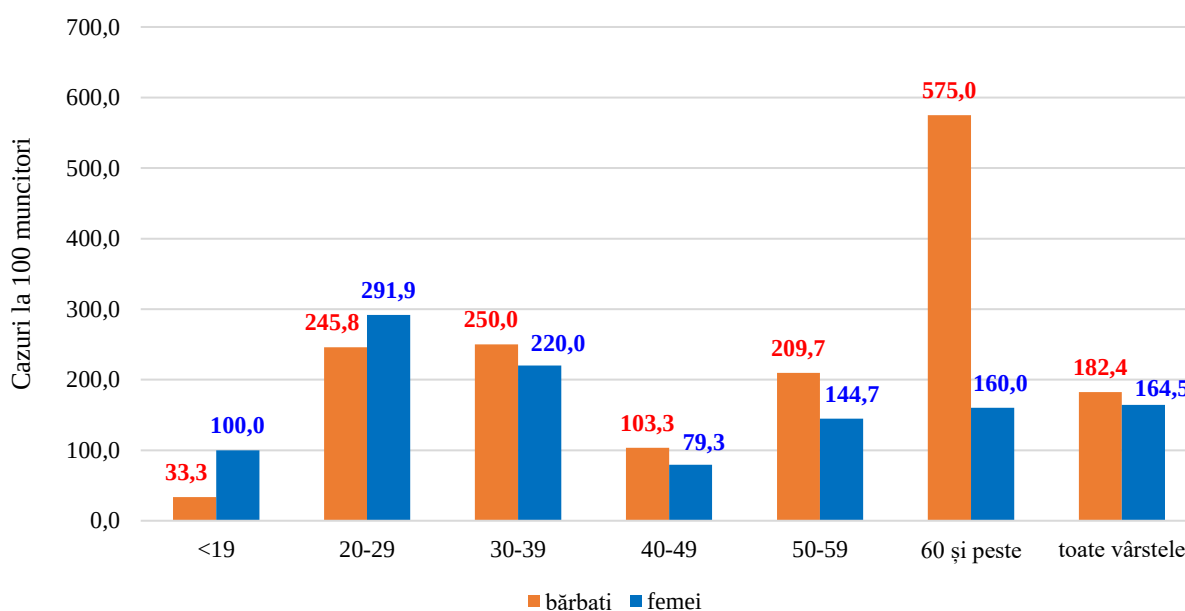

Figura 4.5. Incidența morbidității cu ITM a lucrătorilor din ÎPC în funcție de sex și grupele de vârstă

Cu referire la ponderea cazurilor de ITM în funcție de vârstă și de sex (Figura 4.6., Anexa 16) este important de a menționa că, cel mai mare procent al morbidității cu ITM se înregistrează la angajații cu vârsta cuprinsă între 30-39 de ani (38,0% pentru ambele sexe, 95% ÎÎ 34,7 – 41,3), cu o prevalare semnificativă din punct de vedere statistic în rândul femeilor – 39,2 (ÎÎ 34,7 – 43,7) versus 36,6 (ÎÎ 31,4 – 41,4) % corespunzător. Pe locul doi se plasează persoanele cu vârsta cuprinsă între 40-49 de ani, cu prevalarea însă a proporțiilor înregistrate la bărbați – 24,8 (ÎÎ 20,9 – 29,1) versus 20,5 (ÎÎ 16,8 – 24,2) % corespunzător, urmate de grupa de vârstă 20-29 de ani – 20,1 (ÎÎ 14,7 – 22,8) % (24,1 (ÎÎ 20,1 – 28,0) % femei și 15,4 (ÎÎ 11,8 – 19,0) % bărbați și grupul de vârstă 50-59 de ani – 14,4 (ÎÎ 12,0 – 16,8) % (12,2 (ÎÎ 9,2 – 15,3) % femei și 17,0 (ÎÎ 13,9 – 20,7) %).

bărbați. Cele mai mici valori au fost înregistrate la grupa de vârstă peste 60 de ani – 4,7 (ÎI 3,3 – 6,1) % (3,6 (ÎI 1,8 – 5,3) % femei și 6 (ÎI 3,0 – 8,4) % bărbați.

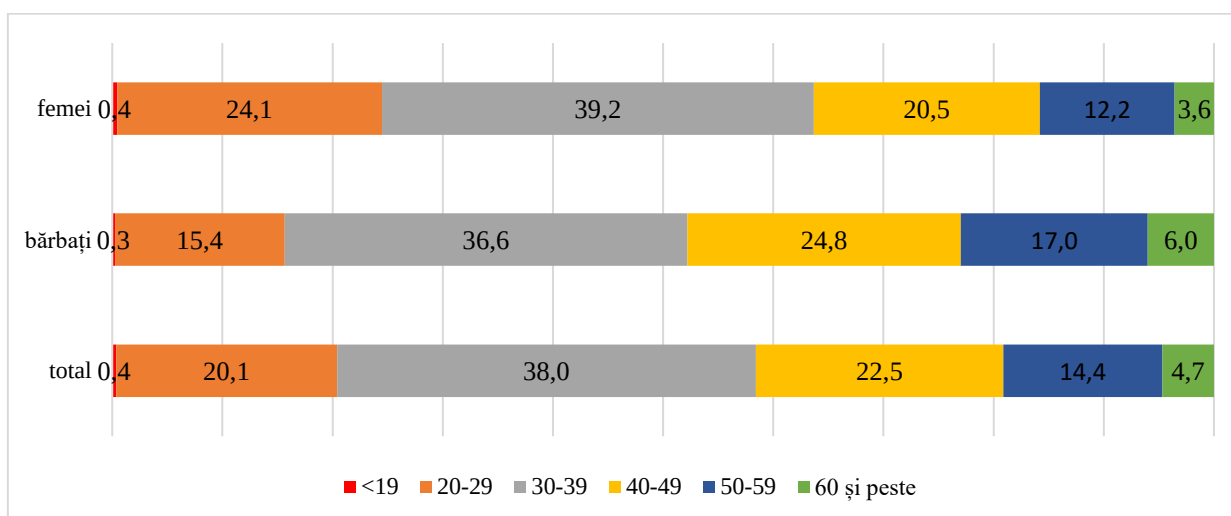

Figura 4.6. **Ponderea morbidității după adresabilitate în funcție de sex și grupele de vârstă, (%)**

La următoarea etapă ne-am propus să analizăm rezultatele incidenței concediilor medicale în raport cu principalele categorii nosologice care sunt expuse în Anexa 17. Astfel, în conformitate cu datele obținute, indicii de frecvență și de gravitate ai tuturor categoriilor nosologice de la întreprinderile de procesare a cărnii sunt de până la 3,9 ori mai mici comparativ cu populația activă ocupată și au constituit 2,23 cazuri și 40,96 zile la 100 de muncitori (respectiv 8,03 cazuri și 163,06 zile la 100 de muncitori), iar indicele de durată medie a unui caz de circa 1,1 ori mai mic – 18,41 (20,30) zile la 100 de locuitori ocupați.

Cele mai mari valori, cu aceeași legitate a indicelui de frecvență la ÎPC, sunt caracteristice pentru următoarele nosologii: leziuni traumatice și otrăviri – 0,15, boli ale sistemului nervos periferic – 0,13, faringită acută și angină – 0,13, boala hipertensivă – 0,10. Cea mai mare valoare a indicelui de gravitate s-a înregistrat pentru bolile sistemului nervos periferic – 1,39 cazuri la 100 de muncitori, iar în populația activă ocupată pentru leziuni traumatice și otrăviri – 92,77 la 100 de locuitori ocupați. Atât la muncitorii de la ÎPC, cât și la populația activă ocupată în alte ramuri, indicele de durată medie a unui caz a fost mai mare pentru tuberculoză și a constituit 65,04 și, respectiv – 71,70 zile.

Compararea structurii morbidității angajaților ÎPC cu cea a populației din respectivele localități după datele certificatelor de concediu medical (Anexa 17) a scos în evidență unele particularități și anume, după numărul de cazuri cea mai mare pondere la muncitorii de la ÎPC a revenit leziunilor traumatice și otrăvirilor (11,52%), iar la populația activă ocupată - infecțiilor acute ale căilor respiratorii (16,37%). Locul II a revenit bolilor sistemului nervos periferic

(10,08%) la angajații din ÎPC și bolilor sistemului osteoarticular la populația activă ocupată (11,62%), iar locul III – faringitei acute și anginei (9,45%) la angajații de la ÎPC, iar la populația activă ocupată - bolilor sistemului nervos periferic (7,15%).

Analiza numărului de zile cu ITM a arătat că, la ÎPC el a fost mai mare pentru leziunile traumatiche și otrăvirile produse în condiții habituale (20,69%), urmate de bolile sistemului nervos periferic (8,15%) și boala hipertensivă (5,86%), iar la populația activă ocupată-pentru leziunile traumatiche la îndeplinirea obligațiilor obștești (52,26%), leziunile traumatiche și otrăvirile legate de producere (6,81%) și bolile pielii (6,27%).

La analiza incidenței cazurilor de trimitere la Consiliul pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă (CDDCM) (Anexa 18) s-a constatat că, din cele 79,34 cazuri la 100 de angajați în circa 74,3% (59,0 de cazuri) a fost stabilit gradul de dizabilitate. În populația activă ocupată din localitățile Anenii Noi, Bălți și Soroca au fost înregistrate 0,07 cazuri la 100 de locuitori, dintre care au primit confirmare 74,3% (0,05 cazuri). De la ÎPC, cele mai multe cazuri trimise către CDDCM au fost cu tumori maligne – 19,22 cazuri la 100 de muncitori (confirmați 83,25% sau 16 cazuri la 100 de muncitori), boli ale sistemului osteoarticular – 10,91 cazuri (confirmați 74,21% sau 8,09 cazuri), boala hipertensivă, boala ischemică a inimii – 9,34 cazuri la 100 de muncitori (confirmați 80,94% sau 7,56 cazuri), leziuni traumatiche și otrăviri în condiții habituale – 5,09 cazuri (confirmați 66,7% sau 3,41 cazuri), boli ale sistemului nervos periferic – 5,03 cazuri (confirmați 62,11% sau 3,13 cazuri), boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului - 3,50 cazuri (confirmați 71,43% sau 2,5 cazuri).

În sistemul informațional integrat al sistemului de sănătate din republică nu este monitorizată incidența certificatelor de concediu medical după datele adresabilității pentru îngrijiri de sănătate, de aceea ne-am propus să efectuăm o astfel de analiză.

Evaluarea stării de sănătate a angajaților în funcție de adresabilitate

Pentru identificarea particularităților modificării stării de sănătate a angajaților ÎPC în relație cu ocupația a fost efectuată analiza fișelor medicale individuale ale angajaților ÎPC incluse în studiu (f.-025/e) de la OMF, CS, CMF, pentru perioada 2014-2018.

Rezultatele obținute pun în evidență o adresabilitate joasă a angajaților ÎPC după îngrijiri medicale la IMSP din sectorul asistenței medicale primare care poate fi explicată prin următoarele:

- accesibilitatea defectuoasă a asistenței medicale primare;
- încurajarea angajaților să se prezinte la muncă indiferent de starea sănătății;
- refuzul angajatorilor de a achita indemnizațiile pentru ITM;
- frica pierderii locului de muncă.

O problemă rămâne și organizarea inefficientă a asistenței medicale la nivelul instituțiilor de medicină primară rurale.

În perioada 2014-2018, angajații ÎPC incluse în studiu s-au adresat după îngrijiri de sănătate la IMSP din asistența medicală primară în 832 de cazuri (Figura 4.7.), dintre care femeile în 449 (53,9%) de cazuri, iar bărbații în 383 (46,1%) de cazuri (95% ÎI 4,99%-18,46%, $\chi^2=11,52$, $p=0,0007$.)

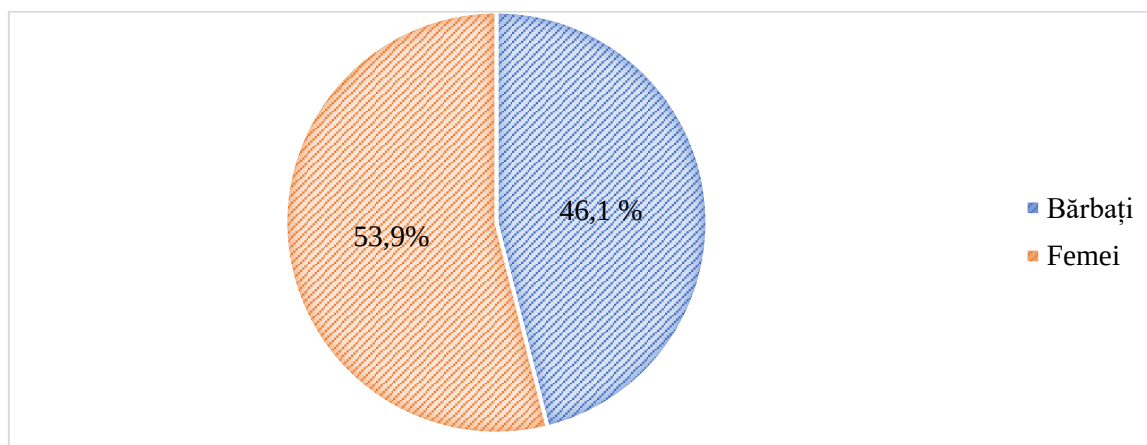

Figura 4.7. **Ponderea angajaților ÎPC care au solicitat asistență medicală primară în perioada anilor 2014-2018**

Nivelul morbidității cu ITM a angajaților de ambele genuri din ÎPC în funcție de adresabilitatea pentru îngrijiri medicale se cifrează la 62,4 cazuri la 100 de angajați, cu diferențe statistic semnificative în funcție de sex, cu înregistrarea unui nivel net superior în rândul femeilor (65,4 cazuri la 100 de angajați de sex feminin) față de bărbați (59,3 cazuri la 100 de angajați de sex masculin) ($p=0,3745$) (Figura 4.8).

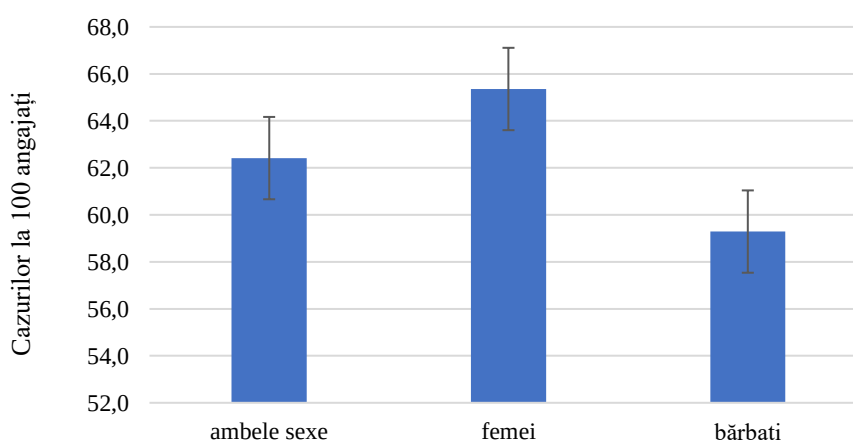

Figura 4.8. **Incidența cazurilor de cu incapacitate temporară de muncă, după-adresabilitate, în funcție de sex**

În același timp, incidența morbidității cu ITM în funcție de adresabilitatea pentru îngrijiri medicale a arătat fluctuații ale nivelurilor înregistrate în raport cu întreprinderile din acest sector al economiei naționale de la 16% până la 36% (95% ÎI 11,2190% - 27,6307%, $p<0,0001$). De

asemenea, au fost evidențiate și fluctuații în funcție de sex: de la 51% până la 60% (95% ÎÎ - 2,6282% - 20,2401%, $p=0,1308$) și de 40% până la 49% (95% ÎÎ -4,2900% - 21,6416%, $p=0,1864$) de angajați de sex feminin și masculin corespunzător (Tabelul 4.6).

Ponderea morbidității cu ITM după adresabilitatea pentru îngrijiri medicale a femeilor de la întreprinderile studiate este mai mare comparativ cu cea a bărbaților ($p=0,5907$; $p=0,4850$; $p=0,0043$; $p=0,7300$).

Tabelul 4.6. **Ponderea morbidității cu ITM după adresabilitate în funcție de sex**

ÎPC	Ambele sexe		Femei		Bărbați		Valoarea p
	n	%	n	%	n	%	
Nr. 1	182	22	94	52	88	48	95% ÎÎ-10,34%-8,11%, $\chi^2=0,289$, $p=0,5907$
Nr. 2	137	16	73	53	64	47	95% ÎÎ-10,52%-22,07%, $\chi^2=0,487$, $p=0,4850$
Nr. 3	214	26	129	60	85	40	95% ÎÎ 6,31%-32,65%, $\chi^2=8,174$, $p=0,0043$
Nr. 4	299	36	153	51	146	49	95% ÎÎ-9,22%-13,15%, $\chi^2=0,119$, $p=0,7300$
Total	832	100	449	54	383	46	95% ÎÎ 1,18%-14,71%, $\chi^2=5,285$, $p=0,0215$

În structura principalelor cauze de adresare după îngrijiri medicale, pe primul loc se plasează bronșitele cu o rată de 9,0%, urmate de boala hipertensivă (8,2%), lombalgii (7,2%) etc. (Figura 4.9). Cauzele de adresare după îngrijiri medicale ale angajaților din ÎPC sunt determinate de particularitățile procesului de muncă și ale mediului ocupațional. Astfel, bronșitele, anginele, faringitele etc. interferează cu condițiile de microclimat nefavorabil cu efect de răcire, caracteristic pentru majoritatea operațiunilor de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii și de producere a preparatelor din carne.

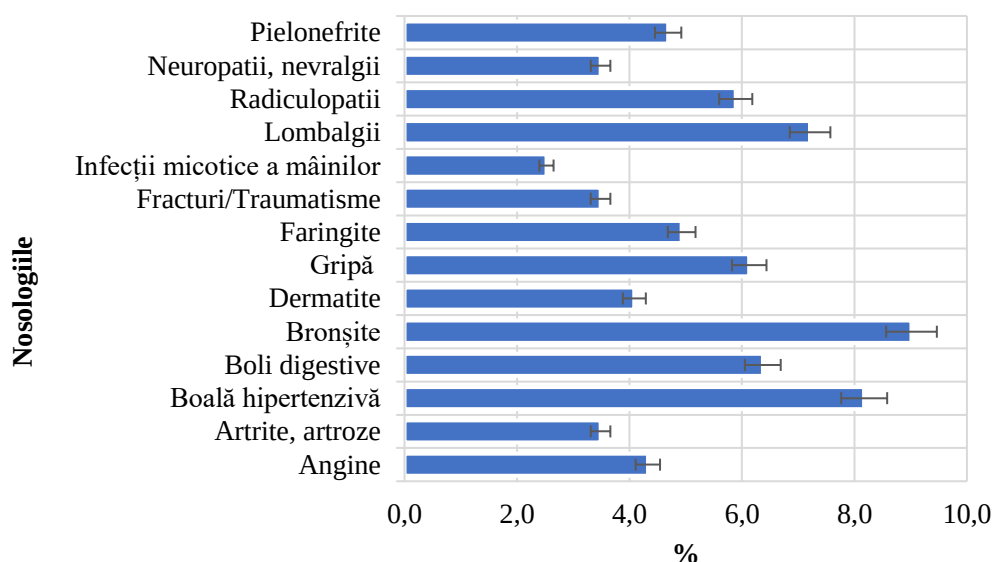

Figura 4.9. **Structura celor mai frecvente forme nosologice a adresabilității după îngrijiri medicale (%)**

Conform referințelor din literatura de specialitate, boala hipertensivă interferează cu o multitudine de factori de risc prezenți la locul de muncă, și anume: suprasolicitarea

psihofiziologică, zgomotul, încordarea fizică etc. Acești factori sunt caracteristici și pentru mediul ocupațional din industria de procesare a cărnii.

Dezvoltarea și întreținerea morbidității prin lombalgii și radiculopatii interferează cu un șir de factori de risc ocupaționali din ÎPC, precum poziția încordată de muncă, transportarea de greutate, în special a cărucioarelor cu carne, cu oase, cu mezeluri, în urma compresiunilor la nivelul rădăcinilor nervoase în caz de instabilitate a coloanei vertebrale, microclimatul cu efect de răcire.

La lucrătorii din ÎPC, diferite tipuri de afecțiuni inflamatorii ale pielii și ale țesutului adipos subcutanat (piodermite, eczeme, abcese, flegmoane, panaricii, plăgi purulente) sunt determinate de contactul profesional cu mediul umed, cu apa, cu detergenți, cu acizi, cu alcalii în prezența microplăgilor. Plăgi infectate se întâlnesc mai frecvent la angajații din secțiunile de dezosare și de înlăturare a laxeii, de prelucrare a subproduselor.

Diferențe se constată și în principalele cauze de adresare după asistență medicală în funcție de sex. Astfel, în structura adresabilității angajaților de sex feminin prevalează boala hipertensivă - 10,0% (95% ÎÎ -14,2%-16,9%, p=0,58), bronșitele - 9,1% (95% ÎÎ -15,03%-14,09%, p=0,97), lombalgiile - 8,5% (95% ÎÎ -15,7%-16,3%, p=0,69) și pielonefritele - 6,2% (95% ÎÎ -24,1%-18,7%, p=0,68). În structura celor mai frecvente cauze de adresare după îngrijiri medicale a bărbaților, primele poziții sunt ocupate de bronșite - 8,9% (95% ÎÎ -15,03%-14,09%, p=0,97), radiculopatii - 8,1% (95% ÎÎ -16,2%-19,2%, p=0,58), boli digestive - 7,6% (95% ÎÎ -15,07%-18,1%, p=0,73), și gripă - 7,0% (95% ÎÎ -15,6%-18,07%, p=0,80) (Tabelul 4.7.).

Tabelul 4.7. Cauzele adresării după asistență medicală a angajaților de la ÎPC incluse în studiu (2014-2018)

Diagnozele	Cod CIM-X OMS	Bărbați		Femei		TOTAL		P _{b-f}
		n	%	n	%	n	%	
Angine	J30-J39	22	5,7	14	3,1	36	4,3	p=0,72
Artrite, artroze	M00-M25	11	2,9	18	4,0	29	3,5	p=0,87
Boală hipertensivă	I10-I15	23	6,0	45	10,0	68	8,2	p=0,58
Boli digestive	K00-K93	29	7,6	24	5,3	53	6,4	p=0,73
Bronșite	J20-J22	34	8,9	41	9,1	75	9,0	p=0,97
Dermatite	L20-L30	12	3,1	22	4,9	34	4,1	p=0,80
Gripă	J10-J18	27	7,0	24	5,3	51	6,1	p=0,80
Faringite	J02	13	3,4	28	6,2	41	4,9	p=0,71
Fracturi/Traumatisme	S00-T98	19	5,0	10	2,2	29	3,5	p=0,72
Infecții micotice a mâinilor		7	1,8	14	3,1	21	2,5	p=0,86
Lombalgii	M54.4-M54.9	22	5,7	38	8,5	60	7,2	p=0,69
Radiculopatii	M54	31	8,1	18	4,0	49	5,9	p=0,58
Neuropatii, nevralgii	G50-G59	16	4,2	13	2,9	29	3,5	p=0,85
Pielonefrite	N10-N16	11	2,9	28	6,2	39	4,7	p=0,68
Alte		106	27,7	112	24,9	218	26,2	p=0,63
Total		383	100	449	100	832	100	

Este incontestabil faptul că, vârsta este unul dintre factorii intrinseci care influențează nivelul și structura morbidității.

Cele mai ridicate niveluri ale incidenței adresărilor după îngrijiri medicale au fost semnalate în grupa de vârstă de 30-39 de ani – 39,2% pentru femei și 36,6% pentru bărbați, urmată de grupa de vârstă de 40-49 ani (20,5% pentru femei și 24,8% pentru bărbați).

Este de menționat faptul că, în ÎPC frecvent sunt înregistrate cazuri de traume care reprezintă o categorie nosologică ce interferează semnificativ cu specificul procesului de muncă.

Astfel, conform datelor adresabilității angajaților ÎPC după îngrijiri medicale, în perioada analizată s-au înregistrat fracturi/traumatisme, 14 cazuri sau 10% printre bărbați și opt cazuri sau 5,1% printre femei, care au avut loc în procesul de realizare a operațiunilor tehnologice. Printre bărbați, traumatismele au fost sub formă de: fracturi ale membrelor superioare – două cazuri (operator la cutere), electrocutare – două cazuri, leziuni cu cuțitul sau cu toporul ale membrelor superioare (mâinilor, degetelor) în secțiile de tranșare și de dezosare – șase cazuri, căderea greutăților peste membrele superioare (un caz), inferioare (trei cazuri).

Printre femei s-au atestat cinci cazuri de căderi pe podeaua umedă cu fracturarea mâinilor (două cazuri) și a claviculei (un caz), în camerele frigorifice (două cazuri), traumatisme la tocarea cărnii (două cazuri) și la tasarea batoanelor de mezeluri (un caz).

Evaluarea stării de sănătate după rezultatele examenelor medicale

Cu toate modernizările proceselor tehnologice care au avut loc în ultimele decenii în industrie, inclusiv și în industria de procesare a cărnii, mediul de producere se caracterizează prin prezența a numeroși factori de risc. Primul obiectiv în politica de protecție și de promovare a sănătății constă în profilaxia primară a îmbolnăvirilor. O importanță majoră, în această ordine de idei, se acordă examenelor medicale, care au scopul de depistare activă a persoanelor cu modificări în starea de sănătate. Evaluarea și monitorizarea stării de sănătate a lucrătorilor expuși factorilor de risc ocupațional este realizată prin efectuarea sistematică a examenelor medicale profilactice. Rezultatele examenului preventiv, la încadrarea în câmpul muncii, reprezintă punctul de reper în aprecierea evoluției stării de sănătate pe durata traseului profesional.

Rezultatele examenelor medicale profilactice completează rezultatele analizei morbidității cu incapacitate temporară de muncă în funcție de adresabilitatea după îngrijiri medicale ceea ce permite determinarea caracterului și gradului influenței mediului industrial asupra sănătății muncitorilor.

În perioada aflată sub observație au fost examinați medical 912 salariați ocupați în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu, pasibili pentru examenul medical profilactic

periodic, dintre care 667 (73,1%) bărbați și 245 (26,9%) femei. Numărul total de persoane examinate medical a fost cu 26 mai mare decât cel planificat. Rata de acoperire cu examinări medicale a fost de 92-100 % și poate fi explicată prin fluctuația mare de cadre din întreprinderi, cu precădere a lucrătorilor de sex masculin din cauza muncii fizice grele și condițiilor de muncă nefavorabile.

Din numărul total de persoane examinate medical, 150 (16,4%) au fost identificate cu unele probleme de sănătate, dintre care 91 (60,7%) bărbați și 59 (37,3%) femei.

Cifrele respective ridică unele întrebări cu referire la calitatea și la eficacitatea examenelor medicale periodice și poziția lor în monitorizarea și evaluarea stării de sănătate a angajaților expuși factorilor de risc la locul de muncă. Conform experților OIM și OMS, circa 35% de lucrători au diverse boli cronice care necesită supraveghere din partea medicilor de medicina muncii, deoarece fracția etiologică a factorilor ocupaționali în formarea lor este decisivă.

Recomandările pentru persoanele cu probleme de sănătate diagnosticate în cadrul examenului medical periodic sunt prezentate în Figura 4.10

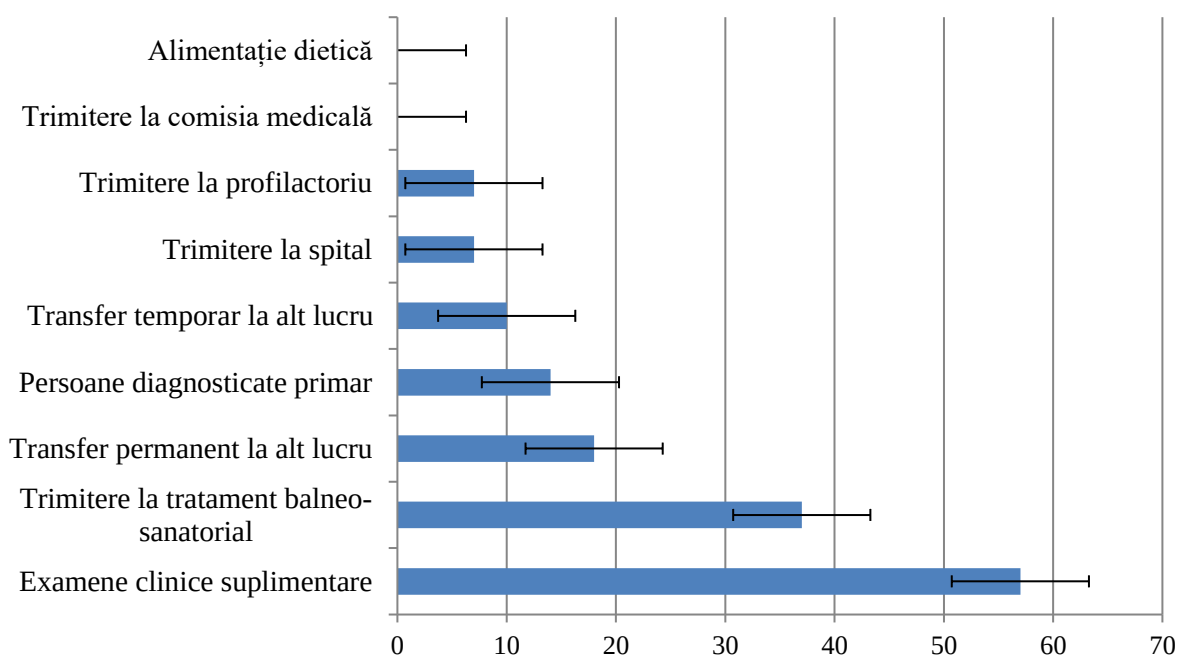

Figura 4.10. **Structura recomandărilor medicale în funcție de problemele de sănătate depistate în cadrul examenelor medicale periodice**

În rezultatul examenelor medicale periodice, la 11 angajați (1,53%), dintre care cinci (0,54%) bărbați și șase (0,65%) femei, au fost diagnosticate cu boli generale ale sistemelor cardiovascular, respirator, digestiv, depistate pentru prima dată.

La un număr considerabil de persoane - 57 (38,0%), dintre care 34 (59,6%) bărbați, au fost identificate probleme de sănătate, iar pentru stabilirea diagnosticului definitiv au fost necesare examene clinice suplimentare.

Tratament balneo-sanatorial au necesitat 37 (24,7%) de persoane cu probleme de sănătate, dintre care 20 (54,1%) bărbați și 17 (45,9%) femei.

Dereglări severe ale stării de sănătate, care constituie un impediment în îndeplinirea obligațiilor de muncă, au fost depistate la 18 (12%) persoane, dintre care 14 (77,8%) bărbați. Pentru această categorie de muncitori este indicat transferul permanent la alt loc de muncă, deoarece exercitarea muncii și expunerea în continuare la factorii nefavorabili din mediul ocupațional constituie un risc major de dezvoltare a bolilor profesionale.

Transfer temporar la alt loc de muncă este indicat pentru 10 (6,7%) lucrători depistați cu dereglări în starea de sănătate, dintre care șase (60%) sunt bărbați.

Tratament în staționar este indicat în șapte (4,6%) cazuri, dintre care șase (85,7%) bărbați.

Dintre persoanele depistate cu deteriorări de sănătate, 27 (18%) au comorbități, suma cărora a constituit 120 de afecțiuni, în mediu câte 4,4 afecțiuni per capita.

Cel mai frecvent diagnosticate sunt afecțiunile musculo-scheletice (39,8%), urmate de afecțiunile SCV (26,7%), cele ale tractului digestiv (17,4%) și ale aparatului respirator (7,2%).

O diferență considerabilă a fost atestată între structura maladiilor diagnosticate în timpul examenului medical periodic și structura maladiilor cu ITM la aceleași persoane (Tabelul 4.8.). Astfel, în structura afecțiunilor diagnosticate la examenul medical periodic, pe primul loc se plasează bolile sistemului osteoarticular – $39,8 \pm 2,45\%$ (femei – $34,3 \pm 3,28$, bărbați – $49,2 \pm 5,02\%$), locul II a revenit bolilor aparatului circulator – $26,7 \pm 2,36\%$ (femei – $18,7 \pm 1,89$, bărbați – $29,4 \pm 1,20\%$), iar locul III bolilor aparatului digestiv – $17,4 \pm 2,26\%$ (femei – $17,2 \pm 0,28$, bărbați – $17,5 \pm 2,10\%$). În structura maladiilor cu ITM prevalează bolile aparatului respirator, atât la femei cât și la bărbați – $46,8 \pm 4,52\%$ (femei – $49,1 \pm 2,40$, bărbați – $45,8 \pm 2,45\%$) ($p=0,0028$), urmate de afecțiunile ORL – $18,2 \pm 2,01$ (femei – $17,9 \pm 1,23$, bărbați – $18,4 \pm 1,25\%$) și de bolile sistemului osteoarticular – $13,5 \pm 2,31\%$ (femei – $8,3 \pm 1,24$, bărbați – $17,4 \pm 3,21\%$) ($p<0,0001$).

Tabelul 4.8. Structura afecțiunilor diagnosticate în cadrul examenului medical și la analiza ITM, % $\pm \Delta$ %

<i>Boli ale:</i>	Structura afecțiunilor diagnosticate la examenul medical			Structura incidenței ITM			<i>Valoarea $P_{(1-2)}$</i>
	bărbați	femei	Total (1)	bărbați	femei	Total (2)	
aparatului digestiv	$17,5 \pm 2,10$	$17,2 \pm 0,28$	$17,4 \pm 2,26$	$7,8 \pm 4,21$	$9,0 \pm 1,24$	$8,13 \pm 2,14$	$p=0,0575$
aparatului circulator	$29,4 \pm 1,20$	$18,7 \pm 1,89$	$26,7 \pm 2,36$	$8,2 \pm 1,21$	$5,4 \pm 1,20$	$6,61 \pm 1,85$	$p=0,0001$
organelor genitale ale femeii	-	$2,8 \pm 1,21$	$2,8 \pm 1,21$	-	$3,86 \pm 0,08$	$3,86 \pm 0,08$	$p=0,8266$

sistemului osteo-articular	49,2±5,02	34,3±3,28	39,8±2,45	17,4±3,21	8,3±1,24	13,5±2,31	p<0,0001
aparaturii genito-urinar	1,6±1,1	0,9±0,52	1,3±0,28	1,5±0,35	4,3±0,98	2,62±0,56	p=0,5040
ORL	-	-	-	18,4±1,25	17,9±1,23	18,2±2,01	-
sistemului nervos	2,6±1,10	1,8±0,98	2,1±1,20	4,46±0,28	2,4±1,02	3,86±0,89	p=0,4676
aparaturii respirator	9,8±2,11	6,8±0,54	7,2±0,27	45,8±2,45	49,1±2,40	46,8±4,52	p=0,0028

4.3. Caracteristica particularităților morbidității angajaților cu boli transmisibile

Bolile transmisibile sunt frecvent depistate la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii, ca rezultat al minimizării cerințelor igienice și epidemiologice privind sănătatea în muncă. Agenții biologici, care afectează sănătatea muncitorilor, sunt virusurile, micetele sau helminții, iar surse de infectare pot fi materia primă de origine animală, echipamentele contaminate cu produse biologice (sânge, materii fecale, urină etc.), suprafețele de lucru sau o persoană bolnavă. Aceștia pătrund în organism prin leziunile tegumentare sau prin mucoasele nazale, bucale sau conjunctivale.

Identificarea și evaluarea seroprevalenței markerului virusului hepatitei virale E la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii

În Republica Moldova, nu au fost efectuate încă studii de performanță privind incidența hepatitei virale E, inclusiv în grupurile cu risc sporit de infectare, din care fac parte și angajații întreprinderilor de procesare a cărnii.

Având ca temei această paradigmă, în premieră în Republica Moldova au fost organizate cercetări de laborator screening a markerilor anti-HVE, IgG la angajații a trei întreprinderi de procesare a cărnii în scopul determinării posibilului risc de infectare prin intermediul cărnii supuse procesării.

În acest context, prin analiza imunoenzimatică ELISA au fost investigate 270 de seruri sangvine recoltate de la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii incluse în studiu, dintre care 56% au fost femei și 44% bărbați (Figura 4.11).

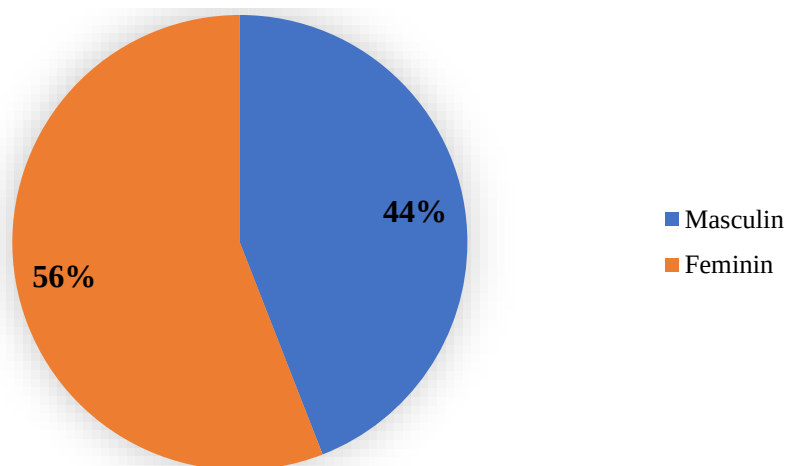

Figura 4.11. Repartizarea probelor de ser sangvin la markerul anti-HVE, IgG după sex

Conform rezultatelor investigațiilor de laborator a serului sangvin la markerul anti-HVE IgG a 270 de angajați, la 220 dintre ei (81,5%) rezultatele au fost negative, la 44 (16,3%) - pozitive și la 6 persoane ori 2,2% rezultatele au fost suspecte (Figura. 4.12.).

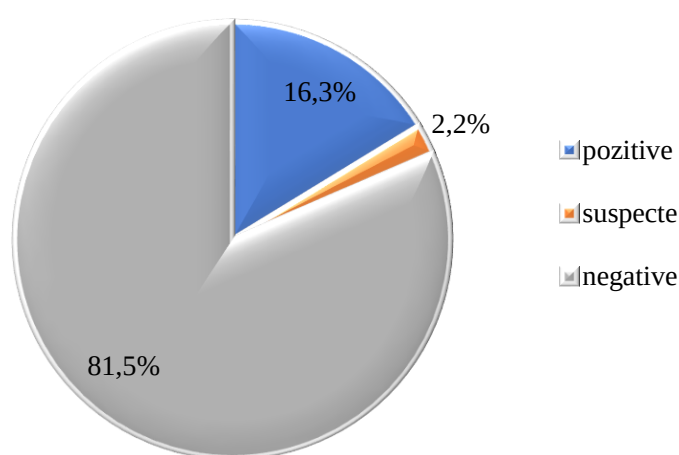

Figura 4.12. Ponderea cazurilor de HVE în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu (%)

Dintre angajații cu rezultate negative, 45,2% au fost femei și 36,3% bărbați, iar printre cei cu rezultate pozitive 9,3% au fost femei și 7,0% bărbați (Figura 4.13).

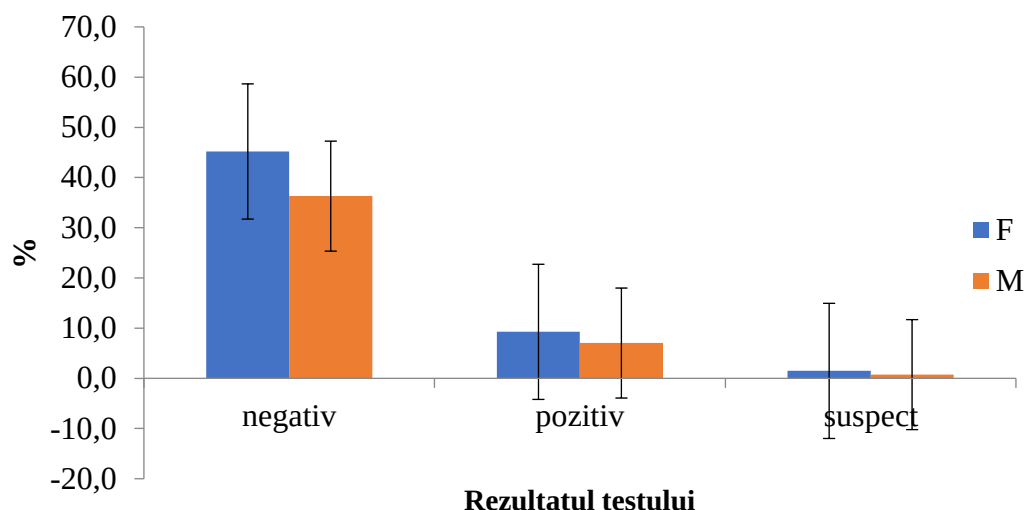

Figura 4.13. **Ponderea rezultatelor testării la markerul anti-HVE, IgG pe sex (%)**

Rezultatele testării angajaților ÎPC în funcție de vârstă diferă de la o grupă la alta (Figura 4.14). Cele mai multe rezultate pozitive s-au înregistrat în rândul persoanelor trecute de 60 de ani (33,3%) care au și o vechime în muncă mai mare de 20 de ani. Au urmat, în ordinea descreșterii incidenței cazurilor pozitive, grupele de vârstă de 40-49 de ani, cu o pondere de 20,3%, și 20-29 de ani cu 16,2%. În grupa de vârstă de până la 19 ani, cazuri pozitive la anti-HVE, IgG și suspecte nu au fost stabilite.

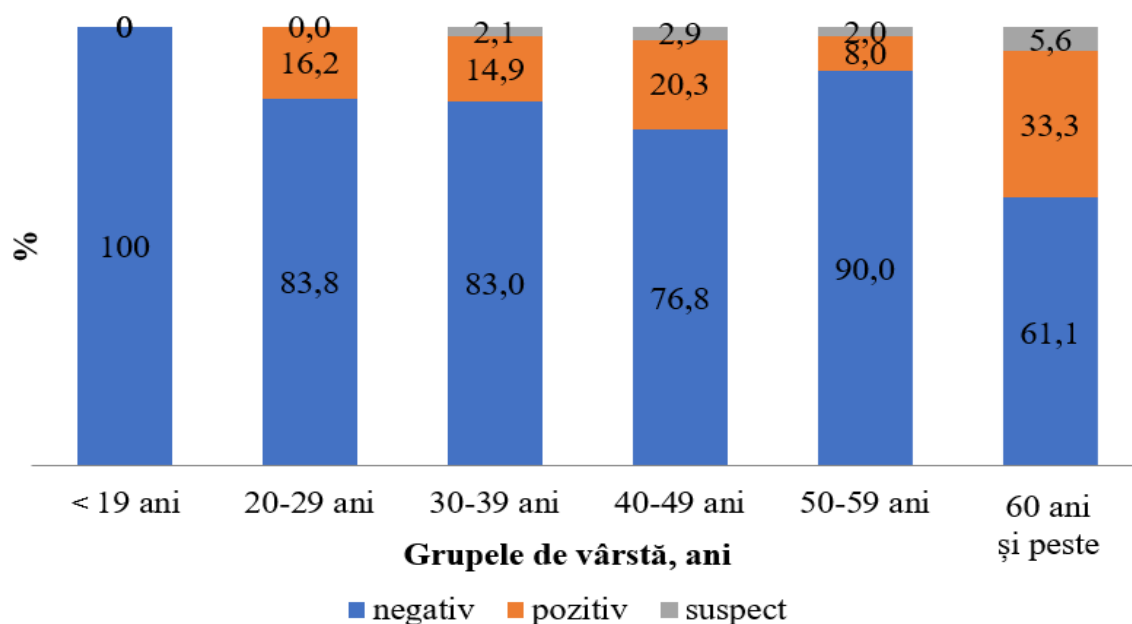

Figura 4.14. **Distribuția rezultatelor testării la markerul anti-HVE, IgG pe grupele de vârstă (%)**

Evidențierea markerului anti-HVE, IgG în ser demonstrează o infectare cu virusul hepatitei E suportată în trecut. Medicina clinică modernă dispune de tehnologii de laborator performante, capabile să identifice markerii hepatitelor virale, inclusiv ai HVE, în diferite biosubstraturi, recoltate de la bolnavi sau de la angajații diferitor ramuri ale industriei alimentare.

Cele 270 de seruri, recoltate de la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii, au fost investigate prin analiza imunoenzimatică.

În urma analizei imunoenzimatică a celor 270 de seruri, recoltate de la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii (Tabelul 4.9), au fost evidențiați 44 de angajați cu markerul anti-HVE, IgG, la șase persoane rezultatele au fost nedeterminate/neconcludente (probabil din cauza posibilor inhibitorilor nespecfici, prezenți în ser), iar la 220 – negative. Din cei șase angajați cu rezultate neconcludente, patru au fost femei și doi bărbați.

Pentru excluderea rezultatelor nedeterminate, a fost elaborată o metodă originală de investigare a serurilor pacienților la markerii hepatitei virale E, care face posibilă partajarea rezultatelor numai în pozitive și nepozitive, sporind semnificativ specificarea testului ELISA (Anexa 3).

Investigarea repetată a celor șase seruri prezumtiv tratate, catalogate ca nedeterminate/neconcludente propusă în ELISA, care a constat în prelucrarea prezumtivă a lor cu suspensie de caolină (20,0%), a demonstrat foarte clar apartenența lor la „rezultatele negative”.

Tabelul 4.9. Rezultatele identificării și evaluării prin ELISA a markerului anti-HVE IgG în serul sangvin a angajaților

Identificarea markerului anti-HVE, IgG	Metoda de investigare	Rezultatele testului	n	%	IÎ 95%
	Metoda ELISA	Pozitive	44	16,3±2,2	13,8-18,5
		Suspect /echivoc	6	2,2±0,9	1,3-3,1
		Negative	220	81,5±2,4	79,1-83,9
	Metoda propusă	Pozitive	44	16,3±2,2	14,1-18,5
		Suspect /echivoc	0	0	0
		Negative	226	83,7±2,3	81,4-86,0

În ansamblu, prin metoda propusă au fost identificate 44 (16,3%) de persoane cu markerul anti-HVE, IgG și 226 (83,7%) negative, fără prezența markerului nominalizat. Rezultate nedeterminate nu au fost identificate.

Așadar, metoda propusă demonstrează o eficacitate sporită de identificare și de evaluare a anticorpilor anti-HVE, IgG în serul pacienților investigați prin metoda ELISA, cu absența rezultatelor suspecte și creșterea specificității.

Din numărul total de 44 persoane cu rezultate pozitive, 25 (56,8%) au fost femei și 19 (43,2%) bărbați (Figura 4.15).

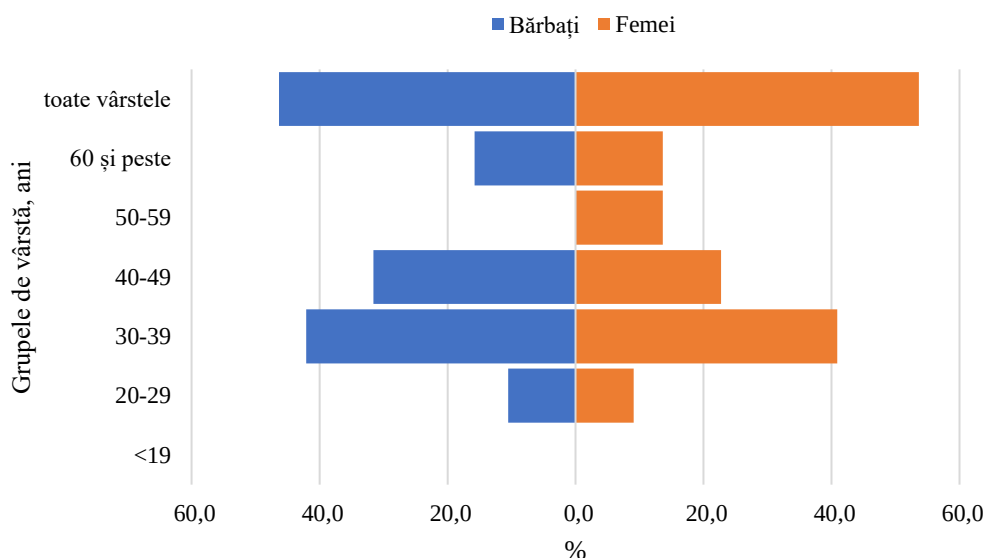

Figura 4.15. **Rezultatele testelor anti-HVE, IgG pozitive în funcție de vârstă și de sex**

Repartiția pe grupele de vârstă a rezultatelor pozitive ale testelor demonstrează că, cele mai multe s-au înregistrat în grupa de vârstă 30-39 ani, 36,0% fiind femei și 42,1% bărbați, urmați de angajații din grupa de vârstă de 40-49 de ani - cu 36,0% și 31,5%, respectiv.

Ponderea persoanelor testate pozitiv la anti-HVE, IgG a fost mai mare la ÎPC nr. 2, markerul nominalizat fiind identificat la 21 de angajați, inclusiv 11 femei și zece bărbați. La ÎPC nr. 1 au fost testate pozitiv 14 persoane, dintre care 11 femei și trei bărbați, iar la ÎPC nr. 3 – nouă angajați, inclusiv trei femei și șase bărbați.

Ancheta epidemiologică și chestionarea celor 44 de angajați testați pozitiv în privința contactului, la serviciu și la domiciliu, cu animalele domestice (porcine, bovine, păsări etc.) sau cu materia primă de origine animalieră de la întreprindere a stabilit că, doar cinci persoane din cele 44 nu au contact direct la serviciu cu materia primă sau cu produsele finite, pe motiv că prestează servicii de deservire a echipamentului, utilajului frigorific și tehnologic, este conducător auto, dereticătoare în secția de producere. Totodată, cele cinci persoane au confirmat că, mai bine de 10-13 ani se ocupă de creșterea și de îngrijirea la domiciliu a porcinelor, bovinelor, caprinelor.

Ceilalți 39 de angajați, în virtutea atribuțiilor de serviciu, au contactat direct cu materia primă de origine animalieră în secțiile de tranșare, de deflaxare, de dezosare, de semifabricate sau, după cum s-a stabilit la ÎPC nr. 2, un angajat poate fi implicat în mai multe operațiuni tehnologice concomitente, cum ar fi: formatarea mezelurilor, umplerea membranelor cu carne

tocată și revenirea la procedura de tranșare a cărnii de porcină/vită, apoi la procesul de deflaxare etc.

Astfel, în urma investigațiilor de laborator a serului sangvin la HVE s-a reușit, în premieră în Republica Moldova, identificarea seroprevalenței markerului anti-HVE, IgG în serul sangvin al angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii, ceea ce demonstrează existența unui risc sporit de infectare cu virusul hepatitei virale E în rândul acestui grup de populație.

Este de menționat faptul că, în acest studiu, de comun cu metoda-prototip, a fost utilizată o metodă originală de identificare a markerilor HVE în serul sangvin, ceea ce a dus la sporirea sensibilității, specificității și a eficacității testului.

Pentru comparare cu lotul de studiu, în anul 2018 de către noi, au fost recoltate și investigate 221 de seruri sangvine la markerul anti-HVE, IgG de la angajații întreprinderilor din industria textilă și confecții, și anume de la lucrătorii ocupați în croitorie, conform CAEM 7533, luați în calitate de lot martor, cercetați prin metoda imunoenzimatică ELISA. Din cele 221 de seruri cercetate, 182 sau 82,4% au fost recoltate de la femei, iar 39 (17,6%) de la bărbați, din rândul personalului administrativ-ingineresc. Toate serurile cercetate au fost negative ceea ce demonstrează lipsa riscului de infectare cu virusul hepatitei virale E în rândul angajaților din ramura dată.

Aceste circumstanțe demonstrează necesitatea continuării studiului cu identificarea și evaluarea prevalenței markerilor serologici ai hepatitei virale E în populația generală, la donatorii de sânge, la femeile însărcinate și în grupele cu risc sporit de infectare, inclusiv la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii pentru identificarea factorilor determinanți și elaborarea măsurilor de control și de prevenție.

Conform datelor oficiale din Formularul statistic-f. 2 Raport statistic privind bolile infecțioase și parazitare în Republica Moldova, aprobat prin ordinul MS nr. 828 din 31.10.2011 (care ulterior a fost abrogat prin ordinul ministrului sănătății al Republicii Moldova nr. 970 din 19.10.2021), în perioada 2014-2018 medicii infecționiști nu au suspectat și nu au raportat nici un caz de hepatită virală E.

Între timp, la 20.04.2018 în IMSP SR „Toma Ciorbă” a fost spitalizat un bolnav de sex masculin, în vârstă de 45 de ani, care activa timp de șapte ani într-un sector al unui supermarket în calitate de măcelar, fiind permanent în contact direct cu carnea de diferită proveniență, inclusiv de porcină, de bovină, de ovină etc. Contactul era zilnic de 6-7 ore. Carnea era tranșată, dezosată și porționată pe mesele de lucru din sectorul specializat de comun cu alți 11 angajați. Pacientul a fost spitalizat în stare gravă și a acuzat următoarele simptome: slăbiciuni, dureri în epigastru, icter scleral și tegumentar pronunțat, grețuri, urină hipercromă.

În perioada 20-24.04.18, bolnavul a fost supus investigațiilor în laboratoarele specializate ale IMSP SR „Toma Ciorbă”, Centrului Medical „Invitro” și ANSP. Rezultatele analizelor biochimice au fost următoarele:

ALAT- 3631,0 U/l (Valori normale 0,1 – 0,68 U/l)

ASAT – 2773,0 U/l (Valori normale 0,1 – 0,45 U/l)

Bilirubina generală: 290,0 mkmol/l (Valori normale 3,59 – 17,96 mkmol/l)

Bilirubina directă -207,0 mkmol/l (Valori normale 0 – 3,59 mkmol/l)

Bilirubina indirectă -83,0 mkmol/l (Valori normale 3,59 – 14,36 mkmol/l)

Proba cu timol – 23,5 (Valori normale 2,0 – 4,0 un)

Protrombina – 76,6% (Valori normale 80-100%)

La 21.04.2018, Centrul Medical „Invitro” a identificat markerul virusului hepatitei virale (VHE) (anti-HVE IgM) în serul bolnavului.

La data de 02.05.2018, prezența markerilor (anti-HVE IgG și anti-HVE IgM) a fost confirmată în Laboratorul microbiologic al ANSP. Ulterior, la 24.04.2018, serul bolnavului a fost investigat în Laboratorul microbiologic al IMSP SR „T.Ciorbă” la markerii virusurilor hepatitelor virale A, B, C și D. Rezultatele obținute au demonstrat absența markerilor nominalizați în serul bolnavului.,

AgHBs – negativ

Anti HAV IgM –negativ

Anti HB cor sumar –negativ

Anti HB cor IgM -negativ

Anti HCV sumar –negativ

Anti HCV IgM –negativ

Anti HDV sumar –negativ

Anti HDV IgM –negativ

Bolnavul s-a aflat la tratament staționar timp de 26 de zile. În legătură cu agravarea bruscă a stării de sănătate, la 16.05.2018 a fost transferat din secția nr. 5 în secția de terapie intensivă și reanimare, unde la 17.05.2018 a decedat. Diagnosticul patomorfologic stabilit: ciroză hepatică virală E decompensată cu următoarele complicații: icter parenchimos. Hipertensiune renală. Ascită. Splenomegalie. Nefroză necrotică. Insuficiență hepatorenală.

Identificarea și evaluarea seroprevalenței brucelozei la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii

Bruceloza prezintă o problemă primordială de sănătate publică, iar anumite profesii ori ramuri ale economiei naționale sunt asociate cu un eventual risc de a contracta boala.

În anul 2017, în Laboratorul de boli extrem de contagioase, diareice acute și zooantroponoze al CNSP/ANSP s-a examinat serul a 270 de lucrători de la trei ÎPC incluse în studiu pentru a stabili riscul de infectare cu bruceloză. Din lotul persoanelor investigate (270), 56% prezintă femei, iar 44% bărbați.

S-a efectuat cercetarea calitativă a anticorpilor specifici *Brucella* IgG din serul sangvin.

Din 270 de probe investigate, 12 sau 4,4% au fost pozitive, 16 probe au fost suspecte sau 5,9 %, iar probele negative au constituit 242 ori 89,7% (Figura 4.16.).

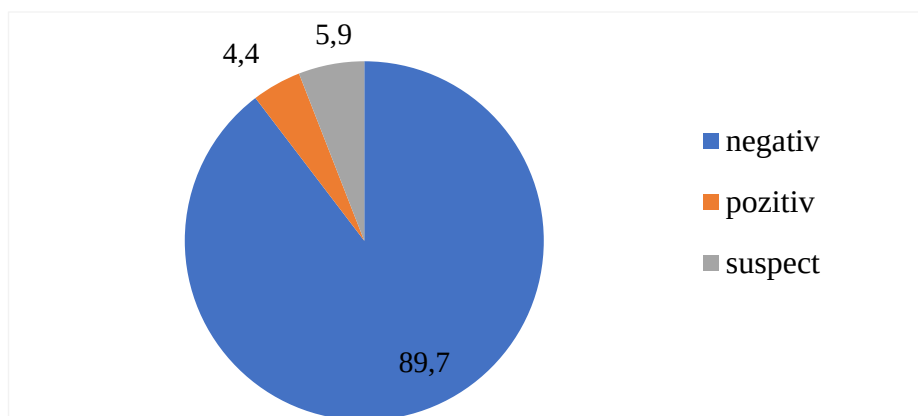

Figura 4.16. **Ponderea rezultatelor investigațiilor la anticorpi anti *Brucella* IgG la angajații ÎPC (%)**

La sistematizarea rezultatelor analizei separate a celor 28 probe pozitive și suspecte pe fiecare întreprindere de procesare a cărnii, s-a stabilit, că:

- la investigarea celor 10 angajați de la ÎPC nr. 3, Ig G cu rezultat pozitiv au fost trei probe și cu rezultate suspecte - șapte probe.
- La nouă angajații de la ÎPC nr. 1, Ig G, cu rezultat pozitiv au fost cinci probe și cu rezultate suspecte – patru probe.
- la nouă angajați de la ÎPC nr. 2, Ig G, cu rezultat pozitiv au fost depistate patru probe și rezultate suspecte - cinci probe.

Rezultatele investigațiilor au evidențiat unele particularități în funcție de gen:

- la femei, rezultatele negative au constituit 89,4%, cele pozitive 5,3%, iar cele suspecte 5,3%;
- la bărbați, rezultatele negative s-au plasat practic în același interval de 89,9%, pe când cele pozitive au constituit doar 3,4%, iar cele suspecte au atins cota de 6,7%.
- rată prevalenței a constituit 4,4 % (Figura 4.17).

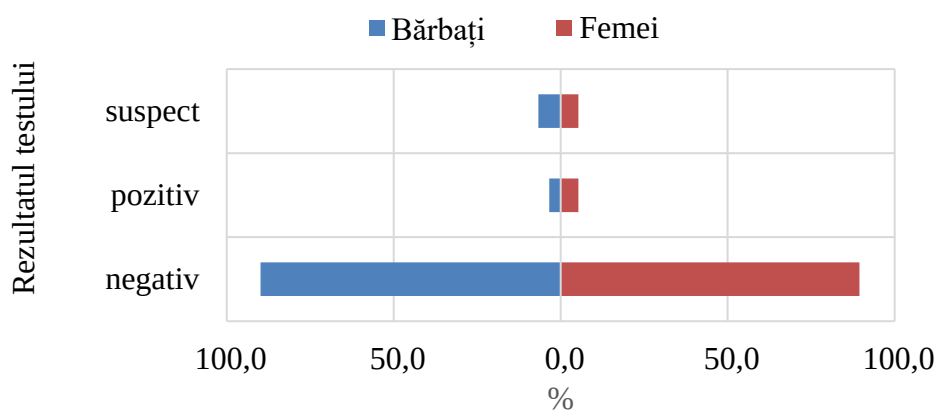

Figura 4.17. **Rezultatele investigațiilor de laborator la bruceloză în funcție de sex**

Menționăm faptul că, 97,6% din rezultatele pozitive și suspecte în privința brucelozei au fost depistate la angajații implicați direct la procesarea cărnii (tranzatori, deflaxatori, tocător de materie primă) și numai 2,4% la personalul tehnic și de conducere (director, ingineri).

La analiza rezultatelor investigațiilor de laborator au fost evidențiate particularități ale infectării angajaților cu *Brucella* în funcție de vârstă (Figura 4.18). Cei mai afectați s-au dovedit a fi angajații de peste 60 de ani, printre care s-au înregistrat 16,7% de rezultate pozitive și 16,7% de rezultate suspecte, urmați de angajații din grupa de vârstă de 50-59 de ani cu 6 % de rezultate pozitive. În grupa de vârstă de 40-49 de ani, ponderea persoanelor pozitive a constituit 5,8%, iar a celor cu rezultate suspecte 7,2%.

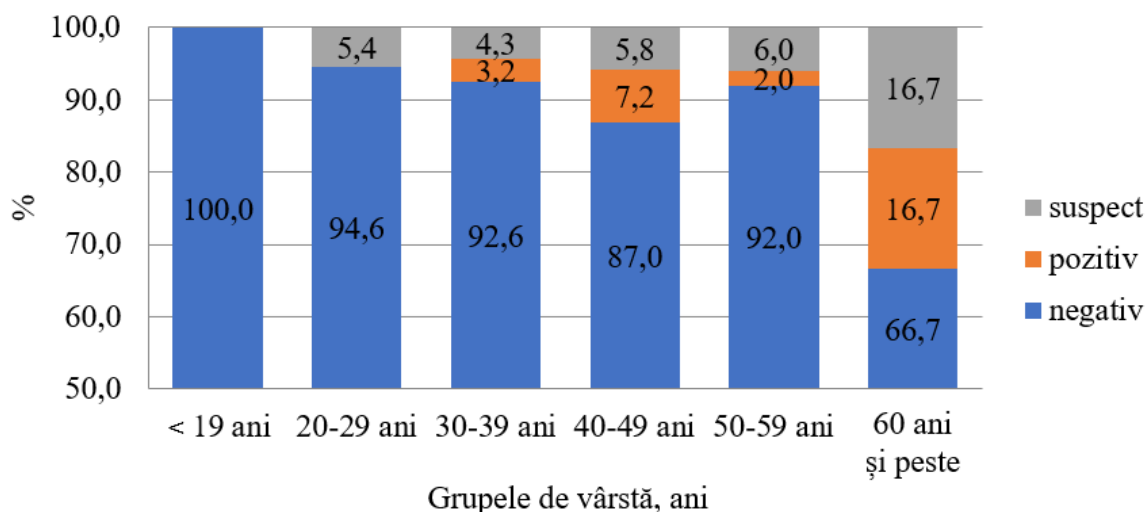

Figura 4.18. **Distribuția rezultatelor de laborator la bruceloză în funcție de vârstă, %.**

Pentru interpretarea rezultatelor s-au luat în considerare particularitățile datelor anchetării epidemiologice în privința cazurilor pozitive și suspecte obținute la chestionarea concomitentă a acelorași persoane pentru a stabili interrelația între activitatea de bază, condițiile habituale (întreținerea animalelor domestice, procurarea de la piață ori din alte locuri a animalelor și a cărnii, inclusiv de proveniență sălbatică etc.), și rezultatele diagnosticului de laborator pe care le considerăm esențiale.

Prin ancheta epidemiologică și chestionarea celor 12 angajați cu rezultate pozitive în contextul posibilului contact în activitatea lor de muncă cu materie primă de origine animală ori la domiciliu cu animalele domestice (bovine, ovine, caprine etc.) s-a stabilit că, 11 angajați (91,7%) au contactat direct doar la serviciu cu materia primă. Aceste persoane activează în domeniul procesării cărnii de la 14 până la 21 de ani (tranșatori – patru persoane de genul masculin, deflaxatori – două persoane de sex masculin și o persoană de sex feminin, la umplerea membranelor – două persoane de sex feminin, la etichetarea produselor finite – o femeie și la tocarea cărnii – un angajat de sex masculin). Totodată, la domiciliu, aceștia nu practică creșterea și îngrijirea animalelor domestice.

În urma cercetării de laborator a serurilor la anticorpi anti *Brucella* IgG s-a reușit, în premieră în Republica Moldova, depistarea seroprevalenței markerului IgG în serurile angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii, ceea ce demonstrează existența unui eventual risc de dezvoltare a posibilei infecții cauzate de *Brucella* spp. în acest grup de populație.

Aceste circumstanțe demonstrează elocvent necesitatea continuării studiului, cu identificarea și evaluarea prevalenței markerilor serologici ai brucelozei printre angajații fermelor de creștere a animalelor, depozitelor en-gros pentru materia primă de origine animală, inclusiv provenită din import, și în grupele cu risc sporit de infectare, printre care se numără și angajații întreprinderilor de procesare a cărnii, pentru identificarea factorilor determinanți ai brucelozei și perfectarea măsurilor de control și de răspuns.

Particularitățile invaziilor parazitare la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii

La nivel global, invaziile parazitare se regăsesc printre cele mai frecvente boli la om și continuă să reprezinte o amenințare pentru sănătatea populației, inclusiv din Republica Moldova. Invaziile parazitare rămân a fi actuale prin faptul că, ponderea lor în structura maladiilor transmisibile este încă înaltă, printre infecțiile cu mecanism fecalo-oral de transmitere cedează doar bolii diareice acute (BDA), provocând prejudicii sociale și economice.

Statistică ultimelor decenii denotă faptul că, în structura etiologică, cota majoră o prezintă parazitozele de contact. Acest fenomen este tipic atât pentru populația generală a republicii,

precum și pentru unele categorii de angajați care, în conformitate cu cerințele documentației normative, sunt supuși examenelor profilactice la prezența agenților de geneză parazitară. Statistica oficială însă reflectă doar frecvența generală la angajați, fără specificații în funcție de profilul de activitate al acestora.

În țară nu s-au efectuat studii privind frecvența invaziilor parazitare la unele categorii de angajați supuși unui risc sporit de infectare cu diferite specii de paraziți, în funcție de genul activității. În cadrul acestui studiu s-a pus scopul de a studia frecvența și spectrul invaziilor parazitare la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii care, cu considerația specificului domeniului de activitate, sunt expuși unui risc mai sporit de infectare cu unele specii de paraziți, cu predilecție cu cei care afectează atât oamenii, cât și unele animale agricole. Infectarea acestora poate avea loc ca rezultat al expunerii profesionale pe întreg procesul tehnologic de prelucrare a materiei prime sau/și al nerespectării igienei personale.

Studiul s-a realizat la trei întreprinderi de procesare a cărnii în perioada anilor 2014-2017. Angajații au fost supuși unui examen coprologic complex, care a inclus frotiul la prezența protozoarelor intestinale patogene, identificarea ouălor de helminți prin tehnica de flotatie și amprenta perianală pentru identificarea enterobiozei și teniarincozei. Concomitent s-au recoltat și studiat lavaje de pe suprafețele de lucru pe tot parcursul procesului tehnologic. Lotul examinat a inclus 541 de persoane, ce reprezintă 65,7% din numărul scriptic de angajați pentru această perioadă. Prin tehnica amprentei perianale au fost examinate 524 de persoane (96,9%), coprologic - 406 (75,0%).

În total au fost depistate 22 de persoane (ceea ce constituie 4,1% din numărul total de persoane investigate sau 3,69 cazuri la 100 de lucrători) infectate cu diferite specii de paraziți patogeni pentru om. Toate cazurile au fost monoinvazii. Spectrul invaziilor denotă faptul că, cele mai frecvente sunt parazitozele de contact (enterobioza și lamblioza), cota căroră constituie 95,5% (Figura 4.19).

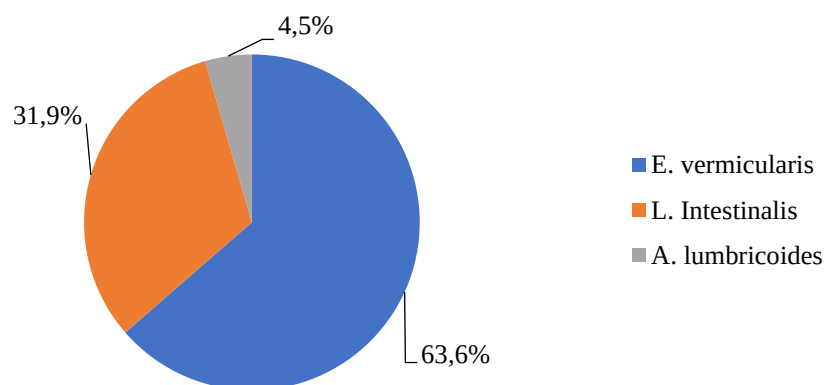

Figura 4.19. Structura etiologică a invaziilor parazitare la angajații ÎPC

În aspect epidemiologic, prevalarea la angajații ÎPC a paraziților de contact prezintă un pericol major, deoarece aceste întreprinderi fac parte din sfera industriei alimentare și angajații de aici pot juca un rol important în lanțul epidemiologic al maladiilor cu mecanism fecalo-oral de transmitere.

Repartizarea cazurilor de infestare cu paraziți a angajaților ÎPC pe unități economice și entități morbide este prezentată pe Tabelul 4.10.

Tabelul 4.10. **Spectrul invaziilor parazitare la angajații ÎPC pe perioada aa. 2014-2017**

ÎPC	Enterobius vermicularis, abs	Ascaris lumbricoides, abs	Lambliia intestinalis, abs	Dicrocoelium lanceatum, abs	Total, abs
Nr. 1	0	0	4	8	12
Nr. 2	7	1	2	2	12
Nr. 3	7	0	1	5	13
Total	14	1	7	15	37

Conform datelor din Tabelul 4.10, comparativ cu speciile patogene, în 15 cazuri (2,9%) au fost depistate stadiile propagative (ouăle) ale *Dicrocoelium lanceatum*, ce prezintă o frecvență mult mai înaltă comparativ cu populația generală. Fenomenul are legătură directă cu specificul activității profesionale. *Dicrocoelium lanceatum* este un vierme din clasa *Trematoda* care parazitează ficatul la animalele agricole, cu predilecție a celor erbivore. Astfel, în timpul procesării materiei prime, inclusiv a viscerelor, angajații sunt expuși riscului sporit de pătrundere în organism a ouălor acestui parazit. În acest caz, prezența lor are statutul de „ouă tranzitoare” care nu sunt capabile să producă invazii umane.

Frecvența sumară a invaziilor parazitare este relativ înaltă și constituie 4,1%. Pentru comparație, frecvența sumară medie pentru anii 2014-2017 în populația generală a republicii a constituit 2,1%, inclusiv 4,1% la copii, care sunt contingentul de risc pentru aceste maladii.

Pe unități economice, acest indicator este reflectat în Figura 4.20.

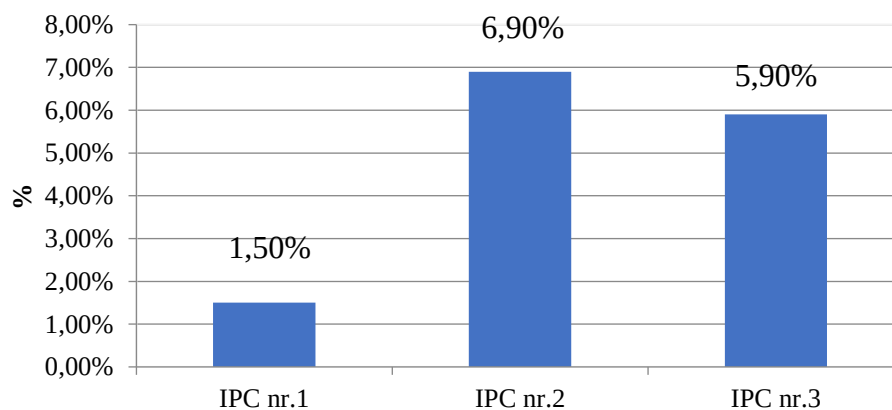

Figura 4.20. **Ponderea sumară a invaziilor parazitare la ÎPC**

Datele examenelor de laborator relevă faptul că, frecvența invaziilor în aceste trei întreprinderi de procesare a cărnii este diferită și variază de la 1,5% în ÎPC nr. 1 până la 6,9% în ÎPC nr. 2. Evaluarea rezultatelor examenelor medicale profilactice la angajații ÎPC pentru perioada similară denotă o incidență a invaziilor parazitare care variază între 0,5 și 0,7%. Aceste date confirmă presupunerea că printre angajații ÎPC invaziile parazitare se întâlnesc mult mai frecvent (de 10 ori), decât printre angajații din economia națională. Această diferență foarte semnificativă, pe de o parte, este încă o dovadă că, angajații ÎPC sunt expuși unui risc mai sporit de infectare cu diferiți agenți parazitari, iar pe de altă parte trezește dubii calitatea serviciilor de laborator acordate în cadrul examenelor medicale profilactice periodice la angajații din economia națională.

Repartizarea entităților morbide depistate la întreprinderile de procesare a cărnii este reflectată în Figura 4.21.

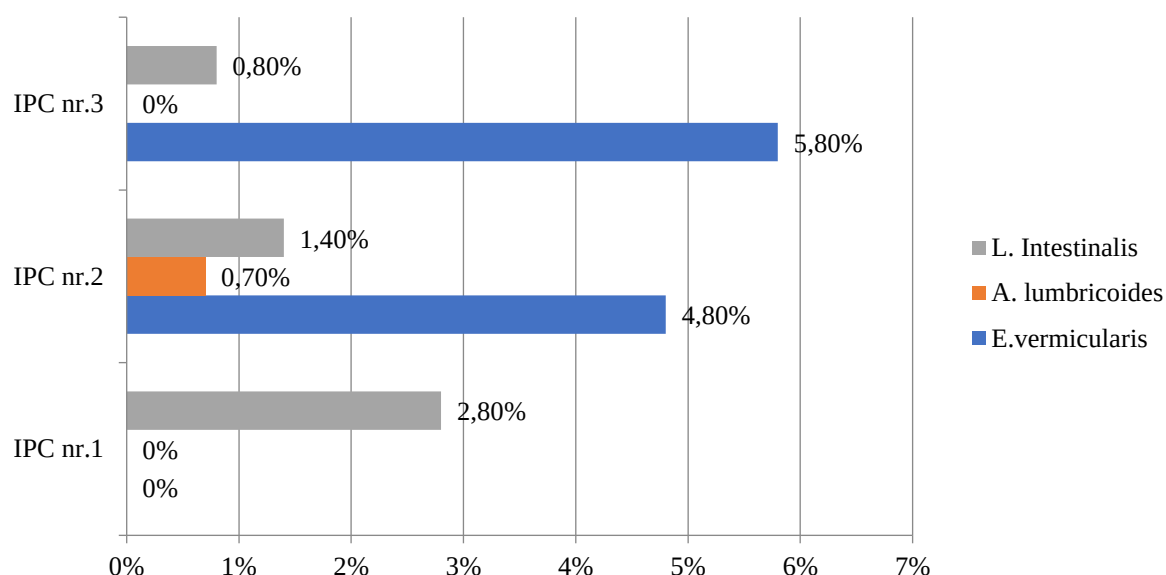

Figura 4.21. Frecvența invaziilor intestinale în funcție de agentul parazitar și secția ÎPC

Analiza frecvenței parazitozelor pe specii a demonstrat că, enterobioza este mult mai frecventă în ÎPC nr. 3 (5,8%) și în ÎPC nr.2 (4,8%), comparativ cu ÎPC nr. 1, unde nu s-a depistat nici un caz. În cazul lambliozei, situația este diametral opusă: frecvența cea mai înaltă s-a înregistrat în ÎPC nr. 1 (2,8%), comparativ cu ÎPC nr. 2 (1,4%) și cu ÎPC nr. 3 (0,8%). În cazul lambliozei nu este posibilă o evaluare comparativă cu careva indicatori statistici deoarece, conform actelor normative în vigoare, examenul medical profilactic preventiv și periodic la angajați nu prevede investigarea la prezența protozoarelor intestinale patogene. Referitor la ascaridoză, a fost depistat doar un caz la ÎPC nr. 2 (Figura 4.21).

În cadrul studiului s-a atras atenție și la locul de muncă al angajaților depistați pozitiv la prezența agenților parazitari. Astfel, din cele 22 de persoane diagnosticate pozitiv, șase (27,3%) contactează cu produsul finit, cum ar fi: muncitor etichetare, ambalare, magazinier, depozitare și livrare. Aceste persoane prezintă un pericol epidemiologic sporit întrucât 95,5% din invaziile depistate prezintă paraziți de contact care au caracter molipsitor.

Identificarea și evaluarea morbidității prin COVID-19 la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii

Pandemia de COVID-19 a constituit o criză de sănătate publică și socio-economică, exercitând presiuni asupra lucrătorilor din unele ramuri vitale ale economiei, unele sectoare suportând o povară deosebit de mare. Angajații ÎPC de asemenea s-au confruntat cu compromisuri între menținerea activităților economice esențiale și necesitatea atenuării răspândirii bolii.

În perioada 01.04.2020 – 01.12.2021, la întreprinderile de procesare a cărnii din Republica Moldova, conform informațiilor recepționate din baza de date ale ANSP (Figura 4.22), au fost înregistrate 556 cazuri de îmbolnăvire a angajaților de COVID-19, inclusiv 17 decese (10 bărbați și 7 femei). Virusul SARS CoV-2 s-a răspândit rapid printre angajații ramurii nominalizate din mai multe motive: contactul prelungit cu colegii de muncă, mediul ocupațional comun, deplasările cu transportul public de la și spre locul de muncă.

Repartizarea după sex a persoanelor care s-au îmbolnăvit de COVID-19 în perioada indicată denotă prevalarea bărbaților. Astfel, au făcut boală 308 ori 55,4% de bărbați și 248 sau 44,6% de femei.

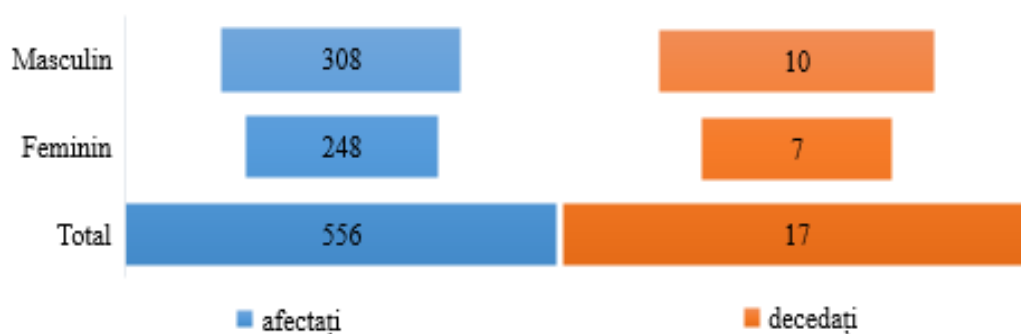

Figura 4.22. Repartizarea după sex a cazurilor de COVID-19 la ÎPC (caz. abs)

Pandemia de COVID-19 a pus presiune asupra economiei și a influențat negativ unele dintre activitățile ÎPC. Studiul nostru sugerează că, prelucrarea cărnii prezintă un risc sporit pentru sănătatea publică și se extinde dincolo de companiile de ambalare a cărnii și angajații acestora.

Este bine cunoscut faptul că, starea de sănătate a lucrătorilor este influențată, atât direct, cât și indirect, de ocupație, iar expunerile la factori de risc ocupațional induc modificări nefavorabile în starea de sănătate și în dezvoltarea bolilor generale și a celor profesionale. Unul dintre argumentele înțelese de angajatori și de stat pentru a iniția și/sau intensifica măsurile de asigurare a respectării standardelor de sănătate și de securitate la locul de muncă, inclusiv și prin intervenții de promovare a sănătății, sunt beneficiile sau pagubele economice.

De aici importanța evaluării costurilor pe care le suportă întreprinderile din cauza stării de sănătate a angajaților. În prezentul studiu, ținând cont de informațiile expuse în capitolele precedente cu referire la calitatea igienică a mediului de muncă în întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu și de impactul negativ al acestuia pe starea de sănătate a angajaților, au fost evaluate pierderile economice suportate de întreprinderi din cauză stării de sănătate a angajaților.

4.4. Evaluarea impactului economic al morbidității angajaților ÎPC

Starea de sănătate a lucrătorilor influențează, direct și indirect, beneficiul economic al întreprinderii, calitatea producției finite.

Evaluarea impactului economic al stării de sănătate a lucrătorilor din ÎPC s-a efectuat cu considerarea costurilor cauzate de pierderea temporară a capacității de muncă a angajaților. Estimările au fost efectuate în baza datelor primare obținute de la direcțiile resurse umane ale întreprinderilor de procesare a cărnii incluse în studiu în urma analizei certificatelor de concediu medical înregistrate în perioada 2014-2018.

În urma analizei datelor puse la dispoziție de direcțiile resurse umane ale întreprinderilor, în perioada de observație, la toate cele patru întreprinderi de procesare a cărnii incluse în studiu, pentru indemnizații în legătură cu incapacitatea temporară de muncă s-au achitat în total 2 415 835,70 lei, ceea ce reprezintă echivalentul a 150 898,7 \$ SUA.

În dinamica multianuală se atestă tendința de creștere progresivă a costurilor medii suportate de angajator în scopul plăților indemnizațiilor pentru primele trei zile ale concediului medical de la 259 562,56 lei moldovenești (MDL) în anul 2014 până la 835 280,90 MDL în anul 2018 (Figura 4.23).

Rata medie anuală de creștere a costurilor suportate de întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu pentru incapacitatea temporară de muncă a angajaților a constituit +32,1%.

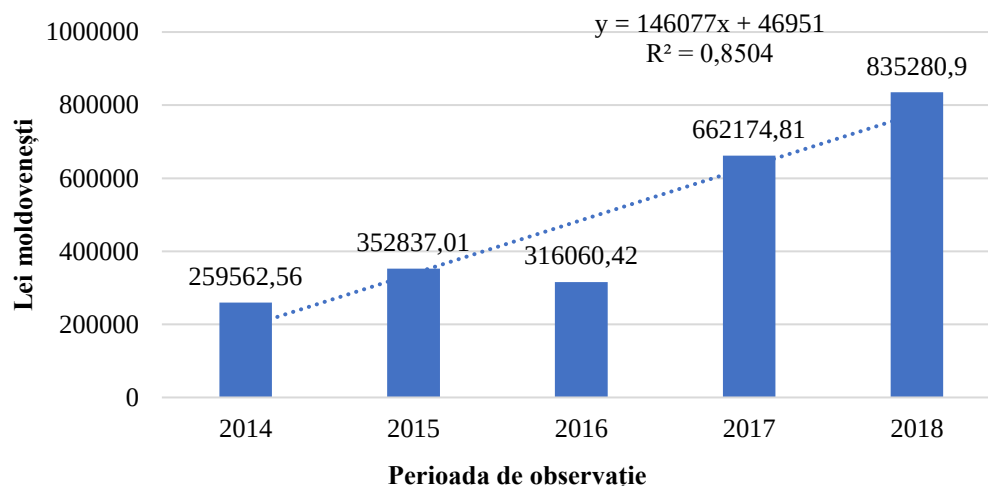

Figura 4.23. **Dinamica cheltuielilor medii pentru plata indemnizațiilor pentru incapacitatea temporară de muncă a angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii**

Costurile suportate pentru incapacitatea temporară de muncă a angajaților diferă de la o întreprindere la alta, fiind determinate de particularitățile constructive ale secțiilor de producere, de specificul procesului tehnologic (ciclu deplin sau redus), de caracteristica demografică a lucrătorilor (gen, vârstă, vechime în muncă). O corelație directă a fost stabilită între numărul de cazuri de incapacitate temporară de muncă și sumele achitate pentru concediile medicale (Figura 4.23.).

Anual, angajatorii ÎPC cheltuie în scopul plății indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă în medie $485\,183,1 \pm 210\,835,80$ lei (Tabelul 4.11).

Tabelul 4.11. **Cheltuielile suportate de ÎPC în scopul plății indemnizațiilor pentru ITM raportate la media cronologică pentru fiecare întreprindere și total**

ÎPC	2014	2015	2016	2017	2018	$\bar{X} \pm s$
1	97714,59	137928,93	72615,31	112419,15	121144,63	90303,935±18559,66
2	39509	86544	58967	54786	87329	54522,8333±17207,6
3	96178,27	98232,64	114794,22	107200,17	109432	87640,05±6369,604
4	24146,7	28116,44	67667,89	385752,49	515357,27	170174,132±197077,4
Total	259562,56	352837,01	316060,42	662174,81	835280,9	485183,14±210835,8

Cele mai mari cheltuieli în scopul achitării indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă au fost suportate de întreprinderile moderne, construite după proiect european. Cauza

rezidă în înregistrarea la aceste întreprinderi a tuturor cazurilor de ITM și neadmiterea la locul de muncă a lucrătorilor cu semne inițiale de boală.

Evaluarea datelor pentru anul 2018 a arătat că, în scopul plății indemnizațiilor pentru ITM toate întreprinderile au achitat 835 280,90 lei, dintre care, ÎPC nr. 4 – 515357,27 lei sau 50,47% din suma total achitată în cinci ani. Cele mai mici cheltuieli au fost suportate de întreprinderea nr. 2: în 2014 (39509,00 lei) și în 2017 (4786,00 lei).

Este important de menționat că, costurile suportate de angajator pentru ITM nu diferă în funcție de clasa patologiilor care au provocat incapacitatea temporară de muncă. Conform prevederilor cadrului legal și de reglementare național, angajatorul are obligativitatea de a suporta costurile pentru primele trei zile de concediu medical.

Întrucât unitățile economice nu contabilizează costurile parvenite din volumul produselor finite neprocesate din cauza absenteismului lucrătorilor în general și pe caz de boală în particular, nu este posibilă calcularea impactului economic total cauzat de starea de sănătate a lucrătorilor.

Povara cazurilor de ITM de la întreprinderile de procesare a cărnii pe sistemul de asigurări sociale se compune din sumele alocate pentru plata zilelor de concediu medical, începând cu ziua a patra, și costurile examenului de evaluare a gradului de vitalitate în cazul lucrătorilor care au fost bolnavi timp de patru luni consecutiv.

4.5. Concluzii la capitolul 4

1. În perioada 2014-2018, la ÎPC s-au înregistrat particularități variabile, în timp și spațiu, ale indicilor morbidității generale cu incapacitate temporară de muncă, preponderent cu o tendință de creștere. Astfel, indicele de frecvență a crescut în medie anual cu 10,2 cazuri la 100 de angajați ($R^2=0,59$), iar indicele de gravitate cu 104,7 zile la 100 de angajați ($R^2=0,0,42$). Durata medie a unui caz de boală cu incapacitate temporară de muncă de asemenea a crescut cu 0,3 zile anual. Necâtând la dinamica în creștere a indicelui de frecvență și de gravitate pentru perioada evaluată, în ultimul an aflat sub observație s-a constatat o diminuare considerabilă a valorilor indicilor estimați în toate întreprinderile incluse în studiu datorită, în mare parte, măsurilor întreprinse pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă ale angajaților.
2. La angajații din ÎPC, în structura morbidității cu incapacitate temporară de muncă au prevalat bolile sistemelor respirator, circulator, digestiv, osteoarticular și leziunile traumatice. Incidența acestor boli a variat esențial de la o întreprindere la alta în funcție de noxele profesionale. Particularitățile morbidității la întreprinderile de procesare a cărnii indică la

necesitatea elaborării și implementării măsurilor de îmbunătățire a condițiilor de muncă ale angajaților și de diminuare a impactului factorilor de risc ocupaționali asupra sănătății.

3. Nivelul înalt al seroprevalenței anti-HVE, IgG printre lucrătorii care contactează direct cu produsele din carne de porc, inclusiv mezeluri, se datorează expunerii continue și intense la factorii de risc asociați cu transmiterea HVE.
4. Rezultatele evaluării seroprevalenței anticorpilor anti Brucella la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii demonstrează prezența anticorpilor specifici anti Brucella IgG în 4,4 % cazuri.
5. Sistemul de supraveghere epidemiologică la HVE și bruceloză necesită a fi reactualizat în contextul rezultatelor obținute și a recomandărilor OMS pentru obținerea indicatorilor de incidență, caracteristici pentru situația reală din țară. Pentru reducerea riscului sporit de contractare a infecțiilor nominalizate se impun activități susținute de promovarea sănătății atât în populația generală cât și în grupele de risc.
6. Frecvența sumară a invaziilor parazitare la angajații ÎPC constituie 4,1% și este de 10 ori mai mare comparativ cu rezultatele examenelor medicale profilactice periodice ale angajaților din economia națională pentru perioada similară. În structura etiologică, cota majoră, 95,5%, o prezintă invaziile de contact. Dintre toate parazitozele înregistrate la angajații din ÎPC, 31,9% revin lambliozei și protozoozei contagioase. Luând în considerare incidența înaltă a lambliozei, se propune ca în programul investigațiilor de laborator al angajaților în cadrul examenelor medicale profilactice preventive și periodice să fie inclus și testul la lamblioză.
7. Ponderea înaltă a parazitozelor de contact, inclusiv și a stadiilor propagative ale *D. lanceatum*, denotă carențe în regimul sanitaro-igienic de la aceste întreprinderi, concomitent și o cultură sanitară defectuoasă a angajaților.
8. Impactul economic pentru întreprinderile de procesare a cărnii în raport cu morbiditatea cu incapacitate temporară de muncă este în creștere anuală cu +32,1%.

5. CARACTERISTICA STĂRII FUNCȚIONALE A ORGANISMULUI MUNCITORILOR ANTRENAȚI LA PRINCIPALELE ETAPE ALE PROCESULUI TEHNOLOGIC DE PROCESARE A CĂRNII

Asistența medicală a persoanelor implicate în procesul de producere nu poate fi rezolvată satisfăcător fără a lua în considerare mediul de muncă și de viață, care formează un sistem de condiționări complexe. Organismul uman, considerat ca sistem biologic deschis și hipercomplex, realizează cu ambianța sa schimb de substanțe, de energie și de informație. Mediul industrial se numără printre cele mai dinamice structuri, cu rapide transformări ale specificului muncii, ale parametrilor profesionali și a calității noxelor. Ca orice sistem autoreglabil, individul biologic dă răspunsuri adecvate față de influențele profesionale. Acestea pot avea semnificații biologice multiple – utile, inutile și indiferente –, iar necesitatea de adaptare individuală este sensibil crescută față de alte domenii de activitate. Însușirea factorilor profesionali și extraprofesionali poate constitui un volum de solicitări la limita posibilităților de adaptare și de integrare armonioasă a organismului uman în mediu, putând trece în multe cazuri de la stările fiziologice normale la cele patologice. Medicina contemporană particularizează problemele fiziologiei muncii ceea ce face posibilă diagnosticarea modificărilor nefavorabile survenite în procesul muncii, îndeosebi în stadiile incipiente, când sunt ușor reversibile.

5.1. Particularitățile modificărilor indicatorilor fiziologici a organismului angajaților în procesul de muncă

Starea funcțională a organismului muncitorilor a fost studiată pe un lot reprezentativ de 269 persoane, dintre care 118 (43,9%) de sex masculin și 151 (56,1%) de sex feminin, care își desfășoară activitatea profesională la etapele tehnologice de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii. Indicii fiziologici au fost fixați la începutul și la sfârșitul zilei de muncă, în tura de dimineață.

În lotul de studiu au fost selectați muncitorii practic sănătoși cu vârsta cuprinsă între 18-67 de ani, în mediu $41,4 \pm 0,58$ de ani (Î 95% 31,9-50,9).

Pregătirea profesională a întregului grup este aproximativ echivalentă - școala medie sau liceu și/sau școala profesională.

Este de remarcat că, modificările stării funcționale a organismului muncitorilor din industria cărnii se află în concordanță cu legitățile documentate în literatura de specialitate pentru alte ramuri economice. În cazul întreprinderilor de procesare a cărnii, determinarea particularităților modificărilor indicilor fiziologici ai organismului muncitorilor antrenați la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii sunt absolut necesare pentru

evaluarea greutății și intensității muncii, și a stării de sănătate în vederea elaborării măsurilor de prevenție.

Rezultatele investigațiilor fiziologice (Anexa 20) demonstrează că, în timpul activității profesionale, modificările din partea sistemului cardiovascular se manifestă prin mărirea pulsului, minut-volumului cardiac ($p < 0,05$), volumului sistolic ($p > 0,05$), precum și prin micșorarea rezistenței periferice a vaselor sangvine, a tensiunii arteriale de puls și a tensiunii dinamice medii ($p < 0,05$).

Evaluările relației „executarea muncii și starea funcțională a organismului angajaților” au arătat că, modificările survenite diferă în funcție de sex (Tabelul 5.1.).

Tabelul 5.1. Gradul (%) și direcția (+/-) modificărilor indicatorilor fiziologici survenite în procesul de procesare a cărnii

Indicii fiziologici	Contingentul de muncitori	
	bărbați	femei
FP, <i>băt/min</i>	+3,8	+9,7
TAs, <i>mm.c.Hg</i>	-0,89	-1,37
TAd, <i>mm.c.Hg</i>	-2,80	-1,03
TAp, <i>mm.c.Hg</i>	-0,53	-1,92
TDM, <i>mm.c.Hg</i>	-0,75	-2,65
VS, <i>ml</i>	+1,10	-0,20
MVC, <i>l</i>	+5,20	+10,20
RP, <i>din·sm⁻⁵</i>	-6,10	-9,53
FCF, <i>Hz</i>	-0,44	-3,00

Acest fenomen este caracteristic pentru ambele sexe. Astfel, la persoanele de sex feminin, frecvența pulsului se mărește cu 9,7% ($p < 0,05$), MVC – respectiv cu 10,2% ($p < 0,05$). La persoanele de sex masculin frecvența pulsului se accelerează cu 3,8%, MVC –cu 5,2%. Este de menționat direcția opusă a modificărilor TAp și VS semnalate la subiecții de ambele sexe, fapt ce demonstrează suprasolicitarea sistemului cardiovascular.

Exercitarea muncii are o repercusiune mai pronunțată asupra stării funcționale a organismului femeilor. Drept confirmare servește următorul argument – severitatea modificărilor survenite la angajații de sex feminin este de 1,96-3,42 ori mai înaltă față de nivelurile înregistrate la angajații de sex masculin.

Pentru diferențierea particularităților modificărilor funcționale în raport cu calitatea noxelor profesionale s-a recurs la analize similare cu cele menționate mai sus pentru etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii.

După cum arată datele obținute (Figura 5.1), efectele muncii de tranșare a carcaselor se manifestă prin modificări ale sistemului cardiovascular - variații nesemnificative ale frecvenței cardiace în limitele 4,3-11,8%; TAs – 3,02–4,3% și exprimate ale MVC - 4,6–25,2%, apreciate negativ. Aceleași legități sunt caracteristice pentru ambele sexe. Modificările indicilor fiziologici ai sistemului cardiovascular sunt adecvate acțiunii microclimatului cu efect de încălzire, zgomotului, efortului fizic

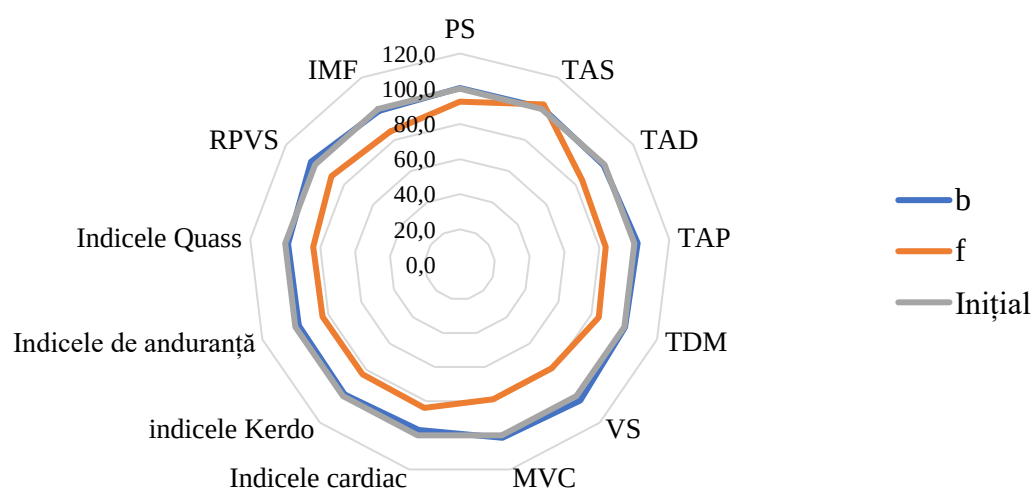

Figura 5.1. **Modificarea stării funcționale a sistemului circulator a organismului muncitorilor în funcție de sexul angajatului**

Date similare au fost obținute și pentru etapele tehnologice de tranșare a cărnii, de umplere a membranelor și de ambalare a produselor finite, însă la un nivel diferit.

Datele obținute reflectă cu certitudine acțiunea condițiilor mediului de producere și a activității profesionale asupra stării funcționale a organismului muncitorilor.

Analiza comparativă a caracterului și a gradului modificărilor funcțiilor organismului angajaților spre sfârșitul zilei de muncă a depistat unele particularități, și anume: modificările SCV decurg în ambele direcții, gradul de manifestare extinzându-se de la valori exprimate puțin până la exprimate evident.

Prezintă interes, din punct de vedere al fiziologiei muncii, analiza dinamicii modificărilor funcționale în funcție de vârstă, de vechimea în muncă, de profesie etc., deoarece ele se caracterizează printr-o varietate de caractere care, sub influența multiplelor solicitări privind executarea muncii și condițiile mediului ocupațional, pot definitiva starea de sănătate a muncitorilor.

Modificările stării funcționale a organismului muncitorilor în funcție de vârstă se supun legităților descrise anterior, cu unele particularități. Valorile medii ale indicilor fiziologici și extremele, înregistrate la începutul și la sfârșitul zilei de muncă în turele de bază, sunt prezentate în Anexa 20.

Cele mai nefavorabile modificări ale indicilor sistemului cardiovascular sunt caracteristice pentru persoanele de sex feminin din grupele de vârstă de până la 19 ani, 20-29 de ani și 50-59 de ani, iar cele mai favorabile - pentru cele din grupele de vârstă 30-39 de ani și 40-49 de ani. Indicii psihosenzoriali se caracterizează prin oscilații semnificative pentru grupele de vârstă până la 19 ani, 40-49 de ani și 50-59 de ani, în limitele de la 5,3 până la 42,0%, și demonstrează dezvoltarea oboselii. Modificările sistemului locomotor se caracterizează prin fluctuații exprimate ale rezistenței musculare la efort static pentru toate grupele de vârstă. Modificările funcționale survenite spre sfârșitul lucrului în tura de seară sunt mult mai exprimate, obținând semnificații mai nefavorabile (Tabelul 5.2).

Tabelul 5.2. Gradul (%) și direcția modificărilor indicatorilor fiziologici survenite în timpul muncii în funcție de sexul și vârsta angajaților

Indicii fiziologici	Contingentul de muncitori									
	Bărbați					Femei				
	grupele de vârstă, ani					grupele de vârstă, ani				
	<19	20-29	30-39	40-49	50-59	<19	20-29	30-39	40-49	50-59
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FP, băț/min	-	+2,5	+3,8	+3,7	+5,6	+2,6	+12,3	+11,2	+11,2	+13,4
TAs, mm.c.Hg	-	+2,2	-1,66	-3,3	-1,7	-4,8	+36,5	+0,3	0	-3,6
TAd, mm.c.Hg	-	-0,9	+0,4	-3,8	-2,9	-5,7	-4,6	+0,16	+2,7	-4,8
TAPl, mm.c.Hg	-	+4,4	-3,6	-5,5	-2,9	-3,3	-8,2	+1,1	-4,2	-1,8
TDM, mm.c.Hg	-	+0,1	-0,3	-3,8	-2,9	-12	-6,2	-0,6	+1,8	-7,2
VS, ml	-	+1,5	-0,9	+0,3	+5,1	+2,3	-0,3	-0,2	-3,7	+3,3
MVC, l	-	+0,3	+0,1	+7,1	+32,9	+4,9	+12,9	+13,5	-2,5	+21,7
Indicele cardiac	-	-4,8	-19,6	+43,1	-25,2	-20,2	-13,8	-8,7	+8,5	-24,5
Indicele de de anduranță	-	-0,7	-0,1	+1,6	-6,9	-5,0	-1,1	-3,9	-0,3	-7,1
Indicele Quass	-	+23,9	+18,1	+6,3	-10,7	-22,5	+22,6	-5,3	+24,3	+29,2
RPVS	-	+14,4	-4,8	-2,9	-6,8	+41,9	-6,4	+0,7	+37,2	+28,7
IMF	-	-3,9	-3,4	-0,9	-5,5	-8,5	-10,2	-8,7	-4,7	-17,6

Dinamica modificărilor funcționale ale organismului muncitorilor de sex masculin (Tabelul 5.2) se manifestă prin dinamica nefavorabilă pentru persoanele din grupul de vârstă 50-

59 de ani. Pentru persoanele din grupa de vârstă 30-59 de ani este caracteristică micșorarea indicilor sistemului cardiovascular TAs, TAd, TAp, TDM cu 0,4-43,1%.

Studierea dinamicii modificărilor funcționale spre sfârșitul zilei de muncă în funcție de vechimea în muncă a decelat că, efectele acțiunii muncii exercitate sunt mai nefavorabile la persoanele cu vechimea în muncă de până la 5 ani, 20-25 și mai mult de 25 ani. Modificările funcțiilor sistemului cardiovascular variază în limitele 12,4-38,9% pentru femei și 10,3-42,4% pentru bărbați (Tabelul 5.3).

Tabelul 5.3. Gradul (%) și direcția modificărilor performanțelor fiziologice survenite în timpul muncii în funcție de sexul și vechimea în muncă a angajaților

Indicii fiziologici	Contingentul de muncitori									
	Bărbați					Femei				
	vechimea în muncă, ani					vechimea în muncă, ani				
	<5	5-10	10-15	15-20	20-25	<5	5-10	10-15	15-20	20-25
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
FP, băț/min	+0,3	+5,9	+6,5	+4,0	+3,9	+10,8	+8,5	+11,8	+7,9	+12,8
TAs, mm.c.Hg	-2,0	+2,2	-2,4	+1,5	-3,8	-3,9	+48,5	-0,2	+1,2	-1,7
TAd, mm.c.Hg	-3,0	+5,8	-3,7	+3,5	-6,0	-5,9	+1,6	-1,3	+1,6	+1,9
TAPl, mm.c.Hg	+0,9	0	-3,1	-1,3	0	0	-5,5	+1,4	+3,0	-4,2
TDM, mm.c.Hg	-2,7	-4,9	-2,6	+2,4	-4,4	-7,3	-1,0	-2,0	+1,5	+0,1
VS, ml	+2,1	-6,7	+7,2	-5,1	+3,8	+3,7	-2,5	0	0	-2,8
MVC, l	+10,6	0	+6,9	-9,3	+16,2	+15,2	+6,7	+17,1	+10,3	+15,8
Indicele cardiac	+6,2	+7,1	-35,6	-9,3	-22,3	-20,0	-2,5	-9,3	-7,4	-14,0
Indicele de duranță	+0,6	+0,9	-1,2	-5,8	+4,3	-1,2	-3,5	-4,8	-0,9	-8,1
Indicele Quass	+27,3	+25,4	+24,4	+12,4	+7,8	+27,3	+25,1	+24,4	+12,4	+7,8
RPVS	+7,9	+14,5	+7,2	-26,7	-8,4	+7,9	+14,4	+7,2	-27,0	+30,8
IMF	-5,8	+1,4	+1,5	+3,9	-1,7	-1,4	+1,3	+1,5	+3,9	-1,7
	-4,3	-26,2	-37,4	-1,9	-34,4	-4,0	-27,0	-38,0	-1,9	-34,0

Datele relatate mai sus permit folosirea indicilor sistemului cardiovascular pentru aprecierea valabilității profesionale și a aptitudinii de muncă în majoritatea profesiunilor.

Pentru o analiză mai detaliată a modificărilor indicilor fiziologici este mai importantă aprecierea stării inițiale a organismului și nu a direcției, și a gradului modificărilor survenite spre

sfârșitul zilei de muncă. Sub acțiunea exprimată a unui sau altui factor de risc ocupațional starea funcțională a organismului poate să nu se restabilească către începutul următoarei zile de muncă (Vangheli, V., 1989; Russu, R., 2003; Cebanu, S., 2022), adică poate avea loc cumulara efectelor negative.

În calitate de exemplu se pretează valorile medii inițiale ale unor indici fiziologici în comparație cu nivelul mediu calculat după repartizarea percentilică. La începutul zilei de muncă în tura de dimineață se înregistrează depășirea nivelului mediu al FP, MVC și RPVS la bărbați (Figura 5.2), precum și a MVC, Tas și RPVS la femei (Figura 5.3), gradul de depășire este diferit, atât în funcție de sex, cât și de etapa tehnologică de procesare a cărnii. Acest tablou relevă elocvent solicitările impuse organismului de specificul activităților exercitate și de calitatea mediului ocupațional, manifestate prin modificări nefavorabile ale funcțiilor circulatorii (mai exprimate la femei), induse de solicitările generale, precum și a aparatului neuromuscular, cu precădere la persoanele de sex masculin antrenate la procesele de tranșare a carcaselor și a cărnii, unde exercitarea activităților necesită un efort considerabil.

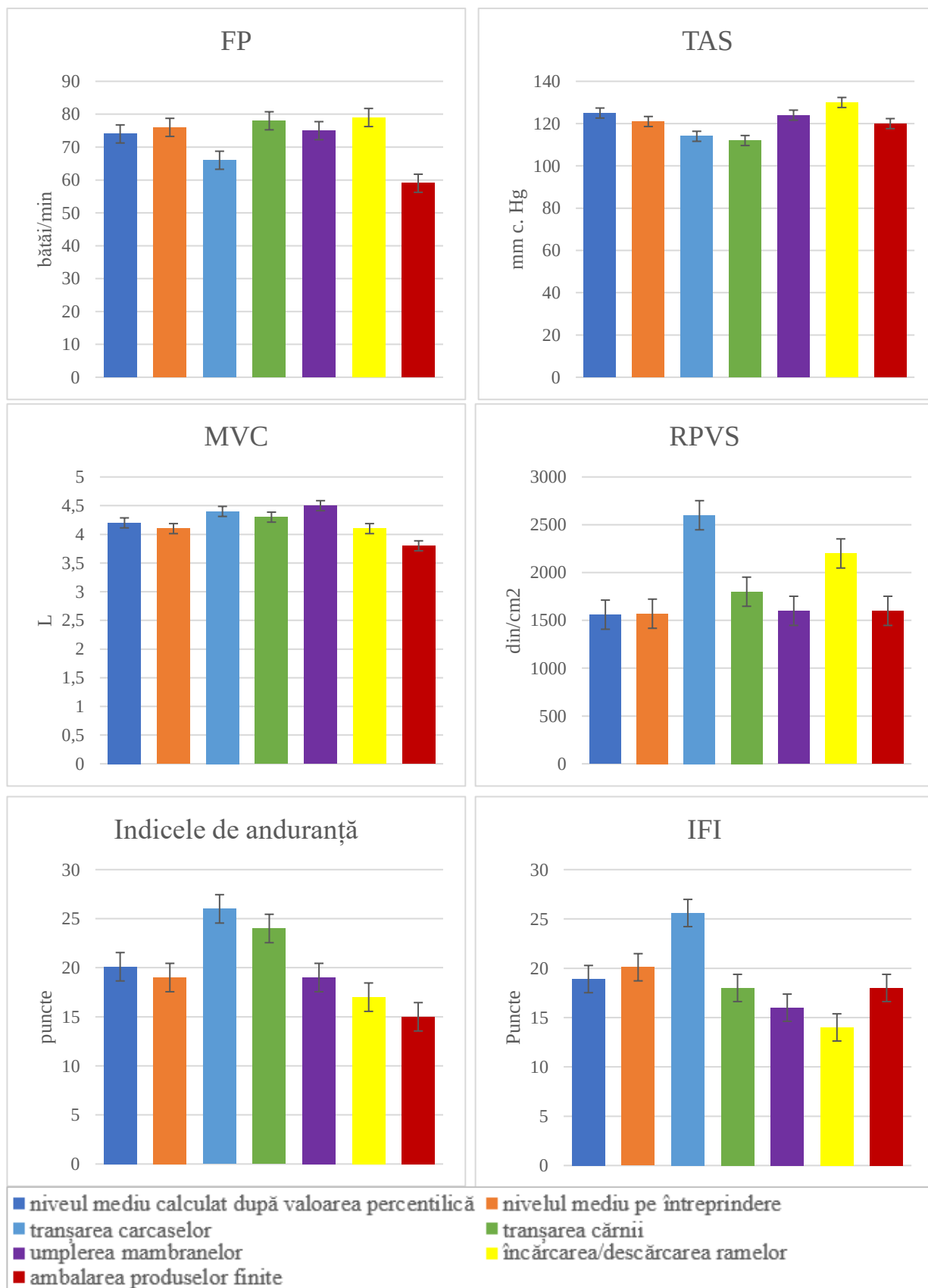

Figura. 5.2. Evaluarea stării funcționale inițiale a lucrătorilor bărbați în funcție de procesul tehnologic de procesare a cărnii

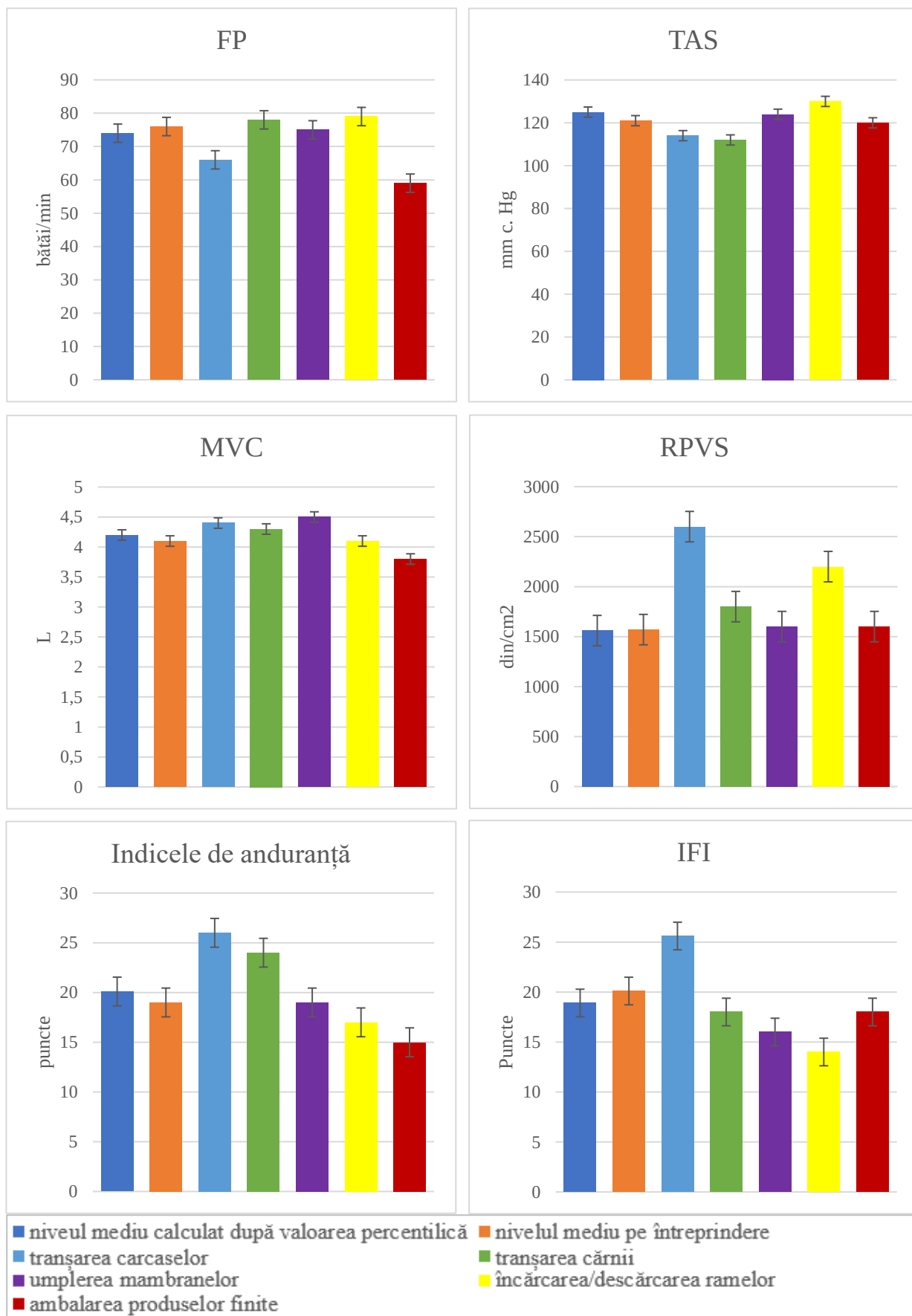

Figura 5.3. Evaluarea stării funcționale inițiale a lucrătorilor femeii în funcție de procesul tehnologic de procesare a cărnii

Această deosebire este condiționată nu numai de restabilirea funcțiilor în timpul odihnei dintre schimburi, dar și de caracterul activităților extraprofesionale efectuate în prima jumătate a zilei.

Diferența atât de semnificativă a FC, TAs, MVC, RP, față de nivelul mediu calculat după repartizarea percentilică, demonstrează caracterul specific al stării funcționale a sistemelor format sub acțiunea factorilor ocupaționali.

Sistemul cardiovascular este influențat de efortul fizic, de condițiile mediului de producere. În special, scăderea TAs are loc la acțiunea microclimatului de încălzire, mărirea TAs - sub acțiunea zgomotului.

Variațiile indicilor fiziologici către sfârșitul zilei de muncă față de nivelul inițial demonstrează influența procesului de muncă și a factorilor de mediu industrial asupra stării funcționale a organismului muncitorilor, care se reflectă asupra capacității lor de muncă. Schimbările stării sistemului cardiovascular și micșorarea rezistenței musculare la efort sunt cele mai exprimate.

5.2. Evaluarea integrală a stării funcționale a organismului muncitorilor

Tradițional, despre starea funcțională a organismului muncitorilor se judeca după modificările unor indici fiziologici particulari - frecvența pulsului, tensiunea arterială, durata timpului de latență a reacțiilor audiovizuale etc. Evaluarea acestor indici se efectuează în diferite aspecte. Majoritatea savanților apreciază modificările acestora după valorile medii și erorile valorilor medii, după indicii relativi (procent, indice derivat etc.), comparându-le cu nivelul inițial. Alții optează pentru raportul dintre diferiți indici – coeficientul de corelație, variație etc., deoarece aceștia posedă un grad de informativitate mai mare în comparație cu indicii absoluți.

Începând cu anii 70-80, în unele publicații se subliniază necesitatea de a ține cont de limitele normelor fiziologice, de stările premorbide și morbide. La folosirea metodologiei respective este necesar de a lua în considerare gradul și direcția modificărilor, altfel se obțin date contradictorii. Dinamica modificărilor acestor indici în procesul de muncă este suficient de informativă pentru estimarea acțiunii condițiilor de muncă asupra stării funcționale a organismului angajaților. Acest fapt este demonstrat și prin datele investigațiilor realizate în cadrul prezentului studiu și relatate în compartimentul anterior.

Conform opiniilor altor autori, modificările indicilor survenite într-un oarecare sistem al organismului nu elucidează pe deplin apariția oboselii. În pofida faptului că, modificările survenite în procesul de muncă în SCV sunt exprimate, se consideră că ele nu explică adecvat oboseala. În același timp, modificările survenite în celelalte sisteme au repercusiuni asupra SCV, fapt care

determină informativitatea majoră și utilizarea lor pentru estimarea integrală a stării funcționale, chiar și pentru aprecierea stării de adaptare.

Strategia fiziologiei muncii constă în evaluarea complexă a stării funcționale a organismului muncitorilor. Metodologia modernă permite aprecierea acțiunii factorilor mediului ocupațional, efortului fizic, genului, vârstei etc. asupra stării funcționale, clasificarea condițiilor de muncă după greutate, intensitate și nocivitate.

Evaluarea corectă a influenței mediului de muncă și a procesului de muncă asupra organismului muncitorilor expuși este imposibilă fără gradarea stării funcționale inițiale a contingentului investigat, deoarece, pe de o parte, direcția și gradul modificărilor funcționale survenite în procesul de muncă este diferit, iar, pe de altă parte, există o mare variabilitate între indivizi în ceea ce privește răspunsul biologic la acțiunea factorilor mediului profesional, iar valorile normei fiziologice oscilează în limite mari.

La aplicarea analizei percentilice a fost obținută o gradare a stării funcționale în șapte niveluri: valori foarte joase, joase, relativ joase, medii, relativ înalte, înalte și foarte înalte. Clasificarea respectivă a fost elaborată în baza datelor despre starea funcțională a lucrătorilor antrenați la toate etapele procesului tehnologic de procesare a cărnii, determinate la începutul zilei de muncă (dimineața). Clasificarea nivelurilor a 14 indici fiziologici este prezentată în Tabelul 5.4. Pentru aprecierea nivelurilor delimitate în puncte convenționale este propusă o scară elaborată în cadrul prezentului studiu.

Tabelul 5.4. Clasificarea stării funcționale a organismului muncitorilor antrenați în industria de procesare a cărnii, după valoarea percentilelor

Percentilul		P3	P10	P25	P50	P75	P90	P97
Nivelul funcției		foarte jos	jos	relativ jos	medie	relativ înaltă	înaltă	foarte înaltă
Aprecierea în puncte		1,5	1,6-2,5	2,6-3,5	3,6-4,5	4,6-5,5	5,6-6,5	6,6-7,0
BĂRBAȚI								
Indicii fiziologici	FP, bătăi/min	<62	62-65	66-70	71-76	77-82	83-95	>96
	TAs, mm.c.Hg	<104	105-111	112-119	120-126	127-133	134-141	>142
	TAd, mm.c.Hg	<64	62-658	66-71	72-77	78-86	87-95	>96
	TAp, mm.c.Hg	<31	32-35	36-41	42-48	49-53	54-57	>58
	TDM, mm.c.Hg	<77,0	77,1-83,1	83,2-90,9	91,0-98,6	98,7-105,6	105,7-112,7	>112,8
	VS, ml	<41,0	41,1-47,7	47,8-53,7	53,8-60,2	60,3-65,6	65,7-69,2	>69,3

	MVC, l	<2,9	2,91-3,43	3,44-4,01	4,02-4,52	4,53-4,59	4,60-5,32	>5,33
	IMF, bal	<1,95	1,96-2,16	2,17-2,38	2,39-2,63	2,64-2,90	2,91-3,09	<3,1
FEMEI								
Indicii fiziologici	FP, bătaï/min	<65	66-68	69-71	72-74	75-79	80-84	>85
	TAs, mm.c.Hg	<88	89-94	95-102	103-112	113-124	125-132	>133
	TAd, mm.c.Hg	<60	61-62	63-65	66-70	71-75	76-83	>84
	TAp, mm.c.Hg	<30	31-32	33-39	40-46	47-50	51-53	>54
	TDM, mm.c.Hg	<73,5	73,5-75,3	75,4-79,2	79,3-86,9	87,0-97,6	97,7-105,6	>105,6
	VS, ml	<47,15	47,2-52,3	52,4-58,3	58,4-63,7	63,8-67,9	68,0-70,7	>70,8
	MVC, l	<3,05	3,05-3,53	3,54-3,99	4,00-4,43	4,44-4,85	4,86-5,29	>5,30
	IMF, bal	<1,7	1,71-1,86	1,87-2,05	2,06-2,30	2,30-2,57	2,58-2,92	<2,93

Această clasificare oferă posibilități foarte largi în estimarea complexă a stării funcționale a organismului, a capacității de muncă și a gradului de adaptare. Un moment important este și posibilitatea de a compara indicii fiziologici care caracterizează starea funcțională a diferitor sisteme și care sunt măsurate în unități de măsură incomparabile, de exemplu, frecvența pulsului și volumul sistolic sau IFI.

O altă prioritate a clasificării respective constă în obținerea „normelor fiziologice de grup”, adică pentru persoanele expuse condițiilor concrete ale mediului ocupațional și ale procesului de muncă. Încadrarea valorilor percentilului $P_{50\pm m}$ în limitele $M\pm m$ permite de a le considera normative.

Rezultatele analizei comparative a „normelor fiziologice de grup” cu normele fiziologice tradiționale a pus în evidență tendința de diminuare a celor dintâi. Această constatare dovedește elocvent faptul că calitatea mediului ocupațional și particularitățile procesului de muncă din industria de procesare a cărnii își pune amprenta asupra acestui grup socio-profesional care, în cele din urmă, atribuie un anumit profil patologiei.

O dovadă incontestabilă a semnificației practice și aplicative a clasificării elaborate pentru medicina muncii este soluționarea controverselor condiționate de diversitatea reactivității individuale la influențele exercitate și variația în limite mari a normelor fiziologice. De exemplu, conform clasificării noastre, TAs normală pentru bărbați este de 120-126 mm Hg, iar pentru femei de 103-112 mm Hg, pe când tradițional se estimează în normă TAs de 120 mm Hg pentru ambele sexe cu unele recalculări în funcție de vârstă.

Estimarea stării funcționale a organismului, după nivelurile funcțiilor, demonstrează că la 30,1-76,5% din bărbați au devieri nefavorabile, inclusiv la 12,2-32,1% aceste devieri au fost

exprimate. La femei, în 19,6-94,4% din cazuri indicii au o apreciere negativă, inclusiv în 9,4-73,0% din cazuri devierea a fost exprimată.

Indicii sistemului cardiovascular au fost în limitele nivelurilor medii la 10,0-35,9% din bărbați și la 19,5-43,4% din femei, niveluri joase și înalte ale TAs, joase ale VS și ale MVC, înalte ale RPVS denotă o capacitate de muncă scăzută. La 5,6-26,9% din bărbați și la 5,4-28,3% din femei nivelurile indicilor funcționali sunt relativ joase sau relativ înalte, iar la 1,1-8,9% din bărbați și la 3,3-44,6% din femei – foarte joase sau foarte înalte.

În același timp, indicii funcționali ai sistemului cardiovascular se deosebesc de norma „de grup” după MVC la 77,8% din bărbați și la 70,7% din femei, după VS – la 74,2% din bărbați și la 68,5% din femei, după RPVS la 9,6% din bărbați și la 68,5% din femei. Devierile cele mai frecvente sunt înregistrate din partea tensiunii arteriale, după care, în fond, capacitatea de muncă este diminuată la 26,9-41,6% din bărbați și la 34,2-44,5% din femei. Cele mai exprimate devieri sunt caracteristice pentru TAd, TDM și cea pulsatilă. Devierile din partea FP, VS și MVC sunt exprimate moderat.

Evaluarea stării funcționale după gradarea percentilică în funcție de vârstă se manifestă astfel: modificări exprimate s-au înregistrat la 13,6-75,0% din bărbați și la 25,0-50,0% din femei din grupa de vârstă 21-30 de ani, la 4,8-63,7% din bărbați și la 2,1-51,1% din femei din grupa de vârstă 31-40 de ani, la 6,8-62,3% din bărbați și la 7,14-57,1% din femei din grupa de vârstă 41-50 de ani, la 13,4-78,6% din bărbați și la 11,1-55,6% din femei din grupa de vârstă 51-60 de ani. Cele mai scăzute performante caracteristice sunt pentru grupele de vârstă: de până la 20 ani - RP și TAd (50%); 21-30 ani – TAp, TAd, TDM și TAs (22,2-33,3%); 31-40 ani – TAd (51,1%), TAp (21,3%); 41-50 ani – TAd (57,1%), TDM, TAp (21,4%); 51-60 ani – VS (55,6%), MVC (44,4%), PS, TAd (22,2%).

Modificările nefavorabile determinate de vechimea în muncă se caracterizează prin aprofundarea lor progresivă odată cu creșterea duratei de activitate profesională.

La baza aprecierii capacității de muncă a muncitorilor, un indice integral care caracterizează starea funcțională a organismului, au stat nivelurile înregistrate ale indicilor fiziologici. Datele obținute indică o anumită legătură dintre capacitatea de muncă, factorii mediului ocupațional și particularitățile profesiografice ale muncii exercitate.

Capacitate de muncă normală a fost constatată numai la $35,6 \pm 1,91\%$ din angajați, capacitate de muncă limitată – la $33,9 \pm 2,24\%$ și diminuată – la $30,5 \pm 2,62\%$.

*Pornind de la faptul că, rezultatele expuse în compartimentul anterior demonstrează influența accentuată a factorilor mediului ocupațional asupra organismului muncitorilor, este oportun de a **estima gradul de risc** al repercusiunilor acestora, precum și de a determina efectivul numeric al persoanelor expuse riscului de diferit grad.*

Estimarea riscului s-a efectuat după metodologia pentru determinarea cantitativă a riscului în investigațiile epidemiologice recomandată de către Ендриховский, В. (1980) și adaptată pentru cercetările de igiena muncii de către Измеков, Н. Ф. (1985) și pentru cercetările de fiziologia muncii de către Vangheli, V. (1989).

Studiul s-a bazat pe evaluarea Od-Ratio și Riscul Atribuibil în baza indicilor de morbiditate cu incapacitate temporară de muncă și după nivelul indicilor fiziologici particulari apreciați prin metoda percentilică. La categoria „bolnave” au fost raportate persoanele la care indicii fiziologici particulari oscilau într-o direcție sau alta de la nivelul optimal spre cel nefavorabil. Investigațiile au fost efectuate separat pentru etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii, pentru diferite grupe de vârstă, vechime în muncă și pentru ocupațiile de bază. Scopul investigațiilor a fost estimarea gradului de influență a factorilor enumerați asupra stării funcționale a organismului.

În calitate de criteriu de evaluare a stării de sănătate a servit valoarea Od-Ratio (OR) care demonstrează probabilitatea interacțiunii dintre complexul de factori și starea de sănătate a lucrătorilor expuși acțiunii lor. Od-Ratio permite aprecierea cantitativă și analiza comparativă a modificărilor stării de sănătate, induse de expunere, și determinarea sistemului funcțional care răspunde la acțiunea factorilor profesionali prin încordarea funcției și determinarea celor mai informativi indici.

Determinarea valorii Riscului Atribuibil a permis evaluarea proporție în care factorii procesului și ai mediului ocupațional sunt responsabili de formarea stării de sănătate.

Nivelurile OR, determinate pentru etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii sunt prezentate în Tabelul 5.5.

Tabelul 5.5. OR a modificărilor nefavorabile și a stării funcționale a organismului muncitorilor antrenați la procesarea cărnii

Indicii fiziologici	Bărbați			Femei		
	Etapă inițială	Prelucrare termică	Ambalare	Etapă inițială	Prelucrare termică	Ambalare
Frecvența pulsului	1,86	1,43	1,22	1,18	1,26	1,34
TA sistolică	6,96	4,12	3,82	4,90	3,96	1,73
TA diastolică	4,97	3,38	2,74	3,72	2,84	2,61
TA pulsatilă	5,82	2,68	1,44	3,58	2,08	1,92
Tensiunea dinamică medie	6,28	4,03	0,74	2,84	2,01	0,83

Volumul sistolic	5,46	5,04	3,48	4,92	3,83	2,46
Minut-volumul cardiac	4,08	4,26	2,8	4,24	1,67	1,93
Rezistența periferică a vaselor sangvine	6,44	4,87	2,69	5,18	3,26	2,14

Rezultatele obținute denotă repercusiunile factorilor mediului ocupațional asupra stării funcționale a organismului muncitorilor. Riscul modificărilor funcționale nefavorabile legate de activitatea profesională este de $1,18 \leq OR \leq 6,96$ pentru persoanele antrenate la etapele inițiale ale procesului tehnologic (tranzare, umplerea membranelor), de $1,26 \leq OR \leq 5,04$ pentru cele antrenate la etapa de prelucrare termică și de $0,83 \leq OR \leq 3,82$ pentru cele antrenate la procesele de ambalare și de expediere. Valori ale OR supraunitare au fost înregistrate pentru opt indici fiziologici cercetați, oscilând în limitele $1,34 \leq OR \leq 6,96$ la bărbați și $1,18 \leq OR \leq 6,13$ la femei.

Modificările sistemului cardiovascular sunt caracteristice pentru toate etapele procesului tehnologic de procesare a cărnii, gradul lor variind în limitele $0,74 \leq OR \leq 6,96$ la bărbați și $0,83 \leq OR \leq 5,18$ la femei.

La persoanele de ambele sexe, antrenate la etapele inițiale ale procesului tehnologic, s-au înregistrat valori majore ale OR pentru modificările funcționale ale căror niveluri pentru sistemul cardiovascular au fost de la 1,18 până la 5,18 (femei) și de 1,86-6,96 (bărbați). Acțiunea nefavorabilă a condițiilor de muncă este mai exprimată asupra TAs (OR=6,96), TDM (OR=6,28), TAp (OR=5,82), VS (OR=5,46), TAd (OR=4,97), MVC (OR=4,08) la persoanele de gen feminin și VS (OR=4,92), TAs (OR=4,90), MVC (OR=4,24), TAd (OR=3,72) și TAp (OR=3,58) la cele de gen masculin.

Valorile OR pentru etapa de prelucrare termică și de ambalare/expediere sunt inferioare celor înregistrate la etapa inițială, însă de asemenea sunt exprimate.

Riscul de dezvoltare a modificărilor funcționale nefavorabile la persoanele angajate la procesele de tratare termică a constituit: VS (OR=5,04), MVC (OR=4,26), TAs (OR=4,12), TDM (OR=4,03), PLA (OR=1,45) și FM (OR=2,9) pentru bărbați și VS (OR=3,83), TAs (OR=3,96), TAd (OR=2,84) pentru femei.

Riscurile legate de exercitarea muncii la etapele de ambalare/expediere se estimează supraunitare pentru șapte indici, oscilând în limitele $1,14 \leq OR \leq 3,82$ la bărbați și $1,12 \leq OR \leq 2,46$ la femei.

Diferențele dintre valorile OR pentru RPVS, FP și TAs, TAd denotă acțiunea monotoniei, iar indicii majori ai OR pentru VS, MVC și RPVS – despre suprasolicitarea fizică.

Analiza comparativă a decelat prezenta modificărilor funcționale nefavorabile, cu același caracter, dar cu diferit grad de exprimare, ceea ce vine în plină concordanță cu calitatea mediului ocupațional.

Interrelațiile cantitative dintre caracterul și gradul modificărilor funcționale ale angajaților la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii permit argumentarea științifică a pronosticului posibilităților modificări în starea de sănătate pentru categoriile respective de muncitori.

În această ordine de idei prezintă importanță determinarea gradului de risc în funcție de vârstă și de vechimea în muncă a angajaților.

În raport cu vârsta, riscul dezvoltării modificărilor nefavorabile este exprimat pentru toate grupele, fiind însă mai pregnant la persoanele de sex feminin din grupele de vârstă de până la 20 de ani ($1,01 \leq OR \leq 3,48$), 21-30 de ani ($0,01 \leq OR \leq 2,04$) și 51-60 de ani ($1,13 \leq OR \leq 3,19$), precum și pentru cele de sex masculin din grupele de vârstă 21-30 de ani ($1,38 \leq OR \leq 4,95$), 31-40 de ani ($1,02 \leq OR \leq 4,24$) și 51-60 de ani ($1,04 \leq OR \leq 3,91$) (Tabelul 5.6). În raport cu vechimea în muncă nivelul OR al modificărilor nefavorabile a stării funcționale a organismului se atestă în aceeași măsură la ambele sexe.

Tabelul 5.6. Nivelul OR a modificărilor nefavorabile a stării funcționale a organismului muncitorilor ÎPC, în raport cu grupele de vârstă

Indicii fiziologici	Contingentul de muncitori										
	bărbați						femei				
	grupele de vârstă, ani						grupele de vârstă, ani				
	<20	21-30	31-40	41-50	51-60	<20	21-30	31-40	41-50	51-60	
Frecvența pulsului	1,06	0,73	0,96	1,13	1,18	-	0,89	0,93	1,14	0,97	
TA sistolică	3,48	2,04	1,91	2,14	2,06	-	1,79	1,34	2,42	1,86	
TA diastolică	1,34	1,12	1,39	1,97	2,14	-	3,14	1,17	2,86	1,04	
TA pulsatilă	2,14	1,8	0,87	0,96	1,93	-	2,03	1,98	0,77	1,69	
Tensiunea dinamică medie	2,87	2,03	1,13	1,42	1,15	-	1,52	1,73	1,17	0,96	
Volumul sistolic	2,03	0,83	0,47	2,31	3,14	-	1,92	1,01	1,43	0,67	
Minut-volumul cardiac	2,52	1,01	1,79	0,88	3,19	-	2,46	1,98	1,73	2,52	
Rezistența periferică a vaselor sanguine	3,08	2,17	1,93	2,52	2,1	-	2,13	4,24	1,67	1,93	

Tabelul 5.7. Nivelul OR a modificărilor nefavorabile a stării funcționale a organismului muncitorilor ÎPC, în raport cu vechimea în muncă

Indicii fiziologici	Contingentul de muncitori													
	bărbați							femei						
	vechimea în muncă, ani							vechimea în muncă, ani						
	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	>25		1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	>25	
Frecvența pulsului	1,92	0,96	0,78	1,14	0,68	1,12		0,96	0,59	0,63	0,67	1,14	1,36	
TA sistolică	6,86	3,48	2,42	4,12	1,96	2,80		3,48	2,45	1,98	1,73	2,93	3,82	
TA diastolică	5,83	2,97	1,69	3,28	1,74	2,80		2,97	1,86	1,42	1,31	3,14	3,48	
TA pulsatilă	4,84	2,96	1,34	1,14	0,37	2,08		2,96	1,93	1,04	0,96	2,88	1,53	
Tensiunea dinamică medie	6,28	3,14	2,03	2,64	1,79	2,02		3,14	1,49	1,01	0,93	2,49	0,94	
Volumul sistolic	2,54	3,46	2,52	0,98	1,04	3,80		3,28	1,42	1,98	0,98	3,02	0,68	
Minut-volumul cardiac	3,46	2,54	2,13	1,83	1,71	3,20		3,46	2,46	1,67	1,73	2,14	2,58	
Rezistența periferică a vaselor sangvine	3,14	2,22	1,38	1,74	0,47	1,46		2,54	2,42	2,63	1,93	3,18	3,60	

Pentru pronosticarea influențelor mediului ocupațional și a procesului de muncă asupra organismului muncitorilor din ÎPC s-a utilizat metoda pronosticării non computerizate după criteriile de maximă verosimilitate (*Ишуган Е.Н., 1977*). Coeficientul de verosimilitate arată cu cât este mai reală posibilitatea dezvoltării modificărilor funcționale nefavorabile în comparație cu cele favorabile în procesul de muncă la persoanele cu diverse niveluri ale funcțiilor.

Valoarea coeficientului de verosimilitate permite, fără a face calcule suplimentare, de a determina cei mai semnificativi factori (profesionali și extraprofesionali), care concurează la formarea stării de sănătate, valabilitatea profesională și de a pronostica starea de sănătate a angajaților. Valorile lui argumentează neangajarea în câmpul de muncă a persoanelor cu potențial patologic

Prin metoda respectivă a fost determinat și coeficientul de risc complex de dezvoltare a modificărilor funcționale nefavorabile, în funcție de nivelurile inițiale ale indicilor. Riscul complex arată cât de verosimilă este probabilitatea dezvoltării stărilor patologice în comparație cu probabilitatea medie a riscului. În acest scop s-au determinat nivelurile medii, minimale și maxime ale coeficienților de risc pentru etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii. Prin înmulțirea coeficienților minimali, adică alegând combinația cea mai favorabilă, s-a estimat riscul complex minimal ($R_{\min}$), iar prin înmulțirea celor maximali – riscul complex maximal ($R_{\max}$). Valorile minimale și maxime ale riscului complex estimat determină întregul diapazon de modificări. Cu cât riscul complex individual se plasează mai aproape de valoarea $R_{\max}$, cu atât este mai verosimilă posibilitatea de dezvoltare a stărilor patologice.

Coeficientul mediu al riscului complex este linia de demarcare dintre grupul persoanelor cu pronostic favorabil în ceea ce privește dezvoltarea modificărilor funcționale nefavorabile și grupul „de atenție”, în care sunt incluse persoanele cu indicii în limitele $M \pm 2\sigma$. Muncitorii cu valoarea coeficientului de risc complex peste $M \pm 2\sigma$ constituie grupul cu pronostic nefavorabil (grupul de risc). Repartizarea muncitorilor din ÎPC după grupele de risc este prezentată în Tabelul 5.8.

Tabelul 5.8. Repartizarea muncitorilor din ÎPC după nivelurile și grupele de risc de dezvoltare a modificărilor funcționale nefavorabile, $\% \pm ES\%$

Etaple tehnologice	Nivelul riscului min-max	Contingentul de muncitori		
		grupul		
		fără risc	de atenție	de risc
1	2	3	4	5
Bărbați				
Etaple inițiale	0,94-12,5	28,7 $\pm$ 2,06	33,9 $\pm$ 1,79	37,4 $\pm$ 1,59
Tratarea termică		31,9 $\pm$ 2,13	31,8 $\pm$ 2,13	36,3 $\pm$ 1,85
Ambalare/ expediere		34,8 $\pm$ 0,69	42,4 $\pm$ 0,48	22,8 $\pm$ 0,92
Nivelul mediu		31,8 $\pm$ 1,76	35,9 $\pm$ 3,24	32,3 $\pm$ 4,69

Femei				
Etapele inițiale	0,42-10,4	18,7±2,04	27,6±1,73	53,7±0,70
Tratarea termică		25,9±2,66	29,3±2,43	44,8±1,22
Ambalare/ expediere		31,2±0,73	38,5±0,57	30,3±0,75
Nivelul mediu		25,3±3,62	31,8±3,39	42,9±6,82

5.3. Concluzii la capitolul 5

1. Gradul și direcția modificărilor indicilor fiziologici în procesul de muncă depind de complexitatea procesului de muncă, calitatea mediului ocupațional, vârstă, sex, vechimea în muncă a angajaților etc.
2. Evaluarea stării funcționale inițiale a organismului angajaților, a înregistrat diferit grad de depășire a FP, MVC și RPVS la bărbați și a MVC, Tas și RPVS, la femei, la începutul zilei de muncă în tura de dimineață.
3. La aplicarea metodei repartizării percentilice s-au obținut nouă calificative ale stării funcționale a organismului angajaților din întreprinderile de procesare a cărnii: foarte joasă, joasă, relativ joasă, medie, relativ înaltă, înaltă și foarte înaltă.
4. Luând în considerație nivelul funcțional al organismului lucrătorilor conform clasificării noastre, starea funcțională a organismului angajaților prezintă devieri nefavorabile la 30,1-76,5% din bărbați, inclusiv 12,2-32,1% din aceste devieri au fost exprimate, și 19,6-94,4% din femei, inclusiv cu 9,4-73,0% devieri exprimate.
5. Conform clasificării stării funcționale a organismului după gradarea percentilică, indicii sistemului cardiovascular sunt în limitele nivelului mediu la 10,0-35,9% de bărbați și la 19,5-43,4% de femei. La 5,6-26,9% din bărbați și la 5,4-28,3% din femei, nivelul indicilor este relativ jos sau relativ înalt, iar la 1,1-8,9% din bărbați și la 3,3-44,6% din femei – foarte joase sau foarte înalte.
6. La diferite grupe de vârstă s-au înregistrat modificări exprimate atât la bărbați, cât și la femei. În funcție de mai mulți indici ai sistemului cardiovascular în unele grupe de vârstă s-au înregistrat performanțe funcționale scăzute.
8. Cu creșterea duratei de activitate profesională se aprofundează progresiv modificările nefavorabile ale stării funcționale a organismului.
9. La aprecierea capacității de muncă a angajaților din ÎPC pe baza nivelurilor înregistrate ale indicilor fiziologici s-a constatat că, o capacitate de muncă normală au numai la 35,6±1,91% din angajați, capacitate de muncă limitată – 33,9±2,24% și diminuată – 130,5±2,62%.
10. Estimarea gradului de risc bazat pe evaluarea Od-Radio și Riscul Atribuibil a demonstrat existența influenței accentuate a factorilor mediului ocupațional asupra organismului angajaților.

6. CARACTERISTICA ȘI EVALUAREA IGIENICĂ A FACTORILOR DE RISC DIN MEDIUL OCUPAȚIONAL DE LA ÎNȚEPRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII

Condițiile în care își desfășoară activitatea angajații la întreprinderile de procesare a cărnii constituie o categorie separată de factori care pot influența starea de sănătate, performanțele profesionale și atitudinile angajaților față de atribuțiile funcționale. Cei mai importanți factori de risc în ramura dată a industriei cărnii sunt cei fizici, chimici și biologici. Factorii profesionali de risc din mediul ocupațional constituie elemente structural-funcționale ale locului de muncă, aflate într-o relație interdependentă cu celelalte componente ale sistemului om-mașină-mediu, fiind de o mare importanță pentru întreprinderile din domeniul procesării cărnii.

În condițiile contemporane de activitate, angajați se confruntă cu o serie de factori de risc ocupațional, numiți totodată noxe profesionale care, în mare măsură, determină starea lor de sănătate. Acești numeroși factori, caracteristici pentru mediul ocupațional, necesită o anumită evaluare pentru elaborarea măsurilor de asigurare a condițiilor inofensive de muncă, prevenirea îmbolnăvirilor la locul de muncă, organizarea examenelor medicale.

Majoritatea riscurilor existente în industria procesării cărnii sunt rezultatul dezvoltării tehnice a sectorului, a echipamentelor de lucru utilizate și sarcinilor complexe de muncă, derivate din tehnologiile moderne. Neinformarea sau superficialitatea informării lucrătorilor determină percepția eronată a riscurilor sau neconștientizarea existenței lor.

6.1. Caracteristica și evaluarea igienică a factorilor fizici din întreprinderile de procesare a cărnii

Microclimatul

Întreprinderile de procesare a cărnii din Republica Moldova se caracterizează prin complexitatea proceselor tehnologice și niveluri diverse de activitate fizică a angajaților fapt ce determină variații esențiale ale parametrilor microclimatici. Pentru aceste categorii de obiective sunt specifici anumiți parametri microclimatici care trebuie să corespundă Normelor de proiectare tehnologică a întreprinderilor din industria cărnii (BHTII 540/697-91) și standardelor de firmă pentru producerea diverselor produse din carne.

La întreprinderile de procesare a cărnii microclimatul este influențat de particularitățile proceselor tehnologice, constructive și de ventilare ale secțiilor de producere și auxiliare. Majoritatea proceselor tehnologice care au loc la o întreprinderile de prelucrare a cărnii se efectuează la temperaturi scăzute (preponderent în secțiile de tranșare, dezosare, pregătire a tocăturilor, vacuumare, frigidere, refrigerare și depozitare a materiei prime ș.a.). Astfel,

temperaturile aerului în secțiile de producere sunt menținute la un nivel scăzut artificial. În unele sectoare (secțiile de tratare termică) și în unele perioade ale muncii se înregistrează temperaturi ridicate ale aerului. Atât temperaturile scăzute, cât și cele ridicate, pot influența negativ starea de sănătate a angajaților.

Parametrii microclimei au fost studiați la toate etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii (Tabelul 6.1.). În procesul de prelucrare a cărnii, muncitorii activează într-un mediu cu temperaturi cuprinse între 4,0 °C și 26,4 °C, cu valori ale umidității relative între 57,9% și 89,4%, iar viteza de mișcare a curenților de aer – 0,01-0,34 m/s, în funcție de procesul tehnologic. Parametrii microclimatici ai locurilor de muncă pentru întregul lanț de prelucrare a cărnii și de fabricare a produselor din carne înregistrează în medie următoarele valori: temperatura $-12,72 \pm 0,2$ °C, umiditatea relativă $-74,8 \pm 0,3$ % și viteza curenților de aer $-0,15 \pm 0,003$ m/s.

Mediul ocupațional din secțiile unde au loc procesele „reci” de producere este caracterizat prin oscilații ale temperaturii aerului în limitele 5,0-17,0 °C, în perioada caldă a anului, și 4,0-16,6 °C, în perioada rece a anului, valorile umidității relative cuprinse între 61,3 și 89,4%, în perioada caldă, și 63,2-88,5%, în perioada rece, iar viteza curenților de aer variază de la 0,10 până la 0,30 m/s, în perioada caldă, și 0,10-0,34 m/s, în perioada rece (Tabelul 6.1). Astfel, mediile temperaturii aerului și umidității relative din secțiile „reci” nu corespund normelor sanitaro-igienice în vigoare cu privire la condițiile mediului de muncă.

Secția unde au loc procesele „calde” de producere este caracterizată printr-o medie a temperaturii aerului în limitele $16,2 \pm 0,5$ °C, în perioada caldă a anului, și $15,7 \pm 0,3$ °C, în perioada rece a anului, valorile medii ale umidității relative cuprinse între $69,1 \pm 0,9\%$, în perioada caldă, și $67,6 \pm 0,7\%$, în perioada rece, iar media vitezei curenților de aer este aceeași în perioada caldă și rece a anului – $0,12 \pm 0,00$ m/s. Analiza complexă a distribuției valorilor acestor parametri și a extremelor înregistrate în această secție (temperatura: 5,0-26,4 °C în perioada caldă și 4,0-25,3°C în perioada rece, umiditatea relativă: 60,0-89,4% în perioada caldă și 57,9-88,5% în perioada rece) denotă neconformități ale mediului și a condițiilor locurilor de muncă normelor sanitaro-igienice în vigoare.

Tabelul 6.1. Parametrii microclimatici în zona de muncă din secțiile de producție ale întreprinderilor de procesare a cărnii

Secția	Perioada anului	Temperatura aerului, °C		Umiditatea relativă a aerului, %		Viteza de mișcare a aerului, m/s	
		min-max	$M \pm \sigma$	min-max	$M \pm \sigma$	min-max	$M \pm \sigma$
tranșare	caldă	5,0-15,3	$10,7 \pm 0,2$	63,0-85,9	$79,6 \pm 0,8$	0,11-0,29	$0,18 \pm 0,01$

	rece	4,0-16,6	10,4±0,3	63,2-86,2	79,3±0,8	0,11-0,34	0,20±0,01
prepararea tocăturilor	caldă	7,0-16,0	12,2±0,4	63,4-89,4	76,0±0,7	0,10-0,30	0,15±0,01
	rece	7,0-14,9	10,8±0,3	63,9-88,5	75,4±0,7	0,10-0,30	0,15±0,01
umplerea membranelor	caldă	7,5-17,0	12,3±0,4	61,3-82,0	74,9±1,0	0,10-0,30	0,16±0,01
	rece	7,9-15,4	11,5±0,4	63,9-82,0	74,5±0,9	0,10-0,30	0,16±0,01
tratare termică	caldă	12,0-21,0	16,2±0,5	61,2-76,0	69,1±0,9	0,10-0,20	0,12±0,00
	rece	11,5-18,4	15,7±0,3	57,9-76,0	67,6±0,7	0,08-0,20	0,12±0,00
auxiliare	caldă	7,5-26,4	16,6±0,6	60,0-84,0	74,2±0,7	0,10-0,20	0,12±0,00
	rece	4,0-25,3	14,3±0,7	63,7-85,2	74,9±0,8	0,01-0,22	0,13±0,01
ambalare	caldă	11,6-14,3	13,3±0,2	65,3-77,3	70,0±0,9	0,11-0,13	0,12±0,00
	rece	8,6-14,2	12,4±0,4	66,8-77,9	71,9±1,1	0,11-0,26	0,14±0,01
expediere	caldă	7,0-14,3	11,3±0,4	63,6-82,0	73,9±0,9	0,10-0,32	0,18±0,01
	rece	8,6-15,1	11,2±0,3	67,6-84,0	75,0±0,7	0,10-0,32	0,17±0,01

Oscilațiile semnificative înregistrate între extremele principalilor indicatori ai microclimatului – temperatură și umiditate – denotă instabilitatea mediului de producere. În scopul reprezentării grafice a potențialelor combinații nocive și periculoase ale parametrilor mediului ocupațional au fost stabilite coordonatele acestora (Tabelul 6.1).

Viteza curenților de aer din mediul ocupațional corespunde cadrului normativ, iar ceilalți doi indicatori - temperatura și umiditatea relativă - nu corespund în toate cazurile (Figura 6.1, Tabelul 6.2). În marcarea convențională se regăsește reprezentarea grafică a parametrilor, iar în cazul când una sau mai multe poziții sunt identice ele se suprapun.

În Figura 6.1. este evidențiată cea mai periculoasă combinație a factorilor microclimatici ai mediului de muncă nefavorabili – temperatură joasă și umiditate relativă a aerului sporită –, care poate provoca maladii ale sistemului respirator. Conform datelor înregistrate, incidența temperaturii scăzute în combinație cu o umiditate relativă a aerului sporită este mai mare în perioada rece a anului.

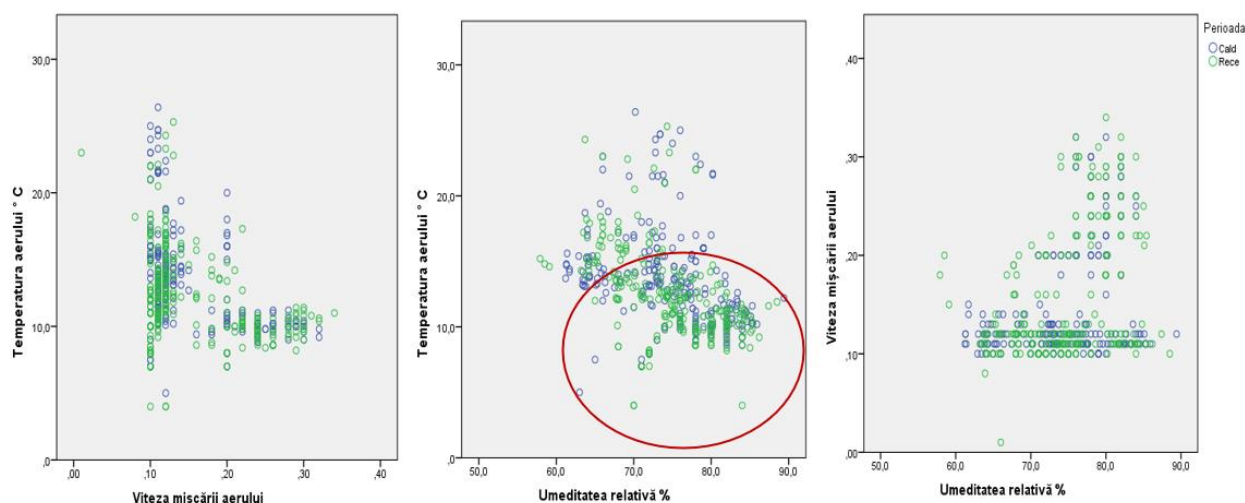

Figura 6.1. Distribuția indicilor microclimatului în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii

Conform valorilor parametrilor microclimatului în funcție de procesul de muncă, cea mai mare pondere a neconformității umidității relative a aerului s-a înregistrat în majoritatea secțiilor (100 % din măsurări efectuate în aceste secții): de tranșare, de preparare a tocăturilor, de umplere a membranelor, auxiliare, de ambalare și de expediere, iar cea mai mare pondere a temperaturii măsurate ce nu corespunde normelor sanitaro-igienice - în secția de ambalare - 100%, de expediere – 98,5% și de tranșare – 94,3% (Figura 6.2).

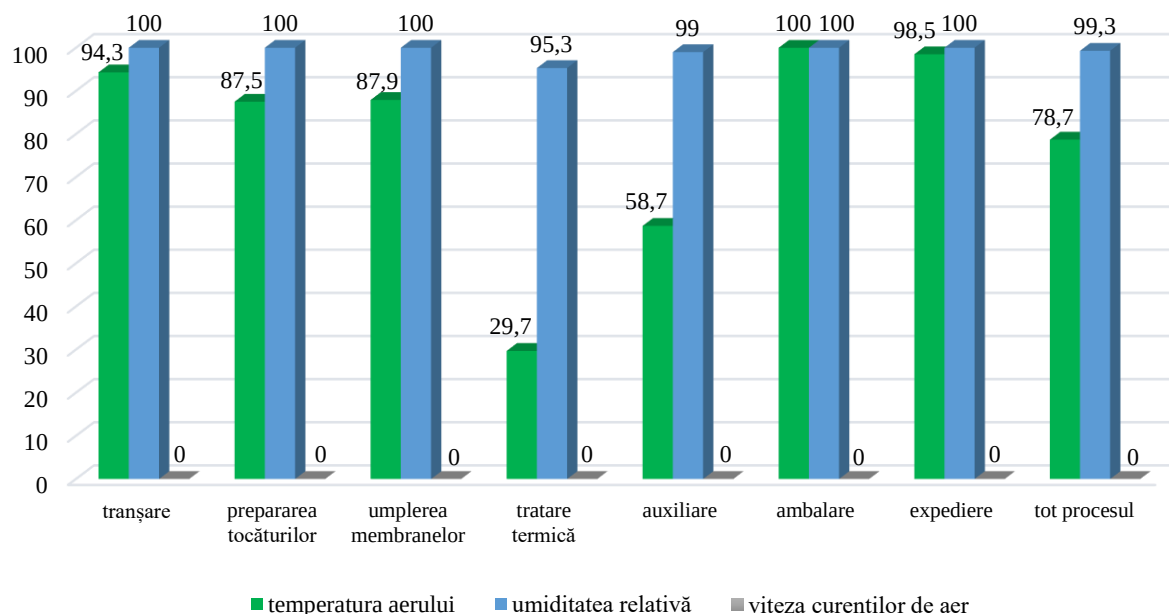

Figura 6.2. Ponderea necoresponderii indicilor microclimatului recomandărilor igienice în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii

Din totalul măsurătorilor microclimatului, 99,8% nu corespund la cel puțin un parametru, în 21,2% din măsurători doar umiditatea relativă a aerului nu este conformă, iar în 78,1% atât temperatura, cât și umiditatea relativă a aerului au înregistrat valori nefavorabile (Tabelele 6.2 și 6.3).

Cele mai nocive condiții de muncă, în care s-a înregistrat combinarea valorilor nefavorabile ale parametrilor microclimei, precum umiditatea relativă a aerului scăzută și temperaturi joase, sunt în secțiile de ambalare (100%), de expediere (98,5%) și de tranșare (94,3%).

Tabelul 6.2. **Ponderea necorespunderii indicilor microclimatului recomandărilor igienice**

Umiditatea relativă a aerului	Viteza curenților de aer	Temperatura					
		scăzută		optimă		sporită	
		Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
optimă	optimă	3	0,6	1	0,2	0	-
	sporită	0	-	0	-	0	-
sporită	optimă	423	77,9	115	21,2	1	0,2
	sporită	0	-	0	-	0	-

Tabelul 6.3. **Ponderea necorespunderii indicilor microclimatului în combinație, în funcție de secția de producere a întreprinderilor de procesare a cărnii**

Secția	Umiditatea relativă a aerului	Viteza curenților de aer	Temperatura					
			scăzută		optimă		sporită	
			Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
tranșare	optimă	optimă	0	-	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	100	94,3	6	5,7	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
prepararea tocăturilor	optimă	optimă	0	-	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	91	87,5	13	12,5	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
umplerea membranelor	optimă	optimă	0	-	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	58	87,9	8	12,1	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-

		sporită	0	-	0	-	0	-
tratare termică	optimă	optimă	2	3,1	1	1,6	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	17	26,6	44	68,8	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
auxiliare	optimă	optimă	1	1,0	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	59	56,7	43	41,3	1	1,0
		sporită	0	-	0	-	0	-
ambalare	optimă	optimă	0	-	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	32	100	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
expediere	optimă	optimă	0	-	0	-	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-
	sporită	optimă	66	98,5	1	1,5	0	-
		sporită	0	-	0	-	0	-

Zgomotul

În industria procesării cărnii, în calitate de surse de zgomot sunt cuterele, echipamentul pentru vacuumare, mașinile de tocat carne etc., inclusiv sistemele de ventilație și de condiționare a aerului din interiorul încăperilor (climatizoarele), procesele de reparație ș.a.

Ațiunea zgomotului asupra organismului uman depinde de caracteristicile sunetului (intensitatea, durata, frecvența), precum și de vârsta, starea fizică și sensibilitatea individuală a fiecărui angajat.

Valorile maxime ale zgomotului au fost înregistrate în secțiile de termoficare - 100 dBA, auxiliare (spălătorii) – 96 dBA, de preparare a tocăturilor - 94 dBA, iar minime în secțiile auxiliare (spălătorii) – 45 dBA, de tranșare – 46 dBA și de expediere - 51 dBA. Rezultatele măsurărilor efectuate la locurile de muncă sunt prezentate în Tabelul 6.4.

Tabelul 6.4. Nivelul zgomotului în zona de muncă din secțiile de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii

Nr d/c	Secția	Min.	Max.	M $\pm$ σ
1	tranșare	46	90	73,5 $\pm$ 0,7
2	prepararea tocăturilor	65	94	79,6 $\pm$ 0,5
3	umplerea membranelor	65	83	75,3 $\pm$ 0,4
4	tratare termică	78	100	85,5 $\pm$ 0,4
5	auxiliare	45	96	76,9 $\pm$ 1,2
6	ambalare	61	87,5	74,9 $\pm$ 0,6
7	expediere	51	84	72,7 $\pm$ 1,2

Analiza rezultatelor măsurătorilor a arătat că, cel mai înalt nivel mediu al zgomotului este caracteristic pentru secțiile de termoficare/afumare (85,5 $\pm$ 0,4 dBA), prepararea tocăturilor (cutere) (79,6 $\pm$ 0,5 dBA) și auxiliare (în special în spălătorii) (76,9 $\pm$ 1,2 dBA), iar nivelurile medii cele mai joase pentru secția de expediere (72,7 $\pm$ 1,2 dBA).

Depășirea nivelului admisibil al zgomotului, comparativ cu normativele în vigoare, a fost constatată în mai multe secții. O depășire cu 3-7,5 dBA a normelor a fost înregistrată în secțiile de umplere a membranelor (cu 3 dBA), de ambalare (cu 4 dBA) și de expediție (cu 10 dBA), iar o depășire a nivelului zgomotului cu 10-16 dBA - în secțiile de tranșare (10 dBA), de producere a tocăturilor (14 dBA), de procesare termică (20 dBA) și în secția auxiliară unde se desfășoară deservirea utilajului (16 dBA).

Rezultatele obținute denotă că, 34,5 % din numărul total de măsurători ale nivelului zgomotului nu corespund nivelului maximal admisibil (NMA) (Figura 6.3.). Ponderea cea mai mare a numărului de măsurători ale zgomotului ce depășesc NMA s-a înregistrat în secția de procesare termică (94,9%), iar ponderea cea mai mică în secția de expediție (5,1%).

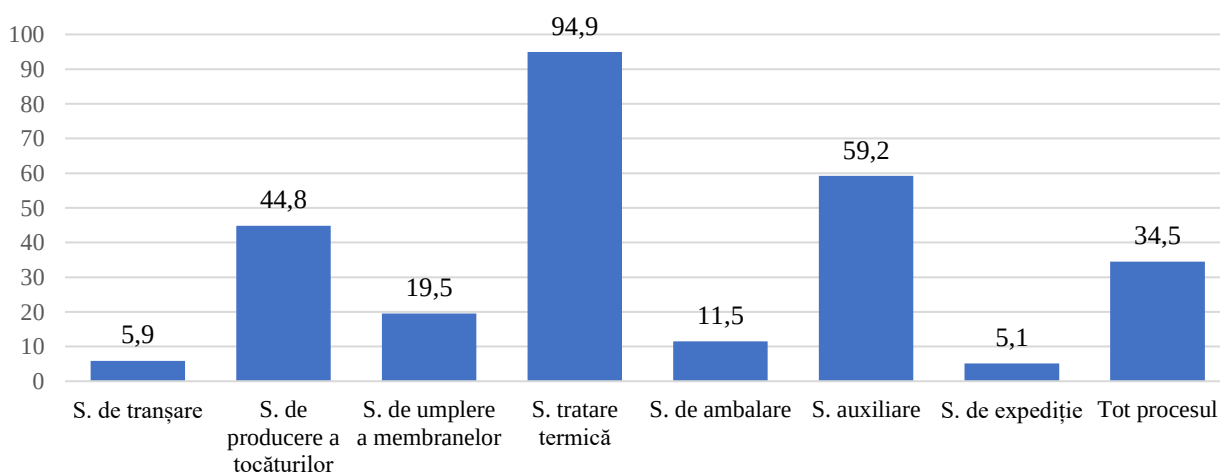

Figura 6.3. Ponderea măsurătorilor nivelului zgomotului la locul de muncă ce depășesc NMA (%)

Principalele surse de zgomot sporit la locul de muncă în secțiile de pregătire a tocăturilor sunt instalațiile de tip Cuter K324 Seydelman (fabricat a. 2010), Cuter K330 Niwițchi (a.2011), Lasca 330 (a.2006), Cremmer Greber (a.2000), Mixer „MAN-600”, precum și sistemul de condiționare a aerului; în secțiile de termoficare/afumare – camera termică de tip VEMAG (a.2008), camera termică Dolechale, sistemele de aspirație a aerului; în spălătorie – mașina de spălare a fuselor pentru atârănarea salamului; în secția de ambalare – mașina de ambalat cu gaz „Nevada” (a.2008), mașina de salafanat „Variovac-Optimus” (a.2007), mașina de ambalat cu gaz Vebomatic ML-300 (a.2007), mașina de ambalat cu gaz GS, sistemele de ventilare și climatizatoarele.

Iluminatul

Iluminatul reprezintă un element fundamental în asigurarea condițiilor optime de igienă în încăperile închise. În orice încăpere de producere trebuie să fie asigurat un iluminat corespunzător activităților desfășurate. Lumina exercită o influență favorabilă asupra organismului omului, activează metabolismul și capacitatea de muncă. Un iluminat de calitate este foarte important pentru activitatea de muncă.

Limitele variațiilor iluminatului la principalele etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii diferă de la o etapă la alta și înregistrează variabile egale cu 40-850 lx. Cele mai mici valori ale nivelurilor medii ale iluminatului sunt în secțiile de tratare termică (40 lx) (Tabelul 6.5).

Tabelul 6.5. Nivelul mediu al iluminatului la locurile de muncă în principalele secții de producere ale întreprinderilor de procesare a cărnii, (lx)

Nr d/o	Secția	Min.	Max.	M± σ
1	tranșare	50	400	222,7 ± 6,5
2	prepararea tocăturilor	50	390	229,5 ± 3,3
3	umplerea membranelor	50	310	224,8± 5,8
4	tratare termică	40	400	196,1 ± 5,4
5	auxiliare	48	850	236,4 ± 5,6
6	ambalare	50	300	187,8 ± 6,6
7	expediere	50	560	225,9± 8,3

În medie, 24,2% (216 din 677) din măsurătorile iluminatului nu sunt conforme prevederilor cerințelor sanitaro-igienice de asigurare a unui mediu ocupațional optim (Figura 6.4). Analiza desfășurată a datelor obținute denotă că cele mai mari ponderi ale neconformităților iluminatului au fost înregistrate în secțiile de ambalare – 44,1%, iar cea mai mică în secția de producere a tocăturilor – 8,9%.

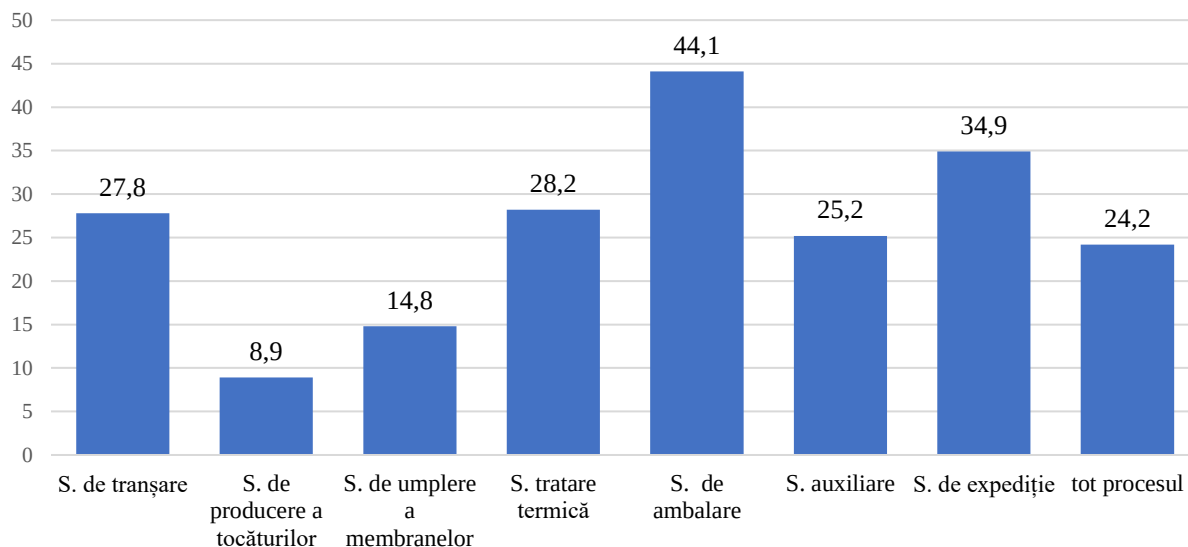

Figura 6.4. **Ponderea măsurătorilor iluminatului la locul de muncă ce depășește NMA (%)**

Cercetările efectuate în cadrul acestui studiu demonstrează că nivelurile medii ale iluminatului la unele locuri de muncă în perioada luată sub observație sunt mai joase față de normativele în vigoare și constituie în secțiile de ambalare - $187,8 \pm 6,6$ lx, iar în secțiile de tratare termică – $196,1 \pm 5,4$ lx.

6.2. Particularitățile factorilor de risc biologic

În conformitate cu specificul procesului de muncă la ÎPC, agenții biologici sunt prezenți în mediul ocupațional. Expunerile la acești agenți din mediul ocupațional sunt asociate cu o gamă largă de efecte negative asupra sănătății, inclusiv boli infecțioase, efecte toxice acute, alergii și cancer. Cu toate acestea, nu există o abordare sistemică privind estimarea expunerii angajaților la locul de muncă la agenți biologici sau recunoașterea problemelor aferente sănătății.

Mediul ocupațional nu dispune de o componentă proprie, în sensul combaterii existenței unor microorganisme al căror mediu specific de viață este aerul din încăperi, dar este poluat în permanență cu microorganisme provenite din apă, de pe suprafețele de producere, de la angajații bolnavi. Totodată, la locurile de muncă de la ÎPC pot predomina microorganismele provenite din materia primă sau de pe echipamentele utilizate în procesul tehnologic și care nu au fost igienizate și supuse dezinfecției profilactice. Structura și densitatea florei microbiene din aer se schimbă

frecvent în spațiile de producere și auxiliare unde există un flux mare de angajați și un volum mare de produse, care constituie un impediment pentru organizarea la timp a măsurilor igienice și antiepidemice.

Cunoașterea încărcăturii microbiene a aerului din secțiile de producere ale ÎPC va permite de a elabora măsuri de prevenire a infectării/infestării angajaților cu unii agenți cauzali ai maladiilor infecțioase și parazitare.

Aplicația practică a analizei microbiologice a aerului din încăperile ÎPC poartă un caracter de ordin igienico-epidemiologic, care permite evaluarea igienică a potențialului pe care îl are ambianța în eventuala transmitere a infecțiilor pe cale aerogenă.

Această metodă se aplică, în special, pentru evaluarea condițiilor igienice în instituțiile medicale, pentru copii, în unitățile alimentare, în industriile farmaceutică și alimentară, inclusiv la întreprinderile de procesare a cărnii.

Întrucât în prezentul studiu stabilirea unui eventual potențial de transmitere aerogenă a germenilor patogeni sau condiționat patogeni prin analiza microbiologică a aerului din ÎPC s-a efectuat pentru prima dată în republică, nu s-a pus problema punerii în evidență a unui anumit microorganism patogen. Scopul studiului s-a rezumat la cunoașterea încărcăturii aerului cu microfloră de origine umană sau animală ca rezultat al procesului tehnologic aplicat.

Evaluarea stării sanitare a aerului din încăperile închise s-a efectuat pe baza indicatorilor microbiologici, cum ar fi numărul total de microorganisme și de fungi într-un m^3 de aer.

Evaluarea igienică a contaminării mediului ocupațional cu fungi

Încărcătura fungică în aerul interior din cinci secții de producere a fost determinată prin prelevarea a 120 de probe, dintre care 60 au fost prelevate la ora 8³⁰, la începutul zilei de muncă, iar 60 - la ora 16³⁰, când activitatea la întreprinderi era pe sfârșite, pentru a afla concentrația și intervalul de concentrație a fungilor (micetelor) din mediul ocupațional (Figura 6.5).

Evaluarea rezultatelor cercetărilor de laborator la conținutul de micete în aerul interior al secțiilor de producere și auxiliare de la ÎPC au arătat un nivel diferit de poluare fungică, în funcție de destinația secției și de operațiunile tehnologice.

În special, în secția de recepție a cărnii de porc și de vită, încărcătura fungică a variat la ora 8:30 de la 31 UFC/ m^3 (unități formatoare de colonii/ m^3 .), la ÎPC nr. 4, până la 83 UFC/ m^3 , la ÎPC nr. 3. La ÎPC nr. 1 acest indicator a constituit 53 UFC/ m^3 , iar la ÎPC nr. 2 – 79 UFC/ m^3 . Media încărcăturii fungice pentru secțiile de tranșare din cele patru întreprinderi incluse în studiu a constituit 61,5 UFC/ m^3 . Încărcătura fungică de la ÎPC nr. 2 a depășit media calculată de 1,2, iar de la ÎPC nr. 3 de 1,3 ori.

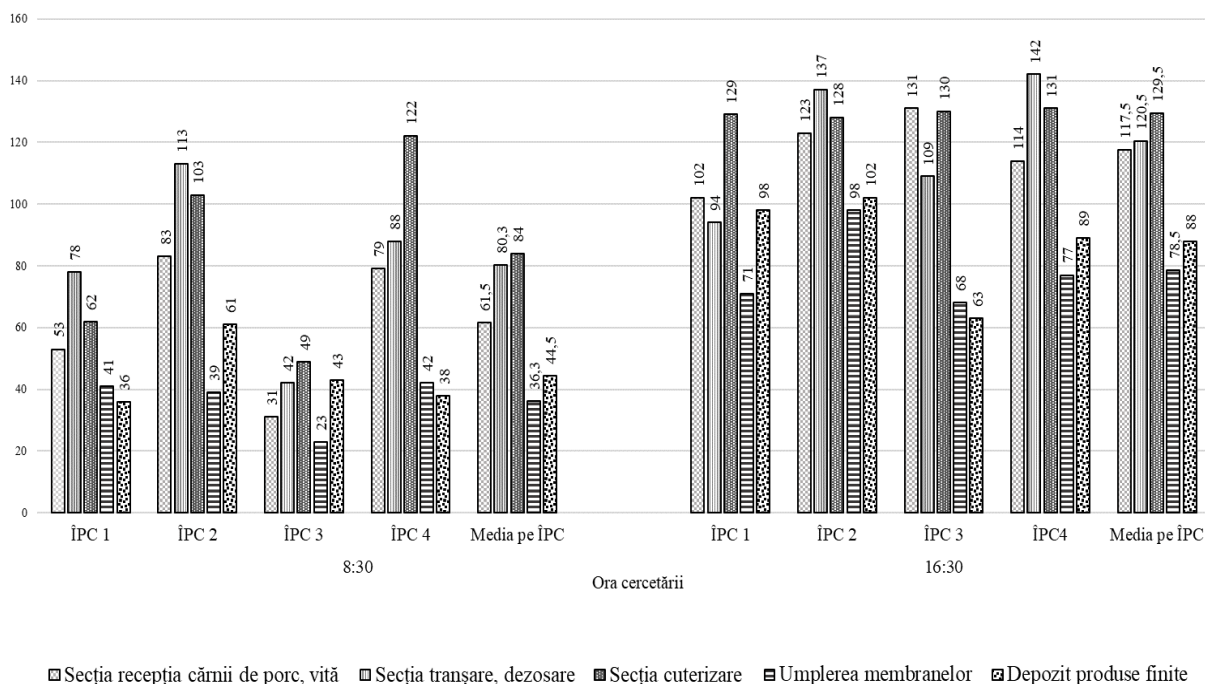

Figura 6.5. Indicatorii poluării cu micete a aerului mediului ocupațional de la întreprinderile de procesare a cărnii (UFC/m³)

În secțiile de tranșare și de dezosare, cel mai mic număr de unități formatoare de colonii/ într-un m³ de aer la ora 8:30 a fost identificat în ÎPC nr. 4 – 42 UFC/m³, iar cel mai mare la ÎPC nr. 3 – 113 UFC/m³, depășind media pe întreprinderi (80,3 UFC/m³) de 1,4 ori. La ÎPC nr. 2, acest indice (88 UFC/m³) a depășit media de 1,1 ori, iar la ÎPC nr. 1 (78 UFC/ m³) a fost mai mic comparativ cu media pe întreprinderile studiate de noi.

Reieșind din datele obținute, suprafețele de producere din secțiile de tranșare și de dezosare de la toate întreprinderile incluse în studiu nu au fost cele mai poluate cu fungi, deși procesul tehnologic este destul de poluat prin folosirea materiei prime direct din camerele frigorifice, de la temperatura de -20 °C și dezghețată treptat pe parcursul operațiunilor tehnologice organizate, inclusiv prin igienizarea necalitativă a echipamentului din ziua precedentă.

Dintre secțiile de cuterizare a materiei prime, mai poluată cu micete s-a dovedit a fi cea de la ÎPC nr. 2, unde numărul unităților formatoare de colonii într-un m³ de aer a constituit 122 UFC/m³, depășind media pe ÎPC incluse în studiu de 1,5 ori. În ÎPC nr.3, numărul unităților formatoare de colonii/ m³ în secția de cuterizare a constituit 103 UFC/m³ și a depășit de 1,2 ori media pe întreprinderi. În secția respectivă de la ÎPC nr.1, acest indice a fost egal cu 62 UFC/m³, iar la cea de la ÎPC nr. 4 doar cu 49 UFC/m³.

Trebuie menționat faptul că, cele mai poluate cu micete au fost echipamentele și utilajele tehnologice din secțiile de cuterizare ca urmare a diferenței de temperatură a materiei prime, aduse

din camerele frigorifice în încăperea unde are lor propriu-zis organizarea procesului tehnologic la temperatura de +12 °C, și a igienizării necalitative a acestora din ziua precedentă.

În secțiile de umplere a membranelor cu tocătură pentru crenvurști și mezeluri semiafumate, conținutul de micete a fost cel mai mic în comparație cu alte sectoare și a variat de la 23 UFC/m³ în ÎPC nr.4 (care nu a depășit media pe întreprinderi de 36,3 UFC/ m³) până la 42 m³, cu o depășire mică a mediei pe cele patru întreprinderi.

În depozitele pentru produse finite, încărcătura fungică a depășit media pe ÎPC (36,3 UFC/m³) luate în studiu doar la întreprinderea nr. 3 (44,5 UFC/m³) de 1,4 ori. La celelalte întreprinderi, numărul de unități formatoare de colonii într-un m³ de aer a variat de la 36 UFC/m³ până la 41 UFC/m³.

În urma evaluării probelor de aer prelevate de la locurile de muncă la ora 16:30 a fost remarcată o situație igienică mai precară comparativ cu ora 8:30.

Conform rezultatelor examenelor de laborator a probelor de aer prelevate de la cele patru ÎPC incluse în studiu, la ora 16:30 încărcătura fungică a aerului mediului ocupațional este, în funcție de secție, de la 3,3 până la 1,6 ori mai mare decât la ora 8:30. Creșterea încărcăturii fungice către ora 16:30 se poate explica prin organizarea nesatisfăcătoare pe durata zilei de muncă a măsurilor de igienizare și de dezinfecție în comparație cu sfârșitul turei (Figura 6.6).

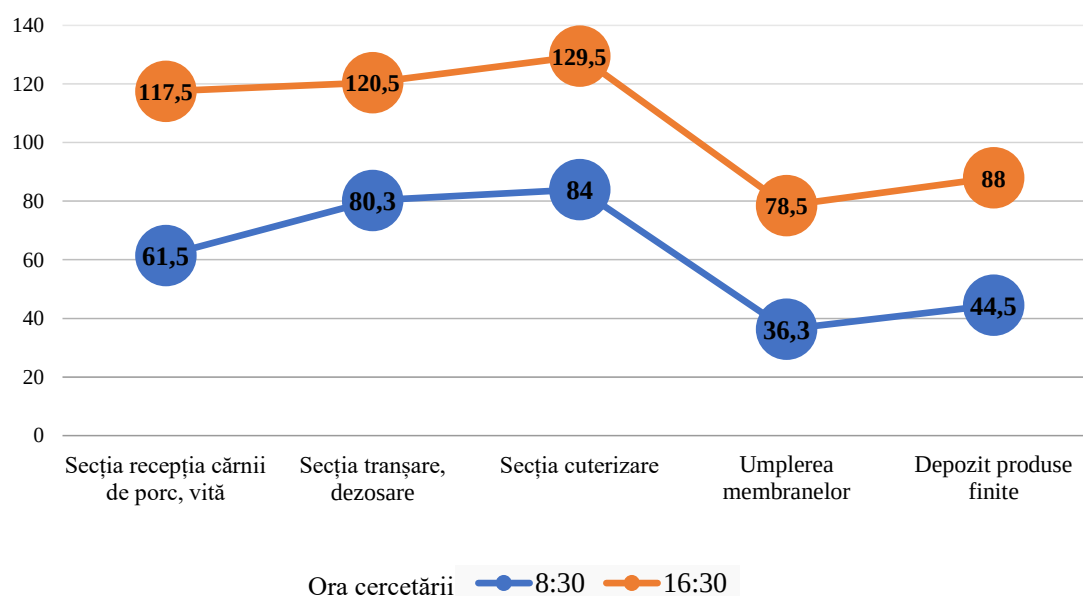

Figura 6.6. Media poluării cu fungi a aerului mediului ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii (UFC/m³)

În secțiile de tranșare și de dezosare a materiei prime, indicatorii de poluare fungică a aerului la ora 16:30 sunt superiori celor de la ora 8:30, variind în intervalul de la 94 UFC/ m³ la întreprinderea nr.1 până la 142 UFC/ m³ la ÎPC nr.2. La ÎPC nr.3, poluarea fungică la ora 16:30 a fost egală cu 137 UFC/ m³, iar la întreprinderea nr.4 - 109 UFC/ m³. Astfel, conform rezultatelor cercetărilor efectuate, poluarea fungică în secțiile de tranșare și de dezosare a materiei prime la ora 16:30 o depășește de 1,5 ori pe cea de la ora 8:30.

În secția de cuterizare, indicatorii medii de poluare fungică pe întreprinderi de la ora 16:30 (129,5 UFC/ m³) de asemenea sunt într-o creștere de 1,5 ori comparativ cu încărcătura fungică de la ora 8:30, când a constituit 84 UFC/ m³. Totodată, la ora 8:30 la ÎPC nr.2 și nr. 3, încărcătura fungică a depășit media, constituind 122 și, respectiv, 103 UFC/ m³, pe când la ora 16:30 poluarea fungică, practic la toate întreprinderile incluse în studiu, a depășit media, cu excepția ÎPC nr.1 la care acest indice a fost numai cu 0,5 UFC/ m³ mai mic comparativ cu media.

În secția de umplere a membranelor, media de poluare fungică la ora 16:30 a fost de 2,2 ori mai mare comparativ cu cea de la ora 8:30, când începe activitatea de muncă. La ora 16:30 cea mai poluată a fost secția dată doar de la ÎPC nr.3.

În depozitele pentru păstrarea produselor finite, încărcătura fungică la ora 16:30 a constituit o creștere de 1,9 ori comparativ cu ora 8:30. La ÎPC nr. 1, 2 și 3, încărcătura fungică a depășit media de 1,1, de 1,01 și de 1,2 ori, respectiv.

Pe baza rezultatelor cercetărilor de laborator a probelor de aer prelevate de la cele patru întreprinderi incluse în studiu, s-a constatat că cea mai poluată fungic este secția de tranșare și de dezosare de la întreprinderea de procesare a cărnii nr. 3. Astfel, la ora 8:30 încărcătura fungică din această secție a fost egală cu 113 UFC/ m³, iar la ora 16:30 aceasta a crescut până la 137 UFC/ m³. Cauza este, probabil, exploatarea îndelungată (peste 70 de ani) a secției, utilajul învechit fizic și moral, imposibilitatea prelucrării igienice și dezinfecției profilactice eficiente a unor spații de producere, inclusiv a tavanului, a pereților care au înălțimea de 4-5 m. Un rol semnificativ în poluarea fungică revine și eficacității sistemului de ventilare care de asemenea este depășit în exploatare și fără modernizări esențiale în ultimii 25 de ani.

Este de menționat că, atât activitatea angajaților, cât și insalubritatea echipamentelor și a utilajelor, rata de schimb a aerului interior, temperatura, umiditatea relativă a aerului și mișcarea aerului, eficacitatea sistemului de ventilare și proiectarea nefavorabilă a întreprinderilor constituie un mediu favorabil de acumulare și de răspândire a micetelor în mediul ocupațional al secțiilor întreprinderilor de procesare a cărnii.

Evaluarea igienică a contaminării mediului ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii cu alte microorganisme

Un rol deosebit pentru calitatea produselor alimentare o are menținerea statutului igienic al locurilor de procesare și anume, salubritatea echipamentului și suprafețelor tehnologice pentru procesarea materiei prime și pregătirea produselor finite din carne (mezeluri, safalade, cârnăciori, etc.), direcționate spre prevenirea și minimalizarea riscului înregistrării diferitor boli transmisibile și toxiinfecțiilor alimentare [13].

În acest scop, studiul a inclus determinarea poluării microbiologice a diverselor suprafețe ale utilajelor tehnologice cu unii germeni care posibil că circulă în întreprinderile de procesare a cărnii - *Listeria monocytogenes*, specii din genurile *Salmonella*, *Shigella* (Tabelul 6.6.).

Tabelul 6.6. Poluarea microbiană a unor suprafețe din ÎPC (numărul de probe)

ÎPC	Subviziunile cercetate	Secția de ambalare		Frigidere materie primă		Secția de etichetare		Depozite produse finite	
	microorganisme	Total	Pozitiv	Total	Pozitiv	Total	Pozitiv	Total	Pozitiv
Nr. 1	<i>Listeria monocytogenes</i>	10	2	6	-	7	-	7	1
	<i>Salmonella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
	<i>Shigella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
Nr. 2	<i>Listeria monocytogenes</i>	10	3	6	-	8	3	7	2
	<i>Salmonella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
	<i>Shigella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
Nr. 3	<i>Listeria monocytogenes</i>	10	5	6	-	7	1	8	4
	<i>Salmonella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
	<i>Shigella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
Nr. 4	<i>Listeria monocytogenes</i>	10	2	6	-	7	2	7	-
	<i>Salmonella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
	<i>Shigella</i>	6	-	4	-	6	-	6	-
TOTAL	<i>Listeria monocytogenes</i>	40	12	24	-	24	6	29	7
	<i>Salmonella</i>	24	-	16	-	24	-	24	-
	<i>Shigella</i>	24	-	16	-	24	-	24	-

Cercetările de laborator la prezența *Listeria monocytogenes* în mediul ocupațional din întreprinderile de procesare a cărnii au inclus 117 probe de pe suprafețele utilajelor și a echipamentelor din patru secții: frigidere pentru materia primă - 24 de probe, secția de ambalare - 40 de probe, secția de etichetare - 24 de probe și depozitul pentru produsele finite - 29 de probe (Figura 6.7).

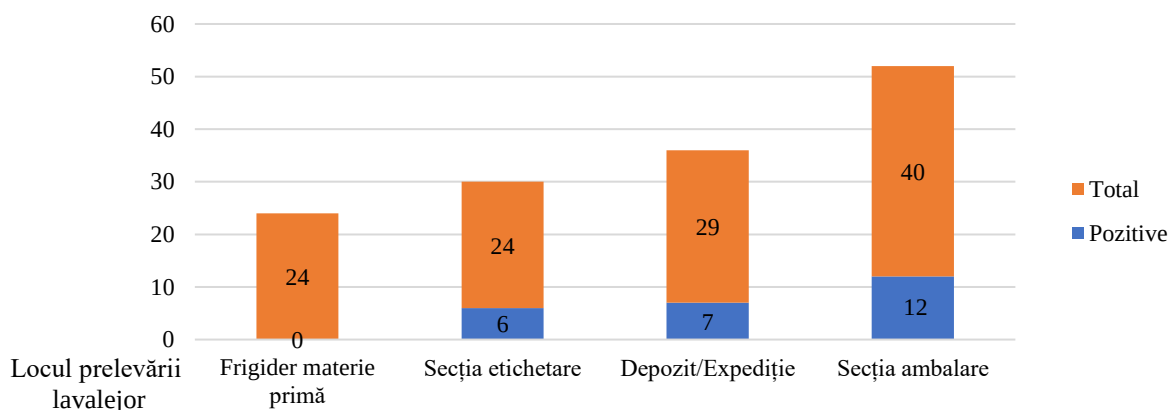

Figura 6.7. **Prezența *Listeria monocytogenes* pe unele suprafețe din ÎPC (cifre absolute)**

În urma investigațiilor de laborator s-a stabilit că din cele 24 de probe colectate din frigiderele pentru păstrarea materiei prime toate au fost negative. Pozitive au fost 30% din probele colectate din secțiile de ambalare, 25% din probele din secțiile de etichetare și 24,1% din probele din depozitele de produse finite.

Cele mai multe probe cercetate la *Listeria monocytogenes* au fost colectate din secțiile de ambalare, câte 10 de la fiecare ÎPC. Dintre acestea au fost pozitive 50% din probele de la întreprinderea de procesare a cărnii nr. 3, 30% de la ÎPC nr.2 și câte 20% de la celelalte două întreprinderi.

Din cele 29 de probe prelevate din depozitele de produse finite, 50% din probele de la ÎPC nr.3 au fost neconforme. La întreprinderea de procesare a cărnii nr.2 au fost pozitive 28,5% din probe, iar la ÎPC nr.1 doar o probă.

Astfel, în urma cercetărilor de laborator a lavajelor de pe suprafețele echipamentelor și utilajelor tehnologice, *Listeria monocytogenes* a fost depistată pe suprafețele aparatelor de ambalare prin vacuumare, pe mesele de lucru pe care se ambalează și se etichetează safaladele, salamurile, pe rafturile și pe mesele pe care se păstrează produsele deja ambalate.

Prevalarea probelor pozitive în majoritatea secțiilor din întreprinderile de procesare a cărnii indică la contaminarea externă a cărnii care, la rândul său, a contaminat suprafețele de producere pe fluxul tehnologic, fiind un indicator de salubritate determinat de ineficiența prelucrării suprafețelor și utilajelor tehnologice.

În aceleași secții ale celor patru întreprinderi de procesare a cărnii incluse în studiu au fost prelevate, prin metoda de tampon al lavajelor, 96 de probe la conținutul de *Salmonella* și 88 de probe la *Shigella*. În urma examenelor de laborator al lavajelor nu au fost depistate probe pozitive.

Un compartiment al studiului a fost consacrat investigațiilor sanitaro-parazitologice în vederea punerii în evidență a respectării regimului sanitaro-igienic pe tot parcursul procesului tehnologic și a rolului utilajului tehnologic în transmiterea parazitozelor, cu predilecție de contact.

În total au fost recoltate și examinate 106 lavaje de pe diferite suprafețe de la diferite etape ale procesului tehnologic de procesare a cărnii: de la procesarea materiei prime și până la ambalarea și depozitarea produsului final. Toate rezultatele s-au dovedit a fi negative.

Toate lavajele cercetate de pe suprafețele meselor pentru tranșarea materiei prime și pentru produsele finite, cântare, lăzi pentru transportarea mezelurilor și suprafețele frigorifice au fost negative, ceea ce indică la respectarea regimului sanitaro-parazitologic.

6.3. Caracteristica și evaluarea conținutului de substanțe chimice în aerul zonei de muncă

Sursele de bază de poluare a mediului aerian la întreprinderile de procesare a cărnii sunt echipamentele din subdiviziunile tehnice, secțiile termice, secția de prelucrare a grăsimilor, secțiile auxiliare, instalațiile de tratare a apei etc. Totodată, în aerul mediului ocupațional sunt prezente substanțele chimice utilizate în procesele tehnologice. De exemplu, la producerea mezelurilor în timpul tratamentului termic, prăjirii și afumării se utilizează rumeguș ce formează fum care reprezintă o sursă de poluare a aerului (cu dioxid de sulf, fenol, benz(a)piren, monoxid de carbon etc.).

Investigațiile de laborator a probelor de aer prelevate din mediul ocupațional de la întreprinderile de procesare a cărnii în timpul lucrărilor tehnice și a proceselor tehnologice au demonstrat că mediul aerian se poluează cu aerosoli lichizi emanați din materia primă și componentele auxiliare.

Poluarea mediului aerian este de natură locală și, de regulă, este rezultatul lipsei sau funcționării ineficiente a sistemelor de ventilare (ventilare locală) în timpul operațiilor manuale efectuate uneori în spații închise.

Rezultatele investigațiilor de laborator demonstrează că concentrațiile substanțelor chimice toxice la locurile de muncă la procesele tehnologice de bază (secțiile termice) nu depășesc valorile limită și, în medie, constituie: după conținutul de monoxid de carbon – $8,07 \pm 0,21 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $20,0 \text{ mg/m}^3$); de dioxid de azot – $1,15 \pm 0,09 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $2,0 \text{ mg/m}^3$); de fenol – $0,21 \pm 0,01 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $1,0 \text{ mg/m}^3$); de dioxid de sulf – $3,29 \pm 0,10 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $10,0 \text{ mg/m}^3$); de aldehydă formică – $0,04 \pm 0,003 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $0,5 \text{ mg/m}^3$). Concentrațiile de 3-4 benz(a)piren în aerul zonelor de muncă de asemenea nu depășesc valorile limită și constituie – $0,000083 \pm 0,000076 \text{ mg/m}^3$ (CMA – $0,00015 \text{ mg/m}^3$).

Valorile concentrației medii a substanțelor chimice toxice în aerul zonei de muncă la întreprinderile evaluate sunt prezentate în Tabelul 6.7.

Tabelul 6.7. Valorile concentrațiilor substanțelor chimice toxice depistate în aerul zonei de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii

Substanța chimică	M $\pm$ DS, mg/m ³	Min., mg/m ³	Max., mg/m ³
3-4 Benz(a)piren	0,000083 $\pm$ 0,0000076	0,0000010	0,0001200
Aldehida formica	0,04 $\pm$ 0,003	0,02	0,08
Dioxid de azot	1,15 $\pm$ 0,09	0,50	3,70
Dioxid de sulf	3,29 $\pm$ 0,10	2,50	4,00
Fenol	0,21 $\pm$ 0,01	0,12	0,29
Monoxid de carbon	8,07 $\pm$ 0,21	2,80	9,80

În scopul determinării acțiunii combinate a substanțelor chimice din aerul zonei de muncă cu acțiune monodirecționată a fost calculat indicele nociv limitant, nefiind identificate depășiri ale acestuia.

Nivelurile de poluare a aerului au prezentat diferențe ne semnificative la întreprinderile studiate. În general, condițiile de muncă după factorii chimici, conform prevederilor Ghidului practic „Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii” aprobat prin Hotărârea Medicului-șef sanitar de stat al Republicii Moldova nr. 2 din 28 iunie 2017 (Anexa 1), se estimează drept admisibile (clasa II).

Astfel, chiar și în pofida concentrațiilor relativ scăzute ale majorității substanțelor chimice identificate și acțiunii lor locale, nu pot fi excluse eventualele intoxicații acute ori cronice cu aceste substanțe chimice la întreprinderile studiate.

Evaluarea stării mediului aerian la întreprinderile de procesare a cărnii este destul de complicată, inclusiv din cauza mirosurilor specifice care provoacă la angajați senzații neplăcute și un anumit disconfort psihologic.

6.4. Concluzii la capitolul 6

1. Locurile de muncă ale angajaților ÎPC se caracterizează printr-un microclimat specific, dependent de procesul tehnologic. În special, la locurile de muncă temperatura aerului deviază între 4,0 °C și 26,4 °C, umiditatea relativă între 57,9% și 89,4% și viteza de mișcare a curenților de aer de 0,01-0,34 m/s, în funcție de etapa procesului tehnologic, valorile medii constituind respectiv 12,72 $\pm$ 0,2 °C, 74,8 $\pm$ 0,3 % și 0,15 $\pm$ 0,003 m/s.
2. Valorile indicatorilor microclimatului depind de tipul secției „caldă” sau „rece” și de perioada anului.

3. Pentru unele procese tehnologice este caracteristic prezența zgomotului care atinge nivelul mediu de $85,5 \pm 0,4$ dBA în secțiile de termoficare/afumare, $79,6 \pm 0,5$ dBA la prepararea tocăturilor (cutere) și $76,9 \pm 1,2$ dBA în secțiile auxiliare (în special în spălătorii).
4. S-au înregistrat niveluri mai joase față de normativele în vigoare la unele locuri de muncă, de exemplu în secțiile de ambalare - $187,8 \pm 6,6$ lx, de tratare termică – $196,1 \pm 5,4$ lx.
5. Angajații contactează la locul de muncă cu fungi și cu microorganisme provenite din aer, din apă, din materia primă, de pe suprafețele de producere, de la persoanele bolnave. Spre sfârșitul zilei de muncă, încărcătura fungică crește de 1,6-3,3 ori față de ora 08:30. *Listeria monocitogenes* a fost depistată în: 30% din probele colectate din secțiile de ambalare; 25% din probele din secțiile de etichetare și 24,1% din probele din depozitele pentru produse finite. Cauze ale mediului favorabil pentru acumularea și răspândirea în aerul secțiilor de producere a micitelor sunt atât activitatea angajaților, cât și insalubritatea echipamentelor și utilajelor, rata de schimb a aerului interior, temperatura, umiditatea relativă a aerului și mișcarea aerului, eficacitatea scăzută sistemului de ventilare și proiectarea nefavorabilă a întreprinderilor.
6. Rezultatele investigațiilor de laborator ale aerului din zona de muncă au stabilit poluarea cu monoxid de carbon, dioxid de azot, fenol, dioxid de sulf, aldehydă formică, 3-4 benz(a)piren, concentrațiile cărora la etapele de bază ale procesului tehnologic de procesare a cărnii (secțiile termice) nu depășesc valorile limită.

7. DEZVOLTAREA POLITICILOR DE SĂNĂTATE LA LOCUL DE MUNCĂ ÎN ÎNTREPRINDERILE DE PROCESARE A CĂRNII

Integrarea rezultatelor obținute la diferite etape ale prezentului studiu, implementarea treptată și graduală a lor în practică sub formă de recomandări, ghiduri ș.a. a avut drept scop îmbunătățirea continuă a supravegherii de stat a sănătății publice în sectorul de activitate economică vizat și anume, a monitorizării factorilor mediului ocupațional și stării de sănătate a lucrătorilor expuși, prevenirea efectelor adverse asupra stării de sănătate a muncitorilor pentru asigurarea prevenției primare a influenței complexului de factori de risc prezenți la locul de muncă asupra organismului lucrătorilor.

Rezultatele cercetării au fost utilizate la elaborarea „Ghidului practic privind evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă. Criteriile și clasificarea condițiilor de muncă”, aprobat prin ordinul ministrului Sănătății, Muncii și Protecției sociale nr. 287 din 19.03.2020, „Ghidului practic măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii”, aprobat de Consiliul de Experți al Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, proces verbal nr. 4 din 21.12.2020.

Este de menționat faptul că, rezultatele pozitive ale implementării recomandărilor prevăzute de documentele menționate anterior au sugerat ideea elaborării unui Plan strategic de fortificare a sănătății ocupaționale la nivel de ramură a economiei naționale **SĂNĂTATEA 360°**, bazat și argumentat pe dovezi științifice.

Planul strategic respectiv oferă un cadru normativ pentru o bună organizare a activităților de protecție a sănătății la locul de muncă și de prevenire primară a efectelor nefavorabile asupra stării de sănătate a angajaților, prin prisma viziunilor OMS și OIM, și armonizată în legislația ramurală.

Efectele adverse asupra stării de sănătate a angajaților pot fi prevenite prin reglementări de igienă a muncii la nivel legislativ, prin măsuri tehnologice, sanitaro-tehnice, medico-profilactice și prin utilizarea echipamentelor individuale de protecție. Obiectivul fortificării și promovării sănătății lucrătorilor poate fi atins doar prin conjugarea eforturilor și participarea activă a tuturor părților interesate: angajați și/sau reprezentanții acestora, angajatori și stat, asociațiile de procesare a cărnii, formatorii de opinie etc.

Politica statului în domeniul sănătății ocupaționale vine în concordanță deplină cu Declarația ONU a drepturilor fundamentale ale omului (1948), preluate și consfințite de Constituția RM (1994), Codul Muncii, Legea securității și sănătății în muncă și un vast cadru de documente aferente.

În RM nu este elaborat un plan de măsuri pentru eliminarea riscurilor ocupaționale la nivel de ramură de activitate economică, iar sistemul de supraveghere a stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu ocupația necesită a fi dezvoltat/fortificat pentru a permite colectarea comprehensivă și dezagregată a datelor privind expunerile la factorii de risc ocupațional și starea de sănătate a lucrătorilor. În același timp este crucial de a elabora indicatori SMART de monitorizare a progresului în îmbunătățirea condițiilor igienice de muncă și a stării de sănătate a lucrătorilor.

În urma studiului realizat vizavi de sistemul de supraveghere a sănătății lucrătorilor din ÎPC în relație cu ocupația au fost identificate deficiențe în funcționarea acestuia. Astfel, au fost determinate următoarele provocări și oportunități:

- lipsa unui plan de măsuri pentru eliminarea riscurilor profesionale la nivel de ramură a economiei naționale;
- divergențe între instituționalizarea competențelor în securitate și sănătate la locul de muncă, comparativ cu practica țărilor din UE;
- abordări metodologice irelevante pentru evaluarea riscului global pentru sănătatea publică în cadrul controlului de stat în sănătate;
- lacune în evaluarea și în comunicarea riscurilor ocupaționale de către angajator;
- lipsa unui sistem informațional (sub formă de registru național) al lucrătorilor expuși factorilor de risc ocupațional;
- lipsa accesului la date cu referire la starea de sănătate a populației active (în vârstă aptă de muncă) în general și dezagregare în particular care nu permit realizarea de estimări, de modelări, monitorizarea și pronosticarea situației la nivel de țară;
- lipsa unei baze de date integrate care ar permite analiza complexă a datelor morbidității cu ITM;
- ineficacitatea examenelor medicale profilactice obligatorii ale lucrătorilor expuși factorilor de risc la locul de muncă;
- măsuri profilactice și de asanare a mediului ocupațional insuficiente în unitățile economice industriale;
- informarea limitată sau chiar lipsa informațiilor cu referire la hazardul locurilor de muncă și riscul de deteriorare a stării de sănătate în activitatea profesională;
- conștientizarea insuficientă de către angajați și angajatori a beneficiilor măsurilor de prevenție primară și a promovării sănătății la locul de muncă;
- lipsa resurselor financiare sau resurse financiare limitate pentru realizarea intervențiilor de sănătate ocupațională și promovarea sănătății la locul de muncă;

- lipsa unui registru electronic național pentru evidența și monitorizarea bolnavilor cu boli profesionale;
- lipsa capacităților de monitorizare a stării de sănătate a lucrătorilor la locul de muncă (lipsa lucrătorilor medicali la întreprindere);
- lipsa unui serviciu de sănătate ocupațională bine pus la punct;
- mecanismele de raportare și conținutul incomplet al datelor din formularele de raportare existente (F- 16 ITM), care nu asigură plenitudinea informațiilor cu privire la numărul de cazuri și zile de incapacitate temporară în raport cu grupele de forme nosologice;
- lipsa unui registru național pentru evidența rețelei de companii/organizații/ firme/ laboratoare implicate în atestarea locurilor de muncă și evaluarea riscurilor profesionale, inclusiv nivelul lor;
- nu se asigură accesibilitatea întreprinderilor mici și mijlocii la servicii de securitate și sănătate în muncă;
- lipsa unui laborator național de referință care ar asigura evaluarea calității, asistență de supervizare și de instruire, precum și alte aspecte în monitorizarea și managementul investigațiilor instrumentale și de laborator a factorilor de risc ocupațional ;
- neaplicarea sau aplicarea defectuoasă a criteriilor igienice de clasificare a condițiilor de muncă după gradul de nocivitate și periculozitate, iar a procesului de muncă după greutate și intensitate.

Deficiențele identificate au stat la baza elaborării Planului strategic model de măsuri pentru eliminarea riscurilor profesionale la nivel de industrie de procesare a cărnii, implementarea căruia necesită participarea activă a structurilor statului nu doar la nivel ramural, dar și național, teritorial, a instituțiilor din domeniul sănătății publice, asistenței medicale primare, asistenței medicale specializate de ambulator și asistenței spitalicești, mediului academic, organizațiilor non-guvernamentale și angajaților afectați sau reprezentanților acestora.

Direcțiile strategice, obiectivele și activitățile strategice sunt destinate să contribuie la concentrarea eforturilor și resurselor pentru a realiza prevenția primară a efectelor adverse asupra stării de sănătate a lucrătorilor expuși factorilor de risc ocupațional. Scopul, viziunea, direcțiile strategice, obiectivele și activitățile stabilite în plan sunt concepute pentru a preveni, a identifica (diagnostica) modificările nefavorabile în starea de sănătate a lucrătorilor în stadiile incipiente, premorbide, ceea ce constituie o problemă majoră de sănătate publică per general.

Analiza situației precare la nivel de unități economice, determinarea deficiențelor de gestionare a riscurilor ocupaționale, a permis elaborarea direcțiilor strategice de activitate necesare a fi incluse în Planul strategic național de măsuri pentru eliminarea riscurilor profesionale la nivel

de ramură a economiei naționale. În susținerea acestui plan au fost stabilite următoarele direcții strategice:

- Asigurarea asistenței medicale specializate de medicină ocupațională la locul de muncă;
- Fortificarea și consolidarea activității de diagnostic igienic și de monitorizare a factorilor de risc ocupațional;
- Reducerea disparităților în sănătatea lucrătorilor determinate de impactul factorilor de risc ocupațional;
- Fortificarea sistemului de supraveghere a stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu factorii de risc ocupațional;
- Colaborarea tripartită în materie de securitate și sănătate la locul de muncă.

Pentru fiecare direcție strategică au fost dezvoltate obiective strategice și activități care contribuie la ghidarea părților interesate în realizarea respectivului plan. Activitățile strategice specifică abordări sau metode pentru a ajuta la atingerea nivelului înalt de realizare a obiectivelor.

Direcția strategică 1. Asigurarea asistenței medicale specializate de medicină ocupațională la locul de muncă.

Obiectivele și activitățile strategice în asigurarea asistenței medicale de medicină ocupațională la locul de muncă reiese din recomandările OIM și OMS care pun accent pe monitorizarea și evaluarea stării de sănătate a angajaților nemijlocit la locul de muncă, ceea ce se consideră una dintre formele cele mai eficiente de organizare a asistenței medicale a lucrătorilor. Astfel, se poate obține identificarea precoce a stărilor morbide și deseori chiar a celor premorbide a angajaților în conexiune cu munca exercitată și expunerile la factorii de risc ocupațional în timp real. Conform opiniei experților acestor organizații internaționale, circa 35% din forța de muncă ocupată are nevoie de o astfel de monitorizare.

Conștientizarea angajatorului și prestatorilor de servicii de medicină ocupațională a rolului monitorizării sănătății lucrătorilor nemijlocit la locul de muncă pentru păstrarea și promovarea sănătății și pentru beneficiul organizației (unitate economică) de a avea forțe de muncă sănătoase, precum și pentru dezvoltarea durabilă a țării, sunt pentru reducerea poverii bolilor legate de profesiune. Informarea, educarea și conștientizarea angajatorilor, reprezentanților lucrătorilor și lucrătorilor medicali vor contribui la minimizarea rezistenței față de dezvoltarea serviciilor de medicina ocupațională de nivelul unu (centre de sănătate din cadrul întreprinderilor). Formarea profesională adecvată a specialiștilor în materie de securitate și sănătate la locul de muncă necesită a fi amplificată, cu organizarea cursului de educație profesională continuă, conform prevederilor cadrului legal și de reglementare.

Obiective:

1.1 creșterea gradului de conștientizare a persoanelor cu competență în securitatea și sănătatea în muncă privind riscurile profesionale, efectele asupra stării de sănătate și măsurile de prevenție, focusate preponderent pe prevenția primară și secundară;

1.2 creșterea numărului de unități economice care au organizat/dezvoltat cabinet medical (centrul de sănătate ocupațională);

1.3 creșterea numărului de unități economice care contactează IMS publice și/sau private pentru prestarea îngrijirilor de sănătate ocupațională la locul de muncă (nivelul unu);

1.4 fortificarea capacităților instituțiilor de sănătate publică, instituțiilor de asistență medicală primară, secundară și terțiară în prevenirea afecțiunilor de sănătate ocupațională;

1.5 asigurarea controlului bolilor legate de profesiune în scopul depistării precoce și prevenirii bolilor profesionale.

În prezent, întreprinderile din economia națională cu un număr mai mare de 100 de angajați nu dispun de un model de serviciu de sănătate ocupațională la locul de muncă. În acest context, un pas important în ratificarea Convenției nr 161/1985 *privind serviciile de sănătate ocupațională* a Organizației Internaționale a Muncii, Republica Moldova l-a realizat prin adoptarea de către Parlament a Legii nr. 18 din 04.03.2021 *privind ratificarea Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr 161/1985 privind serviciile de sănătate ocupațională*, prin care trebuie să fie elaborate unul sau mai multe modele de organizare a serviciilor de sănătate ocupațională la locul de muncă și de finanțare a acestora, și care variază în funcție de dezvoltarea serviciului de sănătate, de profilul ocupațional, de nivelul dezvoltării ramurii și a economiei naționale în ansamblu.

Folosind rezultatele cercetării actuale și evaluând situația reală s-a elaborat un model pentru prima etapă (anii 2023-2025) de selectare și de implementare ulterioară la întreprinderile de procesare a cărnii, pe baza căruia se vor putea dezvolta și alte modele în alte ramuri ale economiei naționale (Anexa 21), care vor ține cont de anumite principii ale practicii de sănătate ocupațională la ÎPC (Figura 7.1).

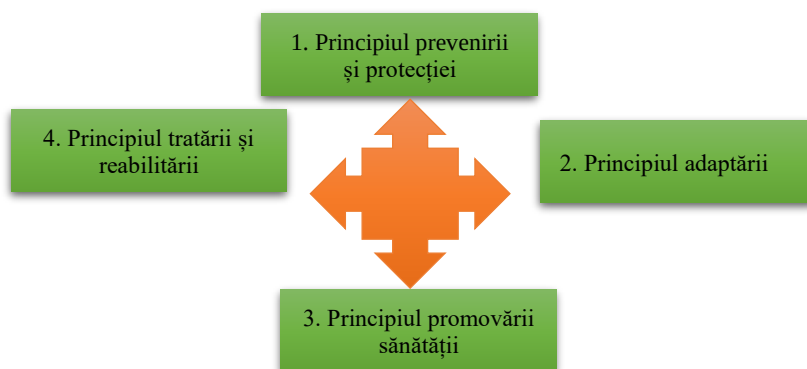

Figura 7.1. **Principiile de bază ale Serviciului de sănătate ocupațională la ÎPC**

Pentru selectarea unui model al Serviciului de sănătate ocupațională, accesibil din punct de vedere economico-financiar, conducătorii vor evalua capacitățile ÎPC, având ca temei:

- ✓ **principiul nr. 1** – protecția sănătății angajaților determinată de influența factorilor de risc evidențiați la locul de muncă;
- ✓ **principiul nr. 2** – adaptarea muncii și a mediului de lucru la capacitățile lucrătorilor;
- ✓ **principiul nr. 3** – îmbunătățirea bunăstării fizice, mintale și sociale a angajaților;
- ✓ **principiul nr. 4** – minimizarea consecințelor factorilor de risc ocupațional, accidentelor de muncă și a traumatismelor, precum și a bolilor profesionale și a celor legate de profesiune.

În urma evaluării principiilor enumerate se vor identifica întreprinderile mici din ramura de procesare a cărnii, la care activează 10-49 de angajați, mijlocii cu 50-249 de angajați și mari de la 250 de angajați, pentru a selecta unul din modelele disponibile:

- ✓ Modelul de întreprindere (în ramură);
- ✓ Modelul de grup sau inter-întreprinderi;
- ✓ Model orientat spre industrie (ramuri specifice unor industrii).

Modelul/modelele evidențiate de ÎPC vor fi îmbunătățite pentru a garanta supravegherea eficientă și calitativă a sănătății angajaților la locul de muncă.

Direcția strategică 2. Fortificarea și consolidarea activității de diagnostic igienic și de monitorizare a factorilor de risc ocupațional

Diagnosticul igienic este crucial pentru evaluarea obiectivă cantitativă a factorilor de risc ocupațional, deoarece el furnizează dovezi de cel mai înalt grad pentru argumentarea măsurilor de prevenție primară și asanarea mediului ocupațional, precum și pentru pronosticarea efectelor adverse (negative) asupra stării de sănătate a lucrătorilor expuși.

Obiective:

- 2.1 fortificarea capacităților laboratoarelor de întreprindere, departamentale și ANSP pentru diagnosticul factorilor de risc ocupațional;
- 2.2 asigurarea atestării locurilor de muncă, o dată la 2 ani, dar și de câte ori va fi necesar în caz de modificare a procesului tehnologic și a instalațiilor sanitaro-tehnice;
- 2.3 dezvoltarea și consolidarea rețelei naționale de laboratoare în testarea și diagnosticarea factorilor de risc ocupațional;
- 2.4 dezvoltarea unui sistem de management al calității în testarea și diagnosticul (igienic) factorilor de risc ocupațional;

2.5 acordarea asistentei metodice laboratoarelor de întreprindere și departamentale de către specialiștii ANSP.

Direcția strategică 3. Reducerea disparităților în sănătate a lucrătorilor determinate de impactul factorilor de risc ocupațional.

- 3.1. reducerea presingului și discriminării persoanelor cu suspiciune la boală profesională din partea angajatorului;
- 3.2. reducerea „penalizărilor” agenților economici în caz de înregistrare a bolilor profesionale în unitatea economică;
- 3.3. reducerea birocratismului în stabilirea diagnosticului de boală profesională;
- 3.4. lichidarea dependenței în activitate a medicului de medicină ocupațională de părerea angajatorului;
- 3.5. reducerea discrepanțelor dintre medicul specialist în sănătatea ocupațională și medicul cu competențe în medicina muncii.

Direcția strategică 4. Fortificarea sistemului de supraveghere a stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu factorii de risc ocupațional.

Rezolvarea problemelor de sănătate ocupațională este imposibilă fără dezvoltarea unui sistem eficient de monitorizare și de evaluare a stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu ocupația și asigurarea cu date obiective.

Obiective:

- 4.1. fortificarea supravegherii de stat a sănătății ocupaționale la nivel de unitate economică, de ramură a economiei naționale, la nivel teritorial și național;
- 4.2. asigurarea analizei, evaluării, raportării și diseminării datelor privind starea de sănătate a lucrătorilor cu incapacitate temporară de muncă, boli legate de profesii, boli profesionale, rezultatele examenelor medicale profilactice obligatorii;
- 4.3. fortificarea capacităților specialiștilor în sănătate publică privind supravegherea stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu ocupația, evaluarea riscului de dezvoltare a reacțiilor adverse pe sănătate, determinarea fracției etiologice a factorilor de risc ocupațional în formarea și dezvoltarea reacțiilor respective;
- 4.4. dezvoltarea Registrului național al persoanelor expuse profesional factorilor de risc, inclusiv la cancerigeni, integrat în Sistemul Informațional Automatizat al RM;
- 4.5. utilizarea *normelor fiziologice de grup* pentru diagnosticarea precoce a modificărilor fiziologice nefavorabile ale organismului și a stărilor premorbide, inclusiv pentru determinarea gradului de adaptare.

Direcția strategică 5. Colaborarea tripartită în materie de securitate și sănătate la locul de muncă.

Obiective:

- 5.1. integrarea activităților privind prevenirea și combaterea efectelor negative asupra stării de sănătate a lucrătorilor în contextul recomandărilor OMS – Sănătatea în toate politicile;
- 5.2. consolidarea și fortificarea colaborării tuturor actorilor cu competență în securitatea și sănătatea în muncă: angajator, patronate, angajați, sindicate, Inspectoratul de stat al muncii, ANSP, etc. în realizarea Planului strategic național de măsuri pentru eliminarea riscurilor profesionale;
- 5.3. asigurarea cercetărilor științifice în domeniul politicilor de prevenire și de combatere a reacțiilor adverse pe starea de sănătate a lucrătorilor, fortificarea și promovarea sănătății la locul de muncă;
- 5.4. considerarea rezultatelor cu referire la evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional și impactul lor negativ asupra stării funcționale a organismului în procesul de muncă, la dezvoltarea/actualizarea normelor tehnologice de proiectare și la dezvoltarea proiectelor de construcție noi și de reconstrucție a întreprinderilor;
- 5.5. utilizarea rezultatelor cu referire la caracteristica igienică a condițiilor de muncă, greutății și intensității muncii, în cadrul evaluării selecției profesionale și argumentarea indemnizațiilor și altor facilități pentru lucrătorii din domeniu;
- 5.6. utilizarea rezultatelor investigațiilor pentru dezvoltarea/elaborarea Programei complexe pe termen lung de protecție a mediului înconjurător (ambiant) și folosirea rațională a resurselor naturale;
- 5.7. utilizarea rezultatelor obținute în procesul educațional de formare profesională a specialiștilor din domeniul securității și sănătății ocupaționale în cadrul ciclului I și II de studii, inclusiv în cadrul educației profesionale continuă;
- 5.8. utilizarea rezultatelor obținute pentru identificarea direcțiilor și activităților principale de promovare a sănătății la locul de muncă din ÎPC;
- 5.9. fortificarea mecanismelor de monitorizare, de evaluare, de raportare și de diseminare a progresului în eliminarea factorilor de risc ocupațional și îmbunătățirea stării de sănătate a lucrătorilor;
- 5.10. dezvoltarea Rețelei naționale de locuri de muncă care promovează sănătatea pentru prevenirea bolilor profesionale, bolilor legate de profesii și reducerea poverii BNT, cu implicarea activă a angajaților, angajatorului și statului.

În scopul monitorizării și evaluării implementării Planului strategic național de măsuri pentru eliminarea riscurilor profesionale și diminuarea efectelor asupra stării de sănătate este necesar de a propune un cadru de monitorizare și de evaluare, care va facilita colectarea și analiza datelor standardizate necesare. Planul include indicatorii de bază recomandați de OMS și de OIM, și cei rezultați din actualul studiu, care vor permite determinarea gradului de realizare al acestuia. Totodată, acesta identifică criteriile de bază de monitorizare și de evaluare pentru fiecare indicator și stabilește țintele respective.

Conform recomandărilor internaționale, indicatorii sunt clasificați în indicatori de context (de exemplu, resurse, infrastructură), indicatori de procese (de exemplu, instruire, sisteme logistice) care se transpun în rezultate (de exemplu, disponibilitatea serviciilor și intervențiilor), indicatori de rezultat (de exemplu, acoperirea intervenției) și, în cele din urmă, indicatori de impact (de exemplu, mortalitatea) care permit evaluarea succesului realizării Planului strategic și stau la baza măsurării progresului ramurii de activitate a economiei naționale în diminuarea intensității expunerii la factorii de risc ocupațional și în fortificarea stării de sănătate a angajaților.

7.1. Concluzii la capitolul 7

1. Rezultatele implementării recomandărilor prevăzute de documentele naționale ne-au ghidat spre conștientizarea necesității elaborării unui proiect de Plan strategic de fortificare a sănătății ocupaționale la nivel ramural al industriei de procesare a cărnii **SĂNĂTATEA 360°**, bazat și argumentat pe dovezi științifice. Acest plan va contribui la fortificarea bunei organizări a activităților de protecție a sănătății la locul de muncă și de prevenire primară a efectelor nefavorabile asupra stării de sănătate a angajaților, în corespundere cu prevederile OMS și ale OIM armonizate în legislația ramurală.
2. În lumina prevederilor *Convenției OIM nr. 161/1985 privind serviciile de sănătate ocupațională* este foarte important de a elabora un plan de măsuri pentru eliminarea riscurilor ocupaționale la nivel de ramură de activitate economică și de a dezvolta un sistem de supraveghere a stării de sănătate a lucrătorilor în relație cu ocupația pentru a permite colectarea dezagregată a datelor privind expunerile la factorii de risc ocupațional în raport cu starea de sănătate a angajaților.
3. Rezultatele evaluării stării de sănătate a angajaților de la ÎPC impun conștientizarea de către angajator și prestatorii de servicii de medicină ocupațională a rolului monitorizării sănătății lucrătorilor nemijlocit la locul de muncă pentru reducerea poverii bolilor legate de profesii, păstrarea și promovarea sănătății și a beneficiilor pentru întreprindere de a avea forțe de muncă sănătoase în scopul dezvoltării durabile a economiei naționale.

4. Pentru argumentarea măsurilor de prevenție și de asanare a mediului ocupațional este imperios necesară evaluarea obiectivă a factorilor de risc ocupațional care furnizează dovezi convingătoare privind fortificarea și consolidarea activităților de diagnostic igienic și de monitorizare a factorilor de risc.
5. În baza evaluării deficiențelor în funcționarea sistemului de supraveghere a sănătății angajaților ÎPC în relație cu factorii de risc ocupațional s-a elaborat planul strategic model de măsuri de prevenție cu direcții strategice, obiective și activități.
6. În promovarea și fortificarea stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii este necesar de a dezvolta Rețeaua națională de locuri de muncă care promovează sănătatea pentru prevenirea bolilor profesionale, bolilor legate de profesiune și reducerea poverii BNT, cu implicarea activă a angajaților, angajatorului, patronatelor și statului.
7. Activitate de profilaxie primară a stărilor patologice la angajați trebuie să fie responsabilitatea specialiștilor în sănătatea ocupațională și să se axeze pe evidențiere și priorizare.
8. Luând în considerare rezultatele evaluării stării de sănătate a angajaților de la ÎPC argumentează crearea unui model al Serviciului de sănătate ocupațională la locul de muncă în această ramură, care va include principiile practicilor internaționale în domeniu. Acest serviciu va face posibilă evidențierea factorilor de risc din mediul ocupațional care influențează starea de sănătate a angajaților, diagnosticul bolilor profesionale și a bolilor legate de profesie și organizarea unor activități de adaptare și de promovare a sănătății la locul de muncă.

CONCLUZII GENERALE

1. Evaluarea igienică a procesului tehnologic de la întreprinderile de procesare a cărnii a cuantificat particularități importante pentru starea de sănătate a angajaților. În structura zilei de muncă o pondere mare o constituie lucrul de bază ($66,3 \pm 4,45 - 97,0 \pm 1,02\%$). Poziția de muncă este preponderent încordată cu înclinări ale corpului mai mari de 30° . Conform rezultatelor investigațiilor goniometrice, efortul muscular dinamic depus în timpul activității de angajați prezintă abateri egale cu $0-38^\circ$ de la verticală. În raport cu mașinile implicate în procesul tehnologic, s-a stabilit că, angajații ÎPC depun efort fizic la ridicarea și la deplasarea carcaselor, la tranșarea și la dezosarea materiei prime, și la alte operațiuni ale procesului tehnologic. Unele dintre procesele tehnologice au un grad de greutate și de nocivitate înalt.
2. În perioada aflată sub observație, indicele de frecvență al morbidității cu ITM a manifestat o tendință de scădere de la $59,7 \pm 10,3$ până la $32,01 \pm 8,7$ cazuri la 100 de angajați ($R^2=0,95$). Media integrală a indicelui de gravitate s-a micșorat de la $719,9 \pm 192,9$ până la $414,4 \pm 192,9$ zile la 100 de angajați, prezentând de asemenea o tendință de scădere ($R^2=0,81$). Totodată, indicele de durată medie a unui caz de boală cu ITM se află într-o creștere continuă ($R^2=0,47$). Această situație denotă despre adresabilitatea angajaților după asistență medicală doar în cazurile grave, cronice, care necesită o perioadă mai mare de tratament și de recuperare. În structura morbidității au prevalat bolile sistemului respirator, bolile sistemului circulator, digestiv, osteoarticular, leziunilor traumatiche. S-a cuantificat dependența nivelului morbidității cu ITM de factorii de risc ocupațional, gen, vârstă și vechimea în muncă.
3. În perioada 2014-2018, angajații de la ÎPC s-au adresat după asistență medicală în 832 de cazuri, dintre care femeile în 449 de cazuri (57%), iar bărbații în 383 de cazuri (43%). Mai frecvent s-au adresat la asistentul medical de la întreprindere și la medicul de familie după asistență medicală primară femeile.
4. Din cele 270 de seruri sangvine prelevate de la angajați, în 44 a fost testată prezența markerului anti-HVE, IgG, la șase persoane rezultatele au fost nedeterminate/neconcludente (posibil din cauza inhibitorilor nespecfici prezenți în ser), iar la 220 de persoane rezultatele au fost negative. Cauza acestei situații este contactul direct al angajaților cu produsele din carne de porc, mezeluri etc. De asemenea, probele de sânge au fost testate la prezența anticorpilor specifici Brucella IgG. În rezultat, 4,4% din probe au fost pozitive.

5. S-a stabilit că, 4,1% dintre angajații (541 persoane) examinați sunt infestați cu parazitoze de contact: *Enterobius vermicularis*, *Lamblia intestinalis*, *Ascaris lumbricoides*. În 2,9% cazuri au fost depistate stadiile propagative ale *Dicrocoelium lanceatum*. În anii 2020-2021, la ÎPC din RM au fost înregistrate 556 cazuri de COVID-19, inclusiv 17 decese. Virusul SARS-COV-2 s-a răspândit rapid printre angajați din cauza contactului cu colegii de muncă, deplasările cu transportul public etc.
6. Estimarea stării funcționale a organismului angajaților după indicii fiziologici demonstrează că 30,1-76,5% din bărbați au devieri nefavorabile, inclusiv la 12,2-32,1% aceste devieri sunt exprimate. La 19,6 - 94,4% din femei indicii au o apreciere negativă, inclusiv la 9,4-73,0% devierea a fost exprimată.
7. În baza rezultatelor obținute privind modificările indicilor fiziologici ai organismului angajaților ÎPC și caracteristicile condițiilor de muncă, operațiunile tehnologice au fost clasificate după greutate, intensitate, nocivitate și periculozitate pentru normarea și tarificarea muncii angajaților, expertiza capacității de muncă a muncitorilor și pentru angajarea lor în funcție de starea sănătății.
8. Mediul ocupațional la întreprinderile de procesare a cărnii este format de un complex de factori fizici nefavorabili. În 54,8% din cazuri, temperatura aerului în zona de muncă a fost sub limitele normelor igienice (secțiile de producere – 65,7%, secțiile auxiliare – 32,1%), iar umiditate relativă înaltă a aerului s-a înregistrat în 84,0% din cazuri (secțiile de producere: dezosare, umplerea membranelor – 90,3% și auxiliare – 70,9%). Cele mai mici valori medii ale temperaturii aerului de la locul de muncă s-au înregistrat în secțiile de tranșare ($12,6 \pm 0,5$ °C) și de preparare a tocăturii ($12,3 \pm 0,47$ °C). Valorile medii ale umidității relative a aerului au depășit valorile limită ale normelor sanitare pentru caracterul muncii din sectorul evaluat (60% din cazuri) practic în toate secțiile de procesare a cărnii, variind de la $66,8 \pm 1,3\%$ (secția de termoficare) până la $76,0 \pm 1,3\%$ (secția de pregătire a tocăturilor). Iluminatul natural nu corespunde prevederilor normativelor igienice în 42,7% din cazuri.
9. Din numărul total de măsurători ale nivelului zgomotului, nu corespund nivelului maximal admisibil 31,8%. Influenței poluării sonore sunt supuși în medie 71% din femei și 99% din bărbați. Cele mai înalte valori ale nivelului zgomotului sunt caracteristice pentru secțiile de termoficare/de afumare ($84,6 \pm 0,7$ dBA), spălătorii ($82,7 \pm 1,1$ dBA) și secțiile de preparare a tocăturilor (cutere) ($79,7 \pm 0,4$ dBA), iar cele mai joase în secțiile de expediere ($67,7 \pm 2,5$ dBA). La unele locuri de muncă s-au înregistrat niveluri insuficiente ale iluminatului. Aerul din zona de muncă este poluat cu CO₂, NO₂, fenol, SO₂, aldehida formică, 3-4 benz(a)piren).

10. Media încărcăturii fungice pentru întreprinderile de procesare a cărnii incluse în studiu a constituit 156,1 UFC/m³. Pe suprafețele aparatului de ambalare prin vacuumare, pe masa de lucru, pe care se ambalează safaladele, salamurile, pe raftul pe care se păstrează produsele deja ambalate, a fost depistată *Listeria monocytogenes*.
11. Este considerabil impactul economic negativ la ÎPC din studiu, care în perioada de observație pentru indemnizații în legătură cu incapacitatea temporară de muncă a constituit 2415835,70 lei. În dinamica anilor are loc tendința de creștere progresivă a cheltuielilor pentru concediul medical. La aceste cheltuieli se adaugă cele suportate de sistemul de asigurări sociale.
12. Rezultatele studiului condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților ÎPC argumentează necesitatea elaborării și implementării planului strategic de măsuri profilactice orientate spre optimizarea procesului tehnologic, normalizarea factorilor de risc ocupațional, fortificarea sănătății persoanelor implicate în lucru, organizarea asistenței medicale la întreprinderi. Cu acest scop se pot aplica acțiuni conjugate, intersectoriale ale tuturor ministerelor de resort. De asemenea, este necesar de creat Serviciul de sănătate ocupațională. Astfel, rezultatele obținute în cadrul studiului, permit soluționarea problemei științifice aplicative, care evidențiază dependența stării de sănătate a angajaților de acțiunea nefastă a factorilor de risc din mediul de muncă și confirmă ipoteza cercetării.

RECOMANDĂRI PRACTICE

Pentru soluționarea problemelor evidențiate în cadrul studiului propunem următoarele recomandări:

Pentru factorii de decizie:

1. Conlucrarea autorităților guvernamentale și de specialitate, în domeniul protecției și fortificării sănătății angajaților la locul de muncă din ramura industriei de procesare a cărnii, conform prevederilor cadrului normativ european;
2. Elaborarea unui program național privind sănătatea angajaților, care să promoveze condiții de muncă optime prin lichidarea sau diminuarea influenței factorilor profesionali de risc;
3. Elaborarea Regulamentului sanitar privind exploatarea edificiilor și funcționarea întreprinderilor de procesare a cărnii;
4. Asigurarea întreprinderilor de procesare a cărnii cu specialiști în domeniul securității și sănătății în muncă conform prevederilor legislației naționale;
5. Asigurarea întreprinderilor de procesare a cărnii cu medici în medicina muncii conform modelului selectat la nivel de ramură;
6. Crearea Serviciului de Sănătate Ocupațională;
7. Perfecționarea sistemului de pregătire universitară și postuniversitară a specialiștilor de medicină a muncii de la întreprinderi.

Pentru patronatul din industria procesării cărnii și întreprinderile de ramură:

1. Completarea și modificarea cadrului normativ și regulator existent în scopul ameliorării condițiilor de muncă la ÎPC;
2. Organizarea implementării Convenției OIM 161/1985 *privind serviciile de sănătate ocupațională* la capitolul acordării asistenței medicale angajaților ÎPC;
3. Asigurarea în volum deplin a examenelor medicale obligatorii la angajare și periodice a angajaților;
4. Dotarea ÎPC cu echipament și utilaj tehnologic performant, conform rigorilor standardelor internaționale;
5. Realizarea pe larg a măsurilor de prevenire a îmbolnăvirilor angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii prin diminuarea indicatorilor sanitaro-igienici ai factorilor profesionali de risc din mediul ocupațional;
6. Fortificarea măsurilor de promovare a sănătății în scopul diminuării influenței nefaste a factorilor de risc din mediul ocupațional.

7. Dezvoltarea serviciului de sănătate ocupațională pentru întreprinderile din economia națională, conform prevederilor Convenției OIM 161/1985 *privind serviciile de sănătate ocupațională*.

Pentru Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor:

1. Modificarea și suplimentarea listelor de verificare și control de stat și supraveghere a abatoarelor/unităților de producere și procesare a cărnii, inclusiv de pasăre cu aprobarea ulterioară prin ordinul ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare;
2. Fortificarea controlului de stat și supravegherii întreprinderilor de procesare a cărnii privind respectarea cerințelor igienice, de protecție a sănătății și a vieții angajaților împotriva riscurilor din mediul de muncă;
3. Intensificarea cercetărilor în domeniul sănătății ocupaționale la întreprinderile de procesare a cărnii în colaborare cu patronatul din domeniul industriei procesării cărnii și întreprinderile de ramură.

Pentru sistemul de supraveghere de stat a sănătății publice:

1. Prevenirea, supravegherea și controlul bolilor transmisibile și netransmisibile la angajați prin prisma asigurării monitorizării factorilor de risc;
2. Promovarea sănătății și educația pentru sănătate prin campanii de informare-educare-comunicare;
3. Colaborarea eficientă cu patronatul din domeniul industriei procesării cărnii și întreprinderile de ramură în vederea selectării și argumentării științifice a unui/unor modele optime a serviciului de sănătate ocupațională;
4. Crearea platformei de interoperabilitate a Agenției Naționale pentru Sănătate Publică cu comisiile medicale din cadrul Instituțiilor Medico-Sanitare prin punerea în aplicare a datelor depersonalizate pe modelul întreprinderilor de procesare a cărnii pentru schimbul de informații privind rezultatele examenelor medicale profilactice.

Pentru instituțiile medico-sanitare publice/private:

1. Sporirea eficienței examenului medical profilactic și supravegherii sănătății angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii în scopul depistării precoce a maladiilor cronice legate de profesiune și a celor profesionale;
2. Implicarea medicilor de familie în promovarea sănătății la locul de muncă în rândul angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii.

BIBLIOGRAFIE

1. ABDULAH, A., HASSAN, A., KADARMAN, N., JUNAIDU, Y.M., ADEYEMO, O.K., LUA, P.L. Occupational hazards among the abattoir workers associated with noncompliance to the meat processing and waste disposal laws in Malaysia. In: *Risk Management and Healthcare Policy* [online]. 2016. vol. 9, pp. 157-163 [citat 18.12.2019]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27471416/>
2. ABDULLAHI, A., HASSAN, A., KADARMAN, N., SALEH, A., BARAYA, Y.S., LUA, P.L. Food safety knowledge, attitude, and practice toward compliance with abattoir laws among the abattoir workers in Malaysia. In: *International Journal of General Medicine*. [online]. 2016, vol. 12, nr. 9, pp. 79-87 [citat 18.12.2019]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27110137/>.
3. ACHARYA, D., HWANG, S.D., PARK, J.H. Seroreactivity and Risk Factors Associated with Human Brucellosis among Cattle Slaughterhouse Workers in South Korea. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2018, 15(11), 2396. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6266338/>
4. ADAM, K., GIBSON, L., COOK, M. Injury prevention in the meat industry: Limited evidence of effectiveness for ergonomic programs in reducing the severity of musculoskeletal injuries. In: *Australian Occupational Therapy Journal* [online]. 2016, vol. 63, nr. 1, pp. 59-60. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26856804/>
5. ADESOKAN, H.K., RAJI, A.O.Q. Safe meat-handling knowledge, attitudes and practices of private and government meat processing plants' workers: implications for future policy. In: *Journal of Preventive Medicine and Hygiene* [online]. 2014, vol. 55 (1), pp. 10-16. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4718335/>
6. AFTAB, A., IJLAL, A.A., HIRA, G., JAVID, F., SALMAN, N. Mystery of Hepatitis E Virus: Recent Advances in Its Diagnosis and Management. In: *International Journal of Hepatology* [online]. 2015, nr.87, pp. 24-3. [citat 07.11.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25692043/>
7. ALMANZI, S. Feasibility of Using Pedometer-Driven Walking to Promote Physical Activity and Improve Health-Related Quality of Life Among Meat Processing Workers. [Report]: Department of Medicine, University of Otago [online]. New Zealand, 2014, 228 p. [citat 07.11.2018]. Disponibil: <https://ourarchive.otago.ac.nz/bitstream/handle/10523/5379/AlmansiSuliman2014PhD.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. AMINIAN, O., ABEDI, A., CHAVOSHI, F., GHASEMI, M., RAHMATI-NAJARKO, F. Evaluation of occupational risk factors in Non-Hodgkin Lymphoma and Hodgkin's disease in

- Iranian men. In: *Iranian Journal of cancer prevention* [online]. 2012, vol. 5 (4), pp. 189-193. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25352969/>
9. ANDERSON, V.P., SCHULTE, P.A., SESTITO, J., LINN, H., NGUYEN, L.S. Occupational fatalities, injuries, illnesses, and related economic loss in the wholesale and retail trade sector. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2010, vol. 53 (7), pp. 673-685 [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20213749/>
 10. ANIȚA, A., GORGAN, L., ANIȚA, D., OSLOBANU, L., PAVIO, N., SAVUȚA, GH. Evidence of hepatitis E infection in swine and humans in the East Region of Romania. In: *International Journal of Infectious Diseases* [online]. 2014, vol. 29, pp. 232-237. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1201971214016749>
 11. ANSAH E.W. Analysis of occupational health and safety, accident and safety, safety measures and disease prevention [online]. Report. Department of Health, Physical Education and Recreation. 2015, 42 p. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/313656576_ANALYSIS_OF_OCCUPATIONAL_HEALTH_AND_SAFETY_ACCIDENT_AND_SAFETY_SAFETY_MEASURES_AND_DISEASE_PREVENTION#fullTextFileContent
 12. ANTOCI, R. Evaluarea statusului microbian la carcasele de bovine, ovine și porcine în funcție de condițiile și perioada de păstrare. Teza de doctor în științe medical-veterinare. Chișinău. 2015, 140 p.
 13. ASCHEBROOK-KILFOY, B., WARD, M.H., DELLA VALLE, C.T., FRIESEN, M.C. Occupation and thyroid cancer. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2014, vol. 71, nr. 5, pp. 366-380. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24604144/>
 14. AUTENRIETH, D.A., BRAZILE, W.J., DOUPHRATE, D.I., ROMÁN-MUÑIZ, I.N., REYNOLDS, S.J. Comparing Occupational Health and Safety Management System Programming with Injury Rates in Poultry Production. In: *Journal of Agromedicine* [online]. 2016, vol. 21 (4), pp. 364-372. [citat 08.10.2017]. Disponibil: DOI: 10.1080/1059924X.2016.1211575
 15. AYDIN, H., UYANIK, M.H., KARAMESE, M., TIMURKAN, M.O. Seroprevalence of hepatitis E virus in animal workers in nonporcine consumption region of Turkey. In: *Journal of Future Virology* [online]. 2016, vol. 11, nr. 10, pp. 691-697. [citat 17.12.2018]. Disponibil https://www.researchgate.net/publication/308535264_Seroprevalence_of_hepatitis_E_virus_in_animal_workers_in_nonporcine_consumption_region_of_Turkey:

16. AYOOLA, M.C., AKINSEYE, V.O., CADMUS, E., AWOSANYA, E., POPOOLA, O.A., AKINYEMI, O.O., PERRETT, L., TAYLOR, A., STACK, J., MORIYON, I., CADMUS, S.I. Prevalence of bovine brucellosis in slaughtered cattle and barriers to better protection of abattoir workers in Ibadan, South-Western Nigeria. In: *The Pan African Medical Journal* [online]. 2017, vol. 28, nr. 68. [citat 07.10.2017] Disponibil: DOI:10.11604/pamj.2017.28.68.10925.
17. BAĐUN M. Costs of occupational injuries and illnesses in Croatia. In: *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju* [online]. 2017, vol. 68, nr. 1, pp. 66-73. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://hrcak.srce.hr/178130>
18. BARBUT S. Meat Industry 4.0: A Distant Future? In: *Animal Frontiers* [online]. 2020, vol. 10, nr. 4, pp. 38-47. [citat 12.01.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.1093/af/vfaa038>
19. BAYARRI, S., GRACIA, M.J., PEREZ-ARQUILLUE, C., LAZARO, R., HERRERA, A. Toxoplasma Gondii In Commercially Available Pork Meat And Cured Ham: A Contribution to Risk Assessment for Consumers. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2012, vol. 75 (3), pp. 597- 600. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22410238/>
20. BERLIN, K., SIMPSON, V., HYNER, G. Perception, Interpretation and Impact of Health Risk Appraisal Feedback. In: *Health Promotion and Chronic Disease Prevention in Canada* [online]. 2018, vol. 19 (1), pp. 94-102. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28135858/>
21. BHANDARI, R., MARSH, S.M., REICHARD, A.A., TONOZZI, T.R. Characterizing emergency department patients who reported work-related injuries and illnesses. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2016, vol. 59, nr. 8, pp. 610-620. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27400440/>
22. BIFFA D., BOGALE A. AND SKJERVE E. Diagnostic efficiency of abattoir meat inspection service in Ethiopia to detect carcasses infected with Mycobacterium bovis: implications for public health. In: *Journal BioMed Central Public Health* [online]. 2010, vol. 10 (462). DOI: <https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-462>.
23. Biroul Național al Republicii Moldova. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2020. Chișinău: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. 2020, 473 p. Tipografia "MS Logo". ISBN 978-9975-53-418-5.
24. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2015, 566 p. Chișinău. "Tipografia Centrală". ISBN 978-9975-53-418-5.
25. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2017. 486 p. Chișinău. "Tipografia Centrală". ISBN 978-9975-53-418-5.

26. BISELLO, M., FERNÁNDEZ-MACÍAS, E., EGGERT HANSEN, M. Future of manufacturing. New tasks in old jobs: Drivers of change and implications for job quality. Publications Office of the European Union, Luxembourg, Eurofound. 2018, 28 p. ISBN 978-92-897-1725-0.
27. BOINI, S., COLIN, R., GRZEBYK, M. Effect of occupational safety and health education received during schooling on the incidence of workplace injuries in the first 2 years of occupational life: a prospective study. In: *Journal of British Medical Journal Open* [online]. 2017, vol. 7 (7):e015100. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28720614/>
28. BOLOCAN, A.S., ONICIUC, E.A., ALVAREZ-ORDÓÑEZ, A., WAGNER, M., RYCHLI, K., JORDAN, K., NICOLAU, A.I. Putative Cross-Contamination Routes of *Listeria monocytogenes* in a Meat Processing Facility in Romania. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2015, vol. 78 (9), pp. 1664-1674. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26319720/>
29. BONARDI, S. Salmonella in the pork production chain and its impact on human health in the European Union. In: *Epidemiology and Infection* [online]. 2017, vol. 145, nr. 8. pp. 1513-1526. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <http://DOI: 10.1017/S095026881700036X>
30. British Meat Processors Association Health and Safety Guidance Notes for the Meat Industry. London. 2014. 228 p. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://bmap-my.sharepoint.com/personal/info_britishmeatindustry_org/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Finfo_britishmeatindustry_org%2FDocuments%2FBMPA-WebsiteFiles%2FPublicWebsiteFiles%2FResources%2FHealth%20%26%20Safety%2FGuidance%20Notes%20November%202018
31. BROWN, P.D., McKENZIE, M., PINNOCK, M., MCGROWDER, D. Environmental risk factors associated with leptospirosis among butchers and their associates in Jamaica. In: *International Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2011, vol. 2 (1), pp. 47–57. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23022818/>
32. BURA, M., MICHALAK, M., CHOJNICKI, M., ARKADIUSZ, C., KOWALA-PIASKOWSKA, A., MOZER-LISEWSKA, I. Seroprevalence of anti-HEV IgG in 182 Polish patients. In: *Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej*. [online] 2015, vol. 69, pp. 320-326. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.5604/17322693.1143051>.
33. Bureau of Labor Statistics. Women in the Labor Force: A Databook: BLS Report 1049. 2014, 106 p. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.bls.gov/cps/wlf-databook-2013.pdf>

34. BUZANELLO, M., MORO, A.R. Increase of Brazilian productivity in the slaughterhouse sector: A review. In: *WORK* [online]. 2012, vol. 41, Suppl. 1, pp. 5446-5448. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22317580/>
35. CHANG, C.H., BERNARD, T.E., LOGAN, J. Effects of heat stress on risk perceptions and risk taking. In: *Applied Ergonomics Journal* [online] . 2017, vol. 62, pp. 150-157. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2017.02.018>. Epub 2017 Apr 6.
36. CHOTIPHAN, C., AUTTANATE, N., MARUO, S.J., NÄYHÄ, S., JUSSILA, K., RISSANEN, S., SRIPAIBOONKIJ, P., IKÄHEIMO, T.M., JAAKKOLA, J.J.K., PHANPRASIT, W. Prevalence of cold-related symptoms among Thai chicken industry workers: Association with workplace temperature and thermal insulation of clothing. In: *Indian Health* [online] . 2020, vol. 58 (5), pp. 460–466. [citat 11.08.2020]. Disponibil: <https://doi.org/10.2486/indhealth.2019-0214>.
37. CHOUSALKAR, K., SIMS, S., MCWHORTER, A., KHAN, S., SEXTON, M. The Effect of Sanitizers on Microbial Levels of Chicken Meat Collected from Commercial Processing Plants. In: *International Journal of Environmental Reserch and Public Health* [online]. 2019, vol. 16 (23):4807. [citat 23.06.2020]. Disponibil: <https://doi.org/10.3390/ijerph16234807>
38. CHRISTIAN, M.S., BRADLEY, J.C., WALLACE, J.C., BURKE, M.J. Workplace safety: a meta-analysis of the roles of person and situation factors. In: *The Journal of Applied Psychology* [online] . 2009, vol. 94, no. 5. pp. 1103-1127. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://icos.umich.edu/sites/default/files/lecturereadinglists/Christian%20et%20al%202009%20JAP.pdf>
39. NATIONAL STANDARD OF THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA. GB-12694-2016.National Food Safety Standard. Standards for Code of Hygienic Practice for the Livestock and Poultry Slaughtering Enterprise [online]. China. 2016, 15 p. [citat 18.12.2018]. Disponibil: https://www.aqsiq.net/pdf/China_GB_12694-2016_National_Food_Safety_Standard_Hygienic_Specification_for_Livestock_and_Poultry_Slaughtering_and_Processing.pdf
40. COJOCARU, L., CRIVOI, A., EXARENCO, L. Impactul factorilor mediului occupational asupra stării de sănătate. În: *Studia Universitas Moldaviae*. Chişinău. 2015, nr. 1(81). p.94-98. ISSN 1814-3237.
41. Comisia Europeană, Direcția Generală Comerț. Comerț pentru toți: către o politică comercială și de investiții mai responsabilă. 2015, 44 p. ISBN 978-92-79-50465-5 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0497&from=ro.%20%20Document%2052015DC0497>.

42. COOK, E., DE GLANVILLE, W., LIAN, TH., SAMU, K., BRONSVOORT, B.M., FEVRE, E.M. Working conditions and public health risks in slaughterhouses in western Kenya. In: *BMC Public Health* [online] . 2017, vol. 17 (14), pp.1-12. [citat 16.12.2018]. Disponibil: file:///C:/Users/Iurie_Pinzaru/Downloads/s12889-016-3923-y%20(2).pdf
43. CROITORU, C., CIOBANU, E., BAHNAREL, I., BURDUNIUC, O. și al. Ghid de bune practici: Alimentație rațională, siguranța alimentelor și schimbarea comportamentului alimentar. Chișinău. Tipografia «Print-Caro». 2019. 164 p. ISBN: 978-9975-56-590-5.
44. DALIBORCA, C. Determinarea speciilor și numărului de agenți patogeni prezenți în aerul din interiorul clădirilor publice și instituțiilor de învățământ din mun. Timișoara, România. [Carte]. Timișoara. 2009. 47 p.
45. DE MATTEIS, S., HEEDERIK, D., BURDORF, A., COLOSIO, C., CULLINAN, P., HENNEBERGER, P.K., OLSSON, A., RAYNAL, A. ET AL. Current and new challenges in occupational lung diseases. In: *European Respiratory Review* [online]. 2017, vol. 26 (146), pp.15-26. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi: 10.1183/16000617.0080-2017
46. DE SIO, S., CEDRONE, F., GRECO, E., DI TRAGLIA, M., SANITÀ, D., MANDOLESI, D., STANSFELD, S.A. Job stress: an in-depth investigation based on the HSE questionnaire and a multistep approach in order to identify the most appropriate corrective actions. In: *Clinical Therapeutics - Journal* [online]. 2016, vol. 167 (6), pp. 143-149. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi: 10.7417/CT.2016.1959
47. DELEU, R., **PÎNZARU, IU.**, GHERCIU-TUTUESCU, S., CHEPTEA, D., MEȘINA, V. Evaluarea calitativă și cantitativă a stării de sănătate a salariaților: probleme și căi posibile de rezolvare. În: *Revista Arta Medica*. Chișinău. 2020, vol.77, nr. 4, pp. 49-54. ISSN1810-1852.
48. DIANAT, I., HASLEGRAVE, C.M., STEDMON, A.W. Methodology for evaluating gloves in relation to the effects on hand performance capabilities: a literature review. In: *Ergonomics* [online] . 2012, vol. 55 (11), pp. 1429-1451. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi: 10.1080/00140139.2012.708058.
49. DREYFUS, A., BENSCHOP, J., COLLINS-EMERSON, J., WILSON, P., BAKER, M.G., HEUER, C. Sero-Prevalence and Risk Factors for Leptospirosis in Abattoir Workers in New Zealand. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2014, vol. 11 (2), pp. 1756-1775. [citat 17.12.2018]. Disponibil: doi: 10.3390/ijerph110201756
50. ALLENDE, A., BOLTON, D., CHEMALY, M., DAVIES, R., ESCAMEZ, P.S., HERMAN, L. et al. EFSA PANEL ON BIOLOGICAL HAZARDS (BIOHAZ). Public health risks associated with hepatitis E virus (HEV) as a food-borne pathogen. In: *EFSA Journal* [online]. 2017, vol. 15(7):4886, p. 8. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.2903/j>.

51. EGGERT, M. H. Meat processing workers: Occupational report. Danish Technological Institute [online]. 2018. 20 p. [citat 02.03.2019]. Disponibil. <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-178347-ea.pdf>
52. EICINAITE-LINGIENE, R., PETRAUSKAS, A., RASKEVICIENE, R., VALSKIS, E. Рабочее место-хорошая платформа для внедрения оздоровительных инновационных технологий. В: *Материалы II международного научного форума „Здоровье и безопасность на рабочем месте”*. Минск. 2018, стр. 4-13. ISBN 978-985-7153-46-6
53. ERENIEV, S.J., PLOTNICOVA, O.V., DEMCHEK, V.G., RUDACOV, N.V. Biological, epidemiological, sanitary-igienic, medical and behavioral occupational health risc factors for stock-breeders, veterinaries and workers employed at meat-processing enterprises, contacting brucellar animals and infected meat. In: *Health Risk Analysis*. [online] 2017, vol. 2, pp. 94-103. [citat 16.12.2018]. Disponibil.[doi:10.21668/health.risk/2017.2.11](https://doi.org/10.21668/health.risk/2017.2.11)
54. ETMADI, A., MONIRI, R., NEUBAUER, H., GOLI, Y. D., ET. AL. Laboratory Diagnostic Procedures for Human Brucellosis: An Overview of Existing Approaches In: *Jundishapur Journal of Microbiology* [online]. 2019, vol.12, nr. 5; [citat 09.02.2020]. Disponibil. <https://doi.org/10.5812/jjm.91200>.
55. European Centre for Disease Prevention and Control. Annual Epidemiological Report for 2017 - Brucellosis. 2017, 6 p. <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/brucellosis-annual-epidemiological-report-2017.pdf>
56. FERNANDES, C., PEREIRA, A. Exposure to psychosocial risk factors in the context of work: a systematic review. In: *Revista de Saúde Pública*. [online] 2016. vol. 50 (24). [citat 16.12.2018]. Disponibil. [doi: 10.1590/S1518-8787.2016050006129](https://doi.org/10.1590/S1518-8787.2016050006129).
57. FITZGERALD, S., CHEN, X., QU, H., SHEFF, M.G. Occupational injury among migrant workers in China: a systematic review. In: *Injury Prevention* [online]. 2013, vol. 19 (5), pp. 348–354. [citat 16.12.2018]. Disponibil. [doi: 10.1136/injuryprev-2012-040578](https://doi.org/10.1136/injuryprev-2012-040578)
58. FREIRE, M.L., SOUZA, A., COTA, G., RABELLO, A., MACHADO, A.T. Cost-effectiveness of serological tests for human visceral leishmaniasis in the Brazilian scenario. In: *PLoS neglected tropical diseases* [online]. 2020, vol. 14 (10) [citat 15.02.2021]. Disponibil. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7544087/>
59. FRIPTULEAC, GRIGORE, **PÎNZARU, IURIE**. Caracteristica igienică a factorilor de risc pentru sănătate la întreprinderile de procesare a cărnii. În: *Revista Română de Medicina Muncii*. București. 2013, vol. 64, nr. 1-2. pg. 36-41. ISSN: 2601-081X
60. GADEKAR, Y.P., SHARMA, B.D., SHINDE, A.K., MENDIRATTA, S.K. Effect of Different Phosphates on Quality of Goat Meat and Restructured Goat Meat Product. In:

- Agricultural Research* [online]. 2014, vol. 4(3), pp. 370-376. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi:10.1007/s40003-014-0129-3
61. GALVÁN-RAMIREZ, M.L., MADRIZ ELISONDO, A.L., RICO TORRES, C.P., LUNA-PASTÉN, H., RODRÍGUEZ PÉREZ, L.R., RINCÓN-SÁNCHEZ, A.R., FRANCO, R., SALAZAR-MONTES, A., CORREA, D. Frequency of *Toxoplasma gondii* in Pork Meat in Ocotlán, Jalisco, Mexico. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2010, vol. 73 (6), pp. 1121-1123. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi: 10.4315/0362-028x-73.6.1121
 62. GEBREMEDHIN, E.Z., ABDURAHAMAN, M., HADUSH, T., TESSEMA, T.S. Seroprevalence and risk factors of *Toxoplasma gondii* infection in sheep and goats slaughtered for human consumption in Central Ethiopia. In: *Journal BioMed Central Research Notes* [online]. 2014, vol. 7, nr. 696.[citat 16.12.2018]. Disponibil. <https://doi.org/10.1186/1756-0500-7-696>
 63. GENG, Q., FIELD, W.E., SALOMON, E. Risk Assessment of Cattle Handling on Pasture Using Work Environment Screening Tool. In: *Journal of Agromedicine* [online]. 2015, vol. 20 (2), pg. 116-124. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi:10.1080/1059924x.2015.1009664
 64. GENOWSKA, A., FRYC, J., PINKAS, J., JAMIOŁKOWSKI, J., SZAFRANIEC, K., SZPAK, A., BOJAR, I. Social costs of loss in productivity-related absenteeism in Poland. In: *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health* [online]. 2017, vol. 30 (6), pp. 917-932. [citat 16.12.2018]. Disponibil. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28584315/>
 65. GHERCIU, S., BUCATA (GURGHÎȘ), E., RUSSU-DELEU, R., **PÎNZARU, Iu.** Evaluarea stării de sănătate a angajaților în relație cu munca. In: *Arta Medica*. 2022, nr. 4(85-S), pp. 15-18. ISSN 1810-1852.
 66. GILARDI, L., MARINO, M., FUBINI, L., PASQUALINI, O., FERRO, E., SANTORO, S., TOSCO, E., BENA, A., COFFANO, M.E. The community of practice as a place of prevention: the value of collective knowledge in occupational safety. In: *Journal of La Medicina del Lavoro* [online]. 2017, vol. 108, (3), pp. 222-227. [citat 15.12.2018]. Disponibil. doi: 10.23749/mdl.v108i3.6239.
 67. GLENN, E. P. Brucellosis: recent developments towards 'One Health'. In: *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz* [online]. 2013, vol. 32 (1) pp. 13-16. citat 15.12.2018]. Disponibil. <https://www.woah.org/en/produit/review-32-1/>
 68. GLORIEUX, S., GOEMAERE, O., STEEN, L., FRAEYE, I. Phosphate Reduction in Emulsified Meat Products: Impact of Phosphate Type and Dosage on Quality Characteristics.

- In: *Food technology and biotechnology* [online]. 2017, vol. 55 (3), pp. 390-397. [citat 15.12.2018]. Disponibil. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5654423/>
69. GOLMOHAMMADI, R., DARVISHI, E. The combined effects of occupational exposure to noise and other risk factors – a systematic review. In: *Journal of Noise and Health* [online]. 2019, vol. 21, nr. 101, pp. 125-141. [citat 13.06.2020]. Disponibil. doi: 10.4103/nah.NAH_4_18.
 70. GOMES-NEVES, E., ANTUNES, P., TAVARES, A., THEMUDO, P., CARDOSO, M.F., GARTNER, F., COSTA, J.M., PEIXE, L. Salmonella cross-contamination in swine abattoirs in Portugal: Carcasses, meat and meat handlers. In: *International Journal of Food Microbiology* [online]. 2012, vol. 157 (1), pp. 82-87. [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1016/j.ijfoodmicro.2012.04.015.
 71. GORI, A., GHEORGITA, S., SPINU, C., **PINZARU, IU.**, HALACU, A., SAJIN, O., SUVEICA, L., SAUSY, A., MULLER, C. P., HÜBSCHEN, J. M. Hepatitis B, C and D genotypes detected in HBsAg or anti-HCV-positive people from the Republic of Moldova. In: *Archives of Virology* [online], 2018. vol. 163 (2), pp.431-438. [citat 18.12.2018]. Disponibil. <https://researchportal.lih.lu/en/publications/hepatitis-b-c-and-d-virus-genotypes-detected-in-hbsag-or-anti-hcv>
 72. GROENEWOLD, M.R., SHERRY I., BURRER, S.L., FARUQUE, A., UZICANIN, A., FREE, H., LUCKHAUPT, S.E. Increases in Health-Related Workplace Absenteeism Among Workers in Essential Critical Infrastructure Occupations During the COVID-19 Pandemic - United States, march-april 2020. In: *MMWR. Morbidity and mortality weekly report* [online]. 2020, vol. 69 (27), pp. 853-858. [citat 03.04.2021]. Disponibil. doi: 10.15585/mmwr.mm6927a1.
 73. GRZYWACZ, J.G., ARCURY, T.A., MORA, D., ANDERSON, A.M., CHEN, H., ROSENBAUM, D.A., SCHULZ, M.R., QUANDT, S.A. Work organization and musculoskeletal health: clinical findings from immigrant Latino poultry processing and other manual workers. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2012, vol. 54 (8), pp. 995-1001. [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1097/ JOM. 0b013e318254640d
 74. GUO, M. BUCHMAN. R., LAMBERTINI. E. Qualitative Assessment for *Toxoplasma gondii* Exposure Risk Associated with Meat products in the United States. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2015. vol. 78 (12), pp.2027-20219 [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi:10.4315/0362-028X.JFP-15-270
 75. GUO, M., DUBEY, J.P., HILL, D., BUCHANAN, R.L., GAMBLE, H.R., JONES, J.L., PRADHAN, A.K. Prevalence and Risk Factors for *Toxoplasma gondii* Infection in Meat

- Animals and Meat Products Destined for Human Consumption. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2015, vol. 78 (2), pp. 457-476. [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi:10.4315/0362-028X.JFP-14-328
76. GUO, M.J., LIU, J.J., YAO, H.Y. Functions of participatory ergonomics programs in reducing work-related musculoskeletal disorders. In: *Chinese Journal of Epidemiology* [online]. 2016, vol. 37 (8), pp. 1159 - 1163. [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi: 10.3760/cma.j.issn.0254-6450.2016.08.021
 77. HAILESELASSIE, M., TADDELE, H., ADHANA, K., KALAYOU, S. Food safety knowledge and practices of abattoir and butchery shops and the microbial profile of meat in Mekelle City, Ethiopia. In: *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine* [online]. 2013, vol. 3 (5), pp. 407–412. [citat 18.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1016/S2221-1691(13)60085-4.
 78. HAMID, A., SYEDA AMBER, F., KHALID, Z. Occupational Health and Safety in a Meat Processing Industry. In: *World Journal of Dairy & Food Sciences* [online]. 2016, vol. 11, pp. 163-178. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi:10.5829/idosi.wjdfs.2016.11.2.10598
 79. HANAA, H., MOHAMMED, M.SC., SANEYA, M., RIZK, D.N.SC., EBTESAM, M., EBIED, D.N.SC. Occupational Health Hazards as Perceived by Poultry Processing Slaughterhouse Workers. In: *The Medical Journal of Cairo University* [online]. 2018, vol. 86 (6), pp. 1129-1138. [citat 13.06.2020]. Disponibil. https://mjcu.journals.ekb.eg/article_56127_6bd53b093452f6659278b2af59e5ee02.pdf
 80. HANSEN MARTIN EGGERT. Future in manufacturing. Meat processing workers: Occupational Report. Danish Technological Institute [online]. 2018. 16 p. [citiat 13.06.2020]. Disponibil. <https://euagenda.eu/upload/publications/untitled-178347-ea.pdf>
 81. HARMSE, J.L., ENGELBRECHT, J.C., BEKKER, J.L. The Impact of Physical and Ergonomic Hazards on Poultry Abattoir Processing Workers: A Review. In: *International Journal Environmental Research and Public Health* [online]. 2016. vol. 13 (2), pp. 197-231. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi: 10.3390/ijerph13020197.
 82. HARRIS, J.R., HANNON, P.A., BERESFORD, S.A., LINNAN, L.A., MCLELLAN, D.L. Health Promotion in Smaller Workplaces in the United States. In: *Journal Annual Review of Public Health* [online]. 2014. nr. 35, pp. 327-342. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1146/annurev-publhealth-032013-182416
 83. HARTL, J., OTTO, B., MADDEN, R.G., WEBB, G., WOOLSON, K.L., KRISTON, L., VETTORAZZI, E., LOHSE, A.W., DALTON, H.R., PISCHKE, S. Hepatitis E Seroprevalence in Europe: A Meta-Analysis [online]. In: *Viruses*. 2016, vol. 8 (8):211. [citat 17.12.2018]. Disponibil. doi: 10.3390/v8080211

84. HASSARD, J., MUYLAERT, K., NAMYSL, A., KAZENAS, A., FLASPÖLER, E. Motivation for employers to carry out workplace health promotion: literature review. [Report]. European Agency for Safety and health at work - EU-OSHA. 2012, 42 p. ISBN: 978-92-9191-999-4
85. HASSARD, J., TEOH, K., COX, T., DEWE, P., MARLEN, C., Gründler, R., FLEMMING, D., COSEMANS, B., VAN DEN BROEK, K. Calculating the cost of work-related stress and psychosocial risks. European Risk Observatory Literature Review [Book]. Luxembourg. 2014. 42 p. ISSN: 1831-9351
86. HAYLEYESUS, S.F., MANAYE, A.M. Microbiological Quality of Indoor in University Libraries. In: *Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine* [online]. 2014, vol. 4 (suppl.1), pp. 312-317. [citat 16.12.2018]. Disponibil. doi: 10.12980/APJTB.4.2014C807
87. Heinrich Böll Foundation and Friends of the Earth Europe. Meat atlas: facts and figures about the animals we eat. Germany. 2014. 68 p. [citat 16.12.2018]. Disponibil. https://www.boell.de/sites/default/files/meat_atlas2014_kommentierbar.pdf
88. HEWITT, S., DONG, R., MCDOWELL, T., WELCOME, D. The Efficacy of Anti-vibration Gloves. In: *Acoustics Australia* [online]. 2016, vol. 44 (1), pp. 121-127. [citat 17.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1007/s40857-015-0040-5
89. HOE, V.C., URQUHART, D.M., KELSALL, H.L., SIM, M.R. Ergonomic design and training for preventing work-related musculoskeletal disorders of the upper limb and neck in adults. In: *The Cochrane Database of Systematic Reviews* [online]. 2012, nr. 8. [citat 17.12.2018]. Disponibil. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD008570.pub2>
90. HON, C.Y., HOLNESS, D.L., FAIRCLOUGH, C., TCHERNIKOV, I., ARRANDALE, V. Exploratory study to determine if risk factors for occupational skin disease vary by type of food processing operation. In: *Work (Reading, Mass.)* [online]. 2021, vol. 68 (4), pp. 1113-1119. [citat 17.12.2018]. Disponibil. doi: 10.3233/WOR-213441
91. HORTON, R.A., LIPSCOMB, H.J. Depressive Symptoms in Women Working in a Poultry-Processing Plant: A Longitudinal Analysis. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2011, vol. 54 (10), pp. 791-799. [citat 17.12.2018]. Disponibil. DOI: 10.1002/ajim.20991
92. Hotărârea Guvernului nr. 1025 din 07.09.2016 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind supravegherea sănătății persoanelor expuse acțiunii factorilor profesionali de risc. În: Monitorul Oficial Nr. 306-313 din 16.09.2016, art. 1118.
93. Hotărârea Parlamentului nr. 82 din 12.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de prevenire și controlul bolilor netransmisibile pe anii 2012-2020. În: Monitorul Oficial Nr. 126-129 din 22.06.2012, art. 412.

94. Hotărîrea Guvernului nr. 1032 din 20.12.2013 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Sănătate Publică pentru anii 2014-2020. În: Monitorul Oficial Nr. 304-310 din 27.12.2013, art. 1139.
95. HYMEL, P.A., LOEPPKE, R.R., BAASE, C.M., BURTON, W.N. Workplace health protection and promotion: a new pathway for a healthier-and safer-workforce. In: *Occupational and Environmental Medicine*. [online]. 2011, vol. 53 (6), pp. 695-702. [citât 17.12.2018]. Disponibil. doi: 10.1097/JOM.0b013e31822005d0.
96. International Labour Office. Safety and Health in Agriculture: ILO Code of Practice [Book]. Geneva. 2011. 348 p. ISBN: 978-92-2-124970-2.
97. International Labour Office. Women at Work: Trends 2016 [Report]. Geneva. 2016, 138 p. ISBN 978-92-2-130795-2
98. International Labour Office. Women in labour markets. Measuring progress and identifying challenges [Report]. Geneva. 2010, 92 p. ISBN: 978-92-2-123318-3
99. International Labour Office. World Employment and Social Outlook: Trends for Women 2018 – Global snapshot [Report]. Geneva. 2013, pp. 5-11. ISBN 978-92-2-131535-3
100. International Labour Organization. The Future of work in the health sector. In: *Working Paper*. nr. 325 [online], 2019. [citât 17.12.2020]. Disponibil: https://www.ilo.org/sector/Resources/publications/WCMS_669363/lang--en/index.htm
101. IRZMAŃSKA, E.; TOKARSKI, T. A new method of ergonomic testing of gloves protecting against cuts and stabs during knife use. In: *Applied Ergonomics*. [online] 2017, vol. 61, pp. 102-114. [citât 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28237009/>
102. ISHAN, S., ISHAN, M.A. Low Female Labour Participation in Pakistan: Causes and Consequences. In: *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)* [online]. 2013, vol. 33(1), pp. 163-178. [citât 17.12.2018]. Disponibil: <http://pjss.bzu.edu.pk/index.php/pjss/article/view/187>
103. JAIN, A., LEKA, S., ZWETSLOOT, G.I. Work, Health, Safety and Well-Being: Current State of the Art. In: *Managing Health, Safety and Well-Being*. [online] 2018. [citât 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7122923/>
104. JAKOBI, H.R., BARBOSA-BRANCO, A., BUENO, L.F., FERREIRA, R.M., CAMARGO, L.M. Sick leave benefits for workers in the Brazilian meat and fish industries in 2008. In: *Cadernos Saude Publica. Rio de Janeiro*. [online] 2015, pp. 194-207. [citât 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25715303/>
105. JEDYŃSKA, A., KUIJPERS, E., VAN DEN BERG, C., KRUIZINGA, A., MEIMA, M., SPAAN, S. Biological agents and work-related diseases: results of a literature review, expert survey and analysis of monitoring systems. European Risk Observatory Literature Review

- [Report]. European Agency for Safety and Health at Work. [online] 2019, pp. 16-49. [citat 17.12.2018]<https://osha.europa.eu/en/publications/biological-agents-and-work-related-diseases-results-literature-review-expert-survey-and/view>
106. JOHNSON, E.S., CARDARELLI, K., JADHAV, S., CHEDJIEU, I.P., FARAMAWI, M., FISCHBACH, L., NDETAN, H., WELLS, T.L., PATEL, K.V., KATYAL, A. Cancer mortality in the meat and delicatessen departments of supermarkets (1950-2006). In: *Environment International*. [online] 2015, vol. 77. pp. 70-75. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25656684/>
 107. JOHNSON, E.S., CHOI, K.M. Lung cancer risk in workers in the meat and poultry industries-a review. In: *Zoonoses Public Health*. [online] 2012, vol. 59, nr. 5, pp. 303-313. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22332987/>
 108. JWASSHAKA, S.K., AMIN, N.F. Gender Discrimination in Building Construction Industry in Nigeria: Threat to Achieving Goal-5 of Vision 2030. In: *World Journal of Engineering and Technology*. [online] 2020, vol. 8, nr. 1, pp. 33-41. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://www.scirp.org/pdf/wjet_2020010815501540.pdf.
 109. KAREN, V., BARNARD, A. Slaughtering for a living: A hermeneutic phenomenological perspective on the well-being of slaughterhouse employees. In: *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*. [online] 2016, vol. 11(1). [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4841092/>
 110. KARIUKI, S., ONSARE, R., MWITURIA, J., NG'ETICH, R., NAFULA, C., KARIMI, K., KARIMI, P., NJERUH, F., IRUNGU, P., MITEMA, E. Improving food safety in meat value chains in Kenya. FAO/WHO Project Report. In: *Journal of Food Protection Trends*. [online] 2013, vol. 33(2), pp. 172-179. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://www.fao.org/documents/card/en/c/8b811eb5-f02c-448e-b288-4b5a6d2cb040/>
 111. KEBEDE, A., KEMAL, J., ALEMAYEHU, H.; HABTE, M.S. Isolation, Identification, and Antibiotic Susceptibility Testing of Salmonella from Slaughtered Bovines and Ovines in Addis Ababa Abattoir Enterprise, Ethiopia: A Cross-Sectional Study. In: *International Journal Bacteriology*. [online] 2016:3714785. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27660816/>
 112. KERNS, E., MASTERSON, E.A., THEMANN, C.L., CALVER, G.M. Cardiovascular conditions, hearing difficulty and occupational noise exposure within US industries and occupations. In: *American Journal of Industrial Medicine*. [online] 2018, vol. 61, nr. 6, pp. 477- 491. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29537072/>

113. KIC, P. Microclimatic conditions in the poultry houses. In: *Journal Agronomy Research*. [online] 2016, vol. 14(1), pp. 82-90. [citat 19.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/303787368_Microclimatic_conditions_in_the_poultry_houses
114. KOHTE, W., RABE-ROSENDAHL, C. Zerlegung des Arbeitsschutzes in der Fleischindustrie durch Werkverträge – und die Notwendigkeit integrativen Arbeitsschutzes. In: *Zeitschrift für Arbeitswissenschaft*. [online] 2020, vol. 74, pp. 328–336. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7677598/>
115. KRAJNAK K. Health effects associated with occupational exposure to hand-arm or whole body vibration. Part B, Critical reviews. In: *Journal of Toxicology and Environmental Health*. [online] 2018, vol. 21, r. 5, pp. 320-334. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30583715/>
116. KRAJNAK, K., WAUGH, S., JOHNSON, C., MILLER, R.G., WELCOME, D., XU, X., WARREN, C., SARKISIAN, S., ANDREW, M., DONG, R.G. Antivibration gloves: effects on vascular and sensorineural function, an animal model. Part A. In: *Journal of Toxicology and Environmental Health*. [online] 2015, vol. 78, nr. 9, pp. 571–582. [citat 20.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4700820/>
117. KRÁLIKOVÁ, R., LUMNITZER, E., DŽUNOVÁ, L., YEHOŘOVA, A. Analysis of the Impact of Working Environment Factors on Employee's Health and Wellbeing; Workplace Lighting Design Evaluation and Improvement. In: *Sustainability*. [online] 2021, vol. 13, nr. 16: 8816, pp. 2-16. [citat 20.12.2018]. Disponibil: <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/16/8816>
118. KRÁLIKOVÁ, R., PIŇOSOVÁ, M., HRICOVÁ, B. Lighting quality and ITS Effects on Productivity and Human Healths. In: *International journal on Interdisciplinary in Theory and Practice*. [online] 2016, vol. 10, pp. 8-12. [citat 20.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/308032041_Lighting_Quality_and_its_Effects_on_Productivity_and_Human_Healths
119. KYEREMATENG-AMOA, E., NOWELL, J., LUTTY, A., LEES, P.S., SILBERGELD, E.K. Laceration injuries and infections among workers in the poultry processing and pork meatpacking industries. In: *American Journal of Industrial Medicine*. [online] 2014, vol. 57, nr. 6, pp. 669-682. [citat 20.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24800900/>
120. LANDER, L., SOROCK, G., STENTZ, T.L., SMITH, L.M., MITTLEMAN, M., PERRY, M. J. A case-crossover study of laceration injuries in pork processing. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine*. [online] 2012, vol. 69(6), pp. 410- 416. [citat 20.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22499245/>

121. LANDER, L., SOROCK, G. S., SMITH, L. M., STENTZ, T. L., KIM, S. S., MITTLEMAN, M. A., PERRY, M. J. Is depression a risk factor for meatpacking injuries? In: *WORK*. [online] 2015, vol. 53, nr. 2, pp. 307-311. [citat 21.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26409390/>
122. LANGLEY, R., HIRSCH, A., CULLEN, R., ALLRAN, J., WOODY, R., BELL, D. North Carolina State Agencies Working to Prevent Agricultural Injuries and Illnesses. In: *Journal of Agromedicine*. [online] 2017, vol. 22(4), pp. 358-363. [citat 21.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28704143/>
123. LEE, D.W., LEE, J., KIM, H.R., KANG, M.Y. Health-Related Productivity Loss According to Health Conditions among Workers in South Korea. In: *Int J Environ Res Public Health*. [online] 2021, vol. 18, nr. 14:7589. [citat 21.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28704143/>
124. LEIBLER, J. H., JANULEWICZ, P. A., PERRY, M. J. Prevalence of serious psychological distress among slaughterhouse workers at a United States beef packing plant. In: *WORK*. [online] 2017, vol. 57, nr. 1, pp. 105-109. [citat 21.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28506017/>
125. LEIBLER, J. H., PERRY, M. J. Self-reported occupational injuries among industrial beef slaughterhouse workers in the Midwestern United States. In: *Journal of Occupational and Environmental Hygiene*. [online] 2017, vol. 14, nr. 1, pp. 23-30. [citat 21.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27715500/>
126. LEIGH, J. P. Economic burden of occupational injury and illness in the United States. In: *Milbank Quarterly*. [online] 2011, vol. 89, nr. 4, pp. 728-772. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22188353/>
127. LEIJTEN, F. R., VAN DEN HEUVEL, S. G., YBEMA, J. F., ROBROEK, S. J., BURDORF, A. Do work factors modify the association between chronic health problems and sickness absence among older employees? In: *Scandinavian Journal of Work, Environment and Health*. [online] 2013, vol. 39, nr. 5, pp. 477-485. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23440271/>
128. LUGER, T., SEIBT, R., RIEGER, M. A., STREINHILBER, B. Sex differences in muscle activity and motor variability in response to a non-fatiguing repetitive screwing task. In: *Biology of Sex Differences*. [online] 2020, vol. 11, nr. 1:6. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31992365/>
129. LUNGU, V. Evoluția morbidității prin boli parazitare în Republica Moldova, anii 2001-2018. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. Chișinău. [online] 2019,

- nr. 4(82), pp. 328-332. [citat 15.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/99713
130. LUNGU, V., HALACU, A., GORI, A., MALANCO, I. Evaluarea eficienței diferitor tehnici de laborator în diagnosticul lambliozei. În: *Buletin de Perinatologie*. [online] 2015, nr. 3(67), pp. 75-77. [citat 15.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/54637
131. LURATI, A. R. Identifying Personal Risk Factors for Falls in the Workplace. In: *Workplace Health Safety*. [online] 2017, vol. 65, nr. 6, pp. 236-239. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28414580/>
132. LURIA, G. The social aspects of safety management: trust and safety climate. In: *Accident Analysis Prevention*. [online] 2010, vol. 42(4), pp. 1288-1295. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20441844/>
133. LYTRAS, T., DANIS, K., DOUNIAS, G. Incidence Patterns and Occupational Risk Factors of Human Brucellosis in Greece 2004-2015. In: *International Journal of Occupational and Environmental Medicine*. [online] 2016, vol. 7, nr. 4, pp. 221-226. [citat 22.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27651083/>
134. MAGDEI, M., CHICU, V., MARIN, S., GUȚU, A., MELNIC, V., CULIBACINAIA, E., COJOCARU, R., PRISACARI, V., ANDRIUȚA, C., PÎNTEA, V., GRATI, N. Epidemiologia, clinică, supravegherea epidemiologică la bruceloză. Chișinău. 2001.
135. MAGOWAN, E., KENNEDY, T., MANSOOR, F., FARMER, L. J. Ammonia and odour abatement methods for the ni pig industry. In: *Agri Food and Biosciences Institute* [online] 2015, [citat 14.12.2018]. Disponibil: p. 87. https://www.afbini.gov.uk/sites/afbini.gov.uk/files/publications/ammonia_and_odour_creation_and_abatement_2015_0.pdf
136. MALINNIKOVA, E. YU., IICHENKO, L. YU., MIKHAYLOV, M. I. Viral Hepatitis E Diagnostics. In: *Russian Journal of Infection and Immunity*. [online] 2013, vol. 3, nr. 4, pp. 379-384. [citat 14.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/287883376_VIRAL_HEPATITIS_E_DIAGNOSTICS
137. MANSI, S., MILOSAVLJEVIC, S., TUMILTY, S., HENDRICK, P., HIGGS, C., BAXTER, D.G. Investigating the effect of a 3-month workplace-based pedometer-driven walking programme on health-related quality of life in meat processing workers: a feasibility study within a randomized controlled trial. In: *BMC Public Health*. [online] 2015, vol. 15, nr. 410. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25895747/>
138. MARCHELLO, M., GARDEN-ROBINSON, J. The Art and Practice of Sausage Making (FN176). North Dakota State University. [online] 2017, 12 p. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.ndsu.edu/agriculture/sites/default/files/2022-10/fn176.pdf>

139. MARKOVÁ, I., TUREKOVÁ, I., JAD'UD'OVÁ, J., HRONCOVÁ, E. Analysis of Hygrothermal Microclimatic (HTM) Parameters in Specific Food Storage Environments in Slovakia. In: *International Journal Environmental Research and Public Health*. [online] 2020, vol. 6, nr. 17, p. 2092. [citat 14.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32245247/>
140. MARSH, S. M., REICHARD, A. A., BHANDARI, R., TONOZZI, T. R. Using emergency department surveillance data to assess occupational injury and illness reporting by workers. In: *American Journal of Industrial Medicine*. [online] 2016, vol. 59(8), pp. 600-609. [citat 14.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27400439/>
141. MATEPARAE, J. Health and Safety at Work (General Risk and Workplace Management) Regulations 2016. Wellington, New Zealand. [online] 2017. [citat 14.12.2018]. Disponibil: <https://www.legislation.govt.nz/regulation/public/2016/0013/latest/whole.html>.
142. Meat Industry Association of New Zealand Inc. Meat Industry Health And Safety Guidelines. [online] 2013, vol. 1, 186 p. [citat 14.12.2018]. Disponibil: <https://nzmwu.org.nz/wp-content/uploads/2022/03/MIAHSGuidelines2013.pdf>
143. MENG, L. G., ROBINSON, K. T., SMITH, M. L. Factors associated with sickness absence among employees with chronic conditions. In: *Journal of Occupational Medicine*. [online] 2017, vol. 67, nr. 4, pp. 296-300. [citat 14.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28339972/>
144. MENDER, L. M., ROSECRANCE, J., STALLONES, L., ROMAN-MUZIN, I. N. A Guide to the Design of Occupational Safety and Health Training for Immigrant, Latino/a Dairy Workers. In: *Frontiers in Public Health*. [online] 2016, vol. 4(282). [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28066760/>
145. MEȘINA, V., GALBINEAN, I., CHIRLICI, A., PÎNZARU, I. U. Estimarea stării de sănătate și a condițiilor de muncă a angajaților din industria cărnii. În: *Analele Științifice ale USMF "Nicolae Testemițanu"*. Chișinău. 2010, vol. 2, nr. 11, pg. 80-84.
146. MILNER, K., DA SILVA, R., PATEL, D., SALAU, S. How do we measure up? A comparison of lifestyle-related health risk factors among sampled employees in South African and UK companies. In: *Global Health Promotion*. [online] 2018, vol. 25, nr. 1, pp. 73-81. [citat 23.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27406821/>
147. Ministry of Health and Family Welfare. Food Safety and Standards (Licensing and Registration of Food Businesses). In: *The Gazette of India: Extraordinary*. [online] 2011, nr. 3(4), pp. 65-118. [citat 23.12.2018]. Disponibil: https://jaivikbharat.fssai.gov.in/pdf/Compendium_Licensing_Regulations.pdf

148. MORA, D. C., ARCURY, T. A., QUANDT, S.A. Good job, bad job: Occupational perceptions among Latino poultry workers. In: *American Journal of Industrial Medicine*. [Online] 2016, vol. 10, nr. 59, pp. 877-886. [citat 23.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5026549/>
149. MUKHOPADHYAY, P., KHAN, A. The evaluation of ergonomic risk factors among meat cutters working in Jabalpur, India. In: *International Journal of Occupational and Environmental Health*. [online] 2015, vol. 21(3), pp. 192-198. [citat 23.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25658673/>
150. NABUKENYA, I., KADDU-MULINDWA, D., NASINYAMA, G. W. Survey of Brucella infection and malaria among Abattoir workers in Kampala and Mbarara Districts, Uganda. In: *BioMed Central Public Health*. [online] 2013, nr. 13:901. [citat 23.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24079448/>
151. National Council for Law Reporting and the Authority of the Attorney-General. Kenya Meat Commission Act. Chapter 363. [online] Revised Edition 2012. 34 p. [citat 23.12.2018]. Disponibil: http://kenyalaw.org/kl/fileadmin/pdfdownloads/Acts/KenyaMeat CommissionAct_CaP363.pdf
152. National Standard Of The People's Republic Of China Gb 12694-2016. National Food Safety Standard - Hygienic specification for livestock and poultry slaughtering and processing. [online] 2016. [citat 23.12.2018]. Disponibil: https://www.aqsiq.net/pdf/China_GB_126942016_National_Food_Safety_Standard_Hygienic_Specification_for_Livestock_and_Poultry_Slaughtering_and_Processing.pdf
153. NDAZIGARUYE, G., MUSHONGA, B., KANDIWA, E., KANDIWA, E., SAMKANGE, A., SEGWAGWE, B.E. Prevalence and risk factors for brucellosis seropositivity in cattle in Nyagatare District, Eastern Province, Rwanda. In: *Journal of the South African Veterinary Association*. [online] 2018, nr. 89(0):e1-e8. [citat 16.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6295791/>
154. NICHOLAS, J. B. Brucellosis Workup. [online] 2021. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://emedicine.medscape.com/article/213430-workup>.
155. NICULESCU, T. Manual de boli profesionale. București. Medmun. 2010, vol. 1.
156. NIELSEN, J. U., MADSEN, N. T., CLARKE, R. Automation in the Meat Industry Slaughter Line Operation. In: *Encyclopedia of Meat Sciences*. [online] 2014, vol. 2. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/316964248_Slaughter_line_operation
157. NJERU, J., WARETH, G., MELZER, F., HENNING, K., PLETZ, M. W., HELLER, R., NEUBAUER, H. Systematic review of brucellosis in Kenya: disease frequency in humans

- and animals and risk factors for human infection. In: *MC Public Health*. [online] 2016, vol. 16, nr. 1, p. 853. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4994226/>
158. NORBERG, C., JOHANSSON, M. Women and “Ideal” Women: The Representation of Women in the Construction Industry. In: *Gend. Issues*. [online] 2021, vol. 38, nr. 2, pp. 1-24. [citat 18.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/341552363_Women_and_Ideal_Women_The_Representation_of_Women_in_the_Construction_Industry
 159. OBERȘT, A. Autoreferatul tezei de doctor în științe economice. Managementul întreprinderilor de fabricare a produselor din carne în economia concurențială. Chișinău: Editura „ArtPoligraf” SRL, 2018. 28 p.
 160. Organizația Internațională a Muncii. Mediul de afaceri favorabil pentru întreprinderi durabile în Republica Moldova. [online] 2019. [citat 18.12.2018]. Disponibil: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/documents/publication/wcms_736671.pdf. - ISBN 9789220321577 (web pdf).
 161. ORTIZ-OSPINA, E., TZVETKOVA, S. Working women: Key facts and trends in female labor force participation. Our World in Data. [online] 2017. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://ourworldindata.org/female-labor-force-participation-key-facts#licence>.
 162. OSHA's white paper on Injury and Illness Prevention Programs [online] 2012. [citat 24.12.2018]. Disponibil: <https://www.osha.gov/sites/default/files/OSHAwhite-paper-january-2012sm.pdf>
 163. PAL, M., TESFAYE, S., DAVE, P. Zoonoses Occupationally Acquired By Abattoir Workers. In: *Journal of Environmental and Occupational Science*. [online] 2013, vol. 2, nr. 3, pp. 155-162. [citat 24.12.2018]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/271676336_Zoonoses_Occupationally_Acquired_By_Abattoir_Workers
 164. PÂNTEA, V. Hepatitele virale acute și cronice (etiologie, epidemiologie, patogenie, tabloul clinic, tratament și profilaxie). Chișinău: Tipografia ”Sirius”, [online] 2014. [citat 24.12.2018]. Disponibil: https://library.usmf.md/sites/default/files/2020-10/Pantea%20V.%20Hepatitele%20virale%20acute%20si%20cronice%20etiologie%2C%20epidemiologie%2C%20patogenie%2C%20tabloulclinic%2C%20diagnostic%2C%20tratament%20si%20profilaxie%202014_Optimized.pdf
 165. PATTUSSI, M. P., ANSELTO OLINTO, M. T., CANUTO, R., SELVA GARCEZ, A., VIEIRA PANIZ, V. M., KAWACHI, I. Workplace social capital, mental health and health behaviors among Brazilian female workers. In: *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. [online] 2016. vol. 51, pp. 1321-1330. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s00127-016-1232-5>.

166. PEDERSEN, B. H., HANNERZ, H., TUCHSEN, F., MIKKELSEN, K. L., DYREBORG, J. Industry and injury related hospital contacts: a follow-up study of injuries among working men in Denmark. In: *Journal of Occupational Health*. [online] 2010, vol. 52, nr. 3, pp. 147–154. [citat 24.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20299761/>
167. **PÎNZARU, IU.** Worker's health assessment and occupational risk factors in the meat industry. In: *International Journal of Advanced Research*. [online] 2018, vol. 6 (3), p. 842-848. ISSN 2320-5407. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://www.journalijar.com/article/22946/worker-s-health-assessment-and-occupational-risk-factors-in-the-meat-industry/>
168. **PÎNZARU, IU.** Analiza morbidității cu incapacitate temporară de muncă a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei*. - Chișinău. [online] 2017, nr. 1(53), pp. 126-131. ISSN 1857-0011. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/54050/gscholar
169. **PÎNZARU, IU.** Aspecte ale morbidității cu incapacitate temporară de muncă a angajaților întreprinderii de procesare a cărnii SA “Carmez”. În: *Analele științifice USMF „N. Testemițanu”*, Ediția XIII-a, Problemele actuale de sănătate publică și management. [online] 2012, vol. 2, pg. 117-122. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/instit_articles/548?export=pdf
170. **PÎNZARU, IU.** Aspecte ergonomice a condițiilor de muncă la întreprinderile de procesare a cărnii. În: *Materialele Congresului al XIX-lea de Medicina Muncii cu participare internațională Sinaia, România. Romanian Journal of Occupational Medicine* [online] 2018. Vol. 69, p. 61-62. ISSN 2601-081X. [citat 24.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_numar_revista/60/2757?colegiu=1
171. **PÎNZARU, IU.,** FRIPTULEAC, GR. Aspecte ale morbidității angajaților de la întreprinderile de procesare a cărnii. În: *Materialele Conferinței Naționale cu participare internațională*. Sibiu, România. [online] 2011, pg. 26-27. [citat 24.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/62281
172. **PÎNZARU, IU.** Caracteristica igienică a poluanților chimici la întreprinderile de procesare a cărnii. În: *Romanian Journal of Occupational Medicine*. Sinaia. 2018, vol. 69. pg. 53-54. ISSN 2601-081X.
173. **PÎNZARU, IU.** Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii. În: *Materialele Expoziției internaționale Specializate. Inforinvent*, [online] 2017. Ediția XV. Chișinău, Republica Moldova, p. 118. [citat 24.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/18201
174. **PÎNZARU, IU.** Evaluarea igienică a poziției corpului la locul de muncă a angajaților din industria procesării cărnii. În: *Arta Medica*. [online] 2022, nr. 4 (85-S), pp. 33-36. ISSN 1810-

1852. DOI: 10.5281/zenodo.7328536. [citat 15.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/169688
175. **PÎNZARU, IU.,** BUCATA (GURGHÎȘ), E., GHERCIU, S., BERNIC, V. Evaluarea calității supravegherii medicale a angajaților din Republica Moldova . În: *Arta Medica* . [online] 2022, nr. 4 (85-S), pp. 25-28. ISSN 1810-1852. DOI: 10.5281/zenodo.7328452. [citat 15.12.2018].Disponibil:https://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/23262/1/Evaluarea_calitatii_supravegherii_medicale_a_angajatilor_din_Republica_Moldova.pdf
176. **PÎNZARU, IU.** Ghid practic: Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii. Chișinău. Tipografia CNSP, 2017, 71 p.
177. **PÎNZARU, IU.,** BEBÎH, V., EFTODII I., DELEU, R., VASILIEV V. și al. Ghidul practic privind evaluarea igienică a factorilor mediului ocupațional și a procesului de muncă. Criteriile și clasificarea condițiilor de muncă. Tipografia „Print Caro”. Chișinău, [online] 2021. 116 p. ISBN 978-9975-56-901-9. [citat 15.12.2018]. Disponibil: <https://library.usmf.md/sites/default/files/202303/Ghid%20practic%20privind%20evaluarea%20igienica%20a%20factorilor%20mediului%20ocupational%20si%20a%20procesului%20de%20munca.%20Criteriile%20si%20clasificarea%20conditiilor%20de%20munca.pdf>
178. **PÎNZARU, IU.** Fenomenul "epuizării profesionale (Burnout)" în timpul pandemiei COVID-19 la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii. În: *Revista Arta Medica*. Chișinău. [online] 2022, nr. 4 (85-S), pg. 67-69. ISSN 1810-1852. [citat 16.12.2018]. Disponibil: https://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/23285/1/Fenomenul_epuizarii_profesionale_burnout_in_timpul_pandemiei_COVID_19_la_angajatii_intreprinderilor_de_procesare_a_carnii.pdf
179. **PÎNZARU, IU.** Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii. Chișinău. Tipografia ”Baștina-Radog”. [online] 2018. 312 p. ISBN 978-9975-3224-1-6. [citat 16.12.2018]. Disponibil: <https://library.usmf.md/sites/default/files/2023-03/Igiena%20muncii%20%C5%9Fi%20starea%20de%20s%C4%83n%C4%83tate%20a%20angaja%C5%A3ilor%20%C3%AEntreprinderilor%20de%20procesare%20a%20c%C4%83nii.pdf>
180. **PÎNZARU, IU.,** FRIPTULEAC, GR., SPÎNU, C. Măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii. Ghid practic. Chișinău: „Sirius”, 2020. 32 p. ISBN 978-9975-57-284-2.
181. **PÎNZARU, IU.** Morbiditatea profesională a angajaților economiei naționale de la independența Republicii Moldova. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științe medicale*. Chișinău, [online] 2013, nr. 5 (41), p. 180-184. ISSN 1857-0011. [citat 14.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/30194

182. **PÎNZARU, IU.** Particularitățile factorilor de risc profesionali din mediul ocupațional de la întreprinderile de prelucrare a cărnii. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. [online] 2019, nr. 4(82), pg. 215-219. ISSN 1729-8687. [citată 14.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/99625
183. **PÎNZARU, IU.** Particularitățile igienei muncii și stării de sănătate a angajaților la întreprinderile de procesare a cărnii. În: *Analele Științifice ale USMF „N. Testemițanu”*. Chișinău. [online] 2012, vol. 2 (13), pg. 111-117. ISSN 1857-1719. [citată 11.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/18201
184. **PÎNZARU, IU.** Particularitățile morbidității parazitare la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii. În: *Revista Arta Medica*. Chișinău. [online] 2018, nr. 2 (67), p. 22. ISSN 1810-1852. [citată 11.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/62281
185. **PÎNZARU, IU.** Profilul sănătății ocupaționale a angajaților economiei naționale de la independența Republicii Moldova. În: *Materialele Congresului specialiștilor din domeniul sănătății publice și managementului sanitar din Republica Moldova*. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. Chișinău, [online] 2013, nr. 3(48), p. 75-77. ISSN 1729-8687. [citată 11.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/j_nr_file/Sanatate%20Publica_6_2016.pdf
186. **PÎNZARU, IU.** Rolul medicului de familie în promovarea sănătății la locul de muncă din întreprinderile de procesare a cărnii. Materialele celui de al VI-lea Congres al medicilor de familie din Republica Moldova cu participare internațională (16-17.05.2018). În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. Chișinău, [online] 2018, nr. 1-2 (75-76), p. 117-119. ISSN 1729-8687. [citată 11.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/63026
187. **PÎNZARU, IU., VASILIEV, V., TCACI, A., IULARJI, C., MALÎI, A.** Sănătatea angajaților în relație cu factorii de risc din mediul ocupațional. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științe Medicale*, [online] 2013, nr. 5(41), pp. 169-172. ISSN 1857-0011. [citată 11.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/30213
188. **PÎNZARU, IU.** Seroprevalența Anti-HVE la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii. În: *Buletinul Academiei de Științe a Moldovei. Științe medicale*. Chișinău. [online] 2018, nr. 1(58), pp. 178-181. ISSN 1857-0011. [citată 12.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/63689/cerif
189. **PÎNZARU, IU.** Zgomotul ca factor de risc profesional la întreprinderile de prelucrare a cărnii. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*. Chișinău. [online] 2014, nr. 3(54), pp. 98-100. ISSN 1729-8687. [citată 12.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/103083

190. POPA, N., GRUMEZA-CLEFOS, I. Diversificarea sortimentului de produse din carne cu utilizarea cărnii de iepure. În: *Conferința tehnico-științifică a studenților, masteranzilor și doctoranzilor. Chișinău, Republica Moldova: Tehnica-UTM.* [online] 2022, vol. 1, pg. 502-506. ISBN 978-9975-45-828-3. [citat 17.12.2018]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/161830
191. PRATT, B., CHEESMAN, J., BRESLIN, C., DO, M. T. Occupational injuries in Canadian youth: an analysis of 22 years of surveillance data collected from the Canadian Hospitals Injury Reporting and Prevention Program. In: *Health promotion and chronic disease prevention in Canada.* [online] 2016, vol. 36, nr. 5, pp. 89-98. [citat 17.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27172126/>
192. PRONK, N. Worksite health promotion: Integrated worker health the fusion of worker health protection and promotion. In: *ACSM's Health & Fitness. USA.* [online] 2012, vol. 16(1), pp. 37-40. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/24284747/>
193. PRONK, N. P. Integrated Worker Health Protection and Promotion Programs: Overview and Perspectives on Health and Economic Outcomes. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine.* [online] 2013, vol. 55(12), pp. S30-S37. [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4155035/>
194. RANNISTO, S., OKULOFF, A., UITTI, J., PAANANEN, M., RANNISTO, P.H., MALMIVAARA, A., KARPPINEN, J. Correction of leg-length discrepancy among meat cutters with low back pain: a randomized controlled trial. In: *BMC Musculoskelet Disord.* [online] 2019, vol. 20(105). [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30871549/>
195. RANTANEN, J., LEHTINEN, S., VALENTI, A., SERGIO, I. A global survey on occupational health services in selected international commission on occupational health (ICOH) member countries. In: *BMC Public Health.* [online] 2017, vol. 17(787). [citat 19.12.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28982348/>
196. REIS, P.F., MORO, A.R. Preventing Rsi/Wruld: use of esthesiometry to assess hand tactile sensitivity of slaughterhouse workers. In: *Work.* [online] 2012, vol. 41, nr. 1, pp. 2556-2562. [citat 19.12.2018] Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22317105/>
197. REIS, P.F., PERES, L.S., TIRLONI, A.S., DOS REIS, D.C., ESTRÁZULAS, J.A., ROSSATO, M., MORO, A.R. Influence of anthropometry on meat-packing plant workers: an approach to the shoulder joint. In: *WORK.* [online] 2012, vol. 41, nr. 1, pp. 4612- 4617. [citat 20.12.2018] Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22317430/>
198. RICCO, M., SIGNORELLI, C. Personal and occupational risk factors for carpal tunnel syndrome in meat processing industry workers in Northern Italy. In: *Medycyna pracy.* [online]

- 2017, vol. 68, nr. 2, pp. 199-209. [citat 17.12.2018] Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28345680/>
199. RIM, K., LIM, C. Biologically hazardous agents at work and efforts to protect workers health: A Review of Recent Reports. In: *Safety and Health at Work*. [online] 2014, vol. 5 (2), pp. 43-52. [citat 17.12.2018] Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25180133/>
 200. ROBSON, L.S., STEPHENSON, C., SCHULTE, P., AMICK, B., CHAN, S., BIELECKY, A., WANG, A., HEIDOTTING, T., IRVIN, E., EGGERTH, D., PETERS, R., CLARKE, J., CULLEN, K.L., BOLDT, L., ROTUNDA, C., GRUBB, P. Systematic review of the effectiveness of training and education for the protection of workers [Report]. *Toronto: Institute for Work & Health*. [online] 2010. [citat 20.12.2018] Disponibil: <https://www.iwh.on.ca/scientific-reports/systematic-review-of-training-and-education-programs>.
 201. RODRIGUEZ-MORALES, A.J., TRUJILLO, A.M., SÁNCHEZ-DUQUE, J.A., ESCOBEDO, A.A. Introductory Chapter Giardiasis - Still a Globally Relevant Protozoan and Zoonotic Disease. *InTech* [online]. 2017. [citat 20.11.2018]. Disponibil: doi: 10.5772/intechopen.70900.
 202. RONGEN, A., ROBROEK, S. J. W., VAN LENTHE, F. J., BURDORF, A. Workplace health promotion: a meta-analysis of effectiveness. In: *American Journal of Preventive Medicine* [online]. 2013, nr. 44(4), pp. 406–415. [citat 12.11.2018]. Disponibil: doi: 10.1016/j.amepre.2012.12.007.
 203. RUSSU-DELEU, R., GHERCIU, S., BUTA, G., CHEPTEA, D., APOSTU, E. Evaluarea stării de sănătate a populației în vârstă aptă de muncă în relație cu ocupația. În: *Arta Medica*. 2020, nr. 4(77), pp. 71-74. ISSN 1810-1852. DOI: 10.5281/zenodo.4174385.
 204. RUSSU-DELEU, R., MEȘINA, V., RUSSU, D. Promovarea dimensiunii europene în educația pentru sănătate la locul de muncă. În: *Sănătate Publică, Economie și Management în Medicină*, 2016, nr. 3(67), pp. 71-76. ISSN 1729-8687.
 205. RUSU, Ș. Diversitatea parazitofaunei animalelor sălbatice și celor domestice din diverse biotopuri naturale și antropizate ale Republicii Moldova. In: *Actual problems of zoology and parasitology: achievements and prospects*. Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Zoologie, 2017, pp. 48-54. ISBN 978-9975-66-590-2. DOI: 10.53937/9789975665902.07
 206. SAJIN, O., SPÎNU, C., PÎNZARU, I.U., ISAC, M., SPÎNU, I.G., GUȚU, V., PARASCHIV, A. Seroprevalence and risk assessment of viral hepatitis E infection in a group of exposed persons from Republic of Moldova. In: *Journal of infection in developing countries* [online]. 2019, vol. 13(5), pp. 461-464. [citat 12.11.2018]. Disponibil: doi:10.3855/jidc.11397
 207. SALTER, A.M. The effects of meat consumption on global health. In: *Revue Scientifique et Technique (International Office of Epizootics)*. 2018, vol. 1(37), pp. 47-55.

208. SCHILL, A.L., CHOSEWOOD, L. C. The NIOSH Total Worker Health™ Program. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2013, vol. 55(12), pp. S8-S11. [citat 17.12.2018]. Disponibil: doi:10.1097/JOM.0000000000000037.
209. ȘCHIOPU, N., BARDAC, D.I. Zgomotul și efectele sale. În: *Acta Medica Transilvanica*. [online]. 2012, vol. 2(1), pg. 117-118. [citat 11.12.2018]. Disponibil: <http://www.amtsibiu.ro/Arhiva/2012/Nr1-ro/Schiopu.pdf>.
210. SCHULTE, P. A., DELCLOS, G., FELKNOR, S. A., CHOSEWOOD, L. C. Toward an expanded focus for occupational safety and health: a commentary. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2019, 16(24):4946. [citat 11.11.2018]. Disponibil: doi:10.3390/ijerph16244946.
211. SCHULZ, M. R., GRZYWACZ, J. G., CHEN, H., MORA, D. C., ARCURY, T. A., MARÍN, A. J., MIRABELLI, M. C., QUANDT, S.A. Upper body musculoskeletal symptoms of Latino poultry processing workers and a comparison group of Latino manual workers. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2013, vol. 56(2), pp. 197-205. [citat 20.11.2018]. Disponibil: doi:10.1002/ajim.22100.
212. SIMINICĂ, M., CÎRCIUMARU, D., CÎRSTINA, S., SICIGHEA, M. Impactul performanțelor economico-financiare asupra performanțelor bursiere ale companiilor din industria prelucrătoare listate la BVB. În: *Economica*. Chișinău. 2017, nr. 2(100), pp. 108-115. ISSN 1810-9136.
213. SOARES, V. M., PEREIRA, J. G., ZANETTE, C. M., NERO, L. A., PINTO, J. P., BARCELLOS, V. C., BERSOT, L. S. Cleaning conveyor belts in the chicken-cutting area of a poultry processing plant with 45°C water. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2014, vol. 77(3), pp. 496- 498. [citat 24.11.2018]. Disponibil: doi:10.4315/0362-028X.JFP-13-340.
214. SOLER-FONT, M., RAMADA, J. M., R VAN ZON, S. K., ALMANSA, J., BULTMANN, U., SERRA, C. Multifaceted intervention for the prevention and management of musculoskeletal pain in nursing staff: Results of a cluster randomized controlled trial. In: *PLoS One* [online]. 2019, vol. 14, nr. 11:e0225198, pp. 1-16. [citat 17.03.2020]. Disponibil: doi:10.1371/journal.pone.0225198.
215. SOON, J. M., BAINES, R., SEAMAN, P. Meta-analysis of food safety training on hand hygiene knowledge and attitudes among food handlers. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2012, vol. 75(4), pp. 793-804. [citat 28.11.2018]. Disponibil: doi:10.4315/0362-028X.JFP-11-502.
216. SORENSEN, G., MCLELLAN, D. L., SABBATH, E. L., DENNERLEIN, J. D., NAGLER, E. M., HURTADO, D. A., PRONK, N. P., WAGNER, G. R. Integrating Worksite Health Protection and Health Promotion: A Conceptual Model for Intervention and Research.

- In: *Preventive Medicine* [online]. 2016, vol. 91, pp. 188-196. [citat 17.11.2018]. Disponibil: doi: 10.1016/j.ypmed.2016.08.005.
217. SORENSEN, G., MCLELLAN, D., DENNERLEIN, J. T., PRONK, N. P., ALLEN, J. D., BODEN, L. I., OKECHUKWU, C. A., HASHIMOTO, D., STODDARD, A., WAGNER, G. R. Integration of health protection and health promotion: rationale, indicators, and metrics. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2013, vol. 55(12), pp. S12-S18. [citat 16.11.2018]. Disponibil: doi:10.1097/JOM.0000000000000032.
 218. SORENSEN, G., SPARER, E., WILLIAMS, J. A. R., GUNDERSEN, D., BODEN, L. I., DENNERLEIN, J. T., HASHIMOTO, D., KATZ, J. N., MCLELLAN, D. L., OKECHUKWU, C. A., PRONK, N. P., REVETTE, A., WAGNER, G. Measuring Best Practices for Workplace Safety, Health, and Well-Being: The Workplace Integrated Safety and Health Assessment. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2018, vol. 60(5), pp. 430-439. [citat 14.11.2018]. Disponibil: doi:10.1097/JOM.0000000000001286.
 219. SOUZA, K., CANTLEY, L. F., SLADE, M. D., EISEN, E. A., CHRISTIANI, D., CULLEN, M. R. Individual-level and plant-level predictors of acute, traumatic occupational injuries in a manufacturing cohort. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2014, vol. 71, nr. 7, pp. 477-783. [citat 05.12.2018]. Disponibil: doi:10.1136/oemed-2013-101827.
 220. SPICKLER, A. R. Giardiasis. Center for Food Security and Public Health (CFSPH) [online]. 2012. [citat 06.12.2018]. Disponibil: <https://www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/giardiasis.pdf>.
 221. SPÎNU, C., **PÎNZARU, I.U.**, GHEORGHÎȚĂ, ȘT. Gripa: măsuri de supraveghere, control și răspuns. Ediția a 2-a. Chișinău. Tipografia Academiei de Științe a Moldovei, 2018. 320 p. ISBN 978-9975-62-419-0.
 222. SROKA, J., BILSKA-ZAJĄC, E., WÓJCIK-FATLA, A., ZAJĄC, V., DUTKIEWICZ, J., KARAMON, J., PIOTROWSKA, W., CENCEK, T. Detection and Molecular Characteristics of *Toxoplasma gondii* DNA in Retail Raw Meat Products in Poland. In: *Foodborne Pathog Dis* [online]. 2019, Vol. 16, No. 3, pp. 195-204. [citat 17.03.2020]. Disponibil: doi: 10.1089/fpd.2018.2537.
 223. STANCIU, S., RIZEA, R. D., ILIE, A. G. Studiu privind competitivitatea sectorului românesc de procesare a cărnii. In: *Affiteatru Economic*. București, România [online]. 2015, vol. 17, (Special nr. 9), pg. 948-962. [citat 10.12.2018]. Disponibil: https://www.amfiteatruconomic.ro/temp/Articol_2479.pdf.

224. ȘTEFĂNESCU, A., BARDAC, D. Aspecte privind afecțiunile musculo-scheletale (AMS), datorate locului de muncă. In: *Acta Medica Transilvanica*. 2011, vol. 2, nr. 4, pg. 150-151. ISSN-1453-1968.
225. STEYN, R., VAWDA, N. Job characteristics: their relationship to job satisfaction, stress and depression. In: *Journal of psychology in Africa (south of the Sahara, the Caribbean, and Afro-Latin America)* [online]. 2014, vol. 24, nr. 3, pp. 281-284. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi:10.1080/14330237.2014.906076.
226. SWEDLER, D. I., VERMA, S. K., HUANG, Y. H., LOMBARDI, D. A., CHANG, W. R., BRENNAN, M., COURTNEY, T. K. A structural equation modelling approach examining the pathways between safety climate, behaviour performance and workplace slipping. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2015, vol. 72, nr. 7, pp. 476-481. [citat 07.12.2018]. Disponibil: doi:10.1136/oemed-2014-102496.
227. SYRON, L. N., LUCAS, D. L., BOVBJERG, V. E., KINCL, L. D. Injury and illness among onshore workers in Alaska's seafood processing industry: Analysis of workers' compensation claims, 2014-2015. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2019, vol. 62, nr. 3, pp. 253-264. [citat 17.03.2020]. Disponibil: doi:10.1002/ajim.22953.
228. TAKALA, J., HAMALAINEN, P., SAARELA, K. L., YUN, L. Y., MANICKAM, K., JIN, T. W., HENG, P., TJONG, C., KHENG, L. G., LIM, S., LIN, G. S. Global Estimates of the Burden of Injury and Illness at Work in 2012. In: *Journal of Occupational and Environmental Hygiene. Singapore* [online]. 2014, vol. 11, nr. 5, pp. 326-337. [citat 05.11.2018]. Disponibil: doi:10.1080/15459624.2013.863131.
229. TAKEDA, F., MORO, A. R., MACHADO, L., ZANELLA, A. L. Indicators of Work Accidents in Slaughter Refrigerators and Broiler Processing. In: *Brazilian Journal of Poultry Science* [online]. 2018, vol. 20(2), pp. 297-304. [citat 27.11.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.1590/1806-9061-2017-0577>.
230. TAMERS, S. L., CHOSEWOOD, L. C., CHILDRESS, A., HUDSON, H., NIGAM, J., CHANG, C. C. Total Worker Health® 2014-2018: The Novel Approach to Worker Safety, Health, and Well-Being Evolves. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2019, vol. 16(3):321. [citat 17.03.2020]. Disponibil: doi:10.3390/ijerph16030321.
231. Task Force on Community Preventive Services. Recommendations for Worksite-Based Interventions to Improve Workers' Health. In: *American Journal of Preventive Medicine* [online]. 2010, vol. 38(2), pp. S232-S236. [citat 09.11.2018]. Disponibil: doi:10.1016/j.amepre.2009.10.033.

232. TAYLOR, C. A., BOULOS, CH., ALMOND, D. Livestock plants and COVID-19 transmission. In: *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* [online]. 2020, vol. 117, nr. 50, pp. 31706-31715. [citat 21.07.2021]. Disponibil: doi:10.1073/pnas.2010115117.
233. TAYLOR, J. A., WIDMAN, S. A., JAMES, S. J. GREEN-MCKENZIE, J., MCGUIRE, C., HARRIS, E. J. Time Well Spent: Patient Industry and Occupation Data Collection in Emergency Departments. In: *Journal of Occupational and Environmental Medicine* [online]. 2017, vol. 59(8), pp. 742-745. [citat 09.11.2018]. Disponibil: doi:10.1097/JOM.0000000000001088.
234. TEPES-BOBESCU, A. S., TEPES-BOBESCU, F., GLIGOR, A., ARGHIR, M. The Study of Psychoacoustic Effects of Noise Emitted by the Machine Tools Structure. In: *Journal of Proceedings in Applied Mathematics and Mechanics* [online]. 2012, vol. 12, nr. 1, pp. 113-114. [citat 10.11.2018]. Disponibil: DOI 10.1002/pamm.201210047.
235. THAKUR, S. D., THAPLIYAL, D. C. Seroprevalence of brucellosis in man. In: *The Journal of communicable diseases* [online]. 2002, vol. 34, nr. 2, pp. 106-109. [citat 13.11.2018]. Disponibil: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/14768827/>.
236. THEMANN, C. L., MASTERSON, E. A. Occupational noise exposure: A review of its effects, epidemiology, and impact with recommendations for reducing its burden. In: *The Journal of the Acoustical Society of America* [online]. 2019, vol. 146(5), pp. 3879-3905. [citat 17.03.2020]. Disponibil: doi:10.1121/1.5134465.
237. THOMAS, L. F., HARRISON, L. J., TOYE, P., DE GLANVILLE, W. A., COOK, E. A., WAMAE, C. N., FÈVRE, E. M. Prevalence of *Taenia solium* cysticercosis in pigs entering the food chain in western Kenya. In: *Tropical Animal Health and Production* [online]. 2016, vol. 48(1), pp. 233–238. [citat 17.11.2018]. Disponibil: doi:10.1007/s11250-015-0949-6.
238. TICU, C. Testarea unei proceduri (system eco) de identificare a factorilor de risc psiho-social în muncă. In: *Journal of Psychology. Special Pedagogy. Social Work (PSPSW)*. 2019, vol. 56, Issue. 3, pp. 3-19. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3-19_0.pdf.
239. TIRLONI, A. S., DOS REIS, D. C., DOS SANTOS, J. B., REIS, P. F., BARBOSA, A., MORO, A. R. Body discomfort in poultry slaughterhouse workers. In: *WORK* [online]. 2012, vol. 41(1), pp. 2420-2425. [citat 19.11.2018]. Disponibil: doi:10.3233/WOR-2012-0651-2420.
240. TIRLONI, A. S., REIS, D. C., RAMOS, E., MORO, A. R. Association of bodily discomfort with occupational risk factors in poultry slaughterhouse workers. In: *DYNA, Universidad*

- Nacional de Colombia* [online]. 2017, vol. 84, nr. 202, pp. 49-54. [citat 17.11.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.15446/dyna.v84n202.62168>.
241. URSACHI, C. Ș., MUNTEANU, F., CIOCA, G. The Safety of Slaughterhouse Workers during the Pandemic Crisis. In: *Int J Environ Res Public Health* [online]. 2021, vol. 18(5):2633. [citat 19.11.2018]. Disponibil: doi:10.3390/ijerph18052633.
 242. VAN HOLLAND, B. J., SOER, R., DE BOER, M. R. M., RENEMAN, M. F., BROUWER, S. Workers' Health Surveillance in the Meat Processing Industry: Work and Health Indicators Associated with Work Ability. In: *Journal of Occupational Rehabilitation* [online]. 2015, vol. 25, pp. 618-626. [citat 23.11.2018]. Disponibil: doi:10.1007/s10926-015-9569-2.
 243. VAN HOLLAND, B. J., RENEMAN, M. F., SOER, R., BROUWER, S., DE BOER, M. R. Effectiveness and Cost-benefit evaluation of a comprehensive workers' health surveillance Program for Sustainable employability of meat processing workers. In: *Journal of Occupational Rehabilitation* [online]. 2018, vol. 28, nr. 1, pp. 107-120. [citat 23.11.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10926-017-9699-9>.
 244. VAN HOLLAND, B. J., SOER, R., DE BOER, M. R., RENEMAN, M. F., BROUWER, S. Preventive occupational health interventions in the meat processing industry in upper-middle and high-income countries: a systematic review on their effectiveness. In: *International Archives of Occupational and Environmental Health* [online]. 2015, vol. 88, nr. 4, pp. 389–402. [citat 23.11.2018]. Disponibil: doi:10.1007/s00420-014-0964-3.
 245. VANGHELI, V., RUSNAC, D. Igiena muncii. Chișinău. 2000. 475 p.
 246. VEGOSEN, L., BREYSSE, P. N., AGNEW, J., GRAY, G. C., NACHAMKIN, I., SHEIKH, K., KAMEL, F., SILBERGELD, E. Occupational Exposure to Swine, Poultry, and Cattle and Antibody Biomarkers of *Campylobacter jejuni* Exposure and Autoimmune Peripheral Neuropathy. In: *PloS one* [online]. 2015. vol. 10, nr. 12 [e0143587]. [citat 27.12.2018]. Disponibil: doi:10.1371/journal.pone.0143587.
 247. VIAL, F., REIST, M. Evaluation of Swiss slaughterhouse data for integration in a syndromic surveillance system. In: *BioMed Central Veterinary Research* [online]. 2014, 10:33. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi:10.1186/1746-6148-10-33.
 248. VOGEL, K. Supervisors in ergonomic change of meat cutting work. In: *WORK* [online]. 2012, vol. 41, nr. 1, pp. 4850- 4855. [citat 16.12.2018]. Disponibil: doi:10.3233/WOR-2012-0776-4850.
 249. VOGEL, K., KARLTUN, J., EKLUND, I., ENGKVIST, L. Improving meat cutters work: changes and effects following an intervention. In: *Applied Ergonomics*. 2013, vol. 44, nr. 6, pp. 996–1003. [citat 17.12.2018]. Disponibil: doi:10.1016/j.apergo.2013.03.016.

250. WAMALWA, K., CASTIELLO, M., OMBUI, J. N., GATHUMA, J. Capacity building: benchmark for production of meat with low levels of bacterial contamination in local slaughterhouses in Somaliland. In: *Tropical Animal Health and Production Journal* [online]. 2012, vol. 44, nr. 3, pp. 427–433. [citat 17.12.2018]. Disponibil: doi:10.1007/s11250-011-9914-1.
251. WASZKOWSKA, M., MERECZ, D., DRABEK, M. Programy prewencji stresu zawodowego-strategie, techniki, ocena skuteczności. część ii. prewencja stresu zawodowego na poziomie organizacji. In: *Medycyna pracy* [online]. 2010, vol. 61, pp. 191-204. [citat 17.12.2018]. Disponibil: [https://cybra.lodz.pl/Content/8981/Medycyna_Pracy_2010_T_61_nr_2_\(191-204\).pdf](https://cybra.lodz.pl/Content/8981/Medycyna_Pracy_2010_T_61_nr_2_(191-204).pdf).
252. WEIHE, P., JOENSEN, H. D. Dietary recommendations regarding pilot whale meat and blubber in the Faroe Islands. In: *International Journal of Circumpolar Health* [online]. 2012, vol. 71, nr. 1. [citat 17.12.2018]. Disponibil: doi:10.3402/ijch.v71i0.18594.
253. WHO. Hepatitis E: Fact Sheet. World Health Organization [online]. 2018. [citat 07.12.2018]. Disponibil: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs280/en/>.
254. World Health Organization & BURTON, J. WHO Healthy Workplace Framework and Model: Background and Supporting Literature and Practices [online]. 2010. [citat 18.12.2018]. Disponibil: https://www.who.int/occupational_health/healthy_workplace_framework.pdf. - 9789241500241.
255. World Health Organization. Building Healthy and Equitable Workplaces for Women and Men: a resource for employers and worker representatives [online]. 2011. [citat 18.12.2018]. Disponibil: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/77350/9789241501736_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y. ISBN 9789241501736.
256. World Health Organization. Declaration of Astana, Global Conference on Primary Health Care From Alma-Ata towards universal health coverage and the Sustainable Development Goals [online]. 2018. [citat 18.12.2018]. Disponibil: <https://www.who.int/primary-health/conference-phc/declaration>.
257. World Health Organization. Global Plan of Action on Workers Health (2008-2017): Baseline for implementation [Report]. Geneva. 2013. [citat 20.11.2018]. Disponibil: <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-FWC-PHE-2013-01>.
258. World Health Organization. Healthy workplaces: a model for action: for employers, workers, policy-makers and practitioners. World Health Organization. 2010. [citat 22.11.2018]. Disponibil: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44307>. ISBN 9789244599310.

259. World Health Organization. Hepatitis E vaccine: WHO position paper. In: *Weekly epidemiological record Relevé épidémiologique hebdomadaire* [online]. 2015, vol. 90(18), pp. 185–200. [citat 22.11.2018]. Disponibil: <https://www.mesvaccins.net/textes/wer9018HepE.pdf>
260. World Health Organization. Protecting workers' health. 2017. [citat 22.11.2018]. Disponibil: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/protecting-workers'-health>.
261. World Health Organization. WHO Global Plan of Action on Workers' Health 2008-2017. [citat 22.11.2018]. Disponibil: https://www.who.int/occupational_health/who_workers_health_web.pdf.
262. WUELLNER, S. E., ADAMS, D. A., BONAUTO, D. K. Workers' compensation claims not reported in the Survey of Occupational Injuries and Illnesses: Injury and claim characteristics. In: *American Journal of Industrial Medicine* [online]. 2017, vol. 60(3), pp. 264-275. [citat 22.11.2018]. Disponibil: doi:10.1002/ajim.22685.
263. XIANG, J., HANSEN, A., PISANIELLO, D., BI, P. Workers' perceptions of climate change related extreme heat exposure in South Australia: a cross-sectional survey. In: *BMC Public Health* [online]. 2016, 16:549. [citat 28.11.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.1186/s12889-016-3241-4>.
264. YODER, S. F., HENNING, W. R., MILLS, E. W., DOORES, S., OSTIGUY, N., CUTTER, C. N. Investigation of Chemical Rinses Suitable for Very Small Meat Plants to Reduce Pathogens on Beef Surfaces. In: *Journal of Food Protection* [online]. 2012, vol. 75(1), pp. 14-21. [citat 28.11.2018]. Disponibil: doi:10.4315/0362-028X.JFP-11-084.
265. YOKOYAMA, K., IJIMA, S., ITO, H., KAN, M. The Socio-Economic Impact of Occupational Diseases and Injuries. In: *Journal of Industrial Health* [online]. 2013, vol. 51(5), pp. 459–461. [citat 03.12.2018]. Disponibil: doi:10.2486/indhealth.500.
266. YOU, Y., LEAHY, K., RESNICK, C., HOWARD, T., CARROLL, K. C., SILBERGELD, E. K. Exposure to pathogens among workers in a poultry slaughter and processing plant. In: *American journal of industrial medicine* [online]. 2016, vol. 59, nr. 6, pp. 453-464. [citat 03.12.2018]. Disponibil: doi:10.1002/ajim.22594.
267. YUMUK, Z., DAVID, O. Brucellosis in Turkey-an overview. In: *International Journal of Infectious Diseases* [online]. 2012, vol. 16(4):e228-e235. [citat 07.12.2018]. Disponibil: doi:10.1016/j.ijid.2011.12.011.
268. ZHANG, R., CAMPANELLA, C., ARISTIZABAL, S., JAMROZIK, A., ZHAO, J., PORTER, P., LY, S., A BAUER, B. Impacts of Dynamic LED Lighting on the Well-Being and Experience of Office Occupants. In: *International Journal of Environmental Research*

- and Public Health* [online]. 2020, 17(19): 7217. [citat 12. 07.2021]. Disponibil: doi: 10.3390/ijerph17197217.
269. АВИ, ИНДРЕК. Профилактика заболеваний, обусловленных связанными с работой перегрузками костной и мышечной систем. Estonia: Agentuur La Escwador OÜ, 2018, стр. 5. ISBN978-9949-646-03-6.
270. АРТЕМЬЕВА, А. Оценка влияния факторов производственной среды на состояние условий труда и профессиональную заболеваемость работников. В: *IV Международная научно-практическая конференция “Безопасность как фактор устойчивого развития регионов”*. Сборник статей: Федеральное агентство железнодорожного транспорта, ФГБОУ ВПО. Ижевск. 2014. стр. 15-18.
271. АХМЕДОВА, М. Д. Иммунная система у больных бруцеллезом с кардиоваскулярными нарушениями. Махачкала, 2007. 167 стр.
272. БАЕВСКИЙ, Р. М., БЕРСЕНЕВА, А. П. Оценка адаптационных возможностей организма и риск развития заболеваний. Москва, 1997. 236 стр.
273. БАЛАБАНОВА, Л. А., ИМАМОВ, А. А., РАДЧЕНКО, О. Р. Анализ влияния производственных факторов на состояние здоровья работников машиностроения. В: *Сборник научных трудов VI Всероссийской научно-практической конференции с международным участием «Актуальные вопросы гигиены»*. Санкт-Петербург. 2021, стр. 32-36.
274. ВЕЙН, А. М. Вегетативные расстройства: Клиника, лечение, диагностика. Москва. Медицинское информационное агентство, 2000. 752 стр.
275. ВОРОШИЛОВ, А. С., ВОРОШИЛОВ, С. П., НОВИКОВ, Н. Н., ФАЙНБУРГ, Г. З. Оценка риска вреда здоровью В: *Безопасность и охрана труда*. Россия. 2015 г. №2, стр. 16.
276. ГИМРАНОВА, Г. Г., ГИМАЕВА, З. Ф., КАРИМОВА, Л. К., УРАЗАЕВА, Э. Р. Современные подходы к профилактике заболеваний сердечно-сосудистой системы у работников, занятых в добыче нефти. В: *Материалы Республиканской научно-практической Конференции с международным участием «Здоровье и окружающая среда»*, посвященной 90-летию Республиканского унитарного предприятия «научно-практический центр гигиены». Минск, 2017. Том 1, стр. 120-122.
277. ДАНИЛОВ, А. Н., БЕЗРУКОВА, Г. А., НОВИКОВА, Т. А., ШАЛАШОВА, М. Л. Медико-гигиенические аспекты сохранения трудового потенциала работников сельского хозяйства. В: *Материалы Республиканской научно-практической Конференции с международным участием «Здоровье и окружающая среда»*,

- посвященной 90-летию Республиканского унитарного предприятия «научно-практический центр гигиены». Минск. 2017. Том. 1, стр. 127-130.
278. ЕНИКЕЕВ, Д. А., ХИСАМОВ, Э. Н., НУРГАЛЕЕВА, Е.А., СРУБИЛИН, Д. В., БАЙБУРИНА, Г. А., ЛЕХМУС, В. И., ХАЛИТОВА, Г.Г., ФАРШАТОВА, Е. Р., НАГАЕВА, Л. В., ГОЛОВИН, В. П. Основы патофизиологии. Типовые патологические процессы. Учебное пособие. Уфа: ГБОУ ВПО БГМУ Минздрава России. 2017. 164 стр. УДК 616.8-092 (075.8).
279. КОЛЧИН, А. С. Гигиеническая оценка факторов риска и профилактика профессионального стресса у специалистов Федеральной службы по надзору в сфере защиты прав потребителей и благополучия человека. Автореферат диссертации по медицине. Омск. 2015.
280. КУЗНЕЦОВ, В. А., ШЛИПАКОВ, Я. П. Технология переработки мяса и других продуктов убоя животных. Москва. Колос, 1975. 192 стр.
281. КУЗНЕЦОВА, О. А. Теоретические и практические аспекты анализа прогнозирования рисков в технологии мяса и мясной продукции. Диссертация на соискание ученой степени доктора технических наук. Москва. 2017 г. стр. 3.
282. КУНДРЮКОВА, У. И., ДРОЗДОВА, Л. И. Ветеринарно-санитарная экспертиза и комплекс морфологических изменений при дикроцелиозе. Учебное пособие. Екатеринбург. Издательство Уральского ГАУ, 2019. ISBN 978-5-87203-428-5.
283. ЛЕМЕШЕВСКАЯ, Е. П., КУРЕНКОВА, Г. В., ЖУКОВА, Е. В. Основы физиологии труда. Влияние особенностей трудовой деятельности на организм человека. Учебно-методическое пособие для студентов. Кафедра гигиены труда и гигиены питания. Иркутск. 2016. УДК 612.766.1(075.8).
284. МАРТЫНОВА, А. П. Гигиена труда в пищевой промышленности. Москва. 1988. 199 стр.
285. МИКРИНА, В. Г. Международно-правовые механизмы защиты трудовых прав наиболее уязвимых групп населения. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва. 2019. 198 стр.
286. МИНАЕВА, В. В., ГАПОНЕНКО, А. В. Влияние Шума на Организм Человека В: *Международный студенческий научный вестник* [online]. 2015 г. №3-1, стр. 56-58. [citat 09.11.2018]. Disponibil: <https://eduherald.ru/ru/article/view?id=12026>
287. ПЕТРУНИНА, И. В., МАРИНИНА, Т. А. Затраты труда и принципы их определения на предприятиях мясной отрасли. В: *Все о мясе*. 2011 г. №3, стр. 28-31.
288. ПОЛЯНИНА, А. В., БЫСТРОВА, Т. Н., ЕФИМОВ, Е. И. Научное обоснование системы эпидемиологического надзора и контроля гепатита е на территории

- умеренного климата. В: *Журнал инфектологии* [online]. 2017 г., No. 9(2), стр. 93-100. [citat 07.11.2018]. Disponibil: <https://doi.org/10.22625/2072-6732-2017-9-2-93-100>.
289. ПОСЫПАЕВА, Ю. А. Обеспечение безопасности работников мясоперерабатывающих предприятий АПК путем разработки и внедрения комплекса профилактических мероприятий. АВТОРЕФЕРАТ диссертации «Безопасность технологических процессов и производств» Санкт-Петербургского государственного аграрного университета. Санкт-Петербург-Пушкин. 2010, стр. 16-22.
290. ПЫНЗАРУ, Ю. В. Оценка состояния здоровья работников предприятий по переработке мяса. В: *Гигиена и санитария* [online]. 2019 г. Том 98, № 3, стр. 280-286. [citat 17.03.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-sostoyaniya-zdorovya-rabotnikov-predpriyatiy-po-pererabotke-myasa>.
291. ПЫНЗАРУ Ю. Результаты изучения заболеваемости с временной утратой трудоспособности работников предприятий по переработке мяса. В: *Материалы республиканской научно-практической конференции с международным участием «Здоровье и окружающая среда», посвященной 90-летию республиканского унитарного предприятия «Научно-практический центр гигиены»*. Минск [online]. 2017. Том 1, с. 159-162. ISBN 978-985-7044-44-3 (т. 1).
292. РАХИМОВ, Х. Изучение влияния шума на организм человека. В: *Открытая Международная научно-исследовательская конференция старшеклассников и студентов «Образование. Наука. Профессия»*. Дюргюли. 2017.
293. РАХМАНИНА, С. А. Гигиеническое Обоснование Мер Профилактики Профессиональной и Общей Заболеваемости у Рабочих Сырьевых Цехов Мясоперерабатывающих Предприятий. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата медицинских наук. Гигиена. Санкт-Петербургский Институт УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВРАЧЕЙ. Санкт-Петербург. 1992.
294. САТЮКОВА, Л. А. Предупреждение травматизма и профессиональных заболеваний работников АПК за счет организационно-технических мероприятий: на примере Тюменской области. «Безопасность технологических процессов и производств» ФГОУ ВПО «Санкт-Петербургский Государственный аграрный университет». 2010, стр. 205-218.
295. СЕРЫЙ, Н. А. Адаптация к стрессогенным факторам работников мясоперерабатывающих предприятий. В: *Вестник КемГУ* [online]. 2011. Том 1, № 45, стр. 131-133. [citat 07.11.2018]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/adaptatsiya-k-stressogennym-faktoram-rabotnikov-myasopererabatyvayuschih-predpriyatiy>.

296. СИДОРЕНКО, И. В. Приёмка, убой и первичная переработка скота, птицы и кроликов. Учебное пособие по ПМ.01. Брянск. 2015.
297. СИТДИКОВ, Р. З. Гигиеническая и медико-социальная оценка условий труда и состояние здоровья работников пищевой промышленности (на примере кондитерской фабрики). Автореферат диссертации по медицине. Москва. 2013.
298. СКВОРЦОВ, А. Н. Влияние шума на работоспособность операторов мясоперерабатывающих цехов. В: *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Экология и безопасность жизнедеятельности* [online]. 2018 г. Том 26, № 4, стр. 402- 408. [citat 07.12.2018]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-shuma-na-rabotosposobnost-operatorov-myasopererabatyvayuschih-tsehov>.
299. ШИРОКОВ, Ю. А., ИВАКИНА, Е. Г. Производительность и условия труда: связь и перспективы улучшения. В: *Экономика труда* [online]. 2021 г. Том 8, № 3, стр. 251-260. [citat 09.11.2022]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/proizvoditelnost-i-usloviya-truda-svyaz-i-perspektivy-uluchsheniya>.

ANEXE

Anexa 1

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII AL REPUBLICII MOLDOVA
MEDICUL ȘEF SANITAR DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA

HOTĂRÎRE
mun. Chișinău

„28” iunie 2017

Nr. 2

**Cu privire la aprobarea Ghidului practic
„Evaluarea igienică a factorilor de
risc ocupațional și a impactului lor
asupra stării de sănătate a angajaților
întreprinderilor de procesare a cărnii”**

În scopul îmbunătățirii eficienței supravegherii de stat a sănătății publice asupra factorilor de risc profesional de la întreprinderile de procesare a cărnii și stării de sănătate a angajaților de la întreprinderile nominalizate, în temeiul art. 17 alin. (1) al Legii nr. 10-XVI din 03 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 67), și în temeiul Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, structurii și efectivului – limită ale aparatului central al acestuia, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 397 din 31 mai 2011, cu modificările și completările ulterioare,

HOTĂRĂSC:

1. A aproba Ghidul practic „Evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii”, conform anexei.
2. Centrul Național de Sănătate Publică (dl. Iu. Pînzaru) va asigura multiplicarea, distribuirea și amplasarea Ghidului nominalizat pe pagina web oficială a instituției în termen de 10 zile din data semnării.
3. Directorul general al Centrului Național de Sănătate Publică, dl. Iurie Pînzaru, medicii șefi ai Centrelor de Sănătate Publică teritoriale vor asigura implementarea și aplicarea în activitatea Serviciului de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice a Ghidului nominalizat și controlul executării prezentei Hotărâri.
4. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Colegiile de Medicină vor organiza implementarea Ghidului practic „Evaluarea igienică a factorilor de risc ocupațional și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii”, în activitatea didactică a catedrelor respective.
5. Controlul executării prezentei Hotărâri se pune în sarcina Medicilor șefi adjuncți sanitari de stat al Republicii Moldova și medicilor șefi sanitari de stat ai municipiilor și raioanelor.

**Medic șef sanitar de Stat
al Republicii Moldova,
Viceministru**

Aliona SERBULENCO

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

ORDIN

mun. Chișinău

„ 28 ” decembrie 2020

nr. 1276

**Cu privire la aprobarea Ghidului practic
Măsuri de prevenire a infecției COVID-19
la întreprinderile de procesare a cărnii**

În scopul îmbunătățirii eficienței supravegherii de stat a sănătății publice asupra factorilor de risc profesional la unele întreprinderi din economia națională cu expunere vădită la infecția COVID-19 și protecției vieții și sănătății, în temeiul art.6 al Legii nr.10 din 03 februarie 2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice (Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.67) și în temeiul Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, structurii și efectivului-limită ale aparatului central al acestuia, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 694 din 30 august 2017,

ORDON:

1. A aproba Ghidul practic „Măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii”, conform anexei.
2. Agenția Națională pentru Sănătate Publică va asigura multiplicarea, distribuirea și amplasarea Ghidului nominalizat pe pagina web oficială a instituției în termen de 5 zile din data semnării.
3. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Colegiile de Medicină vor organiza implementarea Ghidului practic „Măsuri de prevenire a infecției COVID-19 la întreprinderile de procesare a cărnii”, în activitatea didactică a catedrelor respective.
4. Controlul executării prezentului ordin se atribuie dnei Daniela Demișcan, șef Direcție politici în domeniul sănătății publice.

Ministru

Viorica DUMBRĂVEANU

REPUBLICA MOLDOVA

Agencia de Stat pentru
Proprietatea Intelectuală

BREVET

DE INVENȚIE DE SCURTĂ DURATĂ

Nr. 1258

Eliberat în temeiul Legii nr. 50/2008 privind protecția invențiilor

Titlul: **Metodă de identificare a markerului anti-HVE IgG
în serul sangvin**

Titular: **CENTRUL NAȚIONAL DE SĂNĂTATE PUBLICĂ AL
MINISTERULUI SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI
SOCIALE AL REPUBLICII MOLDOVA, MD**

Data depozit: 2017.12.05

Durata brevetului : 6 ani

Descrierea invenției, revendicările și desenele constituie parte
integrantă a prezentului brevet de invenție de scurtă durată

Director General

CHIȘINĂU

REPUBLICA MOLDOVA

Agencia de Stat pentru
Proprietatea Intelectuala

BREVET

DE INVENTIE

DE SCURTĂ DURATĂ

Nr. 1291

Eliberat în temeiul Legii nr. 50/2008 privind protecția invențiilor

Titlul: Metodă de identificare a markerului anti-HVE IgG
în serul sangvin la persoane cu risc sporit de
infectare

Titular: CENTRUL NAȚIONAL DE SĂNĂTATE PUBLICĂ AL
MINISTERULUI SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI
SOCIALE AL REPUBLICII MOLDOVA, MD

Data depozit: 2018.02.05

Durata brevetului : 6 ani

Descrierea invenției, revendicările și desenele constituie parte
integrantă a prezentului brevet de invenție de scurtă durată

Director General

CHIȘINĂU

AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU SĂNĂTATE PUBLICĂ

ACTUL nr. 12
din "09" VII 2019

DE IMPLEMENTARE A BREVETULUI DE INVENȚIE
(în diagnosticul de laborator)

1. *Denumirea ofertei de implementare:* "METODĂ DE IDENTIFICARE A MARKERULUI ANTI-HVE IgG ÎN SERUL SANGVIN LA PERSOANE CU RISC SPORIT DE INFECTARE"
2. *Autorii:* PÎNZARU Iurie, dr. șt. med., confer. univ., SPÎNU Constantin, dr.hab. șt.med., prof. univ., ISAC Maria, dr. șt. med., confer. cercet., SAJIN Octavian, dr. șt. med., confer. cercet., GUȚU Veaceslav, doctorand.
3. *Numărul brevetului de invenție de scurtă durată:* nr.1291 din 30.11.2018
4. *Unde și când a fost implementat:* a.2019, Agenția Națională pentru Sănătate Publică, laboratorul microbiologic.
5. *Eficacitatea implementării:* Aplicarea metodei de identificare a markerului anti-HAV IgG în serul sangvin la persoane cu risc sporit de infectare completează șirul metodelor noi de diagnostic de laborator a maladiilor transmisibile și va facilita capacitățile de identificare a markerului anti-HAV IgG, care să prezinte sensibilitate și specificitate de 100% din probele cu rezultate de investigații invalide, la un preț accesibil pentru reagenții de laborator utilizați.
Metoda data permite examinarea serului sangvin în testul imunoenzimatic cu utilizarea microplăcii adsorbite cu AgHVE și determinarea valorilor densității optice a probelor cu identificarea probelor de ser pozitive și negative la anti-HAV IgG și va înlătura rezultatele invalide urmare a realizării analizei imunoenzimatic.
6. *Obiecții/Propuneri* Metoda va fi utilizată pentru sporirea eficacității de identificare a markerului anti-HAV IgG în probele de ser sangvin cu rezultat neconcludent la persoane cu risc sporit de infectare cu virusul hepatitei virale E în special la întreprinderile de procesare a cărnii.

Brevetul nominalizat este valorificat în practica medicală (laboratorul microbiologic) conform descrierii în cerere.

Director interimar ANSP,
Președintele Consiliului Științific

Nicolae FURTUNĂ

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AL REPUBLICII MOLDOVA

UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ
ȘI FARMACIE „NICOLAE TESTEMIȚANU”
DIN REPUBLICA MOLDOVA

MINISTRY OF HEALTH, LABOUR AND SOCIAL PROTECTION
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

NICOLAE TESTEMIȚANU STATE UNIVERSITY
OF MEDICINE AND PHARMACY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

MD-2004, Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 165, tel.: (+373) 22 205 701, fax: (+373) 22 242 344, contact@usmf.md, www.usmf.md

16.12.2020 nr. 03-2694

la nr. _____ din _____

ACT DE IMPLEMENTARE

1. **Denumirea ofertei de implementare:** Ghidul practic "EVALUAREA CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI A STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎN ÎNȚEPINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII", 2017.
2. **Autor:** Iurie PÎNZARU, dr. șt. med., conf. univ.
3. **Autoritatea care a aprobat, data, numărul:** Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, Hotărârea nr.2 din 28.06.2017 a Medicului șef sanitar de stat al Republicii Moldova.
4. **Unde și când a fost implementat:** a. 2020, la Disciplina de igienă din cadrul Departamentului de Medicină Preventivă a Universității de Stat de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu".
5. **Eficacitatea implementării:** Aplicarea Ghidului practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților în întreprinderilor de procesare a cărnii" în activitatea didactică a studenților, rezidenților USMF "Nicolae Testemițanu" și pregătirea postuniversitară a medicilor igienişti din cadrul Agenției Naționale pentru Sănătate Publică (ANSP), care completează lista actelor normative și directive în domeniul sănătății ocupaționale la întreprinderile de procesare a cărnii (ÎPC). Totodată, va permite studiarea detaliată a factorilor de risc profesionali la locul de muncă, care pot influența starea de sănătate a angajaților de la întreprinderile nominalizate.
6. **Obiecții/Propuneri** Ghidul practic va fi utilizat pentru pregătirea studenților și rezidenților USMF "Nicolae Testemițanu", medicilor igienişti din cadrul ANSP pentru extinderea cunoștințelor în domeniul sănătății ocupaționale, implicarea în luarea deciziilor în comun cu alte autorități în vederea evaluării stării de sănătate în raport cu rezultatele investigațiilor de laborator și măsurătorilor instrumentale organizate la ÎPC.

Ghidul practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților în întreprinderilor de procesare a cărnii", 2017 este valorificat conform conținutului la Disciplina de igienă din cadrul Departamentului de Medicină Preventivă a Universității de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu".

Prim-prorector pentru activitatea
didactică, dr. hab. șt. med.,
profesor universitar

Olga CERNEȚCHI

AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU
SIGURANȚA ALIMENTELOR
MD-2009, mun. Chișinău, str. M.Kogălniceanu, 63,
Republica Moldova
Tel/fax. (+373 22) 26-46-40, 29-47-30 e-mail:
info@ansa.gov.md, www.ansa.gov.md

NATIONAL FOOD SAFETY
AGENCY
MD-2009, str. Mihail Kogălniceanu , 63, Chisinau,
Republic of Moldova
Tel/fax. (+373 22) 26-46-40, 29-47-30
e-mail: info@ansa.gov.md, www.ansa.gov.md

Nr. 01-6/3418 din " 30 " 12 20 20

La nr. _____ din " _____ " _____ 20 _____

ACT
DE IMPLEMENTARE
din " 30 " 12 2020

1. **Denumirea ofertei de implementare:** Ghidul practic "EVALUAREA CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI A STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNȚREPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII", 2017.
2. **Autor:** Iurie PÎNZARU, dr. șt. med., confer. univ.
3. **Autoritatea care a aprobat, data, numărul:** Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, Hotărârea nr.2 din 28.06.2017 a Medicului șef sanitar de stat al Republicii Moldova.
4. **Unde și când a fost implementat:** a.a.2019-2020, în subdiviziunile teritoriale din cadrul Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor (ANSA).
5. **Eficacitatea implementării:** Implementarea și aplicarea Ghidului practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" în activitatea specialiștilor din cadrul ANSA completează lista actelor normative și directive care reglementează activitatea de supraveghere și control în domeniul siguranței ocupaționale la întreprinderile de procesare a cărnii (ÎPC). Totodată, va permite identificarea operativă și eficientă a factorilor de risc ocupaționali, care pot periclita starea de sănătate a angajaților de la întreprinderile nominalizate.
6. **Obiecții/Propuneri** Ghidul practic va fi utilizat în toate subdiviziunile teritoriale ale ANSA pentru sporirea eficacității de supraveghere și control în domeniul siguranței ocupaționale, implicarea și colaborarea cu alte autorități în vederea organizării investigațiilor de laborator și măsurători instrumentale din mediul de muncă de la ÎPC.

Ghidul practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii", 2017 este valorificat în subdiviziunile Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor conform conținutului.

Director general

Vladislav COTICI

Republica Moldova
mun. Chișinău, MD-2001

str. Tighina 65, of. 607
tel/fax.: (373-22) 54-91-21
tel./fax: (373-22) 54-73-73
tel: (373-22) 54-91-20

GBG-MLD SRL

Rechizitele bancare:

Cod fiscal/1003600117582

Cod TVA: /0205086

BC "Moldova-Agroindbank" SA
filiala M.Eminescu

cod: AGRNMD2X864

Cod IBAN: MD14AG000000225184801542

ACTUL nr. 9
din "17" "12" 2019

DE IMPLEMENTARE A BREVETULUI DE INVENȚIE

(în diagnosticul de laborator)

1. **Denumirea ofertei de implementare:** "METODĂ DE IDENTIFICARE A MARKERULUI ANTI-HVE IgG ÎN SERUL SANGVIN LA PERSOANE CU RISC SPORIT DE INFECTARE"
2. **Autorii:** PÎNZARU Iurie, dr. șt. med., confer. univ., SPÎNU Constantin, dr.hab. șt.med., prof. univ., ISAC Maria, dr. șt. med., confer. cercet., SAJIN Octavian, dr. șt. med., confer. cercet., GUȚU Veaceslav, doctorand.
3. **Numărul brevetului de invenție de scurtă durată:** nr.1291 din 30.11.2018
4. **Unde și când a fost implementat:** a.2019, laboratorul "Invitro Diagnostics" SRL.
5. **Eficacitatea implementării:** Aplicarea metodei de identificare a markerului anti-HAV IgG în serul sangvin la persoane cu risc sporit de infectare completează șirul metodelor noi de diagnostic de laborator a maladiilor transmisibile și va facilita capacitățile de identificare a markerului anti-HAV IgG, care să prezinte sensibilitate și specificitate de 100% din probele cu rezultate de investigații invalide, la un preț accesibil pentru reagenții de laborator utilizați.
Metoda data permite examinarea serului sangvin în testul imunoenzimatic cu utilizarea microplăcii adsorbite cu AgHVE și determinarea valorilor densității optice a probelor cu identificarea probelor de ser pozitive și negative la anti-HAV IgG și va înlătura rezultatele invalide urmare a realizării analizei imunoenzimatic.
6. **Obiecții/Propuneri** Metoda va fi utilizată în laboratorul "Invitro Diagnostics" SRL pentru sporirea eficacității de identificare a markerului anti-HAV IgG în probele de ser sangvin cu rezultat neconcludent la persoane cu risc sporit de infectare cu virusul hepatitei virale E în special la întreprinderile de procesare a cărnii.

Brevetul nr.1291 din 30.11.2018 este valorificat în laboratorul microbiologic "Invitro Diagnostics" SRL conform descrierii în cerere.

Tudor CEAICOVSCHI
Director general "GBG-MLD" SRL

Nr. Certificate: 03304
ISO 9001: 2015

PATRONATUL ÎNTEPRINDERILOR INDUSTRIEI PRELUCRĂTOARE DE CARNE

Mun. Chișinău, str. Muncești 121A, MD2002, tel.: +37368022222/+37368090046,
IDNO1010620009252,
c/d MD10VI000002224808484MDL, în BCA Victoria Bank, fil. nr.8 Chișinău, BIC
VICBMD2X802 tel.+37368022222

ACTUL DE IMPLEMENTARE din " 08 " *Aprilie* 2020

1. **Denumirea ofertei de implementare:** Ghidul practic "EVALUAREA CONDIȚIILOR DE MUNCĂ ȘI A STĂRII DE SĂNĂTATE A ANGAJAȚILOR ÎNTEPRINDERILOR DE PROCESARE A CĂRNII", 2017.
2. **Autor:** Iurie PÎNZARU, dr. șt. med., confer. univ.
3. **Autoritatea care a aprobat, data, numărul:** Patronatul întreprinderilor industriei prelucrătoare de carne
4. **Unde și când a fost implementat:** a. 2019-2020 la întreprinderile de procesare a cărnii din Republica Moldova.
5. **Eficacitatea implementării:** Aplicarea Ghidului practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii" în activitatea managerială și de producere a materiei prime, produselor finite din carne și pregătirea angajaților de la întreprinderile nominalizate în scopul facilitării stării de, care completează lista actelor normative și directive în domeniul sănătății ocupaționale la întreprinderile de procesare a cărnii (ÎPC). Totodată, va permite facilitarea premiselor pentru studierea detaliată stării de sănătate a angajaților în raport cu factorii de risc profesionali la locul de muncă de la întreprinderi.
6. **Obiecții/Propuneri** Ghidul practic va fi utilizat pentru pregătirea studenților și rezidenților USMF "Nicolae Testemițanu", medicilor igienisti din cadrul ANSP pentru extinderea cunoștințelor în domeniul sănătății ocupaționale, implicarea în luarea deciziilor în comun cu alte autorități în vederea evaluării stării de sănătate în raport cu rezultatele investigațiilor de laborator și măsurătorilor instrumentale organizate la ÎPC.

Ghidul practic "Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii", 2017 este valorificat conform conținutului la ÎPC SRL "Salamer", SRL "Nivali", SA "Aviselect", SRL "Cardiax Plus", "SA Basarabia Nord", SRL Carmez Processing", FPC "Pegas" s.a.

Președintele Patronatului

Sergiu GRĂDINARU

IMSP Spitalul Clinic de Boli Infecțioase "Toma Ciorbă"

ACTUL nr. 01-4/441
din "16" "12" 2020

DE IMPLEMENTARE A BREVETULUI DE INVENȚIE
(în diagnosticul de laborator)

1. *Denumirea ofertei de implementare:* "METODĂ DE IDENTIFICARE A MARKERULUI ANTI-HVE IgG ÎN SERUL SANGVIN LA PERSOANE CU RISC SPORIT DE INFECTARE"
2. *Autorii:* PÎNZARU Iurie, dr. șt. med., confer. univ., SPÎNU Constantin, dr.hab. șt.med., prof. univ., ISAC Maria, dr. șt. med., confer. cercet., SAJIN Octavian, dr. șt. med., confer. cercet., GUȚU Veaceslav, doctorand.
3. *Numărul brevetului de invenție de scurtă durată:* nr.1291 din 30.11.2018
4. *Unde și când a fost implementat:* a.2019, laboratorul bacteriologic al IMSP Spitalul Clinic de Boli Infecțioase "T.Ciorbă".
5. *Eficacitatea implementării:* Aplicarea metodei de identificare a markerului anti-HAV IgG în serul sangvin la persoane cu risc sporit de infectare completează șirul metodelor noi de diagnostic de laborator a maladiilor transmisibile și va facilita capacitățile de identificare a markerului anti-HAV IgG, care să prezinte sensibilitate și specificitate de 100% din probele cu rezultate de investigații invalide, la un preț accesibil pentru reagenții de laborator utilizați.
Metoda data permite examinarea serului sangvin în testul imunoenzimatic cu utilizarea microplăcii adsorbite cu AgHVE și determinarea valorilor densității optice a probelor cu identificarea probelor de ser pozitive și negative la anti-HAV IgG și va înlătura rezultatele invalide urmare a realizării analizei imunoenzimatic.
6. *Obiecții/Propuneri* Metoda va fi utilizată în pentru sporirea eficacității de identificare a markerului anti-HAV IgG în probele de ser sangvin cu rezultat neconcludent la persoane cu risc sporit de infectare cu virusul hepatitei virale E în special la întreprinderile de procesare a cărnii.

Brevetul nr.1291 din 30.11.2018 este valorificat în laboratorul bacteriologic al IMSP Spitalul Clinic de Boli Infecțioase "Toma Ciorbă" conform descrierii în cerere.

Director

Sergiu VASILÎȚA

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE AL REPUBLICII MOLDOVA

AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU SĂNĂTATEA PUBLICĂ
IP UNIVERSITATEA DE STAT DE MEDICINĂ ȘI FARMACIE „NICOLAE TESTEMIȚANU”

Iurie Pînzaru, Vladimir Bebîh,
Svetlana Gherciu-Tutuescu, Raisa Deleu

GHID PRACTIC

privind evaluarea igienică a factorilor mediului
ocupațional și a procesului de muncă.
Criteriile și clasificarea condițiilor de muncă

Chișinău, 2021

CHESTIONARUL nr.1
privind studiul stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (ÎPC)

Adresa juridică _____

1. Vârsta _____ sexul: M, F
2. Vechimea în muncă ca în domeniul procesării cărnii _____ ani.
3. Anul angajării în muncă la ÎPC actuală _____
4. Până în anul _____ (conform p.4) am activat (ruta profesională)

se indică anii și funcțiile deținute

5. Consider, că între anii _____ am activat cu factori nocivi/nefavorabili de muncă

se enumeră factorii și perioada de contact

6. Lucrați în schimburi, câte ore?

I -
 II -
 III -

7. Denumiți locul de muncă și enumerați procesele pe care le efectuați pe parcursul schimbului

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....
- 6.....
- 7.....
- 8.....
- 9.....

10. Maladiile cronice de care suferiți (le indicați astfel cum le percepeți/înțelegeți Dvs.)

Nr. d/o	Denumirea maladiei (diagnosticul)	Anul îmbolnăvirii	Cauzele îmbolnăvirii	Posibili factori nocivi care au dus la îmbolnăvire	Analize de laborator
1	2	3	4	5	6

11. Anul susținerii examenelor medicale **conform ordinului MS nr.255/1996** (fiind angajat în muncă) _____, funcția deținută _____ și **ordinului MS nr. 132/1996**, anul _____, funcția deținută (datele se colectează din f. 025/e pentru ultimii 3 ani)

Data, anul susținerii	Medicii-specialiști care au examinat starea sănătății			Date de laborator	Rezultatul final
	terapeut	se indică	se indică		
1	2	3	4	5	6
2014					
2015					
2016					

12. Cum vă autoevaluați starea de sănătate la zi: perfect sănătos _____ practic sănătos _____ bolnăvicios _____, bolnav cronic _____ În cazul aprecierii stării ca **bolnăvicios și bolnav cronic** enumerați cauzele:

-
-
-
-
-

13. Ați fost bolnav (ă) de alte maladii acute neindicate în p.10, legate de profesie

15.1. boli infecțioase da, nu anul _____ cauza _____
15.2. boli alergice da, nu anul _____ cauza _____
15.3. traumatisme da, nu anul _____ cauza _____
15.4.intoxicații da, nu anul _____ cauza _____

14. Ați primit buletine de boală în ultimii ani în calitate de angajat la ÎPC - da, nu? În cazul **da** se descrie, data, anul și diagnosticul:

-
-
-

15. Enumerați factorii nefavorabili (nocivi) care persistă la locul de muncă.

Locul de muncă	Procese de muncă efectuate	Factorii nocivi	Durata contactului (ore în zi)	Cum apreciați condițiile de muncă, favorabile /nefavorabile
1	2	3	4	5
		temperatura joasă		
		temperatura ridicată		
		umeditatea sporită		
		viteza curenților de aer		
		zgomot		

		<i>vibrație</i>		
		<i>pulberi</i>		
		<i>Alți factori</i>		

16. Autoapreciați condițiile Dvs. habituale în raport cu autoevaluarea stării de sănătate (p.12)

Așezarea habituală		Favorabile	Nefavorabile
1.	2.	3.	4.

17. Considerați că activitățile sau factorii nocivi de la locul de muncă v-au afectat sănătatea?

Bifați: Da _____ Nu _____

18. Propunerile și sugestiile medicului de familie/de întreprindere:

- oportunitatea susținerii examenelor medicale de către angajații ÎPC _____

- modalitatea (în viziunea Dvs.) a organizării examenelor medicale ale lucrătorilor

- Propuneri privind îmbunătățirea evidenței primare a angajaților

MULȚUMIM PENTRU COLABORARE!

CHESTIONARUL nr.2
privind asigurarea asistenței medicale angajaților de la întreprinderile de procesare a
cărnii (ÎPC)

Adresa juridică _____

1. Numărul angajaților la ÎPC (total) _____ persoane
 inclusiv: bărbați _____, femei _____

2. Distribuția angajaților pe grupuri de vârstă

Vârsta	Total	Bărbați	Femei
Sub 18 ani			
18-25 de ani			
26-30 de ani			
31-40 de ani			
41-50 de ani			
51-62 de ani			
Peste 62 de ani			
TOTAL			

3. Numărul pensionarilor angajați la ÎPC (01.01.2014) *total* _____ inclusiv B _____ F _____
 3.1. se descriu genurile de lucrări efectuate:

4. Numărul invalizilor la ÎPC (01.01.201____) *total* _____
 inclusiv gradul I _____ F _____ B _____
 gradul II _____ F _____ B _____
 gradul III _____ F _____ B _____

4.1. se descriu genurile de lucrări efectuate:

5. Denumirile secțiilor și locurilor de muncă conform procedurilor efectuate

Denumirea secției/locului de muncă	Nr. de persoane implicate		Factorii nocivi la locul de muncă	Atribuțiile exercitate
	B	F		
1	2	3	4	5

6. Modalitatea de acordare a asistentei medicale primare lucrătorilor _____

7. Personalul medical de la ÎPC:

Medici _____ funcții, pers.fizice _____

Asistenți ai medicului _____ funcții, pers.fizice _____ În cazul disponibilității personalului medical indicat în p.7 se expun:

8. Datele referitoare la medicul/asistentul medicului, care acordă asistența medicală angajaților ÎPC

F.N (deplin)	Funcția deținută	Instituția de învățământ absolvită, anul	Pregătirea profesională post universitară, anul, tematica	Atribuțiile/responsabilitățile funcționale la ÎPC
1	2	3	4	5

9. Asigurarea ÎPC cu punct medical-da, nu. În cazul *da* se expun datele privind componența încăperilor și destinația lor, procedurile organizate _____

10. Asigurarea punctului medical cu laborator clinico-diagnostic-da, nu. În cazul *da* se expun investigațiile clinico-diagnostice efectuate în laborator _____

11. Numărul investigațiilor clinico-diagnostice efectuate angajaților total _____

	201__			201__		
	Total	Valori normale	Devieri	Total	Valori normale	Devieri
Analiza generală a sîngelui						
Analiza urinei						
Biochimia sîngelui						
Electrocardiogram						
Alte se denumesc						

12. Completați datele abaterilor de la normă conform p.11 pentru a. 201__-201__ ale investigațiilor de laborator ale angajaților la care au fost stabilite depășiri

Numele de familie	Anul nașterii	Diagnosticul	Indicatorii determinați cu depășire		
			Analiza gener.sâng	Analiza urinei	Biochimia sângelui

NOTĂ: datele se colectează din laboratorul clinico-diagnostic și f.025/e

13. În cazul acordării asistenței medicale de o altă IMSP se indică

F.N (deplin)	Denumirea IMSP	Funcția deținută	Instituția de învățământ absolvită, anul	Pregătirea profesională post universitară, anul, tematica	Responsabili tățile funcționale
1	2	3	4	5	6

11. Enumerați cauzele adresărilor după asistență medicală primară și frecvenței adresărilor (se va reieși din studiul fișelor medicale)_____

12. Ponderea maladiilor înregistrate în localitate inclusiv la ÎPC

	201__	201__	201__	201__
Morbiditatea generală				
Inclusiv la ÎPC				
** Incidența				
Inclusiv la ÎPC				
** Prevalența				
Inclusiv la ÎPC				
Ponderea bolilor cardiovasculare în %				
inclusiv la ÎPC				
din ele ponderea HTA				
inclusiv la ÎPC				
Ponderea bolilor sistemului respirator în %				
inclusiv la ÎPC				

din ele pneumonii				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				
Pondereea bolilor sistemului digestiv în %				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				
Pondereea bolilor alergice în %				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				
Pondereea bolilor micotice în %				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				
Pondereea bolilor parazitare în %				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				
Enumerați maladiile specifice localității și ponderea lor în %				
<i>inclusiv la ÎPC</i>				

Nota: obligator se completeaza și rândurile, *inclusiv la ÎPC*

13. Pondereea înregistrării maladiilor

* în 2014 la bărbați _____ %, femei _____ %

* în 2015 la bărbați _____ %, femei _____ %

14. Descrieți sub formă liberă situația privind hepatitele cronice, cirozele hepatice, cancer hepatic: nr.pacienților; separat-bărbați, femei; după profesia deținută, indicați grupa de vârstă și sexul

15. Denumiți activitățile concrete ale medicului/asistentului medicului referitor la acordarea asistenței medicale lucrătorilor de la ÎPC

a. profilactice

b. curative

16. Enumerați conform datelor statistice maladiile frecvent întâlnite la ÎPC și care sunt cauzele în viziunea Dvs.?

201 _____

201_____

Data completării “____” _____ 201__

L.S.

Medic/asistentul medicului, semnatura, nt. tel.

MULȚUMIM PENTRU COLABORARE!

Incidența și ponderea morbidității cu ITM a lucrătorilor din IPC în funcție de sex și grupele de vârstă

Grupele de vârstă, ani	Total				Bărbați				Femei			
	N cazuri	Indicele de frecvență, cazuri la 100 muncitori	Indicele de structură, %	95%ÎI	N cazuri	Indicele de frecvență, cazuri la 100 muncitori	Indicele de structură, %	95%ÎI	N cazuri	Indicele de frecvență, cazuri la 100 muncitori	Indicele de structură, %	95%ÎI
< 19	3	60,0	0,4	0,0-0,8	1	33,3	0,3	0,0-0,8	2	100,0	0,4	0,0-1,1
20-29	167	273,8	20,1	17,4-22,8	59	245,8	15,4	11,8-19,0	108	291,9	24,1	20,1-28,0
30-39	316	232,4	38,0	34,7-41,3	140	250,0	36,6	31,4-41,4	176	220,0	39,2	34,7-43,7
40-49	187	89,9	22,5	19,6-25,3	95	103,3	24,8	20,9-29,1	92	79,3	20,5	16,8-24,2
50-59	120	173,9	14,4	12,0-16,8	65	209,7	17,0	13,9-20,7	55	144,7	12,2	9,2-15,3
60 și peste	39	975,0	4,7	3,3-6,1	23	575,0	6,0	3,0-8,4	16	160,0	3,6	1,8-5,3
Total	832	172,3	100,0	100,0-100,0	383	182,4	100,0	100,0-100,3	449	164,5	100,0	100,0-100,0

Incidența ITM după datele certificatelor de concediu medical, date medii 2014-2018

Nr. d/o	Categorii nosologice (cod CIM-X OMS)	ÎPC, la 100 muncitori			Populația activă ocupată (Anenii-Noi, Bălți, Soroca), la 100 locuitori ocupați		
		indicele de frecvență	indicele de gravitate	indicele de durată medie a 1 caz	indicele de frecvență	indicele de gravitate	indicele de durată medie a 1 caz
	Total	2,23	40,96	18,41	8,03	163,06	20,30
1	Boli infecțioase intestinale	0,00	0,02	7,90	0,01	0,09	8,71
2	Tuberculoza aparatului respirator	0,00	0,27	65,04	0,01	1,07	71,70
3	Tumori maligne	0,04	0,15	4,03	0,13	0,59	52,88
4	Diabet zaharat -total	0,02	0,16	10,06	0,06	6,35	18,49
5	Tulburări mentale	0,01	0,29	24,59	0,04	1,15	13,81
6	Boli ale sistemului nervos periferic	0,13	1,39	10,37	0,49	0,41	13,08
7	Boli ale ochiului și anexelor sale	0,02	0,09	4,61	0,07	0,37	15,80
8	Boli ale urechii și apofizei mastoid	0,01	0,11	9,22	0,04	5,50	10,00
9	Reumatismul articular acut și cardiopatii reumatismale cronice	0,01	0,28	49,59	0,02	1,13	18,01
10	Boala hipertensivă, boala ischemică a inimii și lezări vasculare cerebrale cu hipertensiune	0,10	1,00	9,84	0,37	1,41	14,96
11	Boala ischemică a inimii și alte boli ale inimii fără hipertensiune	0,02	0,29	18,19	0,06	3,14	19,43
12	Boli ale arterelor, arteriolelor și venelor	0,02	0,33	14,29	0,08	7,80	17,00
13	Faringită acută și angină (amigdalită)	0,13	0,77	6,11	0,45	3,63	6,91
14	Alte infecții acute ale căilor respiratoria	0,07	0,67	10,28	1,11	1,83	7,02
15	Alte boli acute ale căilor respiratorii superioare	0,04	0,22	5,61	0,42	0,06	8,56
16	Pneumonia	0,04	0,51	13,12	0,14	2,02	13,14
17	Gripă	0,00	0,02	12,88	0,01	0,51	9,19
18	Acutizarea bolilor cronice ale aparatului respirator (bronșita, astmul, etc.)	0,05	0,67	12,63	0,19	0,96	10,59
19	Ulcerul gastric și duodenal	0,01	0,13	13,60	0,04	2,79	14,49
20	Gastrită și duodenită	0,03	0,64	24,04	0,10	2,44	10,01
21	Boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului	0,06	0,68	10,88	0,20	1,30	14,08
22	Boli ale aparatului genito – urinar	0,05	0,78	14,20	0,20	3,10	12,32
23	Afecțiuni inflamatorii ale organelor genitale la femei și alte boli ale organelor genitale la femei	0,02	0,22	9,42	0,08	0,87	15,49
24	Complicații de sarcină, la naștere și lăuzie cu excepția avorturilor	0,02	0,27	14,97	0,21	0,78	15,09
25	Boli ale pielii și țesutului celular subcutanat	0,02	0,22	10,72	0,07	11,13	12,00

26	Alte boli inflamatorii ale pielii și țesutului celular subcutanat (dermite, exeme, etc.)	0,02	0,24	12,18	0,07	11,10	11,00
27	Boli ale sistemului osteo - articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv	0,02	0,50	21,72	0,79	0,44	14,12
28	Alte boli	0,20	2,29	11,34	0,73	0,63	15,24
29	Leziuni traumatice și otrăviri legate de producere	0,00	0,20	46,73	0,02	12,10	27,81
	Leziuni traumatice și otrăviri în drum spre lucru sau de la lucru, la îndeplinirea obligațiilor obștești, datoriei de cetățean, etc.	0,01	0,15	19,70	0,03	92,77	23,43
	Leziuni traumatice și otrăviri în condiții habituale	0,15	3,54	23,04	0,55	0,03	21,82
30	Total (rândurile 01-29)	0,16	2,09	13,01	6,79	5,79	13,67
31	Avorturi	0,03	0,46	14,29	0,00	0,00	10,17
32	Îngrijirea bolnavilor	0,19	1,64	8,51	0,70	0,00	8,30
33	Eliberare de la lucru în legătură cu carantina și starea de purtători de germeni patogeni	0,00	0,02	24,90	0,00	98,60	6,00
34	Concediu pentru tratament sanatorial (cu excepția tuberculozei și a cazurilor de tratare a infarctului miocardic după externarea din spital)	0,01	0,13	15,33	0,00	64,46	12,60
35	Total (rândurile 31-34)						

Evaluarea comparativă a structurii incidenței certificatelor de concediu medical, date medii
în perioada anilor 2014-2018, %

Nr. ord.	Forma nosologică (cod CIM-X OMS)	Cazuri		Zile	
		ÎPC	populația activă ocupată (Anenii-Noi, Bălți, Soroca)	ÎPC	populația activă ocupată (Anenii-Noi, Bălți, Soroca)
1	Boli infecțioase intestinale	0,23	0,16	0,14	0,05
2	Tuberculoza aparatului respirator	0,31	0,22	1,57	0,60
3	Tumori maligne	2,75	1,95	0,86	0,33
4	Diabet zaharat -total	1,19	0,84	0,93	3,58
5	Tulburări mentale	0,89	0,63	1,70	0,65
6	Boli ale sistemului nervos periferic	10,08	7,15	8,15	0,23
7	Boli ale ochiului și anexelor sale	1,52	1,08	0,55	0,21
8	Boli ale urechii și apofizei mastoid	0,86	0,61	0,62	3,10
9	Reumatismul articular acut și cardiopatii reumatismale cronice	0,43	0,30	1,66	0,64
10	Boala hipertensivă, boala ischemică a inimii și lezări vasculare cerebrale cu hipertensiune	7,64	5,41	5,86	0,80
11	Boala ischemică a inimii și alte boli ale inimii fără hipertensiune	1,21	0,86	1,71	1,77
12	Boli ale arterelor, arteriolelor și venelor	1,73	1,23	1,93	4,39
13	Faringită acută și angină (amigdalită)	9,45	6,70	4,50	2,04
14	Alte infecții acute ale căilor respiratoria	4,91	16,37	3,94	1,03
15	Alte boli acute ale căilor respiratorii superioare	2,95	6,24	1,29	0,03
16	Pneumonia	2,90	2,06	2,97	1,14
17	Gripă	0,13	0,09	0,13	0,29
18	Acutizarea bolilor cronice ale aparatului respirator (bronșita, astmul, etc.)	3,96	2,81	3,90	0,54
19	Ulcerul gastric și duodenal	0,74	0,52	0,78	1,57
20	Gastrită și duodenită	2,00	1,42	3,74	1,37
21	Boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului	4,70	2,92	3,99	0,73
22	Boli ale aparatului genito – urinar	4,11	2,91	4,55	1,74

23	Afecțiuni inflamatorii ale organelor genitale la femei și alte boli ale organelor genitale la femei	1,75	1,24	1,28	0,49
24	Complicații de sarcină, la naștere și lăuzie cu excepția avorturilor	1,33	3,02	1,55	0,44
25	Boli ale pielii și țesutului celular subcutanat	1,51	1,07	1,26	6,27
26	Alte boli inflamatorii ale pielii și țesutului celular subcutanat (dermite, exeme, etc.)	1,47	1,04	1,39	6,25
27	Boli ale sistemului osteo - articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv	1,73	11,62	2,92	0,25
28	Alte boli	15,14	10,73	13,38	0,35
29	Leziuni traumatice și otrăviri legate de producere	0,33	0,23	1,19	6,81
	Leziuni traumatice și otrăviri în drum spre lucru sau de la lucru, la îndeplinirea obligațiilor obștești, datoriei de cetățean, etc.	0,56	0,40	0,86	52,26
	Leziuni traumatice și otrăviri în condiții habituale	11,52	8,17	20,69	0,02
30	Total (rândurile 01-29)	100	100	100	100

Incidența cazurilor de trimitere la CDDCM, date medii 2014-2018

Itemi	ÎPC			ștPopulația activă ocupată (Anenii-Noi, Bălți, Soroca)		
	Număr cazuri de trimitere la CDDCM la 100 angajați	Număr cazuri de stabilire a gradului de dizabilita te la 100 angajați	Pondere cazurilor de stabiliri a gradului de dizabilita te	Număr cazuri de trimitere la CDDCM la 100 locuitori	Număr cazuri de stabilire a gradului de dizabilita te la 100 locuitori	Pondere cazurilor de stabiliri a gradului de dizabilita te
Total	79,34	59,00	74,33	0,07	0,05	74,33
Boli infecțioase intestinale	0,63	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Tuberculoza aparatului respirator	2,66	1,63	61,18	0,00	0,00	0,00
Tumori maligne	19,22	16,00	83,25	0,02	0,01	50,0
Diabet zaharat -total	2,63	2,22	84,52	0,00	0,00	0,00
Tulburări mentale	1,19	1,00	84,21	0,00	0,00	0,00
Boli ale sistemului nervos periferic	5,03	3,13	62,11	0,00	0,00	0,00
Boli ale ochiului și anexelor sale	1,25	1,03	82,50	0,00	0,00	0,00
Boli ale urechii și apofizei mastoid	0,22	0,09	42,86	0,00	0,00	0,00
Reumatismul articular acut și cardiopatii reumatismale cronice	0,94	0,72	76,67	0,00	0,00	0,00
Boala hipertensivă, boala ischemică a inimii și lezări vasculare cerebrale cu hipertensiune	9,34	7,56	80,94	0,01	0,01	100,0
Boala ischemică a inimii și alte boli ale inimii fără hipertensiune	2,88	2,31	80,43	0,00	0,00	0,00
Boli ale arterelor, arteriolelor și venelor	1,91	1,09	57,38	0,00	0,00	57,38
Faringită acută și angină (amigdalită)	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Alte infecții acute ale căilor respiratorii	0,25	0,09	37,50	0,00	0,00	37,50
Alte boli acute ale căilor respiratorii superioare	0,13	0,06	50,00	0,00	0,00	0,00
Pneumonia	0,09	0,09	100,00	0,00	0,00	100,00
Gripă	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Acutizarea bolilor cronice ale aparatului respirator (bronșita, astmul, etc.)	0,78	0,63	80,00	0,00	0,00	0,00
Ulcerul gastric și duodenal	0,06	0,03	50,00	0,00	0,00	50,00
Gastrită și duodenită	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Boli ale ficatului, vezicii biliare și pancreasului	3,50	2,50	71,43	0,00	0,00	0,00
Boli ale aparatului genito – urinar	1,44	0,66	45,65	0,00	0,00	0,00
Afecțiuni inflamatorii ale organelor genitale la femei și alte boli ale organelor genitale la femei	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Complicații de sarcină, la naștere și lăuzie cu excepția avorturilor	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Boli ale pielii și țesutului celular subcutanat	0,47	0,09	20,00	0,00	0,00	20,00

Alte boli inflamatorii ale pielii și țesutului celular subcutanat (dermite, exeme, etc.)	0,06	0,06	100,00	0,00	0,00	0
Boli ale sistemului osteo - articular, ale mușchilor și țesutului conjunctiv	10,91	8,09	74,21	0,01	0,01	100
Alte boli	7,97	6,03	75,69	0,01	0,01	100
Leziuni traumatice și otrăviri legate de producere	0,47	0,38	80,00	0,00	0,00	0
Leziuni traumatice și otrăviri în drum spre lucru sau de la lucru, la îndeplinirea obligațiilor obștești, datoriei de cetățean, etc.	0,09	0,09	100,00	0,00	0,00	0
Leziuni traumatice și otrăviri în condiții habituale	5,09	3,41	66,87	0,00	0,00	0

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII AL REPUBLICII MOLDOVA
CENTRUL NAȚIONAL DE SĂNĂTATE PUBLICĂ

MD 2028, mun. Chișinău, str. Gh. Asachi 67A, Tel. +373 22 574 501; Fax. +373 22 729 725,
<http://www.ansp.md>; IDNO:1018601000021

ORDIN

nr. 216

din 10.12.2015

Cu privire la instituirea grupului de lucru pentru
elaborarea proiectului Hotărârii de Guvern privind
Regulamentul sanitar privind supravegherea sănătății
persoanelor expuse acțiunii factorilor profesionali de risc

În scopul protecției sănătății angajaților din economia națională și în conformitate
cu prevederile Strategiei Naționale de Sănătate Publică pentru anii 2014-2020,

ORDON:

1. A institui grupul de lucru pentru elaborarea proiectului Hotărârii Guvernului
privind *Regulamentul sanitar privind supravegherea sănătății persoanelor expuse
acțiunii factorilor profesionali de risc* în următoarea componență:
 - Pînzaru Iurie-șef Centrul Siguranța Chimică și Toxicologie, CNSP, șeful grupului de
lucru;
 - Vasiliev Veaceslav-șef secție sănătate ocupațională, CNSP;
 - Bebîh Vladimir-cercetător științific, laboratorul științific medicina muncii, CNSP.

2. Grupul de lucru (șef dl Pînzaru Iurie) va:

2.1. coopă la necesitate în grupul de lucru specialiști din CSP teritoriale și
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu".

2.2. elabora proiectul actului normativ nominalizat și îl va prezenta pînă la data de
01.06.2016 în adresa Ministerului Sănătății pentru promovare în modul stabilit.

Controlul privind executarea prezentului ordin mi-l asum

Director-interimar

Ion BAHNAREL

Rezultatele investigațiilor fiziologice a muncitorilor din întreprinderile de procesare a cărnii

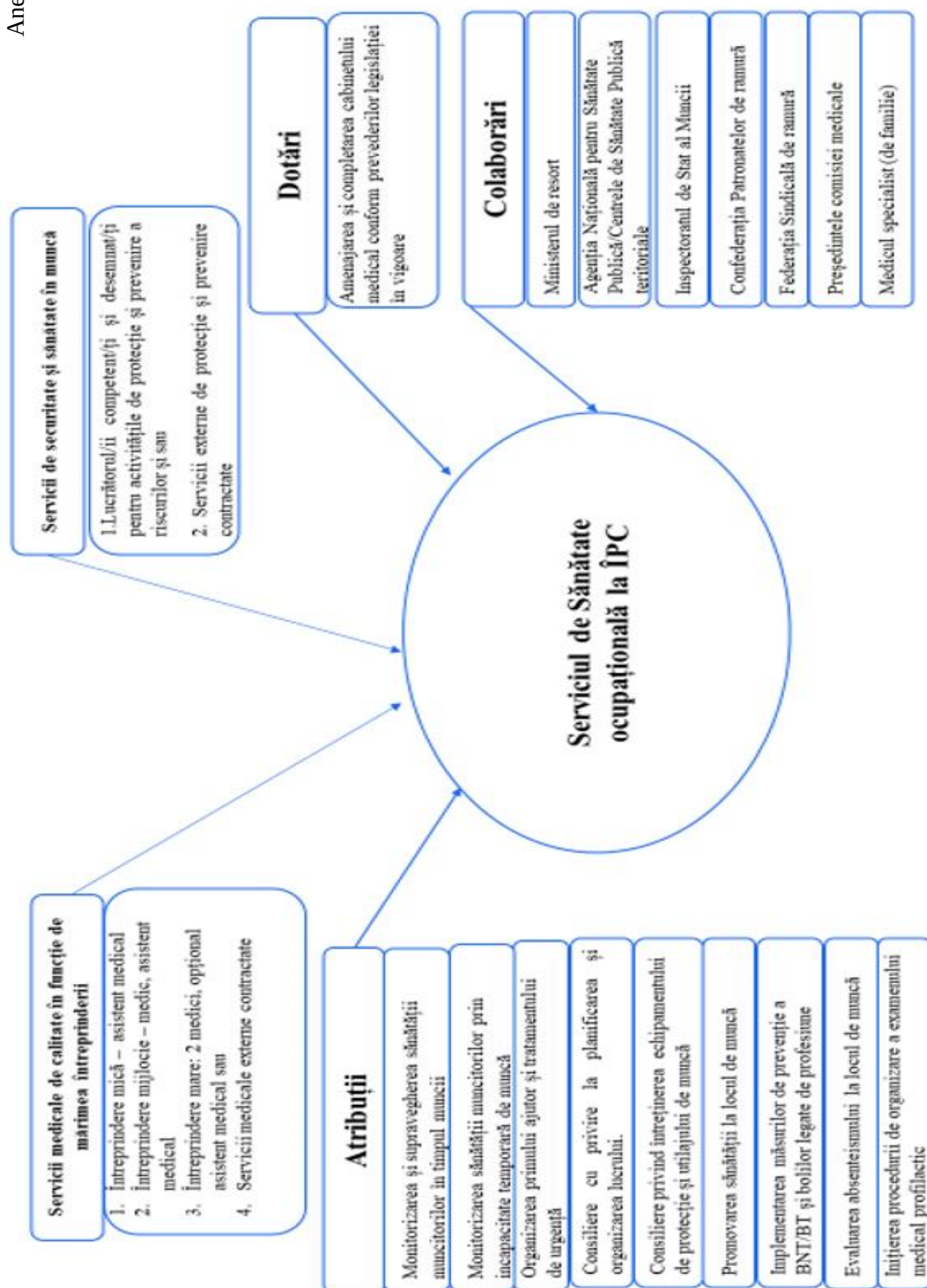
Grupele de vârstă, ani	Bărbați				Femei				Total			
	min	max	M	ES	min	max	M	ES	min	max	M	ES
Frecvența pulsului, bătaï/min												
<19	76	82	79,0	4,24					76	82	79,0	4,24
20-29	68	90	78,6	6,64	69	90	77,5	6,16	68	90	78,2	6,39
30-39	68	113	85,0	7,89	65	115	84,3	8,77	65	115	84,6	8,37
40-49	78	129	97,8	14,14	68	122	92,3	13,83	68	129	94,2	14,09
50-59	68	120	94,4	12,42	78	129	98,0	13,89	68	129	96,6	13,34
60 și peste	86	126	105,4	15,23	95	116	105,0	8,00	86	126	105,3	13,00
Toate vârstele	68	129	89,9	13,71	65	129	89,6	13,37	65	129	89,7	10,23
Tensiunea arterială sistolică, mm. c. Hg												
<19	118	118	118,0	0,00					118	118	118,0	0,00
20-29	100	130	114,5	23,88	110	127	119,5	4,66	100	130	116,5	18,64
30-39	115	145	124,4	6,53	110	169	125,5	8,82	110	169	125,0	7,92
40-49	120	184	137,8	16,49	110	170	134,9	14,64	110	184	135,9	15,26
50-59	126	175	140,3	13,85	120	178	142,4	14,46	120	178	141,6	14,12
60 și peste	130	178	151,3	18,05	115	155	143,5	14,65	115	178	148,7	16,98
Toate vârstele	100	184	130,5	19,09	110	178	131,9	14,23	100	184	130,1	21,11
Tensiunea arterială diastolică, mm. c. Hg												
<19	70	70	70,0	0,00					70	70	70,0	0,00
20-29	68	84	75,6	5,37	69	83	76,3	4,74	68	84	75,9	5,07
30-39	70	105	80,3	6,87	65	117	80,5	7,46	65	117	80,4	7,18
40-49	78	120	94,3	14,38	65	127	91,4	15,58	65	127	92,4	15,14
50-59	81	125	94,5	14,33	78	120	96,2	13,74	78	125	95,5	13,85
60 și peste	84	126	103,6	16,13	75	112	97,3	12,29	75	126	101,5	14,90

Toate vârstele	68	126	86,8	14,48	65	127	87,2	13,78	65	127	87,0	14,06
Tensiunea arterială pulsatilă, mm. c. Hg												
<19	48	48	48,0	0,00					48	48	48,0	0,00
20-29	39	58	44,1	3,83	40	50	43,3	3,03	39	58	43,8	3,51
30-39	37	53	44,1	3,37	32	64	44,9	4,44	32	64	44,6	4,03
40-49	17	69	43,5	9,22	24	61	43,5	5,64	17	69	43,5	7,02
50-59	35	50	45,8	3,62	27	63	46,2	7,37	27	63	46,1	6,18
60 și peste	36	57	47,8	6,73	40	51	46,2	3,97	36	57	47,2	5,88
Toate vârstele	17	69	44,7	5,58	24	64	44,7	5,46	17	69	44,7	5,50
Tensiunea dinamică medie, mm. c. Hg												
<19	157,3	157,3	157,3	0,00					157,3	157,3	157,3	0,00
20-29	146,7	173,3	159,2	6,99	146,7	169,3	159,4	6,21	146,7	173,3	159,3	6,58
30-39	153,3	193,3	165,8	8,71	146,7	225,3	167,3	11,77	146,7	225,3	166,7	10,56
40-49	160,0	245,3	183,8	21,99	146,7	226,7	179,9	19,53	146,7	245,3	181,2	20,34
50-59	168,0	233,3	187,1	18,46	160,0	237,3	189,9	19,28	160,0	237,3	188,8	18,83
60 și peste	173,3	237,3	201,8	24,07	153,3	206,7	191,3	19,54	153,3	237,3	198,3	22,64
Toate vârstele	146,7	245,3	175,3	20,72	146,7	237,3	175,8	18,97	146,7	245,3	175,6	19,72
Volumul sistolic, ml												
<19	72,9	72,9	72,9	0,00					72,9	72,9	72,9	0,00
20-29	18,7	71,1	60,9	10,60	55,6	69,0	61,6	4,73	18,7	71,1	61,2	8,62
30-39	35,9	64,7	55,3	5,73	34,6	67,8	54,9	5,73	34,6	67,8	55,1	5,70
40-49	16,4	52,0	40,3	10,94	14,5	61,2	42,1	11,03	14,5	61,2	41,4	10,95
50-59	14,1	43,3	35,5	9,55	13,1	46,8	34,7	9,53	13,1	46,8	35,0	9,45
60 și peste	12,1	37,8	26,3	9,42	16,2	36,6	28,7	6,76	12,1	37,8	27,1	8,50
Toate vârstele	12,1	72,9	47,5	14,91	13,1	69,0	46,6	12,82	12,1	72,9	46,9	13,76
Minut volumul cardiac, l												
<19	5,5	6,0	5,8	0,31					5,5	6,0	5,8	0,31
20-29	1,4	5,9	4,8	0,85	4,4	6,0	4,8	0,52	1,4	6,0	4,8	0,72
30-39	3,8	5,7	4,7	0,44	3,9	6,0	4,6	0,46	3,8	6,0	4,6	0,45

40-49	1,5	4,8	3,8	0,83	1,7	5,2	3,8	0,81	1,5	5,2	3,8	0,81
50-59	1,7	4,0	3,3	0,69	1,3	4,3	3,3	0,69	1,3	4,3	3,3	0,68
60 și peste	1,5	3,3	2,6	0,66	1,8	3,5	3,0	0,61	1,5	3,5	2,8	0,65
Toate vârstele	1,4	6,0	4,1	1,02	1,3	6,0	4,0	0,86	1,3	6,0	4,1	0,93
Indicele cardiac, l/min/m. p.												
<19	0,32	0,34	0,33	0,013					0,32	0,34	0,33	0,013
20-29	0,08	0,32	0,26	0,047	0,25	0,35	0,29	0,030	0,08	0,35	0,27	0,042
30-39	0,15	0,31	0,25	0,031	0,22	0,38	0,28	0,029	0,15	0,38	0,26	0,033
40-49	0,08	0,24	0,19	0,044	0,10	0,30	0,22	0,049	0,08	0,30	0,21	0,048
50-59	0,08	0,21	0,17	0,038	0,08	0,25	0,19	0,042	0,08	0,25	0,18	0,042
60 și peste	0,07	0,19	0,14	0,037	0,11	0,22	0,18	0,038	0,07	0,22	0,15	0,042
Toate vârstele	0,07	0,34	0,22	0,060	0,08	0,38	0,24	0,054	0,07	0,38	0,23	0,058
Indicele vegetativ Kerdo												
<19	-91,1	-84,4	-87,7	4,77					-91,1	-84,4	-87,7	4,77
20-29	-112,7	-82,3	-95,5	6,79	-107,7	-79,5	-97,9	7,71	-112,7	-79,5	-96,5	7,17
30-39	-113,7	-80,4	-93,8	7,03	-110,9	-77,2	-95,0	7,40	-113,7	-77,2	-94,5	7,23
40-49	-116,4	-84,4	-95,6	7,25	-123,7	-82,8	-98,1	8,57	-123,7	-82,8	-97,2	8,17
50-59	-118,1	-89,7	-99,2	7,82	-119,0	-87,2	-97,3	6,75	-119,0	-87,2	-98,0	7,15
60 și peste	-105,7	-91,4	-97,2	3,73	-99,0	-77,9	-91,6	8,29	-105,7	-77,9	-95,3	6,04
Toate vârstele	-118,1	-80,4	-95,6	7,07	-123,7	-77,2	-96,5	7,80	-123,7	-77,2	-96,1	7,49
Factorul de anduranță												
<19	15,8	17,1	16,5	0,88					15,8	17,1	16,5	0,88
20-29	12,9	21,5	18,0	2,12	15,6	19,5	17,9	1,16	12,9	21,5	17,9	1,77
30-39	15,5	29,7	19,4	2,38	13,5	30,6	18,9	2,54	13,5	30,6	19,1	2,47
40-49	17,2	54,1	23,8	8,29	15,1	41,7	21,7	5,29	15,1	54,1	22,4	6,52
50-59	15,1	34,3	20,8	4,09	16,2	37,0	21,9	5,83	15,1	37,0	21,5	5,22
60 și peste	18,4	33,8	22,5	5,12	20,4	26,0	22,9	2,32	18,4	33,8	22,6	4,31
Toate vârstele	12,9	54,1	20,5	5,09	13,5	41,7	20,4	4,50	12,9	54,1	20,5	4,76
Indicele Quaas												

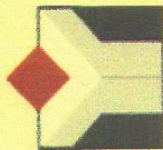
40-49	1,5	4,8	3,8	0,83	1,7	5,2	3,8	0,81	1,5	5,2	3,8	0,81
50-59	1,7	4,0	3,3	0,69	1,3	4,3	3,3	0,69	1,3	4,3	3,3	0,68
60 și peste	1,5	3,3	2,6	0,66	1,8	3,5	3,0	0,61	1,5	3,5	2,8	0,65
Toate vârstele	1,4	6,0	4,1	1,02	1,3	6,0	4,0	0,86	1,3	6,0	4,1	0,93
Indicele cardiac, l/min/m. p.												
<19	0,32	0,34	0,33	0,013					0,32	0,34	0,33	0,013
20-29	0,08	0,32	0,26	0,047	0,25	0,35	0,29	0,030	0,08	0,35	0,27	0,042
30-39	0,15	0,31	0,25	0,031	0,22	0,38	0,28	0,029	0,15	0,38	0,26	0,033
40-49	0,08	0,24	0,19	0,044	0,10	0,30	0,22	0,049	0,08	0,30	0,21	0,048
50-59	0,08	0,21	0,17	0,038	0,08	0,25	0,19	0,042	0,08	0,25	0,18	0,042
60 și peste	0,07	0,19	0,14	0,037	0,11	0,22	0,18	0,038	0,07	0,22	0,15	0,042
Toate vârstele	0,07	0,34	0,22	0,060	0,08	0,38	0,24	0,054	0,07	0,38	0,23	0,058
Indicele vegetativ Kerdo												
<19	-91,1	-84,4	-87,7	4,77					-91,1	-84,4	-87,7	4,77
20-29	-112,7	-82,3	-95,5	6,79	-107,7	-79,5	-97,9	7,71	-112,7	-79,5	-96,5	7,17
30-39	-113,7	-80,4	-93,8	7,03	-110,9	-77,2	-95,0	7,40	-113,7	-77,2	-94,5	7,23
40-49	-116,4	-84,4	-95,6	7,25	-123,7	-82,8	-98,1	8,57	-123,7	-82,8	-97,2	8,17
50-59	-118,1	-89,7	-99,2	7,82	-119,0	-87,2	-97,3	6,75	-119,0	-87,2	-98,0	7,15
60 și peste	-105,7	-91,4	-97,2	3,73	-99,0	-77,9	-91,6	8,29	-105,7	-77,9	-95,3	6,04
Toate vârstele	-118,1	-80,4	-95,6	7,07	-123,7	-77,2	-96,5	7,80	-123,7	-77,2	-96,1	7,49
Factorul de anduranță												
<19	15,8	17,1	16,5	0,88					15,8	17,1	16,5	0,88
20-29	12,9	21,5	18,0	2,12	15,6	19,5	17,9	1,16	12,9	21,5	17,9	1,77
30-39	15,5	29,7	19,4	2,38	13,5	30,6	18,9	2,54	13,5	30,6	19,1	2,47
40-49	17,2	54,1	23,8	8,29	15,1	41,7	21,7	5,29	15,1	54,1	22,4	6,52
50-59	15,1	34,3	20,8	4,09	16,2	37,0	21,9	5,83	15,1	37,0	21,5	5,22
60 și peste	18,4	33,8	22,5	5,12	20,4	26,0	22,9	2,32	18,4	33,8	22,6	4,31
Toate vârstele	12,9	54,1	20,5	5,09	13,5	41,7	20,4	4,50	12,9	54,1	20,5	4,76
Indicele Quaas												

<19	15,8	17,1	16,5	0,88						15,8	17,1	16,5	0,88
20-29	12,9	21,5	18,0	2,12					1,16	12,9	21,5	17,9	1,77
30-39	15,5	29,7	19,4	2,38					2,54	13,5	30,6	19,1	2,47
40-49	17,2	54,1	23,8	8,29					5,29	15,1	54,1	22,4	6,52
50-59	15,1	34,3	20,8	4,09					5,83	15,1	37,0	21,5	5,22
60 și peste	18,4	33,8	22,5	5,12					2,32	18,4	33,8	22,6	4,31
Toate vârstele	12,9	54,1	20,5	5,09	13,5	41,7	20,4	4,50		12,9	54,1	20,5	4,76
RPVS, din-5/cm													
<19	2105,0	2271,2	2188,1	117,51						2105,0	2271,2	2188,1	117,51
20-29	2079,7	3239,0	2594,3	246,95					267,16	2079,7	3239,0	2638,1	257,21
30-39	2335,9	3764,3	2862,5	327,53					356,30	2197,2	4533,2	2905,9	344,70
40-49	2798,2	8845,6	4137,6	1583,99					1702,54	2798,2	10015,3	4140,7	1650,53
50-59	3640,0	9874,6	4993,8	2009,95					1899,15	3452,8	11966,5	4969,2	1921,63
60 și peste	4260,0	11418,3	6666,2	2542,94					1901,00	3531,9	11418,3	6261,8	2365,03
Toate vârstele	2079,7	11418,3	3800,6	1869,12	2147,3	11966,5	3786,8	1597,60		2079,7	11966,5	3792,8	1718,07

Universitatea de Științe Agricole și
Medicină Veterinară a Banatului
"REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI"
din Timișoara

Salonul Internațional al Cercetării,
Inovării și Inventicii PRO INVENT,
Cluj-Napoca, România,
ediția a XVI-a, 21-23 martie 2018

DIPLOMĂ DE EXCELENȚĂ și PREMIUL SPECIAL al USAMVB "REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI" din Timișoara

Pentru lucrarea: *METODĂ DE INVESTIGARE A SERURILOR SANGUINE LA MARKERII
HEPATITEI VIRALE LA ANGAȚII ÎNTREPRINDERILOR DE PROCESAREA CĂRNII!*

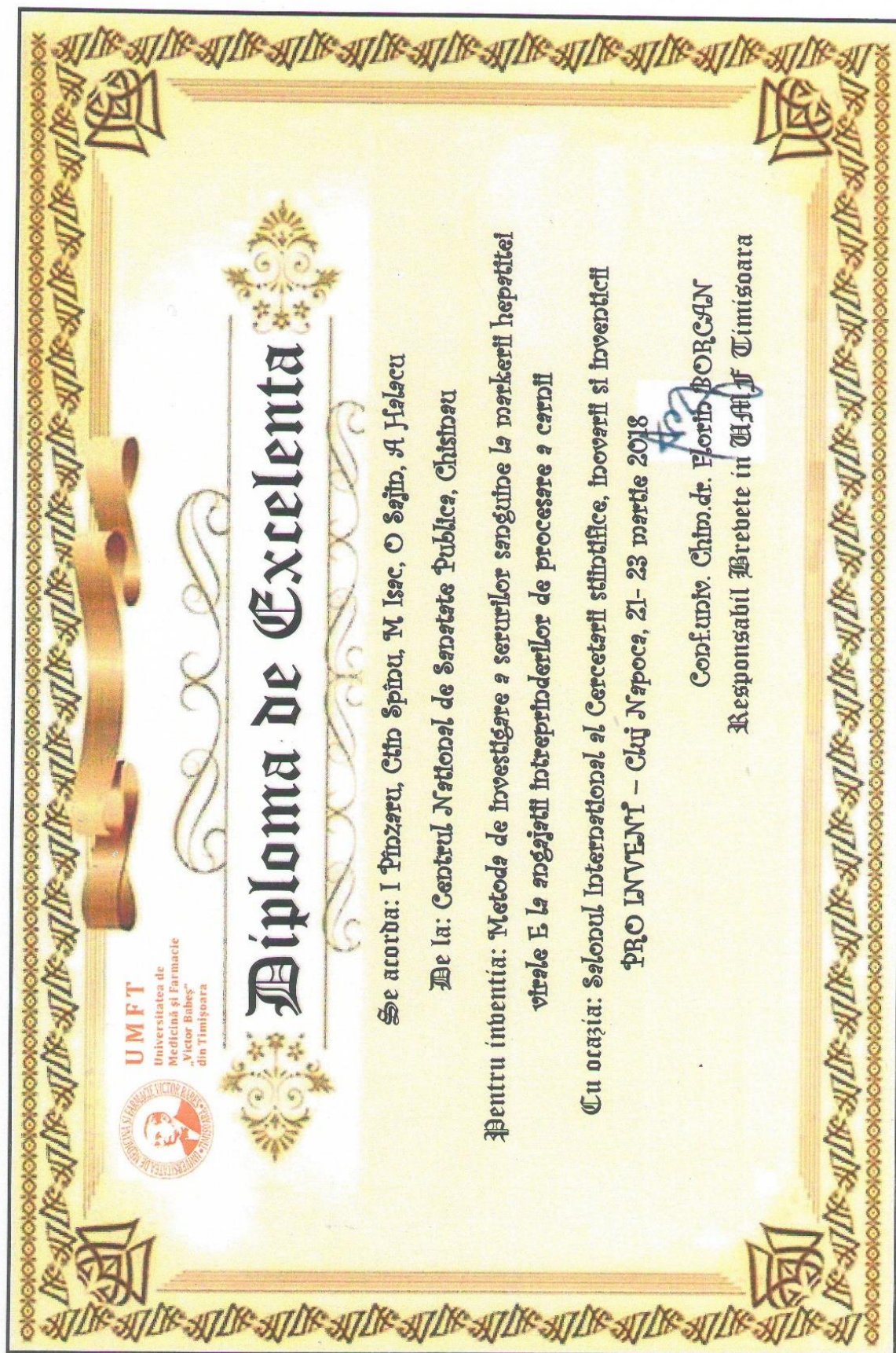
Autori *IURIE PINZARU*

Centrul Național de Sănătate Publică Chișinău
REPUBLICA MOLDOVA

RECTOR,
Prof.univ.dr.ing. POPESCU COSMIN

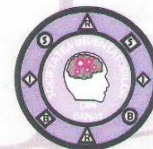
PRORECTOR,
Prof.univ.dr.ing. RADULOV ISIDORA

SALONUL INTERNAȚIONAL DE
**INVENȚII
INOVAȚII**
„TRAIAN VUIA” TIMIȘOARA

Diplomă

SE ACORDĂ

MEDALIA
DE AUR

p e n t r u i n v e n Ț i a

Metodă de investigare a serurilor sanguine la markerii hepatitei virale E la angajații întreprinderilor de procesării cărnii.

a u t o r i

Iurie Pinzaru, MD, PhD, Constantin Spînu, MD, DHM, Maria Isac, MD, PhD, Octavian Sajin, MD, PhD, Ala Halacu, MD

i n s t i t u Ț i a

**Agenția Națională pentru Sănătate Publică,
Chișinău, Republica Moldova**

Președinte juriu
Radu Dimecaș

Președinte salon
Remi RĂDULESCU

Data 15 iunie 2018

SALONUL INTERNAȚIONAL AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE, INOVĂRII ȘI INVENTICII

PRO INVENT

EDIȚIA XVII, 20-22 MARTIE 2019
CLUJ-NAPOCA

DIPLOMA

DE EXCELENȚĂ
ȘI MEDALIA PRO INVENT

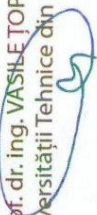
Se acordă **Iurie Pînzaru, Constantin Spînu, Maria Isac, Octavian Sajin, Veaceslav Guțu, Angela Rosca, Placintă Gheorghe, Tovba Lidia**

De la **Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova**
Agencia Națională pentru Sănătate Publică

Pentru **METODA DE IDENTIFICARE A MARKERUII ANTI-HVE IG G ÎN SERUL SANGVIN LA**
PERSOANE CU RISC SPORIT DE INFECTARE

PREȘEDINTELE SALONULUI,
Prof. dr. ing. **VASILE TOPA**
Rector al Universității Tehnice din Cluj-Napoca

PREȘEDINTELE JURIULUI,
Prof. dr. ing. **RADU MUNTEANU**

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Pînzaru Iurie, declar pe propria răspundere că, materialele prezentate în teza de doctor habilitat în științe medicale sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Pînzaru Iurie

09 noiembrie 2023

CURRICULUM VITAE

Informații personale	
Nume / Prenume	PÎNZARU Iurie
Adresa	Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Căușeni, 32, ap. 1, cod poștal 2072
Telefoane	+ (373) 69 455 553 (mobil), + (373) 22 574-502 (serviciu)
e-mail	pinzaruiurie6@gmail.com; iurie.pinzaru@ansp.gov.md (serviciu)
Sex	masculin
Data nașterii	30.11.1958
Naționalitatea	moldovean
Titlul științific	Doctor în științe medicale, diploma seria DR nr. 1091 din 19.11.2009
Titlul științifico-didactic	Conferențiar universitar, atestat seria CU nr.0642 din 11.04.2017
Abilitare	
2009-prezent	Redactor șef al Revistei Cronica Sănătății Publice
2010-2022	Vicepreședinte în Comisia pentru evaluarea și înregistrarea produselor biodestructive
2011-prezent	Membru al Consiliului științific al CNSP/ANSP
2012-prezent	Membru al Consiliului Director al Societății Igienistilor din Moldova
2014-2022	Expert în Comisia pentru înregistrarea suplimentelor alimentare, substanțelor cu scop nutrițional sau fiziologic
2016-prezent	Expert în Grupul de experți pentru reomologarea și extinderea sferei de utilizare prin procedura de recunoaștere a produselor de uz fitosanitar și fertilizanților (ordinul MAIA nr. 18 din 02.02.2016)
2016-2018	Președinte al Consiliului științific al Centrului Național de Sănătate Publică
2016-2018	Redactor șef adjunct a Revistei Sănătate publică, economie și management în medicină
2017	Cu drept de conducător de doctorat nr. 2585 din 23.03.2017
2017-prezent	Membru al Societății Române de Medicina Muncii
2019-prezent	Membru al Consiliului Școlii doctorale în domeniul Științe medicale (ordin USMF "Nicolae Testemițanu" nr.3/3 din 26.12.2019)
2019	Membru titular al Academiei de Științe din Moldova (decizia nr. 37 din 19.12.2019)
2020-prezent	Membru al comisiei de atestare din serviciul sănătate publică (ordin MSMPS nr. 211 din 02.03.2020)
2020-2021	Membru al Seminarului de profil din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu” la profilul Sănătate publică, specialitatea 331.02 „Igienă” (decizia ANACEC nr. 11 din 31.07.2020)

2021-prezent	Membru al Seminarului de profil din cadrul USMF „Nicolae Testemițanu” la profilul Sănătate publică, specialitatea 331.02 „Igienă” (decizia ANACEC nr.12 din 25.06.2021)
Experiența profesională	
Perioada	
19.05.2022-prezent	Șef secție sănătate ocupațională, siguranță chimică și toxicologie din cadrul Direcției Protecția Sănătății Publice, Agenția Națională pentru Sănătate Publică;
24.06.2019-03.01.2022	Șef Direcție Protecția Sănătății Publice din cadrul Agenției Naționale pentru Sănătate Publică;
09.04.2019-24.06.2019	Director interimar al Agenției Naționale pentru Sănătate Publică;
01.06.2018-08.04.2019	Șef Direcție Protecția Sănătății Publice din cadrul Agenției Naționale pentru Sănătate Publică;
18.04.2016 – 31.05.2018	Director general CNSP, adjunctul medicului șef sanitar de stat al Republicii Moldova, mun. Chișinău;
2014-18.04.2016	Șef Centrul Siguranța Chimică și Toxicologie, CNSP, mun. Chișinău;
2010-2014	Vicedirector CNSP, Medic șef adjunct sanitar de stat al Republicii Moldova, mun. Chișinău;
2006-2010	Medic șef CMP/CSP mun. Chișinău, Medic șef sanitar de stat al mun. Chișinău
2005-2006	Vicedirector CNSP, Medic șef adjunct sanitar de stat al Republicii Moldova, mun. Chișinău
2003-2005	Șef Direcție Medicină Preventivă, Medic șef adjunct sanitar de stat al Republicii Moldova, Ministerul Sănătății, mun. Chișinău
1999-2003	Director CMP județului Tighina, Medic șef sanitar de stat al Județului Tighina, or. Căușeni
1992-1999	Medic șef Stației Sanitaro-Epidemiologice, raionul Căinari
1989-1992	Șef secție sanitaro-igienică Stația Sanitaro-Epidemiologică, raionul Căinari
1986-1989	Medic igienist, Stația Sanitaro-Epidemiologică, raionul Dumbrăveni/Căinari
1979-1986	Student la Institutul de Stat de Medicină, or. Chișinău
1979	Muncitor la Uzina de tractoare, or. Chișinău
1977-1979	Serviciul militar
1976-1977	Muncitor la Fabrica de zahăr, s. Alexandreni, r-nul Lazovsc
Educație și formare	
Perioada Numele și tipul instituției de învățământ	2009-2011 Școala de Management în Sănătate, mun. Chișinău Master în Management în Sănătate Publică. Diploma seria SP nr. 000136 din 11.11.2011
Perioada Numele și tipul instituției de învățământ	2009 USMF „Nicolae Testemițanu”, susținerea tezei de doctor în științe medicale; Diploma seria DR nr.1091 din 19.11.2009
Perioada Numele și tipul instituției de învățământ	1979-1986 USMF „Nicolae Testemițanu”, student, Diploma seria KB 587457 din 28.06.1986
Perioada	1974-1976

Numele și tipul instituției de învățământ	Școala medie feroviară nr. 4, or. Bălți. Studii medii
Perioada Numele și tipul instituției de învățământ	1966-1974 Școala de 8 ani, s. Țîpotești, raionulul Sîngerei (Lazovsc);
Alte formări/instruiri postuniversitare	Educație profesională continuă:
2021	Disciplina igienă a USMF „Nicolae Testemițanu”, Supravegherea sănătății populației în relație cu factorii de mediu, 13.09.21-01.10.21, Chișinău
2021	Perspective și provocări în medicina muncii, 22-25.09.2021, la al XX-lea Congres Național de medicina muncii, Sinaia, România-în calitate de lector
2018	Catedra igienă a USMF „Nicolae Testemițanu”, Actualități în sănătatea ocupațională, 13.03-27.03.2018, Chișinău
2017	Bune practice în activitatea medicului de medicina muncii, 25-27.05.2017, România, Gura Humorului-în calitate de lector
2017	Towards creation of a system for collection and sharing information on hazardous chemicals: experience of Georgia, 28-29.03.2017, Tbilisi, Georgia
2016	Chemical Polices and Programmes to Protect Human Health and Environment in a Sustenability Perspectives, 4-5.07.2016, Bonn, Germania
2014	Preparation of public administration staff from Moldova to the tasks associated with process of approximation of the chemicals management of Moldova to the EU legislation and other international standards, 17-28.11.2014, Lodz, Polonia
2014	Pregătirea profesională în sarcinile legate de procesul de armonizare a managementului substanțelor chimice din Republica Moldova la legislația UE și la alte standarde internaționale, 20-24.10.2014, Chișinău, Republica Moldova
2014	Preparation of public administration staff from Moldova to the tasks associated with process of approximation of the chemicals management of Moldova to the EU legislation and other international standards, 22-26.09.2014, Lodz, Poland
2014	Buiding Capacity to Identity and Respond to Threats from Chemical, Biological, 285adiologica land Nuclear Substances, 11-15.08.2014, Ungheni, Republica Moldova
2013(II etapă) 2013 (I etapă)	Chemicals Managenet in the Republic of Moldova-approximation to the EU legislation and other international standards, 14-18.10.2013 și 04-08.11.2013
2013	Traning on EU feed rules import requirements for third countries, 10-13.09.2013, Rome, Italy
2013	Dirijarea și coordonarea acțiunilor de răspuns la situații excepționale și urgente de sănătate publică, 11-13.02.2013, Chișinău, Republica Moldova
2012	Non-communicable diseases prevention for managers of health institutions, 01-03.11.2012, Chișinău, Republica Moldova
2012	FAO/WHO Regional Workshop-Fifty Yars with Codex: Achievements, Lessons Learn and Challenges in the European Codex Region, 24.09.2012, Batumi, Georgia

2011	The support in developing system of sound chemicals management in Moldova in order to facilitate economic integration with European Union, Chişinău, Republica Moldova, 21-25.11.2011(Polish Aid Project)
2011	WHO Global Foodborne Infections Network (GFN), 14-18.11.2011, St. Petersburg Pasteur Institute, Russia
2010	FAO Technical Meeting: Food safety and quality standards: updating and harmonization in transition countries, 07-09.12.2010, Kiev, Ukraine
2010	The FAO/WHO Regional Workshop on the Codex Alimentarius, 04.10.2010, Warsaw, Poland
2010	Inițiere în învățământ la distanță bazat pe Web în domeniul HIV/SIDA, 22.09-25.09.2010, Chişinău, Republica Moldova
2010	Managementul spitalelor, Malestroit, 18.07-24.07.2010, Franța
2007	Community Connections: Combaterea Corupției în cadrul Autorităților de control, SUA
2003	Workshop on sanitary and Phytosanitary Measures in Southeast Europe, 20-23.10.2003, Tirana, Albania
	Participări la congrese, conferințe etc:
2003	Congresul V al medicilor igienişti, epidemiologi, virusologi, microbiologi. Chişinău, Republica Moldova;
2008	Congresul VI al igieniştilor, epidemiologilor, microbiologi. Chişinău, Republica Moldova;
2009	12-th World Congress on Public Health, Istambul, Turkey, 27.04-01.05.2009
2006	Conferința internațională "Актуальные вопросы гигиены питания и безопасности пищевых продуктов", Kiev, Ucraina;
2008	Conferința internațională "Impactul transporturilor asupra mediului ambiant". Chişinău, Republica Moldova;
2008	Conferința națională cu participare internațională "Profilaxia maladiilor ioddeficitare". Chişinău, Republica Moldova;
2010	Conferința internațională "Экология. Здоровье. Спорт". Cita, Federația Rusă.
2010	Conferința națională cu participare internațională "Factorii de risc din mediu și sănătatea". Chişinău, Republica Moldova;
2010	Conferința științifico-practică "Factorii de risc din mediu și sănătatea". Chişinău, Republica Moldova;
2010	Conferința națională cu participare internațională "CMP Chişinău: trecut, prezent și viitor". Chişinău, Republica Moldova;
2011	Congresul 3 al toxicologilor din Ucraina, Kiev, Ucraina
2012	Conferința științifico-practică națională cu participare internațională "Sănătatea copiilor și factorii exogeni de risc". Chişinău, Republica Moldova
2012	Congresul Național de Medicina Muncii-cu participare internațională, București, România
2013	Congresul specialiștilor din domeniul sănătății publice și managementului sanitar din Republica Moldova, Chişinău, Republica Moldova
2014	Conferința națională cu participare internațională "Sănătatea ocupațională: probleme și realizări". Chişinău, Republica Moldova;

2015	Conferința națională cu participare internațională "Probleme actuale ale prevenirii și controlului bolilor netransmisibile". Chișinău, Republica Moldova;
2016	Conferința națională cu participare internațională Promovarea sănătății – o prioritate a sănătății publice". Orhei, Republica Moldova;
2016	Conferința națională cu participare internațională "Siguranța chimică și toxicologia la confluența dintre domenii". Chișinău, Republica Moldova;
2017	Conferința Națională cu participare internațională în medicina muncii, Gura Humorului, România
2017	Научно –практическая конференция с международным участием «Здоровье и окружающая среда», посвященной 90-летию республиканского унитарного предприятия «Научно-практический центр гигиены», г. Минск, Республика Беларусь
2017	Conferința științifico-practică „Probleme actuale în sănătatea publică” desfășurată în cadrul Expoziției Internaționale „Mold Medizine & Mold Dent”, or. Chișinău, Republica Moldova
2018	Congresul al IV-lea al medicilor de familie din Republica Moldova, or. Chișinău, Republica Moldova
2018	Al XIX-lea Congres Național de Medicina Muncii cu participare internațională „Perspective și provocări în Medicina Muncii”, Sinaia, România
2019	Al VIII-lea Congres al specialiștilor din domeniul sănătății publice și managementului sanitar cu participare internațională „O singură sănătate”, or. Chișinău, Republica Moldova
2020	Conferința națională cu participare internațională "Un mediu sigur-sănătate protejată", or. Chișinău, Republica Moldova
2021	Al XX-lea Congres național de medicina muncii "Perspective și provocări în medicina muncii", Sinaia, România
2021	2 nd Panhellenic Congress of Occupational and Environmental Medicine, 05-07.11.2021, Athena, Greece
	Domeniul de activitate științifică
Specialitatea de bază	331.02. Igienă
Domenii de cercetare	Sănătatea publică. Factorii de risc pentru sănătatea omului. Toxicologia substanțelor chimice
Tema tezei de doctor	Estimarea igienică a factorilor de risc și a stării de sănătate a lucrătorilor gospodăriilor țărănești.
Tema tezei de postdoctorat	Evaluarea igienică a factorilor de risc ocupaționali și a impactului lor asupra stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii
Participarea la proiecte	
2010-2014	Estimarea sănătății populației în relație cu factorii de risc ambientali. Cifru: 11.817.09.34A. Proiect instituțional de cercetări aplicate, aprobat spre realizare în cadrul CNSP, finanțat din buget prin intermediul Academiei de Științe a Moldovei (AȘM).
2015	Proiect OMS-Second Phase of Fourth WHO-Coordinated Survey of Human Milk for Persistent Organic Pollutants in Cooperation UNEP (director de proiect)

2015-2019	Estimarea stării de sănătate a populației în relație cu factorii nocivi exogeni și psiho-sociali prioritari și elaborarea măsurilor privind reducerea riscurilor. Cifru: 15.817.04.07A Proiect instituțional de cercetări aplicate, aprobat spre realizare în cadrul CNSP, finanțat din buget prin intermediul AȘM (a.2015) și Ministerul Sănătății (a.a.2016-2017).
2020-2023	Estimarea riscului pentru sănătatea umană atribuit expunerii la substanțe chimice prioritare în Republica Moldova (director de proiect)
02.06.2021-20.11.2021	Proiect OMS (Bonn) "Strengthening national chemical risk assessment capacities to guide risk reduction decision" (Belarus, Georgia, Kazakhstan, Republic of Moldova, Serbia) at national level (coordinator national)
2022-2024	Cercetare colaborativă și consolidare a capacităților în sănătatea și securitatea în muncă (Renew-ISG), Universitatea Hacettepe (Turcia)-director de proiect
Recunoașterea profesională	
2016	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5314 din 06.04.2016)
	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2016, Iași, România (The GUIDE: Risk assessment of the impact of plant protection on workers health)
2017	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5566 din 17.02.2017)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5567 din 17.02.2017)
	Diploma de excelență și medalia de Aur, PRO INVENT 2017, Cluj-Napoca, România (Risk assessment of the impact of plant protection on workers health)
	Diploma de excelență și medalia de Argint, PRO INVENT 2017, Cluj-Napoca, România (Monografia: Dezvoltarea toxicologiei experimentale în Republica Moldova)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5625 din 12.05.2017)
	Brevet de invenție (Hotărârea nr. 8735 din 25.05.2017)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5626 din 05.06.2017)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr.5627 din 05.06.2017)
2017	Certificat de participare în calitate de lector la Conferința Națională de Medicina Muncii cu participare întrepațională Gura Humorului, România
2017	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (Hepatitis C in groups with high risc of infection)
	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (Dezvoltarea toxicologiei experimentale in Republica Moldova)
	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (The method of isolating and studyng influenza viruses)
	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (Evaluarea toxicologică rapidă de laborator a articolelor polimerice, pe cultură celulară Tetrahymena Pyriformis)
	Diplomă de excelență cu mențiune specială a XXI-a ediție a Salonului Internațional al invențiilor, cercetării, inovării și transferului tehnologic INVENTICA 2017, Iași, România (Ciclul de lucrări elaborate privind

	utilizarea metodelor performante de diagnostic de laborator în patologia infecțioasă)
2017	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (Monografia: Igiena muncii lucrătorilor gospodăriilor țărănești)
2017	Diploma și medalia de Aur, INVENTICA 2017, Iași, România (Ghid practic pentru Autoritățile Publice Locale-Acțiuni comunitare în menținerea sănătății publice)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr. 5688 din 28.07.2017)
	Certificat de înregistrare a obiectelor dreptului de autor și drepturilor conexe (seria OȘ nr. 5689 din 28.07.2017)
2018	Brevet de invenție de scurtă durată nr.1166-Metoda de testare a sângelui donatorului la markerii hepatitei virale B
2018	Diplomă de excelență și Premiul special a Universității Regele Mihai I al României din Timișoara, România (Metodă de investigare a serurilor sanguine la markerii hepatitei virale E la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii).
2018	Diplomă de excelență și Premiul special a Universității Tehnologice din Lodz, Polonia (Metodă de investigare a serurilor sanguine la markerii hepatitei virale E la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii).
2018	Certificat de participare în calitate de lector la al XIX-lea Congres Național de Medicina Muncii cu participare internațională „Perspective și provocări în Medicina Muncii”, Sinaia, România
2018	Diploma și medalia de Aur, Salonul internațional de invenții, inovări „Traian Vuia”, Timișoara, România (Metoda de investigare a serurilor sanguine la markerii hepatitei virale E la angajații întreprinderilor de procesare a cărnii)
2018	Diploma și medalia de Bronz, Salonul internațional de invenții, inovări „Traian Vuia”, Timișoara, România (Evaluarea condițiilor de muncă și a stării de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii)
2018	Diploma de excelență și medalia de aur cu mențiune specială, Pro Invent 2018, Cluj-Napoca, România (Procedură de testare la markerii hepatitei virale B la persoanele cu expunere accidentală).
2018	Diploma de excelență și medalia de aur cu mențiune specială, Pro Invent 2018, Cluj-Napoca, România (Metoda de identificare și confirmare a prezenței markerului hepatitei virale B la persoanele cu risc sporit de infectare).
2018	Diploma de excelență și medalia de aur cu mențiune specială, Pro Invent 2018, Cluj-Napoca, România (Metodă de tratament a gripei în asociere cu infecția herpetică tip ½ la copii).
2018	Diploma de excelență și medalia de aur cu mențiune specială, Pro Invent 2018, Cluj-Napoca, România (Metodă de testare a sângelui donat la markerii hepatitei virale B).
2018	Diploma de excelență și medalia de aur cu mențiune specială, Pro Invent 2018, Cluj-Napoca, România (Gripa, infecțiile acute ale căilor respiratorii superioare (IARCS) și infecțiile respiratorii acute severe (SARI): măsuri de control și răspuns).
2018	Premiul special a Romanian Association for Alternative Technologies ARTA, Sibiu, România.
2018	Diploma și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Confirming method of Viral Hepatitis E marker in people at high risk on infection).

2018	Diplomă de excelență și insigna Romanian Inventors Forum, INVENTICA 2018, Iași, România (Confirming method of Viral Hepatitis E marker in people at high risk on infection).
2018	Diploma și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Method of investigation of blood serums for hepatitis E markers in employees of meat processing enterprises).
2018	Special prize Romanian Association for Alternative Technologies, Sibiu, INVENTICA 2018, Iași, România (Confirming method of Viral Hepatitis E marker in people at high risk on infection).
2018	Diploma de excelență și premiul special al Universității Politehnice București, INVENTICA 2018, Iași, România (Method for identifying and confirming the presence of the viral Hepatitis B marker in people at high risk of infection).
2018	Diploma și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Test method of donated blood to Viral Hepatitis B marker).
2018	Diploma și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Method for identifying and confirming the presence of the viral Hepatitis B marker in people at high risk of infection).
2018	Diplomă și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Influenza, Acute Upper Respiratory Tract Infections (IARCS) and Severe Acute Respiratory Infections (SARI) control and response measures).
2018	Diplomă și medalia de aur, INVENTICA 2018, Iași, România (Method of influenza treatment in combination with Herpes 1/2 infection children).
2019	Diploma de excelență și medalia de aur, Pro Invent 2019, Cluj-Napoca, România (Metoda de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sanguin)
2019	Diploma de excelență și medalia de aur USMF "Nicolae Testemițanu" (Metoda de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sanguin)
2019	Diploma de excelență și premiu special Pro Invent (Pentru invențiile prezentate la Salonul Pro Invent 2019)
2019	Metoda de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sanguin la persoane cu risc sporit de infectare
2019	Medalia de Aur a Universității Tehnice din Moldova Metoda de identificare a markerului anti-HVE IgG în serul sanguin la persoane cu risc sporit de infectare
2019	Diploma de excelență și medalia Pro Invent Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (Monografie, Chișinău, 2018)
2019	Diploma de excelență a Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Mașini și instalații destinate agriculturii și Industriei Alimentare-INMA București Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (Monografie, Chișinău, 2018)
2019	Diploma de excelență a Universității Agronomice și Medicină Veterinară din București Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (Monografie, Chișinău, 2018)
2019	Diploma de excelență a Companiei Hofigal Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (Monografie, Chișinău, 2018)
2019	Diploma de excelență a Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „REGELE MIHAI I AL ROMÂNIEI” din

	Timișoara Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților întreprinderilor de procesare a cărnii (Monografie, Chișinău, 2018)
2019	Special prize Lodz University of Technology Development of the original method of identification of hepatitis E marker in population contingents with increased risk of infection, especially at enterprises of meat processing in Republic of Moldova
2019	Diploma de excelență (Gripa: măsuri de supraveghere, control și răspuns (monografie), ediția a 2-a, Chișinău, 2018, 320 p)
2019	Diplomă și medalia de Aur, Salonul de Invenții și inovații „Traian Vuia”, 2019, Timișoara, 14.06.2019 (Igiena muncii și starea de sănătate a angajaților Întreprinderilor de procesare a cărnii)
2019	Diploma of Achievement Medal Inventica 2019, Salonul Inventica 2019, Iași, 26-28.06.2019 (Confirming method of viral hepatitis E markers in people at high risk of infection)
2019	Diploma of Excellence Medal Inventica 2019 (Gripa: măsuri de supraveghere, control și răspuns (monografie), ediția a 2-a, Chișinău, 2018, 320 p.)
2019	Diploma of Excellence Medal Inventica 2019 (Perfecționarea diagnosticului igienic a intoxicațiilor acute neprofesionale de etiologie chimică).
2019	Diploma de excelență a Asociației specialiștilor de Industrie Alimentară din România (Perfecționarea diagnosticului igienic a intoxicațiilor acute neprofesionale de etiologie chimică)
2019	Certificate of Excellence Association of Inventors Justin Capră Perfecționarea diagnosticului igienic a intoxicațiilor acute neprofesionale de etiologie chimică
2019	Diploma Euroinvent and platinum medal de la Romanian Inventors Forum (Study of Viral E type Hepatitis)
2019	Diploma, SODINEXPO LLC, Moscow, Federația Rusă (Оригинальные системы лабораторной диагностики вирусного гепатита Е, внедренные в мясоперерабатывающую промышленность Молдовы)
2019	Certificate of Appreciation Farasay International Inventor's Group (FIIG) Iran Confirming method of viral hepatitis E markers in people at high risk of infection
2019	Certificate of Appreciation and special prize Romanian Association for Alternative Technologies A.R.T.A. Sibiu (Confirming method of viral hepatitis E markers in people at high risk of infection)
2019	Special Prize Technical University Cluj Napoca (Confirming method of viral hepatitis E markers in people at high risk of infection)
2019	Diplomă și medalia de aur a AGEPI (Metodă de diagnostic al hepatitei virale B la persoanele cu expunere profesională)
2019	Diplomă și medalia de bronz a AGEPI (Metoda de identificare a markerului anti HVE IgG)
2019	Awards a Special Prize Romanian Association for Alternative Technologies A.R.T.A. Sibiu (Procedura de testare la markerii hepatitei virale B la persoanele cu expunere profesională)
2019	Diploma and Special Award Pomanian Inventors Forum (Pentru metoda de identificare a markerului anti HVE în serul sanguin la persoanele cu risc sporit de infectare, Brevet MD 1291)
2019	Diplomă a Societății Inventatorilor din Banat Ciclu de invenții dedicate diagnosticului profilaxiei și tratamentului hepatitelor virale

2020	Diplomă și medalia de bronz a EURO Invent-Ediția a 12-a (Method of identifying anti-HVE IgG marker in blood serum in persons at high risk of infection)
2020	Diplomă și medalia de argint a EURO Invent-Ediția a 12-a (Method of acute chemical poisonings diagnosis)
2020	Diplomă și medalia de aur a EURO Invent-Ediția a 12-a (A method for identifying of the AgHBs marker in humans blood serum)
2020	Medal and Diploma of Achievement, Inventica 2020, Iași, Method for identifying of the aghbs marker in humans blood serum
2020	Medal and Diploma of Achievement, Inventica 2020, Iași, Identifying method of the anti-HVE IgG marker in blood serum in people at high risk of infection
2020	Medal and Diploma of Achievement, Inventica 2020, Iași, Method of acute chemical poisonings diagnosis
2020	Gold Medal and Diploma of Achievement, Salonul de Invenții și inovații "Traian Vuia", Timișoara, Method of determination of methemoglobin, sulfhemoglobin and oxyhemoglobin levels for acute chemical poisonings diagnosis
2020	Medalie de Argin și Diplomă, Salonul de Invenții și inovații "Traian Vuia", Timișoara, Metoda de organizare a activităților Centrului de Informare Toxicologică în Republica Moldova
2020	Diploma and Gold Medal, Pro Invent Cluj-Napoca, 2020, Metodă de identificare a markerului AgHBs în serul sanguin uman/A method for identifying of the AgHBs marker in humans blood serum.
2020	Diploma and Gold Medal, Pro Invent Cluj-Napoca, 2020, Metoda de identificare a markerului anti-hve IgG în serul sanguin la persoane cu risc sporit de infectare/Identifying method of the anti-hve IgG marker in blood serum in people at high risk of infection
2021	Diploma of Gold Medal, EURO INVENT 2021 (on-line) Iasi, Romania. Implementation of detection method of Methemoglobin, Sulfhemoglobin and oxyhemoglobin level in Acute Chemical Poisonings
2021	Diploma of Silver Medal EURO INVENT 2021 (on-line) Iasi, Romania. The method of organizing activities of the Poisons Control Center in the Republic of Moldova
2021	Diplomă de lector la al XX-lea Congres național de medicina muncii "Perspective și provocări în medicina muncii", 22-25.09.2021, Sinaia, România
2021	Diploma of Gold Medal, Pro Invent 2021 (on-line) Cluj Napoca, România, Diagnosticul igienic a factorilor de risc în accidentele vasculare cerebrale/Hygienic diagnosis of stroke risk factors
2021	Diploma of Gold Medal, Pro Invent 2021 (on-line) Cluj Napoca, România, Metodă de identificare a markerului AgHBs în serul sanguin uman/ Method for identification of AgHBs marker in human serum
2021	Diploma of Gold Medal, Pro Invent 2021 (on-line) Cluj Napoca, România, Metoda de monitorizare digitală a Centrului de Control Toxicologic în acordarea răspunsului rapid la intoxicații chimice/Method of digital monitoring of the Toxicological Control Center in providing rapid response to chemical poisonings
2021	Certificat de participare la 2 nd Panhellenic Congress of Occupational and Environmental Medicine. 05-07.11.2021, Athena, Greece

2021	Diploma of Gold Medal, Infoinvent 2021 (on-line), Chișinău, Method for identification of AgHBs marker in human serum
Mențiuni	
1994	Diploma de merit a primăriei or. Căinari
1998	Diploma Comitetului Executiv raional Căinari
1998	Scrisoarea de mulțumire a președintelui Comitetului executiv al raionului Căinari
2001	Diploma Preturii Județului Tighina
2003	Diploma Ministerului Sănătății
2006	Diploma Centrului Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă
2007	Diplomă de onoare a Consiliul Municipal Chișinău, Pretura sectorului Râșcani
2007	Scrisoarea de mulțumire a Parlamentului Republicii Moldova
2008	Diploma de gradul I a Guvernului Republicii Moldova
2008	Diploma Centrului Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă
2008	Medalia comemorativă a Universității de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu"
2008	Scrisoarea de mulțumire a Universității de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu"
2008	Scrisoarea de mulțumire a Parlamentului Republicii Moldova
2009	Diploma Centrului de Medicină Preventivă municipal Chișinău
2010	Diploma Centrului de Medicină Preventivă municipal Chișinău
2013	Diplomă Ministerul Sănătății al Republicii Moldova
2017	Medalia jubiliară 70 ani de la fondarea Academiei de Științe a Moldovei
2018	Medalia Academiei de Științe a Moldovei "Nicolae Milescu Spătaru"
2018	Medalia comemorativă a Centrului Național de Sănătate Publică
2018	Diploma Centrului Național de Sănătate Publică
2018	Diploma Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
2018	Diploma Academiei de Științe Medicale din Republica Moldova "Meritul Academic"
2018	Medalia Academiei de Științe Medicale din Republica Moldova "Meritul Academic"
2018	Diploma Agenției Naționale pentru Sănătate Publică
2019	Medalia jubiliară 70 ani de la fondarea Academiei de Științe a Moldovei
2020	Diploma de onoare a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (cu ocazia Zilei științei)
2020	Ordinul "Gloria Muncii" (Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.1888-VIII din 16.12.20)
2021	Diploma de Onoare a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (Ordin 17p&4 din 04.02.2021)
2021	Diploma Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale (Ziua lucrătorului medical și a farmacistului)
2021	Diploma Meritul Academic (Hotărârea Prezidiului Academiei de Științe din Moldova nr. 226 din 223.12.2020)
	Date statistice privind numărul total de publicații științifice și metodicodidactice

Autor și coautor	◆ peste 300 articole și teze inclusiv: ◆ 7 monografii ◆ 14 articole în Reviste SCOPUS și Web Science ◆ peste 100 materiale ale comunicărilor științifice ◆ peste 10 indicații metodice/ghiduri pentru specialiștii din sistemul de sănătate publică, rezidenți și studenți, Autoritățile Publice Locale (autor/coautor); 1 compendiu				
	◆ Aptitudini și competențe personale				
Limba maternă	Română				
Autoevaluare					
Nivel european (*)	Înțelegere		Vorbire		Scriere
	Ascultare	Citire	Participare la conversație	Discurs oral	Exprimare scrisă
Engleza	A2	A2	A2	A2	A2
Rusa	C2	C2	C2	C2	C2
Competențe și aptitudini PC	Windows, MS Office applications: Word, Excel, Power Point; Internet				
Competențe organizaționale/manageriale	◆ Capacitate de analiză și sinteză. ◆ Inițiativă, creativitate, responsabilitate. ◆ Punctualitate, lucrul în echipă				
Informații suplimentare	◆ Căsătorit, 2 copii ◆ Permis de conducere – Categoria B				
Persoane de referință:	▪ Mihai Magdei, dr. hab. med., academician al Academiei de Științe Medicale din Moldova, tel. mob. (+373) 069378484 ▪ Friptuleac Grigore, dr. hab. med., profesor universitar, academician al Academiei de Științe Medicale din Moldova, Om Emerit. e-mail: grigore.friptuleac@usmf.md, tel. mob. (+373) 079560448				